

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Rigorózní práce

**Vývoj důchodové reformy v České republice a její realizace v právní
úpravě**

Konzultant rigorózní práce:
Zpracovatel:
Měsíc a rok odevzdání práce:

**JUDr. Jana Zemanová
Mgr. Radka Konárová
listopad 2010**

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci vypracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Dále prohlašuji, že jsem veškerou literaturu řádně citovala, a dále, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 2010

Mgr. Radka Konárová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vážené paní JUDr. Janě Zemanové za poskytnutí cenných připomínek k vypracování rigorózní práce i za milý a vstřícný přístup.

ÚVOD	6
1. KAPITOLA: DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ V ČR – OBECNÁ ROVINA.....	9
1.1. Důchodový systém obecně	9
1.2. Důchodový systém v ČR	9
1.3. Právní úprava	10
1.4. Základní principy a zásady	14
1.5. Zásady vyplývající z evropského práva	18
1.8. Vymezení okruhu subjektů	23
1.9. Financování.....	24
1.9.1. Úsporná opatření.....	26
1.10. Konstrukce a výše dávek	27
1.10.1. Z judikatury – Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ke stanovení výše důchodu .	29
1.10.1.1. Odlišná stanoviska soudů k nálezu Ústavního soudu ČR ke stanovení výše důchodu	36
2. KAPITOLA: DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ – JEDNOTLIVÉ DRUHY DŮCHODŮ, PRÁVNÍ ÚPRAVA ČR PLATNÁ DO 31. PROSINCE 2009.....	41
2.1. Starobní důchod	41
2.1.1. Základní důchodové schéma	43
2.1.1.1 Z judikatury – Výchova dítěte a výše procentní výměry.....	44
2.1.2. Podpůrné důchodové schéma	45
2.2. Invalidní důchod.....	46
2.2.1. Přejedání z pracovní neschopnosti do invalidity	48
2.2.2. Posuzování dlouhodobě nepříznivého stavu a invalidity	49
2.2.3. Plný invalidní důchod	49
2.2.4. Částečný invalidní důchod.....	50
2.2.5. Z judikatury – Stanovení data vzniku invalidity.....	50
2.2.6. Z judikatury – Nepřesvědčivý posudek lékařské posudkové služby (LPS); Nedostatečně zjištěný skutkový stav	53
2.2.7. Z judikatury – Pochybnosti o objektivitě, úplnosti posudku posudkového lékaře OSSZ.....	54
2.2.8. Invalidní důchod a výdělečná činnost.....	55
2.3. Pozůstalostní důchody.....	55
2.3.1. Vdovský/vdovecký důchod	55
2.3.2. Sirotčí důchod	56
2.4. Souběh nároků na důchody.....	58
3. KAPITOLA: ORGANIZAČNÍ USPOŘÁDÁNÍ DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ, ŘÍZENÍ VE VĚCECH DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V ČR.....	60
3.1. Organizační uspořádání	60
3.2. Řízení ve věcech důchodového pojištění.....	62
3.3. Informativní osobní listy důchodového pojištění	66
3.4. Evidenční listy důchodového pojištění	67
3.4.1. Z judikatury – K evidenčním listům důchodového pojištění	67
3.5. Opravné prostředky; soudní přezkum rozhodnutí	69

3.5.1. Z judikatury - Dokazování v průběhu soudního řízení o žalobě proti rozhodnutí o zákonném nároku na dávku důchodového pojištění.....	71
3.5.2. Z judikatury – Účastníci řízení; právní nástupnictví.....	72
4. KAPITOLA: DOPLŇKOVÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČR	74
4.1. Dvojitý právní režim penzijního připojištění.....	76
4.2. Penzijní fondy	76
4.3. Účast na penzijním připojištění	77
4.4. Penzijní plán	78
4.5. Nároky účastníků penzijního připojištění.....	78
4.6. Zhodnocení penzijního připojištění	79
5. KAPITOLA: DŮCHODOVÁ REFORMA V ČR	81
5.1. Vývoj.....	81
5.2. První etapa – parametrické změny	84
5.3. Druhá etapa	93
5.4. Třetí etapa	96
5.4.1. II. pilíř obecně.....	96
5.4.2. II. pilíř versus důchodové pojištění	97
5.4.3. II. pilíř dle MPSV	98
5.5 Závěrečná zpráva PES.....	100
5.6. Zhodnocení.....	101
6. KAPITOLA: DŮCHODOVÉ SYSTÉMY V NĚKTERÝCH ZEMÍCH EU.....	107
6.1. Estonsko	108
6.2. Francie.....	109
6.3. Itálie	110
6.4. Kypr.....	111
6.5. Lotyšsko.....	112
6.6. Lucembursko	113
6.7. Portugalsko	115
6.8. Rumunsko	116
6.9. Slovinsko	117
6.10. Španělsko.....	118
ZÁVĚR.....	121
PRAMENY	125
SEZNAM ZKRATEK.....	134
SEZNAM PŘÍLOH	136
RESUMÉ - ČESKÝ JAZYK.....	227
RESUMÉ – CIZÍ JAZYK.....	229

Úvod

Důchodové zabezpečení je oblastí státní politiky, která se bez výjimky dotýká všech občanů naší republiky.

Vývoj důchodové reformy v České republice a její realizace v právní úpravě jako téma mé rigorózní práce jsem si vybrala z důvodu mého zájmu o danou problematiku. Sociální práva a jejich právní úprava jsou pro mě zajímavá svým specifickým postavením v rámci právního řádu České republiky (ČR). Důchodová reforma z pohledu dnešní doby je tématem velmi aktuálním, a to nejen v ČR, ale i v dalších zemích. Dle mého úsudku, realizace reformy důchodového systému v ČR byla a je nevyhnutelnou nutností.

Celý evropský kontinent, ČR nevyjímaje, čelí významným demografickým změnám, které se projevují zejména poklesem počtu a stárnutím obyvatelstva. Úhrnná plodnost, tj. průměrný počet dětí na jednu ženu, je ve všech evropských státech pod zachovnou hodnotou a v mnoha členských zemích Evropské unie (EU) je dokonce méně než 1,5 dítěte na ženu. S trvale nízkou porodností dochází neustále k prodlužování délky lidského života, což je výsledkem pokrokového zdravotnictví a kvality života Evropanů. Dle odborníků je nutné pokračovat v modernizaci systémů sociální ochrany, zejména právě důchodových systémů, aby se zajistila jejich finanční udržitelnost. ČR, jak je již výše uvedeno, není výjimkou. Proces demografického poklesu a stárnutí obyvatelstva je v ČR jeden z nejintenzivnějších ve srovnání s ostatními členskými zeměmi EU. Od počátku 90. let dramaticky poklesly hodnoty úhrnné plodnosti a plodnost v ČR je jedna z nejnižších na světě.¹

Nepříznivý demografický vývoj populace v ČR vede a povede k zvyšování počtu seniorů při snižování počtu plátců příspěvků do důchodového systému, což ve svých důsledcích ohrožuje jeho finanční udržitelnost. Taková situace si vyžádala přípravu a realizaci reformy stávajícího důchodového systému v ČR. Řada zemí zvolila přístup spočívající v privatizaci průběžně financovaného důchodového systému. Získání poznatků z těchto realizovaných reformních kroků se stalo jistým podkladem pro další diskusi o směru pokračování reformy českého důchodového systému.

Jsem přesvědčena, že tato oblast je jedním z významných ekonomických pilířů každého státu a zákony, které se této oblasti týkají, podstupují jedny z největších změn v posledních letech, a to jak v samotném obsahu, což představuje nabytí účinnosti nových zákonů a pozměněním stávajících zákonů, tak i v jejich provádění.

¹ K demografickému vývoji a prognózám viz přílohová část.

Toto vše dle mého názoru představuje spektrum možností jak ovlivňovat a zkvalitňovat důchodový systém, a to na všech úrovních, tzn. jak pro fyzické osoby, tak pro organizace, a to vše nejen na území naší republiky, ale i v ostatních členských státech EU.

Z výše uvedených důvodů usiluji ve své práci o ucelený přehled důchodového systému v ČR, tak jak je v současnosti nastaven, dále představuji změny důchodového systému ČR, které naše právní úprava již postoupila a které s možnou pravděpodobností v blízké budoucnosti může postoupit, to vše v souvislosti s již zahájenou důchodovou reformou v ČR, a v závěru práce jsem se pokusila o vytvoření náhledu na dopad probíhajících právních změn daného systému, neboť jsem přesvědčena, že v konečném důsledku je tato oblast jedním z nejvýznamnějších faktorů, který ovlivňuje kvalitu života každého z nás.

Rigorózní práci systematicky člením do šesti kapitol.

V první kapitole své práce jsem se zaměřila na důchodové pojištění v ČR z hlediska obecné roviny. V rámci této kapitoly rozebírám právní úpravu důchodového pojištění, základní principy důchodového pojištění včetně zásad plynoucích z evropského práva, právní vztahy důchodového pojištění, subjekty důchodového pojištění a financování systému.

Ve druhé kapitole věnuji svoji pozornost jednotlivým druhům důchodů a důchodovým dávkám poskytovaných z důchodového pojištění v ČR dle právní úpravy účinné do 31. prosince 2009. Změny právní úpravy důchodového pojištění účinné od 1. ledna 2010, jsou výsledkem realizace první etapy důchodové reformy v ČR. Samotné důchodové reformě patří celá kapitola pátá.

Obsahem třetí kapitoly práce jsou procesní otázky důchodového pojištění v ČR, pozornost věnuji organizačnímu uspořádání důchodového pojištění, základním druhům řízení ve věcech důchodového pojištění a součástí této kapitoly je i pojednání o opravných prostředcích a soudním přezkumu rozhodnutí.

Náplní čtvrté kapitoly je popis doplňkového důchodového systému fungujícího v ČR, jímž je penzijní připojištění se státním příspěvkem.

V páté kapitole předkládám náhled na aktuální průběh důchodové reformy, jež v současné době probíhá v ČR, a také své hodnocení jednotlivých aspektů české důchodové reformy.

V šesté, poslední kapitole představuji pro srovnání a inspiraci důchodové systémy některých zemí EU, konkrétně důchodový systém Estonska, Francie, Itálie, Kypru, Lotyšska, Lucemburska, Portugalska, Rumunska, Slovinska a Španělska.

Rigorózní práci jsem obohatila aktuální judikaturou.

Zájem o dané téma jsem již projevila ve své diplomové práci s názvem Koncepce důchodového pojištění a česká důchodová reforma, z jejichž obsahových částí jsem při zpracování této rigorózní práce z části čerpala.

Tato rigorózní práce je uzavřena k datu 30. června 2010.

1. Kapitola: Důchodové pojištění v ČR – obecná rovina

1.1. Důchodový systém obecně

Z obecného pohledu je důchodové zabezpečení postaveno na třípilířovém systému. Základnu představuje první pilíř (I. pilíř), státem garantovaná penze, jde o systém svázaný s výdělkem, jedná se o povinné, všeobecné, veřejné a průběžně financované důchodové pojištění, které je organizováno státem. Podstatou průběžného financování je, že příspěvky pojištěnců z řad ekonomicky aktivního obyvatelstva vybrané v běžném roce jsou toho samého roku vypláceny občanům pobírajícím důchodové dávky. Nadstavbu, která umožňuje zabezpečení na vyšší úrovni, představuje druhý pilíř (II. pilíř). Jedná se o doplňkový důchodový systém založený na principu kolektivního zabezpečení prostřednictvím zaměstnavatelů, tvoří jej soustava profesních, soukromých, zaměstnaneckých fondů. Účast v tomto systému může být dobrovolná či povinná, jak ze strany zaměstnance, tak ze strany zaměstnavatele, a tento systém může být financován variabilně. Konečně třetí pilíř (III. pilíř) tvoří individuální zabezpečení občanů prostřednictvím vlastní investiční činnosti formou životního pojištění, účasti v investičních fondech atd. Systém III. pilíře je tedy financován kapitálově, tzn., že účastníkům jsou poskytnuty z tohoto pilíře ty finanční prostředky, které za dobu spoření do daného systému vložili, a tento systém je dobrovolný.²

Existence a funkčnost doplňkových důchodových systémů je v současné době, kdy je obtížné dosahovat finanční rovnováhy základních důchodových systémů, nezbytností. Jejich rozvoj mimo jiné umožňuje vytvářet předpoklady pro redukci nákladů na základní důchodový systém.

1.2. Důchodový systém v ČR

Důchodový systém ČR se skládá ze dvou pilířů.

Prvním pilířem (I. pilíř) je povinné základní důchodové pojištění (důchodové pojištění), dávkově definované a průběžně financované. Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky činné osoby, právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují speciální odvětvová schémata apod. Pouze v oblasti organizačního a administrativního

² Výhody a nevýhody jednotlivých pilířů viz příloha č. 19.

zabezpečení platí určité odchylky pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, celníci, hasiči). Důchod z důchodového pojištění pobírá více než 99 % obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod.

Vedle toho existuje dobrovolné doplňkové, příspěvkově definované, kapitálově financované penzijní připojištění se státním příspěvkem.³ Penzijní připojištění se státním příspěvkem je možno podle terminologie EU považovat za třetí pilíř (III. pilíř) důchodového systému. Součástí třetího pilíře jsou i produkty komerčních pojišťoven - zejména životní pojištění. Důchody přiznávané ze třetího pilíře se zatím podílejí na příjmech důchodců zanedbatelnou měrou. V členských státech EU obvyklý druhý pilíř (II. pilíř), (tzv. zaměstnavatelské penzijní systémy) v českém důchodovém systému neexistuje.⁴

1.3. Právní úprava

Právo na zabezpečení ve stáří, patří mezi práva sociální, která zpravidla vyžadují plnění ze strany státu, a stát se přitom těchto závazků nemůže zprostit. ČR, ostatně jako jiné evropské státy, přijala koncepci tzv. sociálního státu, jež vyjadřuje mnohem širší a všestrannější úlohu moderního státu ve vztahu ke svým občanům. Mezinárodně tuto snahu ČR deklarovala tím, že přistoupila k mnohostranným dohodám, které ji zavazují k zajištění určité úrovně hospodářských, sociálních a kulturních práv.

Mezi důležitá ustanovení tak řadíme obsah čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy ČR, které ovlivňují tvorbu i aplikaci práva, tzn. i práva sociálního zabezpečení, a to postavením mezinárodních norem v našem právním řádu.

Právní úpravu důchodového pojištění nelze posuzovat izolovaně od práva sociálního zabezpečení a právo sociálního zabezpečení nelze posuzovat izolovaně od ostatních právních odvětví právního řádu, se kterými se právo sociálního zabezpečení pojí různě silnými vazbami.

Právo sociálního zabezpečení je relativně samostatné odvětví právního řádu ČR. Samostatnost práva sociálního zabezpečení lze odůvodnit jeho předmětem, metodou právní úpravy i zájmem státu na jeho kodifikaci.

Systém práva sociálního zabezpečení se vyznačuje složitostí a komplikovaností, právo sociálního zabezpečení je vnitřně velmi členité a bohatě strukturované. Příčinou tohoto je zejména velké množství sociálních událostí, při kterých se hmotné zabezpečení, popř. jiná

³ Blíže viz 4. kapitola: Doplňkový důchodový systém v ČR.

⁴ Blíže k jednotlivým pilířům důchodového zabezpečení v ČR viz kapitoly 1.-5.

pomoc, poskytuje. Sociální zabezpečení je upraveno mnohými právními předpisy, které se vztahují k jeho jednotlivým oblastem.

Obecná část práva sociálního zabezpečení zahrnuje ustanovení, která jsou společná všem právním vztahům upravovaným právem sociálního zabezpečení. Řadíme sem ustanovení o předmětu; genezi systémů a institucí; o pramenech; o vztahu k jiným právním odvětvím a mezinárodním normám; o koncepcích a systémech v sociálním zabezpečení; o cílech sociálního zabezpečení; o sociálních událostech; o právních vztazích; o organizaci a správě; o financování; o řízení v sociálním zabezpečení.

Zvláštní část práva sociálního zabezpečení se vztahuje k jeho jednotlivým odvětvím, popř. programům sociálního zabezpečení. Systematika této části práva sociálního zabezpečení se sice v jednotlivých zemích liší, avšak sblížení úprav jednotlivých zemí nám dovoluje shrnout výčet odvětví, kterým je věnovaná pozornost v rámci práva sociálního zabezpečení, tak jak je uznáván mezinárodními standarty, na – zdravotní pojištění; nemocenské pojištění; zabezpečení v mateřství; důchodové pojištění; penzijní připojištění; pojištění a zabezpečení v nezaměstnanosti; pojištění a zabezpečení při pracovních úrazech a nemocech z povolání; státní sociální podpora a pomoc rodinám; sociální pomoc a sociální služby.⁵

Základním kamenem pro právo sociálního zabezpečení v ČR je Ústava ČR a zejména pak Listina základních práv a svobod (LZPS), která je podle čl. 3 Ústavy ČR součástí ústavního pořádku ČR. LZPS vymezuje základní sociální práva a právo sociálního zabezpečení konkretizuje, institucionalizuje a především stanoví právní garance jeho realizace.

Nelze opomenout obecná ustanovení čl. 1 – 4 LZPS, která vymezují nejdůležitější zásady uvozující celý kodex základních práv a svobod a která musí být vzhledem k ústavnímu postavení LZPS dodržovány ve všech dalších právních normách a předpisech, které otázky dané LZPS dále konkretizují.

LZPS vymezuje jednotlivá základní sociální práva ve své hlavě 4. Práva sociální, popř. též ekonomická, tyto práva mají charakter kolektivní nebo individuální. Z titulu těchto práv může fyzická osoba vyžadovat plnění od státu, jako je zajištění práce, ochrany zdraví, systému sociálních podpor a kolektivní instituce potom právo stávky, možnosti vyjednávání apod. Pro účely práva sociálního zabezpečení mají význam zejména následující sociální práva:

⁵ Blíže viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Tomeš I.: kapitola I., s. 23-24, obdobně viz Brejcha A., Šantrůček V.: Právo důchodového pojištění, Linde, Praha 1998, s. 22-23.

- právo občana na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří – čl. 30 odst. 1,
- právo občana na přiměřené hmotné zabezpečení při nezpůsobilosti k práci – čl. 30 odst. 1,
- právo občana na přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě živitele – čl. 30 odst. 1,
- právo každého, kdo je v hmotné nouzi, na pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek – čl. 30 odst. 2,
- právo každého na ochranu zdraví – čl. 31,
- právo občana na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky na základě veřejného pojištění za podmínek stanovených zákonem – čl. 31,
- právo ženy na zvláštní péči v těhotenství – čl. 32 odst. 2,
- právo rodičů, kteří pečují o děti, na pomoc státu – čl. 32 odst. 5.

Uváděná sociální práva jsou dle LZPS práva nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná.⁶ Ovšem těchto práv je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které příslušná ustanovení LZPS provádějí (čl. 41 odst. 1 LZPS). Problematikou právní povahy sociálních práv se již zabýval i Ústavní soud ČR, např. v nálezu se spis. zn. Pl. ÚS 2/08, ve kterém Ústavní soud ČR uvedl, citují: „Jejich pojmovým znakem je skutečnost, že nemají bezpodmínečnou povahu a je možné se jich domáhat pouze v mezích zákonů (čl. 41 odst. 1 Listiny). Toto ustanovení dává pravomoc zákonodárci stanovit konkrétní podmínky realizace sociálních práv. Zákonné provedení nesmí být v rozporu s ústavními principy, jinými slovy, příslušné zákony nesmí ústavně zaručená sociální práva popřít či anulovat. Při provádění ústavní úpravy, zakotvené v Listině, se zákonodárce musí řídit čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. U sociálních práv lze konstatovat, že jejich souhrnným omezením je právě skutečnost, že nejsou, na rozdíl např. od základních práv a svobod, přímo vymahatelná na základě Listiny. Jejich omezenost spočívá právě v nutnosti zákonného provedení, které je ovšem zároveň podmínkou konkrétní realizace jednotlivých práv.“⁷

Pro skutečné využívání těchto i ostatních LZPS zaručených práv je tu zajištění garance dle ustanovení čl. 36 LZPS, které dává každému záruku možnosti domáhat se svého práva stanoveným způsobem.

⁶ Vysvětlení pojmů – *nezadatelná; nezcizitelná; nepromlčitelná; nezrušitelná* – tato zásada znamená, že nikdo nemůže být těchto práv zbaven, a to ani zákonem. Nemůže se jich zbavit ani sám tím, že by se jich vzdal, a to ani jako jednotlivec, ani jako příslušník kolektivu. Práva takových vlastností nemohou být žádným způsobem zrušena, a to ani právním předpisem jakékoli právní síly, zákonem ústavním, ani většinou vůlí lidu vyjádřenou v referendu.

⁷ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 2/08, Návrh na zrušení části zákona č. 261/2007, o stabilizaci veřejných rozpočtů. Pramen: www.judikatura.cz.

Těsné propojení existuje mezi právem sociálního zabezpečení s právem pracovním. Vzájemné propojení vyplývá zejména ze skutečnosti, že sociální zabezpečení poskytuje svá plnění ve stanovených sociálních událostech, které jsou převážně definovány jako sociálně tíživé situace, které člověk nemůže překonat sám, nemá možnost či schopnost získat prostředky vlastní aktivitou. Propojenost obou těchto právních odvětví můžeme najít i v konkrétních právních institutech, které jsou používány oběma právními odvětvími, avšak definovány jsou pouze jedním z nich (např. pracovní neschopnost, pracovní poměr atd.).

Právo sociálního zabezpečení je spojeno i s právem správním. Částečnou propojenost nalezneme jednak v institucionálním pojetí, kdy sociální zabezpečení, jehož nositelem je stát, vykonávají obecné nebo zvláštní orgány státní správy, a jednak v úpravě rozhodování a řízení ve věcech sociálního zabezpečení, a to v případě, kdy je možné použít zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, jinak se užije vlastní úpravy řízení, kterou je ovšem možno považovat za zvláštní druh správního řízení.

Nelze opomenout ani v případě práva sociálního zabezpečení, tak jako u jiných právních odvětví, propojení s právem trestním. Trestní právo postihuje některá z těch chování subjektů, která směřují ke zneužití či poškození systému sociálního zabezpečení.

Propojenost existuje i mezi právem sociálního zabezpečení a právem obchodním, jde především o vztah k obchodnímu zákoníku, který upravuje postavení a právní vztahy podnikatelů.

Samotné základní důchodové pojištění je v ČR upraveno od 1. ledna 1996 zákonem č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (PojDůch). PojDůch nahradil do té doby platnou právní úpravu důchodového zabezpečení obsaženou v zákoně č.100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (zákon o sociálním zabezpečení). Avšak podle zákona o sociálním zabezpečení se i nadále ve stanovených případech postupuje (až do roku 2018) při tzv. srovnávacím výpočtu, při kterém se důchod vypočítává jak podle PojDůch, tak podle zákona o sociálním zabezpečení, a náleží pak důchod vyšší. Účelem zavedení srovnávacího výpočtu je ochrana pojištěnců, která zajišťuje, aby důchod podle nové právní úpravy nebyl nižší než podle dřívější právní úpravy obsažené v zákoně o sociálním zabezpečení. PojDůch je doprovázen prováděcími předpisy, které obsahují jednak podrobnější úpravu, jednak stanovené hodnoty potřebné pro výpočet důchodu, pokud se jedná o všeobecný vyměřovací základ, přepočítací koeficient a redukční

hranice výpočtového základu. Dále se prováděcími předpisy zajišťuje zvyšování vyplácených důchodů⁸ a mimo jiné se jimi stanoví základní výměra důchodů.

Právní úprava důchodového pojištění v PojDůch není komplexní. Vedle důchodového pojištění je zvlášť upravena jednak organizace a provádění důchodového pojištění a jednak pojistné na důchodové pojištění. Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, upravuje otázky organizace a provádění důchodového pojištění a zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších změn a doplňků, upravuje pojistné na důchodové pojištění jako součást pojistného na sociální zabezpečení.⁹

1.4. Základní principy a zásady

Pojem základní principy práva, popř. zásady práva je obecně pojímán jako jisté zobecnění právní myšlenky, které vyjadřuje charakter určitého právního odvětví, popř. určitého systému. Takové základní principy či zásady jsou obvykle obsaženy v textech právních předpisů, popř. jsou výsledkem právních tradic, zvyklostí nebo zobecněním vědeckého poznání trendů právní úpravy. Právo tvoří vnitřně strukturovaný systém vyznačující se celou řadou institutů, mezi které řadíme i základní zásady. Existují zásady obecně platné pro celý právní řád, jsou jimi ideje humanismu, demokracie, společenské spravedlnosti apod. Tyto obecné zásady jsou zpravidla obsaženy v základních státoprávních normách, v ČR jsou vyjádřeny např. v Ústavě ČR, či v LZPS. Vedle těchto obecných principů existují i principy charakteristické pro určitá právní odvětví, popř. pro jeho vnitřní subsystémy, ne jinak tomu je v právu sociálního zabezpečení a v jeho subsystému důchodové pojištění.

Zásada všeobecnosti

Zásada všeobecnosti, která platí nejen pro důchodové pojištění, ale i pro celé právo sociálního zabezpečení, stanoví pro stavbu celého sociálního zabezpečení prvotní určující linii. Všeobecnost sociálního zabezpečení lze zkoumat ze dvou úhlů pohledu, jednak

⁸ Účelem zvyšování důchodů je, aby se hodnota přiznaných důchodů vlivem růstu cen nesnižovala a aby nebyl přílišný rozdíl mezi vývojem mezd a důchodů, které od mezd odvozují; pravidla pro zvyšování důchodů stanoví ve svém § 67 PojDůch., dle těchto pravidel pro zvyšování důchodů platí, že se důchody zvyšují buď v termínu pravidelném, nebo v termínu mimořádném; blíže k otázce zvyšování důchodů např. viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9. aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 88-92 nebo Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Příb J.: kapitola XII., oddíl 8., s. 241 a násl.

⁹ K pramenům blíže viz příloha č. 49: Prameny práva sociálního zabezpečení ČR.

z hlediska vymezení okruhu subjektů, na které se systém vztahuje, a jednak z hlediska vymezení okruhu sociálních událostí, při kterých se systém aktivizuje.¹⁰

Všeobecnost základního důchodového systému z hlediska vymezení okruhu subjektů spatřujeme ve skutečnosti, že tento systém zahrnuje veškeré obyvatelstvo, které je ekonomicky aktivní, popř. se nachází ve věku ekonomické aktivity. Tento systém jde ve své všeobecnosti ještě dále, protože dle příslušné právní úpravy zahrnuje i další skupiny osob, které nejsou ekonomicky aktivní, ani se nenacházejí v situaci, která je kladena na roveň ekonomické aktivitě.

Zásada sociální solidarity

Zásada sociální solidarity, popř. sounáležitosti či podpory, je východiskem jak pro tvorbu prostředků potřebných pro realizaci plnění poskytovaných ze systému sociálního zabezpečení, tak i pro způsob jejich vydávání. Na tvorbě prostředků sociálního zabezpečení se podílí ekonomicky aktivní obyvatelstvo, avšak tyto prostředky jsou využívány nejen tímto činným obyvatelstvem, nýbrž slouží i k zajištění těch občanů, kteří je v konkrétním časovém okamžiku nevytvořili. Solidaritu lze vnímat jako solidaritu mezi generacemi, tj. solidarita intergenerační, neboli solidarita mladých se starými, nebo solidaritu uvnitř generací, tj. solidarita intragenerační, neboli solidarita bohatých s chudými, či solidarita mezi obyvatelstvem rozdílných příjmů.¹¹

Posunem generací se vytvoří další skupina obyvatel financující důchodový systém. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo přispívá na tvorbu finančních prostředků tohoto systému dle výše svých příjmů. Závislost dávek vyplácených z důchodového systému na výši příjmů je ovšem omezená. Platí totiž, že rozdíl mezi výší dřívějších příjmů a výší vyplácených dávek se zvyšuje s rostoucími příjmy.

Zásada jednotnosti

Jednotnost systému spočívá v tom, že právní úprava zajištění oprávněných subjektů pro případ zákonem daných sociálních událostí nerozlišuje jednotlivé skupiny pojištěnců, tj. zaměstnance v pracovním poměru, osoby ve služebním poměru, osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ) a jiné skupiny pojištěnců, nýbrž platí stejné podmínky a jednotné zásady pro nároky na důchody a jejich výpočet pro všechny skupiny, na které se systém vztahuje.

¹⁰ Blíže viz Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, Masarykova univerzita, 2. aktualizované a doplněné vydání, Doplněk, Praha 2000, Gregorová Z.: kapitola VI., s. 101-105.

¹¹ Blíže viz Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, Masarykova univerzita, 2. aktualizované a doplněné vydání, Doplněk, Praha 2000, Gregorová Z.: kapitola VI., s. 105-106.

Zásada obligatornosti neboli povinná účast

Touto zásadou je charakterizován, se specifickými výjimkami, vznik účasti oprávněných osob v systému, platí totiž, že účast osob v systému vzniká nezávisle na jejich vůli, na základě zákonem stanovených právních skutečností. Též platí, že se občan nemůže vyvázat z důchodového pojištění a přestat platit pojistné.

Zásada obligatornosti dávek

Obligatornost dávek důchodového pojištění znamená, že při splnění stanovených podmínek vzniká na důchod z důchodového pojištění právní nárok.

Zásada zajištění soudní ochrany

Ve věcech důchodového pojištění se uplatňuje soudní přezkum, a to v rámci správního soudnictví. Přezkoumávat lze rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení (ČSSZ) a ostatních plátců důchodů, týkající se důchodů z důchodového pojištění.

Zásada garance státem

Tato garance je vyjádřena jednak ve skutečnosti, že výdaje na důchodové pojištění jsou součástí státního rozpočtu a také tím, že důchodové pojištění je prováděno státními orgány. Tato zásada tvoří součást širší zásady, a to zásady zabezpečení, garance a iniciace, jež určuje postavení státu v sociálním zabezpečení. Zásada zabezpečení vyjadřuje postavení státu jako tvůrce systému sociálního zabezpečení, stát celý systém financuje a organizuje. Zásada garance mimo výše uvedeného také znamená, že v případě kdy je sociální zabezpečení financováno a organizováno odděleně od státu, stát vystupuje jako garant fungování systému, popř. solventnosti. Zásada iniciace naopak vyjadřuje postavení státu v pouhé roli zákonodárce, který se o působení systému jinak nestará.¹²

Zásada kompenzace

Zásada kompenzace ovlivňuje množství, zaměření a celkovou konstrukci jednotlivých plnění ze systému. Hlavním účelem systému pak bude snaha nahradit oprávněnému subjektu újmy, které mu vznikly v důsledku kvalifikovaných sociálních událostí. Nelze však chápat působení této zásady absolutně, naopak, vždy platí, že jednotlivé systémové součásti sociálního zabezpečení nahrazují ztracené příjmy jen určitým podílem. Výše tohoto podílu je výsledkem složitých propočtů a je ovlivňována především finančními možnostmi systému.¹³

¹² Blíže viz Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, Masarykova univerzita, 2. aktualizované a doplněné vydání, Doplněk, Praha 2000, Gregorová Z.: kapitola VI., s. 108-113.

¹³ Viz pozn. pod čarou č. 12.

Zásada zachování nabytých práv

Zásada zachování nabytých práv vyjadřuje skutečnost, že jednou získané nároky na plnění ze systému sociálního zabezpečení nemůže oprávněný subjekt následně pozbyt.¹⁴

Zásada valorizace

V důsledku působení zásady valorizace dochází k přizpůsobování poskytovaných plnění vnějším objektivním ekonomickým podmínkám, především růstu cen a růstu mezd.¹⁵

Zásada odstraňování tvrdostí

Zásady odstraňování tvrdostí se užívá při aplikaci zákona a znamená, že orgán, který spravuje systém sociálního zabezpečení a posuzuje splnění zákonem daných podmínek pro vznik nároku na dávku, je oprávněn posoudit, v případě kdy podmínky splněny nejsou, zda dávku výjimečně přiznat, jestliže by její neposkytnutí bylo vůči jedinci příliš tvrdé. V české právní úpravě je možnost odstraňovat tvrdosti, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení, potažmo důchodového pojištění, přiznána ministru práce a sociálních věcí, ten je zároveň oprávněn pověřit jednotlivé správy sociálního zabezpečení, aby odstraňovaly tvrdosti v jednotlivých případech^{16, 17}.

Zásada zásluhovosti

Zásada zásluhovosti vyjadřuje možný způsob konstrukce plnění ze systému sociálního zabezpečení. Znamená, že poskytování určitého plnění je vázáno na splnění stanovených podmínek v minulosti, které oprávněný subjekt zná předem.¹⁸

Zásady participace

Zásada participace vyjadřuje míru i způsob účasti oprávněných subjektů na tvorbě a fungování systému. Participaci lze zkoumat z hlediska právního a ekonomického. Z hodnocení hlediska právního vyplývá, že systém by měl být dle zásady demokratičnosti budován tak, aby bylo umožněno všem subjektům, které do něho vstupují, podílet se na jeho řízení a spravování. Každému subjektu musí být poskytnuto dostatečné množství informací o možnostech a způsobech řešení vzniklých sociálních událostí. Předpokladem toho je mimo jiné i přehlednost systému. Z hlediska ekonomického tato zásada vyjadřuje skutečnost, že

¹⁴ Viz pozn. pod čarou č. 12.

¹⁵ Viz pozn. pod čarou č. 12.

¹⁶ Dle § 4 odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷ Viz pozn. pod čarou č. 12.

¹⁸ Viz pozn. pod čarou č. 12.

oprávněný subjekt se sám podílí, ať už přímými nebo nepřímými platbami, na vytváření prostředků, z kterých je systém financován.¹⁹

Zásada rovnosti

Zásada rovnosti neboli také uniformity vyjadřuje snahu zajistit všechny oprávněné subjekty podle stejných jednotných pravidel.²⁰

Zásada adekvátnosti

Adekvátnost spočívá ve snaze o přijatelnost (akceptabilitu) a přiměřenost dávek vzhledem jak k možnostem a potřebám celku (společnosti), tak i k možnostem a potřebám jednotlivce (osoby, které jsou dávky určeny).

1.5. Zásady vyplývající z evropského práva

Zásady vyplývající z evropského práva vážící se k sociálnímu zabezpečení souhrnně nazýváme zásady koordinace národních systémů sociálního zabezpečení.

Pro sociální oblast v rámci EU mají význam především nařízení Rady Evropského Společenství (ES)²¹, která jsou prostředkem koordinace sociálních systémů, a to z důvodu, že upravují sociální aspekty migrace výdělečně činných osob a studujících a jejich rodinných příslušníků po zemích EU s cílem zabezpečit jejich práva získaná na území různých členských států EU.

Koordinace sociálních systémů v rámci EU je založena na čtyřech základních principech, na principu rovného zacházení, principu aplikace právního řádu jediného státu, principu sčítání dob pojištění a principu zachování získaných nároků.

Zásada rovného zacházení

Zásada rovného zacházení znamená zákaz jakékoli formy diskriminace, ať už se jedná o diskriminaci otevřenou, skrytou, přímou či nepřímou. Platí, že osoby sídlící na území členských států EU podléhají stejným povinnostem a užívají stejných výhod podle legislativy

¹⁹ Blíže viz Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, Masarykova univerzita, 2. aktualizované a doplněné vydání, Doplněk, Praha 2000, Gregorová Z.: kapitola VI., s. 106-107.

²⁰ Blíže viz Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, Masarykova univerzita, 2. aktualizované a doplněné vydání, Doplněk, Praha 2000, Gregorová Z.: kapitola VI., s. 108.

²¹ Jedná se zejména o nařízení Rady č. 1408/71/EEC ze dne 14. června 1971, o aplikaci systémů sociálního zabezpečení na zaměstnance, osoby samostatně výdělečně činné a členy jejich rodin, pohybující se v rámci společenství; a dále nařízení Rady č. 574/72/EEC ze dne 21. března 1972, které stanoví postup při realizaci nařízení Rady č. 1408/71/EEC. Přitom se nařízením Rady č. 859/2003/EC ze dne 14. května 2003 působnost nařízení Rady č. 1408/71/EEC a nařízení Rady č. 574/72/EEC rozšiřuje na státní příslušníky třetích zemí, na které se dosud nevztahovala pouze z důvodu jejich státní příslušnosti.

členského státu EU, kde se právě nacházejí, takovým, které se vztahují na státní příslušníky daného členského státu EU.

Zásada aplikace právního řádu jediného státu

Na základě této zásady se uplatňuje obecné pravidlo, že se užívá legislativa toho státu, kde zaměstnaná osoba nebo OSVČ pracuje, platí tzv. pravidlo *lex loci laboris*, a to bez ohledu na místo trvalého pobytu dané osoby.

Zásada sčítání dob pojištění

Tato zásada může být též nazývána zachování práv během jejich nabývání a znamená, že pro nabytí práva na dávku je třeba tam, kde to připadá v úvahu, započítat nárokovací osobě do čekací doby i pojistná období dosažená v jiných členských státech.

Zásada zachování získaných nároků

Zásada zachování získaných nároků se rovná zásadě výplaty dávek do ciziny. Tato zásada odstraňuje překážku pro, dá se říct, „vývoz“ dávek spočívající v podmínce stálého bydliště v členském státě, ve kterém oprávněná osoba nabyla nárok na dávku.²²

1.6. Právní vztahy

V této části své práce bych se ráda věnovala několika větami právním vztahům důchodového pojištění. V obecné rovině je možno důchodové právní vztahy rozlišit na vztahy pojistné a vztahy dávkové. Oba druhy vztahů jsou vzájemně propojené. Obecně lze propojenost obou vztahů vyjádřit jako podmíněnost dávkového vztahu vztahem pojistným, neplatí však bezvýjimečnost takovéto podmíněnosti.²³ Např. v souvislosti se zaměstnáváním poživatelů starobních důchodů bude vedle sebe existovat dávkový vztah, z něhož je poskytován starobní důchod, a nový pojistný vztah, vyjadřující účast na důchodovém pojištění.

Důchodové pojištění stojí na principu, který umožňuje, aby občan při dosažení určitého věku již nemusel získávat prostředky na zajištění základních životních potřeb prací, a získával tak prostředky ze systému, do kterého přispíval formou pojistného, procentuální částkou svých příjmů.

Pojistný vztah je ta část právního vztahu důchodového pojištění, ve které je oprávněný subjekt čekatelem dávky. Tento vztah je charakterizován složitým obsahem. Pojistný vztah se

²² Blíže k zásadám koordinace národních systémů např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4.přepřacované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Tröster P.: kapitola V., s. 63 a násled.

²³ K výjimkám viz Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, 2. aktualizované a doplněné vydání, Masarykova univerzita, Doplněk, Praha 2000, s. 229.

skládá z práv a povinností subjektů, které souvisejí s účastí na důchodovém pojištění, stěžejní povinností je pak účast na tvorbě zdrojů systému finančními platbami, ze kterých jsou poskytována plnění ze systému pojištění.

Dávkový vztah zaujímá pak tu část právního vztahu důchodového pojištění, účelem které je realizace plnění ze systému pojištění. Vznik tohoto vztahu závisí na splnění podmínek pro poskytování jednotlivých plnění ze sociálního pojištění, resp. plnění z důchodového pojištění.

Oba právě zmíněné vztahy důchodového pojištění je možné dále vnitřně členit.

Pojistné vztahy důchodového pojištění lze dělit dle hlediska jejich vzniku. Pak rozlišujeme pojistné důchodové vztahy obligatorní (povinné), fakultativní (dobrovolné) a kombinované. V případě obligatorních pojistných vztahů je jejich vznik spojen se zákonem stanovenou právní skutečností. Takový pojistný vztah vzniká ze zákona okamžikem, kdy nastane právní skutečnost, se kterou je účast na důchodovém pojištění spojena, aniž by bylo zapotřebí projevu vůle oprávněného subjektu. Vznik fakultativních pojistných vztahů je podmíněn projevem vůle oprávněného subjektu, bez kterého pojistný vztah vzniknout nemůže. Propojením prvků obligatorních a fakultativních pojistných vztahů je podmínkou vzniku kombinovaných pojistných vztahů. Zde platí, že ač je vznik těchto pojistných vztahů spojen se zákonem stanovenou právní skutečností, ke skutečnému vzniku těchto vztahů nedojde, pokud současně či následně nebude projevována vůle oprávněného subjektu.

Vznik dávkových vztahů důchodového pojištění se váže na zákonem dané sociální riziko spolu s dalšími skutečnostmi, které jsou zákonem vyžadovány. Souhrn veškerých těchto skutečností, které jsou potřebné pro vznik těchto vztahů, bývají označovány jako dávkové, popř. důchodové, schéma. Tyto vztahy lze rozlišit dle hlediska oprávněných subjektů, tj. příjemců dávky, na dávkové vztahy originální (původní) a na dávkové vztahy derivativní (odvozené). V originálních dávkových vztazích důchodového pojištění je oprávněný subjekt totožný s účastníkem příslušného pojistného vztahu důchodového pojištění. Takovými vztahy důchodového pojištění jsou veškeré vztahy důchodového pojištění, ve kterých je poskytován důchod²⁴ starobní a důchod invalidní (souhrnně označované za důchody přímé). Naproti tomu v derivativních dávkových vztazích důchodového pojištění je subjekt, příjemce dávky, tohoto vztahu odlišný od účastníka původního pojistného vztahu důchodového pojištění. Takovými vztahy důchodového

²⁴ Obecně pojem *důchod* vyjadřuje dlouhodobou dávku poskytovanou v sociálně – pojišťovacím systému jako opakující se plnění sloužící k částečnému odstranění důsledků sociální situace vymezené zákonem.

pojištění jsou ty, ve kterých je poskytován důchod vdovský, vdovecký a sirotčí, tzv. pozůstalostní důchody (neboli důchody odvozené).

Vztahy důchodového pojištění se neomezují pouze na vztahy základní, nýbrž spadají sem i tzv. odvozené vztahy důchodového pojištění. Tyto vztahy jsou jistým způsobem závislé na vztazích základních. Za odvozené vztahy důchodového pojištění považujeme procesní vztahy důchodového pojištění, které se týkají způsobů uplatňování práv a povinností ze základních vztahů důchodového pojištění a dále sankční vztahy důchodového pojištění, účelem kterých je zajistit ochranu základních vztahů důchodového pojištění.

1.7. Subjekty právních vztahů

Za nositele důchodového pojištění považujeme Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), Českou správu sociálního zabezpečení (ČSSZ), okresní správy sociálního zabezpečení (OSSZ), dalšími orgány figurující v oblasti základního důchodového pojištění jsou Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany, Ministerstvo spravedlnosti a určité pravomoci dílčího charakteru jsou v oblasti důchodovém pojištění svěřeny i územním samosprávným celkům.

Na protější straně právních vztahů důchodového pojištění stojí fyzická osoba, pro kterou, jakožto pro subjekt tohoto vztahu, vyplývají jistá práva a povinnosti, které tvoří obsah daného právního vztahu důchodového pojištění.

„Hlavní podmínkou pro působení subjektu v právním vztahu je jeho způsobilost, jedná se o způsobilost k právům a povinnostem (neboli právní subjektivita) a způsobilost k právním úkonům. V případě orgánů sociálního zabezpečení, jako nositelů systému, se jedná především o pravomoci a kompetenci k výkonu určitých činností, které jim jsou dány zákonem.“²⁵

Způsobilost k právům a k povinnostem i způsobilost k právním úkonům subjektů právních vztahů se odlišuje v jednotlivých subsystémech sociálního zabezpečení v závislosti na jednotlivých druzích právních vztahů sociálního zabezpečení.²⁶

Způsobilost k právům a povinnostem fyzické osoby v právních vztazích důchodového pojištění vzniká narozením, zvláštní úpravu nalezneme v § 3 odst. 1 PojDůch. Zánik způsobilosti k právům a povinnostem fyzické osoby v právních vztazích důchodového pojištění nastává smrtí nebo prohlášením za mrtvého, opět se jedná o zvláštní úpravu dle § 3

²⁵ Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Hůrka P.: kapitola VI., s. 95.

²⁶ Blíže viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Hůrka P.: kapitola VI., s. 95 a násl.

odst. 1 PojDůch. Institut prohlášení za mrtvého zde vystupuje jako samostatná právní skutečnost, která zánik způsobilosti k právům a povinnostem způsobí.

Způsobilost k právním úkonům je obecně právním institutem umožňující subjektu vlastním právním jednáním nabývat práv a povinností z právních vztahů. Obdobně jako u právní subjektivity subjektů právních vztahů sociálního zabezpečení i pro způsobilost k právním úkonům platí, že neexistuje jednotná úprava pro všechny subsystémy sociálního zabezpečení. „V právních vztazích důchodového pojištění existuje obecná a speciální úprava způsobilosti k právním úkonům. Podle obecné úpravy obsažené v § 3 odst. 2 PojDůch způsobilost fyzické osoby k právním úkonům vzniká dosažením zletilosti. Tato obecná definice pak výslovně odkazuje na úpravu obsaženou v ustanovení § 8 odst. 2 zákona č.40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění (ObčZ), dle níž zletilosti fyzická osoba nabývá dovršením věku 18 let nebo uzavřením manželství před dovršením tohoto věku.“²⁷ Speciální způsobilost k právním úkonům stanoví PojDůch ve vztahu k řízení o přiznání invalidního důchodu, a to ve svém § 3 odst. 2 věta druhá, který říká, že způsobilost být účastníkem řízení o přiznání invalidního důchodu vzniká ukončením povinné školní docházky. Účelem citovaného ustanovení je usnadnit pozici fyzické osoby zejména v případech invalidity z mládí.

Zvláštním institutem ve vztahu k procesní způsobilosti je také tzv. zvláštní příjemce důchodové dávky, kterého ustanovuje obec tehdy, pokud se výplatou dávky dosavadnímu příjemci zřejmě nedosáhlo účelu, kterému má dávka důchodového pojištění sloužit, nebo pokud by tím byly poškozovány zájmy osob, které je důchodce povinen vyživovat, ale i v případě, pokud oprávněný nebo jeho zákonný zástupce nemůže výplatu přijímat.²⁸ Tuto úpravu lze využít i proti vůli oprávněného subjektu.

Další zvláštností vážící se k institutu procesní způsobilosti v důchodovém pojištění je, že je umožněno, aby za občany, kteří vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nemohou sami podávat žádost o dávku z důchodového pojištění, s jejich souhlasem a na základě potvrzení lékaře o zdravotním stavu dané osoby, mohli podat tuto žádost jejich rodinní příslušníci.²⁹

Výše uvedené instituty jsou zcela specifické, nelze je označit za zastupování podle zákona č. 500/2004 Sb., správního řád, ve znění pozdějších předpisů, a nejedná se ani o

²⁷ Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Hůrka P.: kapitola VI., s. 97.

²⁸ Blíže viz § 10 a § 118 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ Blíže viz § 82 odst. 2 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

instituty zákonného zastoupení, protože samotný občan není omezen nebo zbaven způsobilosti k právním úkonům.

Způsobilost k právním úkonům je možné omezit, popř. pojištěnce takové způsobilosti zbavit. PojDůch tuto otázku sám o sobě meritorně neupravuje a pouze ve svém § 3 odst. 2 in fine odkazuje na ustanovení ObčZ. Podle § 3 odst. 3 PojDůch, za osoby, které způsobilost k právním úkonům nemají, jedná zákonný zástupce. Pro určení zákonného zástupce odkazuje PojDůch na zvláštní právní úpravu, a to na zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Pojištěnec disponuje v právních vztazích důchodového pojištění i způsobilostí nést důsledky svého vlastního protiprávního jednání, tzv. deliktní způsobilostí. Tato způsobilost pojištěnce se váže na odpovědnostní vztahy důchodového pojištění, a to na odpovědnost příjemce dávky důchodového pojištění za přeplatek na takové dávce.³⁰ V dané právní úpravě nenalezneme zvláštní ustanovení o deliktní způsobilosti příjemce dávky, avšak lze se opřít o obecnou teorii právní subjektivity a dovodit, že deliktní způsobilost má fyzická osoba v takovém rozsahu, v jakém má způsobilost k právním úkonům. V důsledku toho můžeme říct, že se deliktní způsobilost bude posuzovat také dle § 3 odst. 2 PojDůch.³¹

1.8. Vymezení okruhu subjektů

Za okruh oprávněných osob, které jsou účastny důchodového pojištění, v právní úpravě označované jako pojištěnci, se považuje v obecné rovině okruh fyzických osob, které jsou uvedeny v PojDůch. V základní rovině můžeme okruh těchto osob rozdělit na dvě skupiny, jednak na osoby, které jsou účastny systému důchodového pojištění pouze na základě toho, že jsou uvedeny v PojDůch, a na osoby, které mimo to, že jsou uvedeny v PojDůch, musejí k tomu ještě splnit některé další zákonem požadované podmínky. Navíc naše právní úprava zná další skupinu pojištěnců, ti mohou být účastni důchodového systému, na základě projevu své vůle, dobrovolně. Taxativní výčet povinně účastněných osob v systému důchodového pojištění podává § 5 odst. 1, odst. 2 PojDůch. Dobrovolnou účast na systému důchodového pojištění lze diferencovat dle toho, zda osoba dobrovolně účastna na důchodovém pojištění se nachází v zákonem stanovené sociální situaci (podmíněná

³⁰ Blíže viz § 118a zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ K otázce sankce v důchodovém pojištění blíže např. viz Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, 2. aktualizované a doplněné vydání, Masarykova univerzita, Doplněk, Praha 2000, s. 152.

dobrovolná účast) nebo zda závislost na sociální situaci není, pak hovoříme o ostatních dobrovolně účastněných osobách (neboli o nepodmíněné dobrovolné účasti).

Taxativní výčet kvalifikovaných případů, kdy mohou být osoby dobrovolně účastny na systému důchodového pojištění, uvádí § 6 odst. 1 PojDůch (podmíněná dobrovolná účast), v takovýchto případech ovšem musí osoba dosáhnout 18 let a podat přihlášku k důchodovému pojištění.

Ostatním osobám je umožněna dobrovolná účast na důchodovém pojištění, bez toho aniž by se nacházely v nějaké kvalifikované sociální situaci, zde mluvíme o tzv. nepodmíněné dobrovolné účasti (§ 6 odst. 2 PojDůch), a to pouze za podmínky dosažení věku 18 let a podáním přihlášky k důchodovému pojištění. Ovšem v případě tohoto druhu dobrovolné účasti na důchodovém pojištění je omezena celková doba účasti na důchodovém pojištění, kterou lze takovýmto způsobem získat, a to maximálně na 10 let, zároveň platí, že za dobu přede dnem podání přihlášky je účast na pojištění možná nejvýše v rozsahu jednoho roku bezprostředně před tímto dnem.

Přihláška k důchodovému pojištění se podává na OSSZ příslušné podle místa trvalého bydliště účastníka důchodového pojištění. Navíc je takový účastník povinen zaplatit pojistné nejpozději do dne podání žádosti o důchod, pro jehož nárok a výši má být tato doba pojištění započtena.³²

Dobrovolnost se vyznačuje i tím, že dobrovolnou účast na důchodovém pojištění lze také kdykoli ukončit vlastním projevem vůle, tj. odhlášením se z důchodového pojištění.³³

1.9. Financování

Otázka způsobu financování, nejen důchodového systému, byla a je předmětem politických střetů různě zaměřených politických stran a zájmových skupin. Takovýto vývoj, názorově odlišný, působí tak, že se postupně původní výrazný podíl státu na financování důchodového systému zredukoval, avšak důchodové pojištění je i nadále financováno prostřednictvím státního rozpočtu, a proto se zde plně uplatňuje zásada zabezpečení.

V důsledku nynější právní úpravy, v tomto případě uspořádání zákona č.589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších změn a doplňků, je důchodové pojištění součástí sociálního zabezpečení, do

³² K přihláškám k účasti na důchodové pojištění viz přílohy č. 34, č. 35, č. 36, č. 37, č. 39.

³³ K odhláše z dobrovolné účasti na důchodovém pojištění viz příloha č. 38.

kterého zahrnujeme také pojištění nemocenské. Tento zákon upravuje jak pojistné na nemocenské pojištění, tak pojistné na důchodové pojištění.

Výdaje na nemocenské a důchodové pojištění jsou kryty ze státního rozpočtu a proto také pojistné na nemocenské i pojistné na důchodové pojištění jsou příjmy státního rozpočtu.³⁴

V roce 1996 byl zaveden samostatný účet státního rozpočtu. Na tento účet se přitom z plateb pojistného na sociální zabezpečení převádí poměrná část, která odpovídá pojistnému na důchodové pojištění, neboť pojistné na důchodové pojištění (pojistné) a na nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti se vybírá jednou souhrnnou částkou, v rámci které se jednotlivé odvody nerozlišují.³⁵

Od roku 1996 se součástí státních aktiv stal tzv. Zvláštní účet důchodového pojištění, na kterém se vedly prostředky vzniklé jako rozdíl mezi příjmy z pojistného a výdaji na dávky důchodového pojištění, a to včetně výdajů spojených s výběrem pojistného a výplatou dávek důchodového pojištění. Prostředky tohoto účtu bylo možno použít výhradně na zvýšení dávek důchodového pojištění a na úhradu záporného salda pojistného, a to pouze za souhlasu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (PSP ČR). Tento účet byl zrušen v roce 2008 a nahrazen tzv. Zvláštním účtem rezervy pro důchodovou reformu.³⁶ Na tento nově zřízený účet Ministerstvo financí za každý rok, ve kterém byly příjmy z pojistného, včetně příjmů z penále a pokut připadající na důchodové pojištění, vyšší než výdaje na dávky důchodového pojištění, včetně výdajů spojených s výběrem pojistného a výplatou dávek důchodového pojištění, převádí ze státního rozpočtu částku ve výši rozdílu těchto příjmů a výdajů. Příjmy tohoto účtu tvoří i převedené prostředky dosud vedené na Zvláštním účtu důchodového pojištění a také peněžní prostředky poukázané na něj dle zvláštních právních předpisů.

Ti, kteří pojistné odvádějí, jsou označováni za poplatníky. Poplatníky mohou být zaměstnavatelé, zaměstnanci, OSVČ a osoby dobrovolně účastné na důchodovém pojištění.³⁷

Výše pojistného se určuje procentní sazbou z vyměřovacího základu zjištěného za rozhodné období.³⁸

³⁴ K otázce jiných příjmů blíže viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha, 2008, Příb J., Voříšek V.: kapitola VII., oddíl 3., s. 123.

³⁵ Procentní rozložení pojistného na sociální zabezpečení viz přílohy č. 12 a č. 20.

³⁶ Změnu přinesl zákon č. 26/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ Blíže viz § 3 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších změn a doplňků, obsahuje podrobnější vymezení jednotlivých skupin.

³⁸ Blíže k otázce výše pojistného a k pojmům vyměřovací základ, procentní sazba a rozhodné období např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha, 2008, Příb J., Voříšek V.: kapitola VIII., oddíl 3., s. 128-130.

Od 1. ledna 2008 se zavádí tzv. maximální vyměřovací základ pro placení pojistného, jehož výše je stejná jak pro zaměstnance, tak pro osoby samostatně výdělečně činné. Maximálním vyměřovacím základem od 1. ledna 2010 činí 72násobek průměrné mzdy v národním hospodářství. V roce 2010 tak představuje maximální vyměřovací základ částku 1 707 048 Kč. Rozhodným obdobím, z něhož se zjišťuje maximální vyměřovací základ zaměstnance, je kalendářní rok.

Maximální vyměřovací základ zaměstnance je tvořen součtem vyměřovacích základů zaměstnance zjištěných v kalendářním roce, za který se maximální vyměřovací základ zjišťuje.

Maximální vyměřovací základ OSVČ vykonávající samostatnou výdělečnou činnost činí rovněž 72násobek průměrné mzdy.

Maximální vyměřovací základ se uplatní i v případě, kdy pojištěnec v průběhu kalendářního roku vykonával zaměstnání a samostatnou výdělečnou činnost. Byla-li OSVČ v kalendářním roce též zaměstnancem a součet vyměřovacích základů přesáhl maximální vyměřovací základ, sníží se o tuto přesahující částku nejdříve vyměřovací základ OSVČ, a je-li přesahující částka vyšší než tento vyměřovací základ OSVČ, sníží se o zbytek přesahující částky vyměřovací základ zaměstnance.³⁹

1.9.1. Úsporná opatření

Úsporná opatření jsou součástí tzv. úsporného balíčku, podstatou kterého je snížení výdajů a zvýšení příjmů státního rozpočtu tak, aby se ČR co nejméně zadlužovala. Stěžejní právní úpravou pro úsporná opatření je zákon č. 362/2009 Sb., o podpoře hospodářského růstu a sociální stabilitě, kterým se mění některé zákony v souvislosti s návrhem zákona o státním rozpočtu ČR na rok 2010.

Opatření týkající se okruhů činností spadající pod MPSV, platí od 1. ledna 2010 do 31. prosince 2010, mezi taková úsporná opatření patří opatření dotýkající se sazeb pojistného, maximálního vyměřovacího základu a slev na pojistném. Sazba pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti placeného zaměstnavateli měla být v roce 2010 nižší o 0,9 procentního bodu než v roce 2009, tj. měla činit 24,1 %. V roce 2010 nakonec zůstává stejná jako v roce 2009, tedy se nadále jedná o výši 25 %. Dalším úsporným

³⁹ Blíže viz www.mpsv.cz

opatřením je zvýšení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné z 48násobku průměrné mzdy na 72násobek, tj. na 1 707 048,- Kč.

1.10. Konstrukce a výše dávek

Výši důchodů ovlivňuje mnoho různých komponentů, které ve svém souhrnu tvoří jakousi „dávkovou formuli.“ Důchodová formule je prostředkem k určení výše důchodu.

Postup, dle kterého se stanoví základ a ze kterého se vyměřuje výše důchodové dávky, se vyznačuje jednak principem univerzálnosti, kterým se rozumí jednotnost postupu při výpočtu důchodu.⁴⁰ Tento princip je ovlivněn pouze dvěma faktory, a to celkovou dobu pojištění a výpočtovým základem. Dále pak principem dvousložkovosti. Tímto principem se vyznačuje skladba veškerých druhů důchodů, ta se skládá ze základní výměry a výměry procentní. V neposlední řadě se tento postup vyznačuje principem dynamičnosti, kterým se rozumí soubor zákonem stanovených pravidel, podle kterých se hodnota některých prvků pravidelně mění v závislosti na vývoji některých parametrů.

Základním pojmem, od kterého se odvozuje výše důchodu, je vyměřovací základ.⁴¹ PojDůch ukládá vládě povinnost stanovit každoročně výši všeobecného vyměřovacího základu a výši přepočítacího koeficientu pro jeho úpravu. Tyto veličiny jsou nezbytné pro výpočet důchodů a je třeba je stanovit každý rok nařízením vlády dle údajů zjištěných Českým statistickým úřadem (ČSÚ). Vyměřovacím základem pro pojištěnce, který je zaměstnancem, je úhrn příjmů zúčtovaných mu zaměstnavatelem v souvislosti s výkonem zaměstnání, které zakládá účast na nemocenském pojištění. Aktuální všeobecný vyměřovací činí výši 23 280 Kč.⁴²

Výše každého důchodu se skládá ze dvou složek, a to ze složek označovaných jako základní výměra a procentní výměra.⁴³ Základní výměra důchodu, která plní sociální funkci, a to v podobě jistého nástroje omezujícího riziko chudoby ve stáří u nízkopříjmových skupin, je

⁴⁰ Blíže k otázce způsobu výpočtu důchodu např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4.přepřacované a doplněné vydání, CH BECK, Praha, 2008, Voříšek V.: kapitola XII., oddíl 3., s. 204 a násl.

⁴¹ Definice pojmu *vyměřovací základ* viz § 5 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších změn a doplňků; blíže např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepřacované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Voříšek V.: kapitola XII., oddíl 3., s. 205-206.

⁴² Nařízení č. 339/2009 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2008 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2008.

⁴³ V případě souběhu nároků na více důchodů toto schéma neplatí, v takovém případě totiž základní výměra náleží každému důchodci jen jednou a procentní výměra náleží v plné výši jen u jednoho důchodu a u ostatních důchodů se stanoveným způsobem krátí, blíže viz kapitola 2, podkapitola 2.4. Souběh nároků na důchody.

upravována každoročně nařízením vlády na základě zmocnění a pravidel zakotvených v PojDůch. Základní výměru důchodu představuje pevně stanovená částka, je jednotná pro všechny druhy důchodu a nemá tudíž žádný vztah k výpočtovému základu jedince,⁴⁴ tzn., že je nezávislá na době pojištění a dosahovaném výdělků. Výše základní výměry důchodu činí částku 2 170 Kč. Procentní výměra důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu v návaznosti na získanou dobu pojištění, je v ní zachycen individuální výkon pojištěnce v minulém období, tzn., že se odvozuje z doby pojištění a výdělků dosaženého v rozhodném období. Procentní výměra každého důchodu přiznaného před 1. lednem 2009 se zvýší o 4,4 %^{45,46}.

Pokud mluvíme o nároku na důchod v důchodovém pojištění, je třeba rozlišovat mezi pojmem *nárok na důchod* a pojmem *nárok na výplatu důchodu*.

Nárok na důchod vzniká dnem splněním podmínek stanovených PojDůch pro příslušný dávkový vztah. U přímých důchodů je podmínek vícero a nárok na důchod vzniká dnem, kdy byla splněna časově poslední podmínka. Nárok na důchod nemůže zaniknout plynutím času.

Nárok na výplatu důchodu vzniká dnem, kdy jsou splněny podmínky stanovené PojDůch, pro vznik nároku na důchod a podáním žádosti o přiznání nebo vyplácení důchodu. Taková žádost se podává na tiskopise předepsaném MPSV a musí obsahovat zákonem stanovené náležitosti. Na rozdíl od nároku na důchod zaniká nárok na výplatu důchodu plynutím času, nárok na výplatu důchodu zaniká uplynutím pěti let ode dne, za který důchod náleží.⁴⁷ Tato zásada má význam při zpětném přiznávání důchodů, důchod lze totiž doplatit nazpět nejvýše za uvedenou dobu. Pro zpětnou výplatu důchodu platí, že ji je možné provést pouze tehdy, pokud jsou splněny podmínky stanovené pro nárok na výplatu důchodu v uplynulém období, tzn., že se podmínky pro výplatu důchodu zjišťují vždy ve vztahu k tomu období, za které by se měl důchod vyplácet, nikoli ve vztahu k datu, kdy se o přiznání důchodu rozhoduje.

⁴⁴ Blíže k pojmům vyměřovací základ, roční vyměřovací základ, osobní vyměřovací základ, rozhodné období, vyloučené doby, redukční hranice, tj. pojmům důležitým k výpočtu důchodu, např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Voříšek V.: kapitola XII., oddíl 3, s. 206-208.

⁴⁵ Blíže k důchodovým formulím jednotlivých druhů důchodů blíže viz např. Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Příb J., Voříšek V.: kapitola XII., oddíl 4.-6., s. 210 a násl.

⁴⁶ Nařízení vlády č. 363/2008 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2009.

⁴⁷ Pozn.: tato lhůta neběží po dobu řízení o důchodu.

1.10.1. Z judikatury – Rozhodnutí Ústavního soudu ČR ke stanovení výše důchodu

Ústavní soud ČR ve svém nálezu, spis. zn. Pl. ÚS 8/07, zrušil část PojDůch, týkající se části výše a výpočtu důchodu. Předmětná část PojDůch je zrušena k 30. září 2011.

Podstatou předmětného sporu bylo, že pojištěnec, který má ve svém produktivním věku vysoké příjmy, tak při výpočtu důchodu dochází k tzv. redukcím.

Ústavní soud ČR jednal v dané věci na návrh Krajského soudu v Ostravě za účasti PSP ČR a Senátu Parlamentu ČR, jako účastníků řízení.

Obsahem výroku bylo, že § 15 PojDůch se ruší dnem 30. září 2011.

Svým návrhem se Krajský soud v Ostravě, jako navrhovatel, domáhal zrušení části ustanovení § 15 PojDůch, ve znění účinném ke dni 29. května 2006, vyjádřené slovy „do 21800Kč“ a dále slovy „a z částky osobního vyměřovacího základu nad 21 800 Kč se počítá 10%“, jako alternativní petit přitom navrhovatel navrhl zrušení ustanovení § 15 PojDůch, ve znění pozdějších předpisů.

Dikce napadeného ustanovení PojDůch zní: „Výpočtovým základem je osobní vyměřovací základ (§ 16), pokud nepřevyšuje částku 5 000 Kč. Převyšuje-li osobní vyměřovací základ částku 5 000 Kč, stanoví se výpočtový základ tak, že částka 5 000 Kč se počítá v plné výši, z částky osobního vyměřovacího základu nad 5 000 Kč do 10 000 Kč se počítá 30 % a z částky osobního vyměřovacího základu nad 10 000 Kč se počítá 10%.“ Ústavnímu soudu ČR se tedy k derogaci navrhovaly části zákonného ustanovení, v nichž v PojDůch byly stanoveny finanční částky, které byly později ve smyslu ustanovení § 107 odst.2 PojDůch nařízením vlády postupně zvyšovány.⁴⁸

V návrhu navrhovatel uvedl, že v právní věci K. S. byl rozhodnutím ze dne 29. května 2006 žalobci přiznán od 1. února 2006 plný invalidní důchod dle ustanovení § 39 odst. 1 písm. a) PojDůch ve výši 13 346 Kč měsíčně s odůvodněním, že důchod je tvořen jednak základní výměrou, která činí 1 470 Kč měsíčně, a jednak procentní výměrou, která činí 11 876 Kč, přičemž procentní výměra byla vypočtena z osobního vyměřovacího základu, zjištěného za roky 1986 až 2005 ve výši 68 635 Kč.

Žalobce napadl u Krajského soudu v Ostravě výši vypočteného důchodu i při vědomí, že jeho výše byla stanovena v souladu s ustanoveními § 15 a násl. a § 41 PojDůch s tím, že

⁴⁸ Jedná se o tzv. redukční hranice; I. redukční hranice pro rok 2010 činí výši 10 500 Kč a II. redukční hranice činí výši 27 000 Kč.

poukázal na skutečnost, že celková výše přiznaného důchodu činí pouze 19% z jeho příjmu a to nepovažuje za přiměřené hmotné zabezpečení. Poukázal na to, že průměrná výše důchodu činila v roce 2004 44% hrubého průměrného příjmu, resp. 57% čistého průměrného příjmu. Vzhledem k uvedenému měl žalobce za to, že jemu přiznaný důchod zakládá naprostou nerovnost jeho osoby k ostatním poživatelům důchodového systému. Žalobce ve své žalobě podané u Krajského soudu v Ostravě namítl nesoulad § 15 PojDůch s ustanovením čl. 30 odst.1 LZPS, neboť zde stanovená redukce příjmů pro výpočet procentní výměry důchodu jej má znevýhodňovat a zakládat jeho nerovné postavení. Žalobce proto označil § 15 PojDůch za neústavní, s odůvodněním, že tímto ustanovením jsou poškozeni pojištěnci s vyššími příjmy, tedy ty osoby, jejichž příjem přesahuje základní stanovenou částku osobního vyměřovacího základu.

V závěru návrhu navrhovatel uvedl, že ustanovení PojDůch je dle jeho názoru rozporné s čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR, stejně tak i s čl. 1 LZPS, neboť zjevně nepřiměřeným způsobem diskriminuje značnou část pojištěných.

Ústavní soud ČR v souladu s ustanoveními § 42 odst. 3, 4 a § 69 zákona č.182/1993Sb., o ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, předmětný návrh Krajského soudu v Ostravě zaslal k vyjádření Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu ČR a vyžádal si písemné stanovisko MPSV, ve smyslu § 48 odst. 1, 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Ze stručného popisu důchodového systému a české právní úpravy, který ve svém nálezu Ústavní soud ČR provedl, vyplývá, že napadené ustanovení PojDůch, na základě kterého se vypočítává důchod, nelze posuzovat izolovaně, ale naopak je třeba na něj nahlížet v širším kontextu konstrukce důchodového systému, jakožto jedné ze složek sociální politiky státu.

V následujících pasážích cituji z autentického znění nálezu Ústavního soudu ČR, spis. zn.: 8/07.

„Důchodový systém představuje totiž nástroj sociální politiky státu, prostřednictvím kterého jsou naplňovány (základní) funkce sociální politiky. Zákony upravující problematiku sociálního zabezpečení, tedy i oblast důchodových systémů, jsou obecně odrazem sociální politiky státu, jež vždy vychází ze souhrnu faktorů společenských a ekonomických. V důchodovém systému přitom nacházejí své naplnění převážně následující funkce. Prvotní (historicky nejstarší) je funkce ochranná, jejímž cílem je poskytovat ochranu jedinci nebo sociálním skupinám. Důchodový systém má taktéž funkci rozdělovací a přerozdělovací,

příčemž přerozdělovací funkce je spojena se zmírňováním rozdílů a nerovností mezi jednotlivci či sociálními skupinami.⁴⁹

Co se týká současného systému českého důchodového pojištění, k tomu Ústavní soud ČR uvádí ve svém nálezu mimo jiné následující: „Současný systém českého důchodového pojištění lze považovat za systém dvojpilířový, přičemž prvním pilířem je systém základní a druhý (resp. z hlediska obecné teorie třetí) pilíř představuje zákonné dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem. První pilíř tohoto systému je všeobecný (dopadá na celou populaci), jednotný (neměl by zakládat neodůvodněné rozdíly), povinný (stanovuje povinnost finančně se podílet na tvorbě zdrojů) a sociálně solidární. Konstrukce plnění z důchodového systému je přitom vybudována na následujících zásadách, které musí být právní úpravou respektovány: zásluhovost, sociální potřebnost, zabezpečení, garance a iniciace, kompenzace a společenské integrace, zachování nabytých práv, valorizace a odstraňování tvrdostí.“⁵⁰

Dle názoru Ústavního soudu ČR současná česká právní úprava základního důchodového pojištění vychází z obecných principů a snaží se zabezpečit přiměřené hmotné zabezpečení všem účastníkům důchodového pojištění, a to s maximálním akcentem na princip solidarity jak intergenerační, tak intragenerační.⁵¹

K pojmu solidarita se Ústavní soud ČR již dříve vyjádřil a to v nálezu spis. zn. Pl. ÚS 2/08: „Míra uznání principu solidarity závisí na úrovni etického chápání soužití ve společnosti, její kulturnosti, ale i smyslu jednotlivce pro spravedlnost a sounáležitost s ostatními a sdílení jejich osudu v určitém čase a místě. Solidaritu lze z pohledu jednotlivce vnímat jako vnitřní či vnější. Vnitřní solidarita je dána citovou blízkostí vztahu k ostatním, je spontánní, uplatňuje se především v rodině a v dalších partnerských společenstvích. Stát do tohoto vztahu zpravidla nezasahuje, nebo jen velmi omezeně (viz rodinné právní vztahy upravené zákonem o rodině). Vnější solidarita tuto citovou blízkost postrádá, a souhlas jednotlivce s jejím uplatňováním je proto zdráhavější. Jedná se na příklad o solidaritu bohatých s chudými, schopných s méně schopnými, zdravých s nemocnými. Stát v této oblasti uplatňuje svojí mocensko-vrchnostenskou funkci velmi aktivně. Přes princip solidarity se uskutečňuje přerozdělování, tj. pohyb přenášející zdroje od jedněch k druhým – těm potřebným. Solidarita má své hranice. Nemůže mít natolik vychýlenou podobu, aby ji ti, které

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 8/07. Pramen: www.concourt.cz.

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 8/07. Pramen: www.concourt.cz.

⁵¹ Blíže k principu solidarity viz kapitola 1. podkapitola 1.4. Základní principy a zásady – zásada sociální solidarity.

postihuje, pocítovali jako nepřiměřenou, neproporcionální, nebo dokonce nespravedlivou a odňali ji svůj tichý souhlas ...“⁵²

Ústavní soud ČR se ve svém nálezu zabýval i otázkou, co představuje hmotné zabezpečení jako náhradový poměr. Ústavní soud ČR k dané problematice poukazuje na LZPS, která garantuje všem účastníkům důchodového pojištění přiměřené hmotné zabezpečení. Přiměřenost je třeba chápat, jak vyplývá z nálezu, jako neurčitý právní pojem.

„Samotnou přiměřenost hmotného zabezpečení ve vztahu k jednotlivým účastníkům důchodového pojištění je nutno vnímat ve vztahu k uspokojování životních potřeb jednotlivce, ve vztahu co k nejširšímu okruhu osob, ale i ve vztahu k pojištěnci jako plátcí spoluvytvářejícímu finanční zdroje, ze kterých bude přiměřené hmotné zabezpečení poskytováno. Přiměřenost jako právní (ústavněprávní) kategorie se však mnohem spíše zaměřuje primárně na zkoumání toho, zda je ten který systém důchodového (resp. obecně sociálního) pojištění schopen pro případ vymezené sociální události zajistit postižené osobě takové množství prostředků, které zajistí její další život při respektování kategorie důstojnosti v jejím sociálním kontextu.“⁵³

Dle nálezu je základním právním požadavkem na důchodové systémy poskytnutí jistého náhradového poměru, ale nikoliv všem osobám krytým systémem, ale osobám definovaným jako příjmově typizovaní jedinci, přičemž tato konstrukce se zaměřuje na osoby s víceméně průměrnými příjmy. Žádný z mezinárodněprávních instrumentů, jimiž je ČR vázána, nepožaduje, aby byla stejná relativní hodnota náhradového poměru, v procentuálním vyjádření, dosažena u každého pojištěnce.

„Český důchodový systém základní požadavek přiměřenosti, jak je definován mezinárodními smluvními instrumenty, splňuje. Dokáže jej ovšem splnit (s ohledem na to, že jde právě o systém průběžný dávkově definovaný) pouze za cenu vysoké míry mezigenerační a intragenerační solidarity. Aby totiž při zachování vyrovnané platební bilance bylo možno zachovat žádoucí náhradový poměr jedinců s výdělků pohybuujícími se cca někde okolo průměrné mzdy, je třeba rezignovat na obdobnou míru individuálního náhradového poměru u jedinců, jejichž příjmy se pohybují v řádu vícenásobků průměrné mzdy.“⁵⁴

K samotným redukčním hranicím Ústavní soud ČR uvádí následující: „V důsledku redukčních hranic rozhodných pro výpočet důchodu klesá s rostoucím výdělkem relace výše

⁵² Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 2/08, Návrh na zrušení části zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Pramen: www.judikatura.cz.

⁵³ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 2/08, Návrh na zrušení části zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Pramen: www.judikatura.cz.

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 8/07. Pramen: www.concourt.cz.

důchodu k tomuto výdělků. S výjimkou let 2005 a 2006 se první redukční hranice zvyšovala pomaleji než průměrná mzda, takže se zmenšovalo (relativně k průměrné mzdě) pásmo výdělků, které se pro výši důchodů započítávají plně. Druhá redukční hranice rostla v období 2003 – 2008 o něco rychleji (o 3,4 procentního bodu) než první redukční hranice. Výsledkem bylo, že se více rozšířilo (absolutně i relativně v procentech) pásmo výdělků, které jsou pro výši důchodu započítávány 30%, než pásmo, ve kterém se výdělky započítávají pro výši důchodu plně a které ovlivňuje výši všech důchodů. Tyto trendy se odrazily ve snižování úrovně nově přiznaných důchodů (jejich relace ke mzdě) do roku 2004 a opět po roce 2006...⁵⁵

Ústavní soud ČR na základě výše uvedeného ve svém nálezu konstatoval, že právní úprava provedená napadeným ustanovením § 15 PojDůch, zejména zakotvení redukčních hranic, vytváří situaci, kdy účastníku důchodového systému přispívajícímu trojnásobnou částkou než účastník přispívající částkou vypočítanou z průměrné mzdy je přiznán důchod v relativně méně než poloviční výši. Ústavní soud ČR také poukazuje na statistické údaje, ze kterých vyplývá, že přibližně 30% pojištěnců překročí při výpočtu důchodové dávky druhou redukční hranici (první redukční hranici přitom převyšuje cca 95 % pojištěnců). „Je tedy zřejmé, že zákonná úprava, ve snaze zajistit přiměřené hmotné zabezpečení všem účastníkům důchodového pojištění, nezajišťuje části pojištěnců přiměřené hmotné zabezpečení, reflektující v seznatelné míře princip zásluhovosti, tedy naplňující stimulační funkci sociální politiky.“⁵⁶

K ústavnosti k zákonné úpravě sociálního zabezpečení se Ústavní soud ČR vyjádřil mimo jiné formou odkazu na nález se spis. zn.: Pl. ÚS 12/94. Z daného nálezu vyplývá následující: „Ve všech existujících systémech sociálního zabezpečení jsou v různém poměru zastoupeny zásady solidarity a ekvivalence. Každý systém sociálního zabezpečení nese s sebou zvýhodnění nebo znevýhodnění určitých sociálních skupin, podle toho, je-li preferováno spíše hledisko solidarity nebo upřednostňována zásada ekvivalence. Tato úprava je vyhrazena zákonodárci, který nemůže postupovat libovolně, ale při stanovení preferencí musí přihlížet ke sledovaným veřejným hodnotám.“⁵⁷

K právnímu postavení sociálních práv odkazuje Ústavní soud ČR mimo jiné na nález se spis. zn.: Pl. ÚS 2/08, ve kterém uvádí, že „Jejich pojmovým znakem je skutečnost, že nemají bezpodmínečnou povahu a je možné se jich domáhat pouze v mezích zákonů (čl. 41

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 8/07. Pramen: www.concourt.cz.

⁵⁶ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 8/07. Pramen: www.concourt.cz.

⁵⁷ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 12/94, Zásady solidarity a ekvivalence v systému sociálního zabezpečení. Pramen: www.judikatura.cz.

odst. 1 Listiny). Toto ustanovení dává pravomoc zákonodárci stanovit konkrétní podmínky realizace sociálních práv. Zákonné provedení nesmí být v rozporu s ústavními principy, jinými slovy, příslušné zákony nesmí ústavně zaručená sociální práva popřít či anulovat. Při provádění ústavní úpravy, zakotvené v Listině, se zákonodárce musí řídit čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. U sociálních práv lze konstatovat, že jejich souhrnným omezením je právě skutečnost, že nejsou, na rozdíl např. od základních práv a svobod, přímo vymahatelná na základě Listiny. Jejich omezenost spočívá právě v nutnosti zákonného provedení, které je ovšem zároveň podmínkou konkrétní realizace jednotlivých práv.⁵⁸

„Z takto nastíněné judikatury Ústavního soudu lze zobecnit ve vztahu k ústavnímu zakotvení sociálních práv následující teze: Dle první z nich je pro přezkum ústavnosti zákonů obsahujících úpravu sociálních práv dán užší prostor, než je tomu u základních práv dle hlavy druhé, třetí a páté Listiny, prostor, jenž je vymezen ustanoveními čl. 41 odst. 1 a čl. 4 odst. 4 Listiny. Tezí druhou je zákaz (vyloučení) libovůle při jejich úpravě (čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny), a tezí třetí je nezbytnost zákonné úpravy sociálních práv (čl. 41 odst. 1 Listiny). Spojení první a druhé teze je pak základním východiskem pro přezkum ústavnosti § 15 zákona č. 155/1995 Sb., tj. je jím maxima, dle níž z čl. 31 Listiny, ve spojení s čl. 41 a čl. 4 odst. 4 Listiny, jakož i z čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny, pro pojištěnce plyne základní právo na zákonodárcem transparentně určený komponent ekvivalence (přiměřenosti) ve veřejném důchodovém, nemocenském a zdravotním pojištění, a to v takové míře, jež ještě zachovává povahu právního institutu pojištění a nemění jej v daň.“⁵⁹

Mezi instituty, kterými se též zabýval Ústavní soud ČR v předmětném nálezu, patřilo vymezení chápání kategorie rovnosti. K tomu Ústavní soud ČR uvedl: „Při chápání ústavního principu rovnosti se zejména ztotožnil se závěrem vyjádřeným Ústavním soudem ČSFR (nález sp. zn. Pl. ÚS 22/92, Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, nález č. 11, str.37). Ústavní soud ČSFR v něm pojal rovnost jako kategorii relativní, jež vyžaduje odstranění neodůvodněných rozdílů. Zásadě rovnosti v právech je proto třeba rozumět tak, že právní rozlišování v přístupu k určitým právům nesmí být projevem libovůle, neplyne z ní však závěr, že by každému muselo být přiznáno jakékoli právo. Obsah principu rovnosti Ústavní soud tím posunul do oblasti ústavněprávní akceptovatelnosti hledisek odlišování subjektů a práv. Hledisko první spatřuje ve vyloučení libovůle. Hlediskem druhým při

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 2/08, Návrh na zrušení části zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Pramen: www.judikatura.cz.

⁵⁹ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 8/07. Pramen: www.concourt.cz.

posuzování protiústavnosti právního předpisu zakládajícího nerovnost je jím založené dotčení některého ze základních práv a svobod. Jinými slovy řečeno, Ústavní soud ve své judikatuře interpretuje ústavní princip rovnosti ve smyslu akcesorické i neakcesorické rovnosti. Určitá zákonná úprava, jež zvýhodňuje jednu skupinu či kategorii osob oproti jiným, nemůže být tudíž bez dalšího označena za porušení principu rovnosti. Zákonodárce má určitý prostor k úvaze, zda takové preferenční zacházení zakotví. Musí přitom dbát o to, aby zvýhodňující přístup byl založen na objektivních a rozumných důvodech (legitimní cíl zákonodárce) a aby mezi tímto cílem a prostředky k jeho dosažení (právní výhody) existoval vztah přiměřenosti...⁶⁰

Ze závěrů, ke kterým dospěl Ústavní soud ČR, vyplývá následující: „Při posuzování právní úpravy, tj. zákona, který provádí základní právo na přiměřené hmotné zabezpečení, dospěl Ústavní soud k závěru, že konstrukce uvedená v § 15 zakotvující dvě redukční hranice ve stávajících výších za existence systému odvodů do důchodového pojištění bez efektivního „zastropování“, vytváří výrazné disproporce mezi výší příspěvku do pojistného systému, výší příjmů a výší přiznané důchodové dávky u části pojištěnců, čímž porušuje ustanovení čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny. Nadto do této konstrukce zasahují postupy exekutivy dle ustanovení §107 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., na základě kterého může vláda (z hlediska operativnosti žádoucím způsobem) zvyšovat tzv. redukční hranice, avšak zákonodárce přenesl dle aktuální právní úpravy na vládu oprávnění modifikovat výši redukčních hranic bez potřebných limitů, resp. kritérií, jež v dřívější právní úpravě neabsentovala. Odhlédnout přitom nemohl Ústavní soud ani od skutečnosti, že celá složitá konstrukce důchodového systému je natolik netransparentní, že je pro své adresáty *de facto* zcela nesrozumitelná; pro většinu pojištěnců se tak vypočítaná výše důchodové dávky stává neverifikovatelnou...“

„Ústavnímu soudu nepřísluší hodnotit zvolený model důchodového systému hledisky politickými či ekonomickými (ve smyslu *de lege lata*), ani modelovat optimální důchodový systém (ve smyslu úvah *de lege ferenda*). Jeho volba a parametry jsou ostatně již řadu let předmětem politických i odborných diskusí v souvislosti s (více méně konsensuálně vnímaným) ohrožením dlouhodobé finanční udržitelnosti stávajícího systému s ohledem na demografický vývoj. Právě v rámci těchto odborných a politických debat bude nutno zohledňovat veškeré sociální a ekonomické aspekty právní úpravy důchodového systému, jež ze shora uvedených důvodů nemohl brát Ústavní soud na zřetel. Na základě svého přezkumu nicméně Ústavní soud zdůrazňuje, že při existenci celé škály důchodových systémů a způsobů

⁶⁰ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 8/07. Pramen: www.concourt.cz.

konstrukce důchodových dávek je nutno zvolit takovou variantu, do níž budou promítnuty všechny principy sociální politiky, jakož i systému důchodového zabezpečení, která bude důsledně respektovat ústavní principy a naplňovat ustanovení čl. 30 odst. 1, čl. 1 a čl. 3 odst. Listiny a současně ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny šetřit podstatu těchto základních práv.

Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud návrhu Krajského soudu v Ostravě na zrušení § 15 zákona č. 155/1995 Sb. vyhověl a toto ustanovení zrušil.

S ohledem na složitost celé problematiky a na připravovanou reformu důchodového systému odložil Ústavní soud vykonatelnost svého rozhodnutí do 30. 9. 2011 s tím, že zrušovaná ustanovení zůstávají do stanovené doby aplikovatelná.⁶¹

1.10.1.1. Odlišná stanoviska soudů k nálezu Ústavního soudu ČR ke stanovení výše důchodu

Na doplnění předmětného nálezu Ústavního soudu ČR, který je svou povahou průlomový, považuji za vhodné citovat i z odlišných stanovisek, které byly podány soudci Jiřím Nykodým a Janem Musilem.

Z odlišného stanoviska Jiřího Nykodýma vyplývá mimo jiné následující, cituji: „Z hlediska financování je náš systém důchodového pojištění systémem průběžně financovaným, a proto není výše pobírané dávky přímo odvislá od zaplaceného pojistného. Výše dávky se zásadně odvíjí od výše pojistného placené budoucí generací. Jde o systém, který vyžaduje vysokou mezigenerační solidaritu, neboť dnes aktivní část populace přispívá na důchody dnešních důchodců, což samozřejmě činí v důvěře, že příští aktivní generace bude zase přispívat na její důchody. Uvedený systém je co do vyrovnané finanční bilance závislý na demografickém vývoji, jakož i struktuře do systému zapojených osob z hlediska jejich příjmů. Z tohoto pohledu otázka míry solidarity není podle mého soudu primárně otázkou ústavněprávní, ale otázkou ekonomickou a tedy především politickou. Je sice možné připustit, že se může za určitých okolností stát i otázkou ústavněprávní, ale to by muselo jít o případ flagrantní nespravedlnosti. Mám pochybnosti, že by za takový stav bylo možno označit situaci, kdy náhradový poměr u vysokopříjmových skupin dosahuje řádově 20% a u nízkopříjmových cca 46%. To se sice při prostém porovnání obou čísel jeví jako nerovnost. I kdyby tomu tak opravdu bylo, je taková nerovnost ospravedlnitelná jednak zachováním

⁶¹ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 8/07. Pramen: www.concourt.cz.

sociálního smíru mezi „bohatými a chudými“, a jednak omezenými prostředky systému; ostatně v tomto směru se Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/08 (166/2008 Sb., N 73/49 SbNU 85) vyslovil k otázce charakteru sociálních práv a jejich odlišnosti od základních práv tak, že jejich specifickým charakterem je těsná závislost na ekonomické situaci státu.

Ústavní zásada rovnosti vyjádřená v čl. 1 Listiny neznamena absolutní rovnost, jak ostatně nález sám připouští. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/96 (publikován pod č. 295/96 Sb., N 113/6 SbNU 313), na který navázala další judikatura, to Ústavní soud konkrétně vyjádřil takto: „Ústavní zásadu rovnosti, v právech zakotvenou v čl. 1 Listiny, nelze pojímat absolutně a rovnost chápat jako kategorii abstraktní.“ Již Ústavní soud ČSFR vyjádřil své chápání rovnosti, v uvedeném článku zakotvené, jako rovnosti relativní, jak ji mají na mysli všechny demokratické ústavy, požadující pouze odstranění neodůvodněných rozdílů (nálezu Ústavního soudu ČSFR uveřejněný pod č. 11 Sbírkou usnesení a nálezů ÚS ČSFR). Zásadě rovnosti v právech je proto třeba rozumět také tak, že právní rozlišování v přístupu k určitým právům mezi právními subjekty nesmí být projevem libovůle, neplyne z ní však, že by každému muselo být přiznáno jakékoliv právo.

...Z postulátu rovnosti sice nevyplývá požadavek obecné rovnosti každého s každým, plyne z něj však požadavek, aby právo bezdůvodně nezvýhodňovalo ani neznevýhodňovalo jedny před druhými. Ústavní soud tedy připouští i zákonem založenou nerovnost, pokud jsou pro to ústavně akceptovatelné důvody. Ty zde ale pro nálezem vyjádřenou nerovnost dány, podle mého soudu, jsou. Ostatně speciální ustanovení Listiny mající vztah k důchodovému zajištění nemluví o rovnosti, ale o přiměřenosti, a míní tím přiměřenost sociální, nikoliv udržení dosavadní životní úrovně. Po základním důchodovém systému podle mého lze těžko něco takového požadovat. Zachování životního standardu je otázkou dalšího, smluvního pojištění. O to se musí postarat každý sám z vlastních prostředků. Nelze požadovat na státu, aby toto garantoval. Stát k tomu určité podmínky vytváří a důchodové připojištění či spoření podporuje, ale nemůže podle mého názoru v systému základního důchodového zabezpečení kromě přiměřenosti garantovat i udržení dosavadní životní úrovně. Ovšem v důchodovém zabezpečení je vůbec otázkou, zda zrovna v souvislosti s ekvivalencí odváděného pojistného k vyměřeným důchodům lze vůbec takto o rovnosti uvažovat (naopak je otázkou, zda vyhovět návrhu by neznamenal založení nepřípustné nerovnosti mezi důchodci, jimž byl důchod vyměřen v redukované podobě dle dosavadních pravidel a důchodci „novými“). Ve vzorci rovnosti se totiž vyskytuje ještě neznámá, která je v úvahách odůvodnění nálezu zcela opomenuta. A to je fakt, že není a nemůže být předem známo, jak dlouho bude ten který pojištěnec přiznaný důchod pobírat. Rozdíl mezi dobami čerpání důchodů může ve svém

důsledku vést k úplnému obrácení takto vnímané rovnosti. Ti „vysokopříjmoví“, kteří odváděli několikanásobně vyšší pojistné, mohou i při existenci redukčních hranic v důsledku dlouhé doby pobírání důchodu výrazně přečerpat pomyslný podíl, jímž se na vytváření prostředků důchodového účtu podíleli. A naopak ti „nízkopříjmoví“, kterým je dopřáno pobírat příslušný důchod pouze krátce, ze systému obdrží jen malou část toho, co do něho byli nuceni vložit. Při způsobu uvažování navrhovatele a konstrukci nálezu je pak aktuální způsob vyměřování důchodů nespravedlivý naopak vůči těmto pojištěncům.

Já nicméně považuji úvahy rovnosti „vysokopříjmových“ a „nízkopříjmových“ pojištěnců jako ústavní kategorii za pojmově vadnou. Je to stejné, jako kdyby byl napaden stávající systém důchodového pojištění příslušníkem generace aktuálních přispěvatelů pro údajnou nerovnost s tím, že v důsledku nižší porodnosti a prodlužujícího se průměrného věku je nucen hradit vyšší pojistné (resp. odvádět sociální daň) než jeho rodiče. Podstata celého systému stojí na solidaritě, jak je v nálezu konstatováno. Nicméně není to jenom solidarita chudších s bohatšími a mladších se staršími nebo zdravých či méně nemocných s nemocnějšími, ale každého s každým. V případě důchodového zabezpečení, jak jsem uvedl výše, není nikdy předem jisté, do jaké míry ten který jedinec systém zatíží. V důsledku toho proto můžeme argumentovat tak, že za jistých okolností mohou „vysokopříjmoví“ jedinci pobírat důchod jen díky solidaritě „nízkopříjmových“. Návrh osob této příjmové kategorie konstruující nerovnost by byl přitom považován za absurdní. Domnívám se, že systém důchodového pojištění, zejména je-li postaven na průběžném financování a nikoliv systému individuálních účtů, stojí a padá s takto široce pojímanou zásadou solidarity každého s každým (a to zdůrazňuji). Obdobně je nastaven i systém zdravotního pojištění a úhrad „odebírané“ zdravotní péče. Každý do systému přispívá tolik, kolik je schopen, tedy kolik může, aniž by jej to nepřiměřeně zatížilo. A naopak v případě potřeby ze systému dostává jen tolik, kolik potřebuje. Předem je mu přitom jasné, že mezi vkladem a čerpáním nemusí být, a nejspíš ani nebude, rovnováha. Nikoho přitom nenapadne diferencovat mezi základní poskytovanou péčí tak, aby to bylo ekvivalentní výši vloženého pojistného.

... Kromě toho nelze přehlédnout, že Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. 12/94 (č. 92/95 Sb., N 20/3 SbNU 123), na který poukazuje i Ministerstvo práce a sociálních věcí, vycházel při posuzování návrhu skupiny poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (PSP ČR) na zrušení některých ustanovení zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, ze stanoviska, že ve všech existujících systémech sociálního zabezpečení jsou v různém poměru zastoupeny zásady solidarity a ekvivalence. Každý systém sociálního

zabezpečení nese s sebou zvýhodnění nebo znevýhodnění určitých sociálních skupin podle toho, je-li preferováno spíše hledisko solidarity nebo upřednostňována zásada ekvivalence. Tato úprava je vyhrazena zákonodárci, který nemůže postupovat libovolně, ale při stanovení preferencí musí přihlížet ke sledovaným veřejným hodnotám. V oblasti, která byla předmětem posuzování, jde o oblast ekonomického zákonodárství, má zákonodárce podstatně širší prostor, než v zákonech, které se bezprostředně dotýkají základních lidských práv a svobod. Podstatné je, že Ústavní soud již jednou přijal stanovisko, že poměr solidarity a ekvivalence v systému sociálního zabezpečení je vyhrazen zákonodárci. Nález nyní přijatý ovšem tento závěr popírá.

Náš důchodový systém nemá objektivně žádné relevantní rezervy pro zásadní ovlivnění míry individuálního náhradového poměru u osob s dlouhodobě vyššími příjmy. Jakékoliv zvýšení důchodů jedné z příjmových skupin musí nutně vést buď ke snížení důchodů jiných příjmových skupin nebo k zadlužování systému nebo ke zvýšení sociální daně, které by ovšem opět postihlo především vysokopříjmové skupiny. Můžeme dopředu vyloučit možnost snížení důchodů, neboť jednou přiznané právo nelze odebrat (se situací, kdy by hrozil či přímo nastal státní bankrot, nepočítám). Dlouhodobé zadlužování důchodového systému je rovněž nemožné, neboť by nutně vedlo k rozvrácení stability veřejných financí, což je dáno shora popsanou povahou našeho důchodového systému, který je napojen na státní rozpočet. Zbývá tedy jediná ekonomicky reálná možnost pro vytvoření materiální základny zvýšení důchodů a tou je zvýšení pojistného. Takový krok ale nutně evokuje otázku, zda pouze nebude zaměněno napětí mezi osobami rozdělenými výší svých příjmů (a odvodů do systému) za napětí mezi osobami ekonomicky aktivními a neaktivními. To může být nebezpečný test zachování široké míry zejména mezigenerační solidarity.⁶²

Soudce Jan Musil uvádí ve svém odlišném stanovisku, že zcela souhlasí s odlišným stanoviskem soudce Jiřího Nykodýma. Z jeho odlišného stanoviska vyplývá mimo jiné následující: „Svým rozhodnutím v této věci porušil Ústavní soud všeobecně uznávaný princip ústavního soudnictví, totiž princip zdrženlivosti a vědomého sebeomezení (*judicia selfrestraint*). Tento princip znamená, že Ústavní soud má zásadně rezignovat na to, «aby „provozoval politiku“, tj. aby zasahoval do ústavou vytvořeného a ohraničeného prostoru svobodné politické tvorby...

Chci zdůraznit, že pokládám za principiálně možné, aby Ústavní soud kontroloval, zda zákonná úprava sociálních práv, garantovaných v hlavě čtvrté Listiny základních práv a

⁶² Odlišné stanovisko soudce Jiřího Nykodýma k nálezu Ústavního soudu ČR spis. zn. 8/07.

svobod (dále jen „Listina“), je v souladu s ústavními předpisy. Tvrdím však, že tato kontrola ústavnosti je v oblasti sociálních práv limitována a vyznačuje se řadou specifík. Sám Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně na tato specifika poukazuje...

Tím, že Ústavní soud posuzoval, «zda poměr mezi výší příjmu, pojistného na důchodové pojištění a výší důchodu za stávající právní úpravy naplňuje ústavní požadavek „přiměřenosti“ hmotného zabezpečení ve stáří ... a nezakládá namítanou nerovnost účastníků důchodového pojištění» (bod 34 nálezu), vkročil na teritorium sociální politiky, o níž rozhodovat přísluší toliko zákonodárci. Posuzovaná výše výpočtového základu (zahrnující tzv. osobní vyměřovací základ a tzv. redukční výši) je totiž integrální součástí celého systému vzájemně propojených a vyvážených prvků, kam patří dále např. rozsah zápočtu jednotlivých náhradních dob, způsob zjišťování průměru příjmů za rozhodné období, včetně jejich indexace a redukce, procentní sazba z výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění, důchodový věk, institut dopočtené doby atd. Při tomto posuzování je stále třeba mít na zřeteli celkovou bilanci příjmů a výdajů důchodového systému. Posoudit všechny tyto otázky je zcela nemožné bez speciálních odborných znalostí z oblasti demografie, statistiky, pojistné matematiky apod., kterými Ústavní soud přirozeně nedisponuje...

Je očividné, že pokud budou zvýšeny starobní důchody občanů, patřících do nejvyšší příjmové skupiny (tedy nejbohatších) a má-li být udržena vyrovnaná bilance příjmů a výdajů, musí být buď zvýšeny příjmy důchodového systému (např. zvýšením pojistného nebo zvýšenými dotacemi ze státního rozpočtu, což povede ke zvyšování deficitu státního rozpočtu), nebo musí být sníženy důchody občanů, patřících do nižších příjmových skupin. V tak nesmírně citlivých otázkách, dotýkajících se rozpočtové politiky státu a problematiky sociální stratifikace, musí být postupováno mimořádně odpovědně, jinak hrozí riziko zostření sociálních konfliktů....⁶³

⁶³ Odlišné stanovisko soudce Jana Musila k nálezu Ústavního soudu ČR spis. zn. 8/07. Pramen: www.concourt.cz.

2. kapitola: Důchodové pojištění – jednotlivé druhy důchodů, právní úprava ČR platná do 31. prosince 2009

2.1. Starobní důchod

PojDůch, upravuje více důchodových schémat. Základní strukturu důchodového schématu tvoří tři stěžejní prvky, a to sociální událost, tj. důchodový věk, potřebná doba pojištění a obsahem třetího prvku pak budou zbývající podmínky stanovené zákonem.

Obecně k prvnímu prvku lze říci, že sociální událostí a také podmínkou pro vznik dávkového vztahu základního důchodového pojištění, je dosažení důchodového věku.⁶⁴

Věk je biologickým faktorem určující životní etapu člověka. Stáří je osudnou nutností, které se nikdo a nic nemůže vyhnout, je chápáno jako určitý přirozený biologicko-psychologický proces lidského organismu. Je to přirozené poslední období lidského života, ve kterém pozvolna dochází k degeneraci funkcí lidského organismu, to se pak také projevuje v postupném omezování schopností pracovat a aktivně reagovat na vnější svět.

Zákonná úprava stanoví určitý věk občana, jehož dosažením vzniká tomuto občanovi nárok na vyplacení finanční dávky ze systému, do kterého přispíval ze svých příjmů v době své výdělečné činnosti. „Hranice důchodového věku je určena vzhledem k možnému zhoršení zdraví jednotlivce, či jeho fyzickému nebo duševnímu vyčerpání, kde je dána tomuto člověku možnost věnovat se v poslední etapě života jiným aktivitám při zajištění příjmu ze systému důchodového pojištění.“⁶⁵ Při tom tedy platí, že nárok na dávku starobního důchodu⁶⁶ je pouze možností tuto dávku pobírat a zároveň ukončit svou dosavadní výdělečnou činnost, jedná se o oprávnění dané osoby.

Důchodový věk naše právní úpravu diferencuje podle toho, zda se jedná o muže nebo o ženu. U žen pak rozhoduje počet vychovaných dětí.⁶⁷ Jiné kritérium, dle kterého lze důchodový věk dělit, je skutečnost, zda bylo určeného věku dosaženo před 1. lednem 1996, tj.

⁶⁴ Stanovení důchodového věku v ČR viz přílohy č. 17 a č. 18.

⁶⁵ Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Hůrka P.: kapitola VI., s. 87–88.

⁶⁶ V ČR se uplatňuje zásada výsluhová, jde o vysloužený/zasloužený, zákonem zaručený nárok na dávku; starobní důchod je obligatorní opakující se dávka, kterou je společnost povinna poskytnout účastníku procesu společenské práce, a to při dosažení stanoveného věku a po určité době účasti na tomto procesu.

⁶⁷ Pojem *vychované dítě* musí splňovat dvě podmínky, a to že se musí jednat o dítě, které má k ženě určitý vztah, a výchova dítěte musí trvat určitou dobu. Blíže např. viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9. aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 45–46; § 32 odst. 4 PojDůch.

za účinnosti zákona o sociální zabezpečení, nebo po 31. prosince 1995, tj. za účinnosti PojDůch.⁶⁸

Dalším stěžejním pojmem a základním prvkem úpravy starobního důchodu je potřebná doba pojištění. Dobou pojištění je obecně v období od 1. ledna 1996, kdy nabyl PojDůch účinnosti, doba účasti na důchodovém pojištění v zákoně vymezených osob, které splňují týmž zákonem stanové podmínky. Dle ustanovení § 11 PojDůch se takovou dobou pojištění rozumí doba účasti na pojištění osob uvedených v § 5 odst. 1 písm. a) až l) a v) až x) a odst. 2 PojDůch, pokud za ni bylo zapláceno pojistné. Dále dobou pojištění je i doba účasti na důchodovém pojištění osob uvedených v § 6 PojDůch, pokud bylo za tuto dobu zapláceno pojistné.⁶⁹ Právní úprava pamatuje i na skutečnost, že za účinnosti PojDůch budou ještě dlouho hodnoceny doby získané před jeho účinností, tak ve svém § 13 odst. 1 PojDůch řeší transformaci těchto dřívějších dob, jsou označovány jako *doby zaměstnání*.⁷⁰

Vedle doby pojištění právní úprava zná institut náhradní doba pojištění. Jako náhradní doby pojištění jsou označovány doby účasti na důchodovém pojištění, které jsou spojeny se životními situacemi, v případě kterých není povinnost platit pojistné.⁷¹ Při splnění podmínky doby pojištění se počítá jak doba pojištění, tak náhradní doba pojištění. Pro nárok na starobní důchod se náhradní doby pojištění započítávají v rozsahu 80%, s výjimkami, kdy se některé náhradní doby pojištění započítávají v plném rozsahu svého trvání.⁷² Pokud se doba pojištění a náhradní doba pojištění překrývají, platí pravidlo, že se započítává pouze jednou, a to doba, která je pro oprávněnou osobu výhodnější.⁷³

Doby pojištění týkající se výdělečné činnosti, tj. pracovní poměr atd., s výjimkou doby samostatné výdělečné činnosti, se ve většině případů prokazují evidenčními listy důchodového pojištění (ELDP),⁷⁴ před rokem 1996 označovanými jako evidenční listy důchodového zabezpečení. ELDP představuje předepsaný tiskopis, který vyplňuje zaměstnavatel, popř. jiný určený subjekt, který plní v důchodovém pojištění úkoly

⁶⁸ Přehledná kvalifikace důchodového věku, včetně příkladů viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9.aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 46 a násl.

⁶⁹ Právní úprava dob pojištění viz § 11 PojDůch.

⁷⁰ Blíže k otázce doby pojištění a náhradní doby pojištění viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9.aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 18 a násl.

⁷¹ Právní úprava náhradních dob pojištění viz § 12 odst. 1 PojDůch.

⁷² V plném rozsahu se započítává doba výkonu vojenské služby v ozbrojených silách ČR (pokud nejde o vojáky z povolání a vojáky v další službě); doba, po kterou osoby pečují osobně o dítě ve věku do čtyř let; doba, po kterou osoby pečují osobně o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I (lehká závislost), nebo o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost), pokud spolu žijí v domácnosti; podmínka domácnosti se nevyžaduje, jde-li o blízkou osobu a obdobných dob podle předpisů platných před 1. lednem 1996.

⁷³ Blíže viz § 14. odst. 1 PojDůch.

⁷⁴ K ELDP blíže viz 3. kapitola, podkapitola 3.4. Evidenční listy důchodového pojištění.

zaměstnavatele,⁷⁵ a následně se tento ELDP odesílá orgánu rozhodujícímu o důchodech. Pokaždé po ukončení zaměstnaní a od roku 2004 vždy po uplynutí každého jednotlivého kalendářního roku se evidenční list uzavře a odesílá do centrální evidence, kterou vede ČSSZ. Občan každý rok ELDP podepíše a také obdrží jeho stejnopis.⁷⁶

2.1.1. Základní důchodové schéma

Ustanovení § 29 písm. a) PojDůch, které stanoví dobu pojištění, jež podle současné právní úpravy činí nejméně 25 let (před rokem 2010), společně s ustanovením § 32 PojDůch, které stanoví důchodový věk, tvoří základní důchodové schéma.

Důchodový věk lze rozdělit podle současné právní úpravy do tří kategorií. První kategorií je důchodový věk, který byl stanoven do 31. prosince 1995. Tento důchodový věk u mužů činil 60 let a u žen byl stanoven v závislosti na počtu vychovaných dětí v rozmezí od 57 let (žena, která nevychovala žádné dítě) do 53 let (žena, která vychovala alespoň pět dětí).

Druhou kategorií je důchodový věk použitelný v době od 1. ledna 1996 do 31. prosince 2012 – zde se důchodový věk postupně zvyšuje tak, že ke kalendářnímu měsíci, v němž muž dosáhl věku uvedeného v první věkové hranici (tj. 60 let), se přičítají 2 kalendářní měsíce za každý i započatý kalendářní rok, o který dosáhl věkové hranice uvedené v první rovině později po roce 1995; u žen se takto připočítávají 4 kalendářní měsíce. Diferenciace důchodového věku žen podle počtu vychovaných dětí se zachovává.

Třetí rovina důchodového věku bude účinná od 1. ledna 2013, kdy důchodový věk mužů bude činit 63 let a důchodový věk žen se bude pohybovat od 63 let (žena bezdětná) do 57 let (žena, která vychovala alespoň pět dětí).

Rozdílnost věkové hranice pro nárok na starobní důchod mužů a žen je třeba posuzovat dle oprávněnosti, resp. odůvodněnosti, některých rozdílů v postavení mužů a žen, přičemž je nutné zvážit biologické odlišnosti obou pohlaví a historický vývoj v dané oblasti, s tím, že ne každá rozdílná právní úprava je v rozporu s principem rovného zacházení. Nejednou se otázkou rozdílnosti věkové hranice pro nárok na starobní důchod mužů a žen zabýval Ústavní soud ČR.

Co však považují za problematické, z hlediska uplatnění zásady rovného zacházení, je skutečnost, že stávající právní úprava nepřipouští zohlednění počtu vychovaných dětí mužem,

⁷⁵ Blíže k otázce povinnosti zaměstnavatele např. viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9. aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 97 a násl.

⁷⁶ Blíže k prokazování dob pojištění např. viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9. aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 34 a násl.

a to ani v případě, že se o děti stará a vychovává je sám od jejich narození (nebo krátce po něm) a pečuje o ně až do doby, kdy přestanou být nezaopatřenými. Ani v takovémto hraničním případě nelze důchodový věk muže snížit, a to ani s použitím zásady odstraňování tvrdostí při aplikaci zákona. Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, jsou povinni pečovat o dítě stejnou mírou oba rodiče a i ve využívání institutů sociálního zabezpečení a pracovního práva, které souvisejí s péčí o dítě, mají oba rodiče stejné právní postavení.

2.1.1.1 Z judikatury – Výchova dítěte a výše procentní výměry

Problematika, kterou se soudy potýkají, je, že v některých případech se žadatelky o starobní důchod dožadují zhodnocení doby výchovy dítěte pro výši svého starobního důchodu bez ohledu na skutečnost, že v tom samém časovém úseku byly výdělečně činné, a tedy z tohoto titulu také pojištěné. K této kauze se jednoznačně vyjádřil Nejvyšší správní soud ČR ve svém stanovisku ke kasační stížnosti podané proti zamítavému stanovisku krajského soudu ve věci žaloby podané proti rozhodnutí ČSSZ o nároku na starobní důchod. Nejvyšší správní soud ČR ve svém rozhodnutí, rozsudku ze dne 23. října 2008, sp. zn. 3 Ads 70/2008, mimo jiné uvedl: „...Podmínka výchovy ve smyslu § 32 zákona 155/1995 Sb. může mít vliv pouze na určení důchodového věku stěžovatelky, nikoli na výpočet procentní výměry důchodu...“

V době, kdy stěžovatelka pečovala o nezletilou J. Š., byla výdělečně činná, tuto dobu má tudíž zhodnocenu jako dobu pojištění (popřípadě náhradní dobu pojištění) a nelze ji započítat podruhé jako další dobu pojištění, tentokrát z titulu péče o dítě...“

Ve výše uvedeném rozsudku řešil Nejvyšší správní soud ČR v souvislosti důchodovými nároky i další otázku. Předmětem sporu byla kromě výše uvedeného otázka, zda je podmínka výchovy dítěte pro nárok na starobní důchod ženy splněna také v případě, že žena začala o dítě pečovat krátce před dosažením důchodového věku. V této záležitosti se Nejvyšší správní soud odvolal na znění § 4 odst. 2 písm. b) vyhlášky č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon č. 155/1995 Sb., PojDůch. Z rozsudku vyplývá následující:

„...Podle § 4 odst. 2 písm. b) vyhlášky č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, se podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod (§ 32 odst. 4 zákona) považuje za splněnou též, pečovala-li žena o nezletilé dítě aspoň poslední tři

roky před dosažením věku potřebného podle zákona pro vznik nároku na starobní důchod (nikoli před odchodem do důchodu)...⁷⁷

2.1.2. Podpůrné důchodové schéma

V případě, že pojištěnec podmínky základního důchodového schématu nesplní, současná platná úprava poskytuje možnost postupu podle podpůrného důchodového schématu,⁷⁸ ve kterém je požadováno, aby doba pojištění činila nejméně 15 let (před rokem 2010) a důchodový věk činí alespoň 65 let.

Vedle základního a podpůrného důchodového schématu zná současná právní úprava také zvláštní důchodové schéma, které platí pro tzv. předčasné důchody, tzn., že dává pojištěnci možnost odejít do starobního důchodu dříve, než dosáhne PojDůch stanoveného důchodového věku. Odchod do předčasného starobního důchodu se projeví na výši dávky, která je nižší než důchod získaný podle základního důchodového schématu.

Předčasné důchody lze rozlišit na předčasný důchod vázící se na zdravotní situaci pojištěnce (předčasný dočasně krácený/snížený starobní důchod), důchodové schéma dle ustanovení § 30 zákona PojDůch, a na předčasný důchod vázící se na individuální rozhodnutí pojištěnce (předčasný trvale krácený/snížený starobní důchod), podle ustanovení § 31 PojDůch.

V případě předčasného starobního důchodu dle § 30 PojDůch je třeba říci, že platnost tohoto institutu a také možnost jeho využití skončila k 1. lednu 2007, od tohoto data již nelze splnit podmínky nároku na něj. Doplnuji, že přiznat tento typ předčasného důchodu po 31. prosinci 2006 lze tehdy, pokud byly podmínky nároku splněny do tohoto dne. Podle § 30 odst. 3 PojDůch nárok na tento typ předčasného důchodu měl pojištěnec, pokud zákonem požadované podmínky splnil do 31. prosince 2006.⁷⁹

⁷⁷ Hrdličková I.: Výchova dítěte a výše procentní výměry důchody, Národní pojištění č. 10, 2009, s. 39.

⁷⁸ Dělení důchodových schémat na základní a podpůrné – Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, Masarykova univerzita, 2. aktualizované a doplněné vydání, Doplněk, Praha 2000.

⁷⁹ Dle § 30 zákona PojDůch měl nárok pojištěnec na předčasný starobní důchod, jestliže získal dobu pojištění nejméně 25 let, ke dni, od kterého má být starobní důchod přiznán, je poživatelem částečného invalidního důchodu a k tomuto dni do dosažení důchodového věku mu chybí nejvýše dva roky; dále má pojištěnec nárok na předčasný starobní důchod tehdy, jestliže získal dobu pojištění nejméně 25 let, pobíral plný invalidní důchod nepřetržitě alespoň po dobu 5 let a nárok na plný invalidní důchod pobíraný po dobu těchto 5 let a ke dni odnětí tohoto důchodu do dosažení důchodového věku mu chybí nejvýše pět let. Procentní výměra předčasný dočasně kráceného starobního důchodu je dočasně krácena o 1,3% výpočtového základu za každých, i započatých 90 kalendářních dnů doby předčasnosti. Ode dne dosažení důchodového věku bylo možno tento důchod přepočítat, tedy přiznat řádný starobní důchod.

Co se týká předčasného starobního důchodu, upraveného v § 31 PojDůch - jeho důchodové schéma má následující podobu: pojištěnci vznikne nárok na starobní důchod před dosažením důchodového věku, jestliže získal dobu pojištění nejméně 25 let a do dosažení důchodového věku mu ode dne, od kterého se starobní důchod přiznává, chybí nejvýše tři roky.

Za dobu dřívějšího přiznání důchodu se výše jeho procentní výměry snižuje. A to za každých 90 kalendářních dnů, jak celých, tak i započatých, chybějících od přiznání důchodu po dosažení důchodového věku. V současnosti platí jednotná záporná sazba, tj. 0,9% z výpočtového základu.

Přiznání předčasného starobního důchodu je nevratné, neboť vylučuje nárok na obecný/řádný starobní důchod, tzn., že tvoří zákonnou překážku pro možnost vzniku nároku na jiný typ starobního důchodu.⁸⁰

2.2. Invalidní důchod

Invalidní důchod se poskytuje pojištěnci, kterého postihla sociální událost označovaná jako invalidita. Zabezpečení invalidních osob patří v oblasti sociálního zabezpečení vedle zabezpečení ve stáří k nejvýznamnějším okruhům problémů. Pojem invalidita se užívá v nejrůznějších souvislostech v praxi různých vědních oborů.⁸¹ Jednotčím prvkem všech významových možností pojmu invalidita je dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se závažnými profesionálně ekonomickými důsledky, v tomto spojovacím bodě se projevuje element biologický a zároveň sociálně-ekonomický. Invaliditu můžeme definovat jako stav, kdy vlivem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu znatelně klesla schopnost soustavné výdělečné činnosti poškozeného.

Česká právní úprava pokládá za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav takový nepříznivý stav, jenž omezuje tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti pojištěnce významné pro jeho pracovní schopnost,⁸² který podle poznatků dosavadní lékařské vědy má trvat déle než jeden rok.⁸³ Lze tedy vyvodit, že charakteristika zdravotního stavu jako dlouhodobě nepříznivého vychází obecně z právní domněnky, jež současně zohledňuje jednak

⁸⁰ Blíže k otázce předčasnosti důchodů např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Voříšek V.: kapitola XII, oddíl 4., s. 214 a násl.

⁸¹ K otázce různého chápání invalidity blíže např. viz Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, 2. aktualizované a doplněné vydání, Masarykova univerzita, Doplněk, Praha 2000, s. 125-126.

⁸² *Pracovní schopnosti* se pro účely důchodového pojištění rozumí schopnost pojištěnce vykonávat výdělečnou činnost odpovídající jeho tělesným, smyslovým a duševním schopnostem.

⁸³ Blíže viz § 26 PojDůch.

hledisko časové (trvání takového stavu po vymezenou minimální dobu) a jednak hledisko věcné (vyjadřující relativní stálost nepříznivého zdravotního stavu).

Obecně právní úpravy invalidity vycházejí ze tří základních koncepčních modelů invalidity, popř. z kombinací těchto jednotlivých koncepčních modelů invalidity. Nejznámějšími koncepcemi invalidity jsou:

Invalidita fyzická – tato koncepce klade důraz na sledování snížených či vymizelých fyziologických schopností člověka. V rámci této koncepce se invalidita posuzuje podle rozsahu zhoršení fyziologických schopností člověka, způsobených ztrátou nebo zhoršením činnosti určitého orgánu, bez přihlédnutí k ekonomickým a profesionálním důsledkům invalidity.

Invalidita profesionální – oproti výše uvedené koncepci, tato koncepce zdůrazňuje nemožnost výkonu dosavadní výdělečné činnosti, tedy vyzdvihuje zejména změny v profesním životě postiženého.

Invalidita všeobecná – tato koncepce vychází z příčinné souvislosti zdravotního postižení občana a jeho zbývajících pracovního potenciálu.

V současné české právní úpravě se uplatňuje koncepce invalidity všeobecné kombinovaná s koncepcí invalidity profesionální.⁸⁴

Invaliditu lze dělit i podle toho, v jakém období lidského života vznikla, pak existuje invalidita z mládí a na druhé straně invalidita vzniklá v produkčním, popř. postprodukčním věku, nebo dále ji lze dělit podle příčin, z kterých vznikla, pak je tu invalidita vzniklá z obecných příčin, tj. v důsledku obecné choroby nebo nepracovního úrazu, a invalidita kvalifikovaná neboli úrazová, vzniklá v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.⁸⁵

Právní úprava platná do 31. prosince 2009 rozlišovala mezi invaliditou plnou a invaliditou částečnou a v závislosti na tomto dělení byl pak poskytován plný a částečný invalidní důchod.

Plná invalidita – plně invalidním se pojištěnec stával jednak v případě, že jeho schopnost soustavné výdělečné činnosti⁸⁶ poklesla z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nejméně o 66%, ale i tehdy, pokud pojištěnec, byl schopen z důvodu svého

⁸⁴ Blíže viz § 39 odst. 1, 2 PojDůch.

⁸⁵ Zvýhodnění pojištěnců při takto zjištěné invaliditě spočívá v tom, že pro účely vzniku nároku na příslušný invalidní důchod se nezkoumá podmínka doby pojištění (zaměstnání) ani splnění podmínek nároku na starobní důchod či dosažení důchodového věku.

⁸⁶ Pojem *soustavná výdělečná činnost*⁸⁶ označuje pro účely důchodového pojištění takovou činnost, která je vykonávána tak, že výdělek z ní je stálým zdrojem příjmu, a to i tehdy, když tato činnost nezakládá účast na důchodovém pojištění; nepovažuje se za ni činnost provedená na základě dohody o provedení práce nebo tzv. příležitostné zaměstnání.

zdravotního postižení, které zakládala dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, soustavné výdělečné činnosti jen za zcela mimořádných podmínek.

Částečná invalidita – nastávala tehdy, kdy schopnost soustavné výdělečné činnosti pojištěnce poklesla z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nejméně o 33%, ale zároveň poklesla méně než o 66%. Za částečného invalidního se pokládal i pojištěnec, kterému dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžoval obecné životní podmínky.

Způsob posouzení a zjištění procentní míry poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti, stanovení okruhu zdravotních postižení umožňující soustavnou výdělečnou činnost jen za zcela mimořádných podmínek a stanovení okruhu zdravotních postižení značně ztěžujících obecně životní podmínky upravuje vyhláška MPSV č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

S účinností novely, schválené v rámci první etapy české důchodové reformy, zákona PojDůch, tj. od 1. ledna 2010, byla dosavadní koncepce plné a částečné invalidity nahrazena jediným typem třístupňové invalidity.⁸⁷

2.2.1. Přechod z pracovní neschopnosti do invalidity

Od 1. ledna 2009 OSSZ již nezahajují řízení o přechodu z pracovní neschopnosti do invalidity z moci úřední, jak tomu bylo dle předchozí úpravy. Invaliditu od výše uvedeného data posuzuje lékař OSSZ výlučně v souvislosti se zahájeným řízením o přiznání příslušného invalidního důchodu.

Na základě žádosti pojištěnce, popř. jiného oprávněného subjektu, o některý z invalidních důchodů, posoudí existenci či neexistenci jeho invalidity lékař OSSZ a jeho posudek slouží jako podklad pro rozhodování ČSSZ o důchodovém nároku.

Každý občan, který po poradě s ošetřujícím lékařem dospěje k závěru, že jeho zdravotní stav odpovídá invaliditě, především nachází-li se dlouhodobě v dočasné pracovní neschopnosti, má právo podat prostřednictvím místně příslušné OSSZ žádost o invalidní důchod. Na druhou stranu, každý má také právo o invalidní důchod nepožádat a nechat si vyplácet nemocenské až do uplynutí podpůrní doby, tj. do 380 dne pracovní neschopnosti, eventuálně prodloužené ještě o dalších 350 dnů.

⁸⁷ Blíže viz kapitola 5., podkapitola 5.2. První etapa důchodové reformy – parametrické změny.

2.2.2. Posuzování dlouhodobě nepříznivého stavu a invalidity

O jakou invaliditu jde, určují pro účely rozhodování o nárocích na příslušné dávky důchodového pojištění při zjišťovacích a kontrolních lékařských prohlídkách⁸⁸ OSSZ, příslušné podle místa trvalého pobytu posuzovaného občana. Úkoly OSSZ při posuzování zdravotního stavu a pracovní schopnosti občanů pro účely důchodového pojištění mohou plnit pouze lékaři lékařské posudkové služby.⁸⁹ OSSZ stejným způsobem posuzují i zdravotní stav osob, jejichž důchodové pojištění provádějí ministerstva obrany, vnitra a spravedlnosti. Lékařská posudková služba řízená ČSSZ se věnuje i posudkové činnosti v oblasti aplikace práva sociálního zabezpečení EU/ES a bilaterálních mezinárodních smluv.⁹⁰

2.2.3. Plný invalidní důchod

Nárok na plný invalidní důchod vzniká na základě důchodových schémat, uvedených v § 38 PojDůch. Dle tohoto ustanovení měl pojištěnec nárok na plný invalidní důchod, jestliže se stal v případě prvním (§ 38 odst. 1 PojDůch) plně invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud ke dni vzniku plné invalidity nesplnil podmínky nároku na obecný starobní důchod, popřípadě, byl-li mu přiznán předčasný trvale krácený starobní důchod, pokud nedosáhl důchodového věku. Potřebná doba pojištění byla v rámci důchodovém schématu plného invalidního důchodu odstupňována podle věku.⁹¹

V případě druhém (§ 38 odst. 2 PojDůch) se stal pojištěnec plně invalidním následkem pracovního úrazu. Toto zvláštní důchodové schéma, bylo určeno pro ty pojištěnce, kteří se stali plně invalidními v důsledku pracovního úrazu, v případě tohoto zvláštního důchodového schématu nebyla vyžadována doba pojištění, nýbrž pouze podmínka plné invalidity v důsledku pracovního úrazu.⁹²

Právní úprava platná do 31. prosince 2009 znala dále plný invalidní důchod v tzv. mimořádných případech (§ 42 PojDůch), tímto důchodem byly řešeny zejména otázky bez

⁸⁸ *Zjišťovací prohlídka* slouží k prověřování žádosti pojištěnce o invalidní důchod; *kontrolní lékařská prohlídka* slouží k ověření dalšího trvání dříve uznaného druhu invalidity.

⁸⁹ Posuzování zdravotního stavu a pracovní schopnosti občanů upravuje § 8 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁰ Blíže k otázce posuzování dlouhodobě nepříznivého stavu a invalidity např. viz Tröster P. a kol.: *Právo sociálního zabezpečení*, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Ryba J.: kapitola XII., oddíl 5., s. 226-229.

⁹¹ Blíže viz § 40 PojDůch.

⁹² Ve vymezení § 25 odst. 2 PojDůch se pod pojmem *pracovní úraz* rozumí i *nemoc z povolání*.

vazby na důchodové pojištění. Pro vznik nároku na tento plný invalidní důchod byly vyžadovány následující podmínky, které musely být splněny kumulativně - věk alespoň 18 let; vznik plné invalidity před dosažením věku 18 let; trvalý pobyt na území ČR a nedosažení potřebné doby pojištění.

2.2.4. Částečný invalidní důchod

Nárok na částečný invalidní důchod vznikal dle předchozí úpravy na základě dvou důchodových schémat, tj. základní důchodové schéma a důchodové schéma zvláštní (§ 43 PojDůch).

Základní důchodové schéma v sobě obsahovalo podmínku částečné invalidity kumulativně spojenou s podmínkou potřebné doby pojištění, která se rovnala době pojištění v důchodovém schématu plného invalidního důchodu.

Zvláštní důchodové schéma řešilo poskytování důchodu v případě, že částečná invalidita vznikla důsledkem pracovního úrazu, v tomto případě, stejně jako u plného invalidního důchodu, byla vyžadována jen tato podmínka, splnění podmínky doby pojištění se nevyžadovalo.

2.2.5. Z judikatury – Stanovení data vzniku invalidity

Otázka vzniku invalidity bývá častým předmětem sporu. Dochází k tomu zejména v případech, kdy ke dni, který byl stanovený posudkovým lékařem OSSZ nebo posléze Posudkovou komisí MPSV v řízení o žalobě proti rozhodnutí ČSSZ, nezískal občan potřebnou dobu pojištění pro vznik nároku na dávku důchodového pojištění.

Takový spor projednával krajský soud, s tím, že shodně s ČSSZ vycházel z data vzniku invalidity stanoveného posudkovým lékařem OSSZ a žalobu podanou proti rozhodnutí ČSSZ zamítl.

Žalobkyně podala proti rozsudku krajského soudu kasační stížnost, ve které namítala, že již v minulosti podávala žádost o invalidní důchod, který jí přiznán nebyl. Její zdravotní stav jí již tehdy nedovoloval pracovní zařazení, a proto žádá, aby jí byl invalidní důchod přiznán již od doby, kdy o něj žádala poprvé.

Kromě uvedeného požadavku namítala, že soud se měl zabývat otázkou, z jakého důvodu její invalidita vznikla, neboť tam, kde ke vzniku invalidity, ať již plné nebo částečné,

vedl pracovní úraz či nemoc z povolání, zákon splnění podmínky potřebné doby pojištění nevyžaduje.⁹³

Nejvyšší správní soud shledal kasační stížnost důvodnou a ve věci zaujal následující právní závěry:

„Rozhodující z hlediska nároku ve vztahu ke zdravotnímu stavu stěžovatelky bylo zjištění data vzniku její částečné invalidity. V posudku Posudkové komise MPSV ČR však na tuto otázku (která ostatně ani soudem ani soudcem položena nebyla) odpověď nalézt nelze. Krajský soud se spokojil s určením data vzniku částečné invalidity tak, jak stanovil lékař OSSZ. Tím ovšem základní smysl posudku Posudkové komise MPSV ČR nebyl naplněn, neboť v řízení na řešenou a mezi účastníky spornou otázku tento posudek odpověď nedal. Je v něm totiž v rubrice vznik částečné invalidity uvedeno pouze tolik, že částečná invalidita trvá.“

Nejvyšší správní soud pak dospěl k závěru, že rozhodnutí krajského soudu trpí vadou, která mohla mít za následek nezákonné rozhodnutí ve věci. Následovalo zrušení rozsudku krajského soudu a věc byla vrácena k dalšímu řízení.

Současně bylo krajskému soudu uloženo, aby v dalším řízení požádal posudkovou komisi o stanovení data vzniku částečné invalidity stěžovatelky, neboť „vznik dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu podmiňujícího i částečnou invaliditu je objektivní kategorií a nelze ji vázat na zcela nahodilé datum lékařského vyšetření, jímž tento objektivně existující stav byl pouze verifikován.“⁹⁴

Určení data rozhodné pro posudkový závěr posudkové komise MPSV je přitom jeden z klíčových institutů v činnosti posudkové komise MPSV. Zejména proto, že zdravotní stav není neměnný. Není v praxi výjimkou situace, kdy se zdravotní stav posuzovaného účastníka řízení významně změní v období mezi posouzením na úrovni OSSZ, provedeném pro účely rozhodnutí v prvním stupni, a posouzením posudkové komise MPSV, pro účely opravného řízení (toto období může trvat i několik měsíců). Důležitým faktorem této problematiky je též odlišnost role odvolacího správního řízení a přezkumného řízení soudního.⁹⁵ Odlišnost je dána zejména rozdílnou procesní úpravou, obsaženou na jedné straně v zákoně č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, na druhé straně procesní úprava obsažená především v zákoně č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (s.ř.s.).

⁹³ K tomuto požadavku Nejvyšší správní soud zdůraznil, že tato námitka byla stěžovatelkou uplatněna zcela nově až v kasační stížnosti a kasační stížnost není přípustná, opírá-li se o důvody, které nebyly uplatněny v řízení před soudem, jehož rozhodnutí má být přezkoumáváno, ačkoli uplatněny být mohly.

⁹⁴ Blíže viz Hrdličková I.: Stanovení data vzniku invalidity, Národní pojištění č. 8-9, 2007, s. 53-54.

⁹⁵ Blíže viz kapitola 3., podkapitola 3.5. Opravné prostředky; soudní přezkum rozhodnutí.

V neposlední řadě je třeba mít na paměti i možné změny v právních předpisech obsahující posudková kritéria, ke kterým může dojít právě v mezidobí od posouzení případu OSSZ do posouzení posudkovou komisí MPSV.

V praxi během aktuálního posouzení posudková komise MPSV nejprve vyhodnocuje obsah posudkového spisu prvoinstančního posudkového orgánu.⁹⁶ Přitom musí přezkoumat, zdali posudkový závěr OSSZ vycházel z dostatečného zjištění skutkového stavu, tzn., ze zjištění zdravotního stavu a jeho funkčních důsledků, o kterém nejsou důvodné pochybnosti a současně zda zjištění zdravotního stavu a jeho funkčních důsledků bylo provedeno v rozsahu dostatečném pro použití posudkových kritérií stanovených právními předpisy. Po vyhodnocení obsahu posudkového spisu mohou nastat následující dvě základní situace.

V prvním případě, kdy posudkový závěr prvoinstančního posudkového orgánu vycházel ze zjištění zdravotního stavu a jeho funkčních důsledků, tzn. skutkového stavu, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a toto zjištění bylo provedeno v rozsahu, který je dostatečný pro použití posudkových kritérií stanovených právními předpisy, bere posudková komise MPSV takto provedené zjištění skutkového stavu za základ svého posouzení. Při tomto novém posouzení dále posudková komise MPSV vyhodnocuje i případnou změnu zdravotního stavu, která nastala po vydání napadeného rozhodnutí, jež je namítnuta posuzovaným, takovou změnou může být např. změna vyplývající z obsahu lékařských nálezů nově doložených účastníkem řízení, nebo změnu zdravotního stavu, která jako významná vyplýne ze zjištění samotné posudkové komise MPSV. Vlastní opatření k objektivizaci skutkového stavu posuzovaného; tím může být např. vyžádání si zdravotnické dokumentace, orientační vyšetření lékařem posudkové komise MPSV, či žádost o vyšetření ve zdravotnickém zařízení; provádí posudková komise MPSV jen tehdy, pokud je to nezbytné k vyhodnocení posudkového významu namítnutých změn zdravotního stavu anebo významných změn zdravotního stavu, které vyplývají z vlastního zjištění posudkové komise MPSV. Smyslem a účelem tohoto postupu je zjistit skutkový stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je potřebný pro účely přezkumného řízení.

Na druhé straně, v případě druhém, může dojít k situaci, kdy posudkový závěr prvoinstančního orgánu nevycházel ze zjištění zdravotního stavu a jeho funkčních důsledků, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, nebo toto zjištění bylo provedeno v rozsahu, který není dostatečný pro použití posudkových kritérií stanovených právními předpisy. V takovém

⁹⁶ Blíže k posuzování zdravotního stavu a pracovní schopnosti viz § 8 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

případě posudková komise MPSV provede vlastní opatření k objektivizaci skutkového stavu pro účely nového posouzení.⁹⁷

2.2.6. Z judikatury – Nepřesvědčivý posudek lékařské posudkové služby (LPS); Nedostatečně zjištěný skutkový stav

K problematice nepřesvědčivých posudků LPS a nedostatečně zjištěného skutkového stavu se vyjádřil ve svém rozhodnutí Nejvyšší správní soud ČR, č.j. 4 Ads 28/2009 – 69, ze dne 29. září 2009.

Z uvedeného rozhodnutí vyplývá následující. „Soud nemá medicínské znalosti, proto je k odbornému lékařskému posouzení zdravotního stavu pojištěnce povolána posudková komise, která má podat výstižný, přesvědčivý, srozumitelný a úplný zdravotní posudek. Posudková komise tak ve svém posudku musí precizně seznámit soud s důvody pro svou volbu dominantního postižení a své závěry přesvědčivě zdůvodnit. Závěry posudkové komise musí být pro soud o to více přesvědčivě podány a objasněny, pokud obsah posudku, nazírán prostou logikou laika, vzbuzuje pochybnost o správnosti a úplnosti lékařského posouzení stavu pojištěnce. Pokud by soud při posuzování věci vycházel z posudku neúplného a nepřesvědčivého, rozhodoval by na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu.“

Na základě výše uvedené argumentace Nejvyšší správní soud ČR napadané rozhodnutí kasační stížností příslušného krajského soudu zrušil a současně věc byla tomuto soudu vrácena k dalšímu řízení s tím, že krajský soud je vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu ČR tak, že si vyžádá doplňující posudek příslušné posudkové komise MPSV, ve kterém se komise výstižně, přesvědčivě, srozumitelně a v úplnosti vypořádá s otázkou, které zdravotní postižení je rozhodující příčinou dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu stěžovatele, čemuž komise popřípadě přizpůsobí své složení tak, aby byl v posudkové komisi přítomen lékař s příslušnou odborností. Následně, po doplnění posudku s jednoznačně stanovenými závěry ve výše uvedeném směru, přičemž není vyloučeno i provedení dalších důkazů, pokud se potřeba jejich provedení ukáže nutnou, krajský soud znovu posoudí zákonnost napadeného rozhodnutí žalované ČSSZ.⁹⁸

⁹⁷ Blíže viz Langer R.: Přezkum a aktuální posouzení v činnosti posudkových komisí MPSV, Národní pojištění č. 1, 2010, s. 17-19.

⁹⁸ Právo pro podnikání a zaměstnání č. 11, 2009, s. 39-41, Nepřesvědčivý posudek LPS; Nedostatečně zjištěný skutkový stav.

2.2.7. Z judikatury – Pochybnosti o objektivitě, úplnosti posudku posudkového lékaře OSSZ

Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ČR, ze dne 30. dubna 2008, č.j. 6 Ads 92/2006, byla zamítnuta kasační stížnost stěžovatele, pro nedůvodnost.

V daném případě, byl odňat posuzované osobě rozhodnutím ČSSZ plný invalidní důchod, a to na podkladě závěrů posudkového lékaře příslušné OSSZ.

Dotyčný se obrátil na příslušný krajský soud se žalobou. Ten žalobu zamítnul, přičemž vycházel z posudku posudkové komise MPSV, jejíž závěry se shodovaly se závěry posudkového lékaře OSSZ.

Proti zamítavému rozsudku podal stěžovatel kasační stížnost, ve které uvedl, že nesouhlasí se soudem potud, pokud tento při svém rozhodování vycházel z posudku posudkové komise MPSV. Ten dle jeho názoru nemůže být dostačujícím podkladem pro rozhodnutí věci, neboť tato komise je orgánem MPSV, jíž je přímo nadřízené ČSSZ, která rozhodnutí o odnětí plného invalidního důchodu vydala. Navrhl tedy jako další důkaz znalecký posudek. Provedení takto navrženého důkazu však bylo soudem zamítnuto.

Nejvyšší správní soud ČR svým rozhodnutím kasační stížnost stěžovatele zamítnul jako nedůvodnou a vyslovil tento právní názor: „Sama skutečnost, že posudková komise je orgánem Ministerstva práce a sociálních věcí není důvodem k pochybnostem o objektivitě jejich závěru, ta má být garantována složením posudkových komisí předepsaným § 3 odst. 1 vyhlášky č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, podle níž jsou členy posudkových komisí nejen posudkoví lékaři a tajemníci z řad pracovníků Ministerstva práce a sociálních věcí, ale i odborní lékaři jednotlivých klinických oborů, tedy osoby odlišné od pracovníků Ministerstva práce a sociálních věcí. Jen v tom, že posudková komise, která v této věci zpracovala posudek, je orgánem Ministerstva práce a sociálních věcí, nespátřuje Nejvyšší správní soud důvod k pochybnostem o objektivitě jejich závěrů a důvod k tomu, aby ve věci byl ustanoven znalec...“⁹⁹

⁹⁹ Hrdličková I.: Pochybnosti o objektivitě, úplnosti posudku posudkového lékaře OSSZ, Národní pojištění č.12, 2008, s. 29.

2.2.8. Invalidní důchod a výdělečná činnost

Právní úprava platná do 31. prosince 2009 vycházela z toho, že funkcí plného invalidního důchodu v systému důchodového pojištění v podstatě bylo přiměřeně nahrazovat ztrátu výdělku v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu s tím, že ovšem nebyla omezena možnost využití zbylého pracovního potenciálu důchodce, a to bez vlivu na nárok na tento důchod. Funkcí částečného invalidního důchodu bylo pak přiměřeně doplňovat podstatný pokles výdělku v důsledku snížení schopnosti soustavné výdělečné činnosti z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

2.3. Pozůstalostní důchody

2.3.1. Vdovský/vdovecký důchod

Vdovský, popř. vdovecký důchod je poskytován v případě ztráty živitele, tj. smrti (manžela, manželky), pozůstalé osobě (manželce, manželovi). Jak jsem již výše ve své práci uvedla, patří tento důchod mezi tzv. derivativní (odvozené) důchody. Odvozené proto, že v důchodovém schématu je vyžadována podmínka, která se váže k zemřelému manželu (zemřelé manželce)¹⁰⁰ a vyjadřuje jeho (její) účast na důchodovém pojištění. Do okruhu oprávněných osob je tradičně zařazována manželka, popř. manžel.

Důchodové schéma vdovského (vdoveckého) důchodu zahrnuje podmínku smrti manžela (manželky) a současně je vyžadováno, aby zemřelý manžel (zemřelá manželka) byl (byla) ke dni smrti poživitelem starobního či invalidního důchodu. Případně může mít důchodové schéma vdovského (vdoveckého) důchodu podobu, kde podmínka smrti manžela (manželky) je doplněna podmínkou, aby zemřelý manžel (zemřelá manželka) splnil (splnila) ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod anebo že k úmrtí došlo následkem pracovního úrazu (§ 49 PojDůch).

Doba pobírání vdovského (vdoveckého) důchodu je omezena na 1 rok. Po uplynutí tohoto časového úseku se důchod poskytuje nadále pouze v případě, pokud vdova (vdovec) splňuje některou z podmínek stanovených v § 50 PojDůch.¹⁰¹

¹⁰⁰ Rozhodující je právní stav trvání manželství v době smrti.

¹⁰¹ Pečuje o nezaopatřené dítě; pečuje o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupeň IV (úplná závislost); pečuje o svého rodiče nebo rodiče

Vdovský (vdovecký) důchod se skládá ze dvou výměr, ze základní výměry, která v současné době činí výši 2 170 Kč měsíčně, tato výměra je stejná pro všechny druhy důchodů,¹⁰² a z výměry procentní, která činí 50% procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu, na který měla nebo by měla nárok zemřelá osoba v době smrti.

Nárok na vdovský důchod zaniká v případě, že přestala být plněna podmínka uvedená v § 50 PojDůch nebo bylo uzavřeno nové manželství; v případě uzavření nového manželství náleží jednorázová výplata ve výši 12 měsíčních splátek vdovského důchodu, na který měla vdova nárok ke dni zániku nároku na tento důchod; anebo dnem, kdy nabylo právní moci rozhodnutí soudu o tom, že vdova úmyslně způsobila smrt manžela jako pachatelka, spolupachatelka nebo účastnice trestného činu.

Nárok na vdovský důchod znovu vznikne,¹⁰³ jestliže po zániku dřívějšího nároku na vdovský důchod se splní některá z podmínek uvedených v § 50 PojDůch do pěti let.

Vdovec má nárok na vdovecký důchod za obdobných podmínek jako vdova, ovšem s jedinou odchylkou.¹⁰⁴

2.3.2. Sirotčí důchod

Taktéž sirotčí důchod řadíme mezi důchody derivativní (omezené). Tento důchod je poskytován při ztrátě živitele (tj. rodiče-jednoho či obou nebo osoby, která rodiče nahradila). Sirotčí důchod nahrazuje ztrátu příjmů nezaopatřeného dítěte.¹⁰⁵

Důchodové schéma sirotčího důchodu zahrnuje jednak nezaopatřenost dítěte, jednak smrt rodiče (osvojitele) dítěte nebo smrt osoby, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů a dítě na ni bylo v době její smrti převážně odkázáno výživou a jednak podmínku, že zemřelý rodič, nebo jiná výše uvedená osoba, byl (byla) poživitelem starobního, invalidního důchodu, popř. že zemřelý rodič či jiná výše uvedená osoba, ke dni své smrti splnil (splnila) podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na

zemřelého manžela, který s ni žije v domácnosti, a je závislý na péči jiné osoby ve stupních II, III, IV; je plně invalidní; dosažením věku 55 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.

¹⁰² K základní výměře blíže viz kapitola 1., podkapitola 1.10. Konstrukce a výše dávek

¹⁰³ Podle nové právní úpravy účinné od 1. ledna 2010, blíže viz kapitola 5., podkapitola 5.2. První etapa důchodové reformy – parametrické změny, platí pro stanovení výše vdovského (vdoveckého) důchodu, na který opětovně vznikl nárok po 31. prosinci 2009, že výše jeho procentní výměry nesmí být nižší, než činila výše procentní výměry vdovského (vdoveckého) důchodu, která náležela ke dni zániku předchozího nároku na tento důchod.

¹⁰⁴ Místo věku 55 let uvedeného v § 50 odst. písm. e) PojDůch pro něj platí věk 58 let; k nové právní úpravě účinné od 1. ledna 2010 blíže viz kapitola 5., podkapitola 5.2. První etapa důchodové reformy – parametrické změny.

¹⁰⁵ Definice *nezaopatřeného dítěte* pro účely důchodového pojištění - viz § 20 PojDůch.

starobní důchod nebo že zemřel (zemřela) následkem pracovního úrazu. Nárok na sirotčí důchod nevzniká po pěstounovi nebo jeho manželovi.

Sirotčí důchod se také skládá z výměry základní a výměry procentní. Základní výměra v současné době činí výši 2 170 Kč měsíčně a procentní výměra sirotčího důchodu 40% procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu, na který měla nebo by měla nárok zemřelá osoba v době smrti.

Nárok na sirotčí důchod zaniká v případě, že dítě přestane splňovat podmínku nezaopatřenosti (v praxi nejčastěji dovršením věku 26 let nebo ukončením soustavné přípravy na budoucí povolání) nebo osvojením (při zrušení osvojení vznikne nárok na sirotčí důchod znovu), anebo na základě pravomocného rozhodnutí soudu, že dítě úmyslně způsobilo smrt osoby, po které by mu sirotčí důchod náležel.

K danému tématu bych ráda poukázala na praxi veřejného ochránce práv,¹⁰⁶ která ukazuje, že současné řešení právní úpravy sirotčího důchodu není ideální. Podněty veřejnému ochránci práv související s danou problematikou jsou dosti časté. Příkladem by mohla být situace, kdy otec odešel od rodiny, neplatil výživné na děti ani pojistné na sociální pojištění nebo vůbec nepracoval. Po smrti otce dětem nárok na sirotčí důchod nevznikl a životní úroveň matky s nezaopatřenými dětmi se znatelně snížila.

V současné době platí, že sirotci, kterým nevznikl nárok na sirotčí důchod, jsou zabezpečeni systémem sociální pomoci a státní sociální podpory.¹⁰⁷ Dávky ze zmíněných systémů jsou řádově nižší. Navíc jejich přiznání ovlivňují i další skutečnosti, jako jsou celkové majetkové poměry rodiny a výše příjmu pozůstalého rodiče, které ve svém důsledku často znamenají jejich nepřiznání.

Stávající právní úprava v takových případech vyvolává pochybnost o naplňování definovaného účelu sirotčího důchodu, kterým má být částečná kompenzace ztráty příjmu rodiče pro dítě, které na něm bylo závislé.

Možná navrhovaná řešení umožňující nápravu nepříznivého stavu dle veřejného ochránce práv:

¹⁰⁶ Působnost a pravomoc veřejného ochránce práv upravuje zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁷ Dle zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, jenž je prováděném vyhláškou MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, tyto zákony doplňuje nová právní úprava sociální pomoci, jež se skládá ze zákonů č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu a č. 108/2006 Sb., o sociálních službách; a dále zákonu č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

- prvním řešením je návrat k navázání vzniku nároku na sirotčí důchod, jako na důchod originární, tak jak tomu bylo v zákoně o sociálním zabezpečení,¹⁰⁸ s tím, že by se zároveň stanovila nejnižší možná výměra pro případ, že by originární důchod pro nesplnění zákonných podmínek nevznikl;

- druhou možnou cestu nápravy představuje zakotvení pevně stanovené minimální výše nároku na sirotčí důchod za stávající právní úpravy. Na rozdíl od prvního možného řešení, by toto řešení nepředstavovalo návrat k předchozímu důchodovému systému, což by mohlo znamenat krok zpět, a respektovalo by stávající zajišťovací princip;

- řešením by také mohlo být zákonné zakotvení zcela nové dávky, která by nutně nemusela být dávkou důchodového pojištění a pokrývala by případy sirotků, kterým nárok na sirotčí důchod nevznikl pro nesplnění zákonem daných podmínek.

Ani pozůstalostním dávkám se nevyhnuly změny uvedené v život zákonem č.306/2008 Sb., kterým se mění zákon PojDůch, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony.¹⁰⁹

2.4. Souběh nároků na důchody

Právní úprava umožňuje, aby v některých případech občan pobíral současně vícero důchodů, pokud jsou současně splněny podmínky potřebné ke vzniku nároků na tyto důchody. V jiných případech naopak zákon takovou možnost současného pobírání některých druhů důchodů vylučuje. Postup při určení možného souběhu závisí na tom, o jaké důchody se jedná.

V případě souběhu nároků na starobní důchod a na invalidní důchod, resp. souběhu nároků na jejich výplatu, se vyplácí pouze jeden důchod, a to vyšší z nich. Pokud by došlo k tomu, že by byly splněny současně podmínky nároku na tyto důchody ve stejné výši, vyplácí se ten důchod, který si občan zvolí.¹¹⁰

V případě souběhu nároků na starobní důchod a vdovský nebo vdovecký důchod, jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního důchodu a na výplatu vdovského nebo vdoveckého důchodu, se vyplácí vyšší důchod v plné výši, včetně základní výměry, a

¹⁰⁸ Umožňoval vznik nároku na sirotčí důchod nezaopatřenému dítěti po smrti výše uvedených osob, přičemž se jeho výše odvozovala z výše případného důchodu zemřelého, s tím, že byla stanovena minimální výměra sirotčího důchodu.

¹⁰⁹ Blíže viz kapitola 5., podkapitola 5.2. První etapa důchodové reformy – parametrické změny.

¹¹⁰ S upozorněním na změny zavedené v rámci realizace důchodové reformy v ČR, blíže viz 5. kapitola, podkapitola 5.2. První etapa důchodové reformy – parametrické změny.

z druhého důchodu se vyplácí polovina procentní výměry. Pokud by se výše důchodů rovnala, pak se krátí stejným způsobem vdovský nebo vdovecký důchod.

Dalším možným typem souběhu nároků je souběh vdovského nebo vdoveckého důchodu s důchodem sirotčím. Není vyloučen ani souběh tří druhů důchodů, a to invalidního důchodu, vdovského/vdoveckého důchodu a důchodu sirotčího. Mezním typem je pak souběh čtyř důchodů, kde čtvrtým důchodem je „druhý“ sirotčí důchod, tj. sirotčí důchod po obou rodičích, popř. jiných osob uvedených v § 52 odst. 1 PojDůch. Základním pravidlem pro výši souběžných důchodů je, že vyšší (nejvyšší) ze souběžných důchodů náleží v plné výši (tzn. plná základní i procentní výměra) a z nižšího (nižších) pouze polovina procentní výměry.¹¹¹

Pro úhrn důchodů není stanovena žádná hranice.

¹¹¹ Blíže k souběhům nároků na důchody např. viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9. aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 84–87; nebo Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4.přepřacované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Voříšek V.: kapitola XII., oddíl 7., s. 240-241; základní podmínky nároků na důchody viz § 59-61 PojDůch, zde jsou stanoveny podrobné postupy, jak se v daných, někdy výjimečných, situacích postupuje odchylně od základního pravidla.

3. kapitola: Organizační uspořádání důchodového pojištění, řízení ve věcech důchodového pojištění v ČR

3.1. Organizační uspořádání

Organizační struktura je právně upravena v zákoně č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Důchodové pojištění zaměstnanců, osob postavených jim v tomto pojištění naroveň i OSVČ provádějí tzv. orgány sociálního zabezpečení, tyto orgány mají postavení organizačních složek státu, jsou jimi ministerstva práce a sociálních věcí, vnitra, spravedlnosti a obrany a správy sociálního zabezpečení, tj. ČSSZ a OSSZ. Na výkonu působnosti v důchodovém pojištění se podílejí i obecní úřady a obecní živnostenské úřady.

OSSZ¹¹² – v jejichž působnosti se nachází povinnost sepisovat s občany ve všech případech žádosti o přiznání dávky základního důchodového pojištění. Místní příslušnost okresních správ sociálního zabezpečení se řídí místem trvalého pobytu občana nebo místem hlášeného pobytu v ČR, pokud jde o cizince.

Pro určení místní příslušnosti OSSZ pro posouzení zdravotního stavu pojištěnce platí následující pravidla: pro posouzení zdravotního stavu pojištěnce je příslušná OSSZ podle místa trvalého bydliště žadatele nebo sídla věznice, kde je fyzická osoba ve výkonu trestu odnětí svobody, popř. vazby. Pokud se jedná o cizince, bude místně příslušná OSSZ podle jeho místa pobytu na území ČR. Avšak na žádost posuzované osoby, nebo s jejím souhlasem, může místně příslušná OSSZ požádat o její posouzení OSSZ, v jejímž územním obvodu je tato osoba zaměstnána nebo se v daném místě dlouhodobě zdržuje, popř. je v ústavní péči zdravotnického zařízení, či jsou jí poskytovány pobytové sociální služby v zařízení sociálních služeb anebo je jí poskytováno vzdělání pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením. V případě, že zdravotní stav posuzované osoby vyžaduje vzhledem k charakteru její nemoci posouzení příslušným zdravotnickým zařízením, pak bude místně příslušná OSSZ, v jejímž územním obvodu se nachází dané zdravotnické zařízení, takové, ve kterém je posuzované osobě poskytována zdravotní péče.

¹¹² OSSZ jsou zřízeny pro obvody shodné s územními obvody okresů (území okresů ČR je stanoveno vyhláškou Ministerstva vnitra č. 564/2002 Sb., o stanovení území okresů ČR a území obvodů hlavního města Prahy, ve znění pozdějších předpisů) s tím, že na celém území hl. m. Prahy vykonává působnost OSSZ Pražská správa sociálního zabezpečení (PSSZ) a v Brně Městská správa sociálního zabezpečení (MSSZ).

OSSZ dále rozhodují ve sporných případech o vzniku a zániku důchodového pojištění; či o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti včetně záloh, o penále a o přírázce k pojistnému na sociální zabezpečení a o zřízení zástavního práva v případě dluhu na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a na penále; též poskytují občanům a zaměstnavatelům odbornou pomoc ve věcech sociálního zabezpečení, atd.¹¹³

ČSSZ – správní úřad s celostátní působností podřízený MPSV. Rozhoduje mimo jiné o dávkách důchodového pojištění, a to včetně problematiky přeplatků, zařizuje a stará se o výplaty dávek důchodového pojištění a rozhoduje i ve správním řízení o odvolání ve věcech, ve kterých v prvním stupni rozhodovala OSSZ. Z dalších úkolů, které jsou ČSSZ svěřeny, jsou to úkoly spojené s výplatou dávek do ciziny, včetně vedení registru pojištěnců důchodového pojištění, a dále má rovněž pravomoc vymáhat neprávem vyplacené částky na dávkách důchodového pojištění a provádět přitom ve věcech tohoto pojištění správní exekuci. ČSSZ řídí a kontroluje činnost OSSZ, které mají pro účely hospodaření s majetkem státu i pro oblast pracovněprávních vztahů svých zaměstnanců postavení vnitřních organizačních jednotek ČSSZ. K vydání podrobnější úpravy vnitřní organizace ČSSZ a OSSZ výše uvedený zákon zmocňuje ředitele ČSSZ, který tak může učinit se souhlasem ministra práce a sociálních věcí.¹¹⁴

Ministr práce a sociálních věcí – jemu náleží zvláštní působnost, je zmocněn k odstraňování tvrdostí, které by se vyskytly při provádění důchodového pojištění, též může pověřit správy sociálního zabezpečení, aby odstraňovaly tvrdosti v jednotlivých případech. Obdobným oprávněním odstraňovat tvrdosti, které by se vyskytly při provádění důchodového pojištění příslušníků ozbrojených sil, disponují ministři obrany, vnitra a spravedlnosti. Na vyřizování žádostí o odstranění tvrdostí předpisů důchodového pojištění se nevztahují obecné předpisy o správním řízení a rozhodnutí vzešlá z těchto řízení jsou vyloučena ze soudního přezkumu.

MPSV – řídí a kontroluje výkon státní správy v oblasti důchodového pojištění, též řídí ČSSZ, zajišťuje úkoly vyplývající z mezinárodních smluv a dále posuzuje zdravotní stav a schopnost soustavné výdělečné činnosti pro účely přezkumného řízení soudního ve věcech důchodového pojištění, a stejně tak i ve stanovených případech pro účely odvolacího řízení správního. Posuzování zdravotního stavu a schopnosti soustavné výdělečné je úkol

¹¹³ Blíže viz § 6 zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁴ Souhrnný výčet působností ČSSZ a OSSZ uvádí § 5 a násl. zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

posudkových komisí MPSV a při vydávání posudků postupují přiměřeně podle ustanovení obecných předpisů o správním řízení.

Ministerstvo obrany, Vojenský úřad sociálního zabezpečení, ministerstvo vnitra, ministerstvo spravedlnosti – každá instituce, v oboru své působnosti, řídí, kontroluje a provádí důchodové pojištění vojáků z povolání a příslušníků bezpečnostních sborů, včetně příslušníků Vězeňské služby.

Obecní úřady – jsou instituce, v jejichž působnosti je rozhodování o ustanovení zvláštního příjemce dávky důchodového pojištění a které dohlíží, jak zvláštní příjemce dávky plní stanovené povinnosti.

Obecní živnostenské úřady – tj. odbory obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a živnostenské odbory úřadů pražských městských částí určených Statutem hl. m. Prahy, plní mimo jiné úlohu tzv. centrálních registračních míst. Funkcí centrálních registračních míst je přijímaní, spolu s ohlášením živnosti nebo podáním žádosti o koncesi od fyzických osob podnikajících na základě živnostenského oprávnění, oznámení a hlášení v oblasti sociálního zabezpečení, jakož i požadovaná související podání a oznámení dalším úřadům, tj. finančnímu úřadu a úřadu práce. Živnostenské úřady je pak ve stanové lhůtě předávají zmíněným správním úřadům, aniž by přitom posuzovaly úplnost či věcnou správnost takových podání. Oznámení i hlášení se podávají na jednotném tiskopisu, na tzv. Jednotném registračním formuláři.

3.2. Řízení ve věcech důchodového pojištění

Obecně řízení ve věcech sociálního zabezpečení znamená postup oprávněných osob, jejich zástupců, orgánů vybavených rozhodovací pravomocí, stejně tak i dalších zúčastněných osob vedoucí k posouzení a uskutečnění práv a povinností vyplývajících z předpisů sociálního zabezpečení. Společné právním úpravám řízení pro jednotlivá odvětví sociálního zabezpečení je povaha těchto řízení, která jsou řízeními správními a na která se v zásadě vztahují subsidiárně obecné předpisy o správním řízení, pokud zvláštní procesní ustanovení předpisů sociálního zabezpečení nestanoví specifickou nebo odlišnou úpravu. V důsledku uvedeného, všechna správní rozhodnutí včetně rozhodnutí ve věcech sociálního zabezpečení podléhají přezkumu v rámci správního soudnictví, za podmínky, že předpisy sociálního zabezpečení na úrovni zákona takový přezkum výslovně nevyloučí.

Řízení v důchodovém pojištění zahrnuje především postup při přiznávání dávky důchodového pojištění, které se zahajuje na základě žádosti občana, či řízení o změně

poskytování nebo změně výše již přiznané dávky, které lze zahájit nejen na návrh, tj. na základě písemné žádosti, ale i z podnětu příslušného orgánu sociálního zabezpečení, resp. tímto orgánem z jeho moci úřední, ale i řízení o vrácení přeplatku na dávce důchodového pojištění na základě odpovědnosti příjemce přeplacené dávky, které se v případě zahájení z moci úřední zpravidla neoznamuje.¹¹⁵

Žádost o přiznání dávky důchodového pojištění a její výplata

Veškeré důchody se přiznávají na základě žádostí pojištěnců. Podávání a sepisování žádostí je podřízeno daným pravidlům. Řízení může být započato tzv. předstihovou fází, tj. fází přípravná, účelem které je podat pojištěnci informaci o skutečnostech, které má ČSSZ ve své evidenci. Zda přípravná fáze proběhne či ne, záleží jen na pojištěnci, on se rozhodne, zda přípravné fáze využije či ne. Pojištěnci mají možnost na základě písemné žádosti zažádat orgány sociálního zabezpečení, jednou za kalendářní rok, o tzv. informativní osobní list důchodového pojištění.¹¹⁶

Samotná žádost¹¹⁷ je sepisována žadatelem na předepsaném tiskopise OSSZ a sepisuje jej místně příslušná OSSZ, v Praze na PSSZ, v Brně na MSSZ, podle místa trvalého pobytu občana nebo místa hlášeného pobytu v ČR, jde-li o cizince. Povinnost OSSZ je sepsat žádost o důchod vždy, i kdyby měla za to, že občan nespĺňuje podmínky nároku na požadovanou dávku nebo ji nedoložil potřebnými doklady.¹¹⁸ Tuto žádost o dávku důchodového pojištění je možné podat nejdříve čtyři měsíce přede dnem, od kterého občan žádá o její přiznání.¹¹⁹ Žádost o důchod má možnost podat kromě oprávněného občana i jeho zmocněnec, a to na základě plné moci předložené v písemné formě. Z jejího obsahu musí být zřejmé, že byla udělena k podání žádosti o důchod. Obecně se však doporučuje, aby se žadatelé o důchod nechali zastupovat při sepisování žádosti o důchod pouze výjimečně. Jedním z důvodů tohoto doporučení je, že zmocněnec musí za žadatele o důchod uvést a podepsat některá zásadní prohlášení a sdělení, kupř. o výchově nezletilých dětí, o náhradních dobách pojištění apod., které však nemusí detailně znát. V případě, že žadatel o důchod není schopen podat žádost sám z důvodu nepříznivého zdravotního stavu, může ji za něj sepsat jeho rodinný příslušník, a to bez toho, aby byla předložena plná moc. Avšak musí být předložen souhlas oprávněného

¹¹⁵ Blíže k řízení ve věcech důchodového pojištění např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Ryba J.: kapitola XVI., s. 340-342.

¹¹⁶ Blíže k informativnímu osobnímu listu důchodového pojištění viz např. Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9. aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 93.

¹¹⁷ Formuláře žádosti o důchod viz přílohy č. 40 a č. 41.

¹¹⁸ Doklady potřebné k podání žádosti o důchod viz příloha č. 14.

¹¹⁹ Blíže k žádosti o přiznání dávky důchodového pojištění např. viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9. aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 93-95 a Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Ryba J.: kapitola XVI., s. 340-341.

s podáním žádosti o důchod a také potvrzení lékaře, že zdravotní stav dotyčné oprávněné osoby pro svoji závažnost neumožňuje žádost o dávku sepsat.

Při podání žádosti o důchod si žadatel zvolí způsob výplaty dávky, a to buď bezhotovostním převodem na účet u bankovního ústavu, nebo v hotovosti prostřednictvím České pošty, kdy v každém měsíci je 13 výplatních termínů, důchody se vyplácejí vždy v sudé dny, od 2. do 24. dne v měsíci. Těm pojištěncům, kteří pobývají v ústavech sociálních péče, náleží výplata 15. den v měsíci. Kdykoli později je možné požádat ČSSZ o změnu způsobu výplaty.¹²⁰

Důchod se vyplácí osobě oprávněné, popř. jejímu zákonnému zástupci či tzv. zvláštnímu příjemci.¹²¹ Výplaty důchodů se provádějí dopředu v pravidelných měsíčních lhůtách určených plátcem dávky.

Pokud je důchodci vyplácen důchod přiznaný od data spadajícího do období po 31. prosinci 2009 v hotovosti prostřednictvím České pošty, důchodce hradí ČSSZ náklady za poukazy splátek důchodu vyplácených v pravidelných lhůtách. Výše nákladů za každou splátku důchodu činí v roce 2010 výši 21,- Kč.¹²²

Pro doplnění uvádím, že veškeré žádosti o důchod se postupují do ústředí ČSSZ, které o nich rozhoduje. Délka vyřízení žádosti závisí na tom, zda jsou v evidenci všechny potřebné podklady.¹²³ Není výjimečné, že některé podklady chybějí, např. proto, že zaměstnavatelé nesplnili svoji zákonnou povinnost a neposlali potřebné dokumenty ČSSZ. V takovém případě se musí chybějící informace došetřit, neboť ČSSZ může o důchodu rozhodnout teprve poté, co je evidence kompletní. Ve výjimečných případech, kdy nelze žádost definitivně vyřídit z důvodu potřebného dalšího šetření, poskytuje ČSSZ žadateli před rozhodnutím o důchodu zálohu. Problém s prokazováním dob zaměstnání z důvodu nesplnění povinnosti zaměstnavatele vyhotovit řádně a včas evidenční list důchodového pojištění (ELDP) a odeslat jej ČSSZ se nevyskytuje bohužel ojediněle. Proto pojištěnec, zjistí-li, že v evidenci ČSSZ chybí záznam o době jeho zaměstnávání, se může v první řadě obrátit na tehdejšího zaměstnavatele, aby dodatečně svoji povinnost vyplnit ELDP splnil. Další možnost, kterou pojištěnec může využít, je požádat místně příslušnou OSSZ, aby na sebe převzala plnění povinnosti zaměstnavatele, tzn. vyhotovení ELDP obstarala sama.¹²⁴ Není-li možné ani takovýmto způsobem dobu zaměstnání prokázat, jako důkaz mohou posloužit jakékoli

¹²⁰ Formuláře týkající se způsobu výplaty důchodu viz přílohy č. 43, č. 44, č. 45.

¹²¹ Blíže viz kapitola 1., podkapitola 1.7. Subjekty právních vztahů.

¹²² Blíže viz Národní pojištění č. 2, 2010, s. 37-38, Jak žádat o důchod v roce 2010.

¹²³ Doklady potřebné k podání žádosti o důchod viz příloha č. 14.

¹²⁴ Ve smyslu ustanovení § 6 odst. 4, písm. u) zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

náhradní doklady, např. pracovní smlouvy, potvrzení zaměstnavatele, výplatní pásky z daného období nebo kopie mzdových listů, pokud je má pojištěnec k dispozici. Jako důkaz k prokázání dob pojištění lze také použít čestné prohlášení žadatele o důchod a nejméně dvou svědků. Takovéto náhradní doklady se předkládají až v rámci řízení o důchod.

Klient může do 30 dnů ode dne oznámení rozhodnutí ČSSZ písemně požádat o změnu data přiznání důchodu nebo jeho výplaty, ovšem takovou žádost je možné podat nejvýše dvakrát v případě přiznání téhož důchodu.

Řízení o změně poskytování nebo změně výše již přiznané dávky

Smyslem tohoto řízení je buď přiznání dříve odepřené dávky důchodového pojištění, nebo její zvýšení, je-li neprávem vyplácená v nižší částce, anebo odnětí takové dávky, zastavení její výplaty nebo snížení vyplácené částky z důvodů předvídaných hmotným právem.

Valorizace (zvyšování) důchodů

Zvyšování důchodů sleduje jako základní cíl přizpůsobit výši důchodů růstu cen, tj. zachovat pokud možno reálnou hodnotu důchodů, a v určité míře také růstu mezd, tzn., zabránit tomu, aby se příliš zvyšoval rozdíl mezi úrovní mezd a úrovní důchodů. Zvyšování důchodů může probíhat v mimořádném termínu a termínu řádném (pravidelném).

Mimořádným termínem je 5. kalendářní měsíc následující po měsíci, ve kterém růst cen dosáhl za stanovené období aspoň 10%.

Při zvýšení důchodů v pravidelném termínu, tj. v lednu kalendářního roku, se zvyšují důchody přiznané do 31. prosince předchozího kalendářního roku; nezvyšují se tedy důchody přiznávané v roce, do kterého spadá pravidelný termín zvýšení. Zvýšení důchodů stanoví vláda svým nařízením, a to do 30. září, má-li být provedeno zvýšení důchodů v pravidelném termínu v následujícím kalendářním roce.

Všechny vyplácené důchody se zvyšují pokaždé bez žádosti, tzn. automaticky. Důchodce obdrží od plátce svého důchodu písemné oznámení o zvýšení důchodů.

V případě nesouhlasu se zvýšením může důchodce podat proti danému oznámení námitky. Tyto námitky se podávají do 60 dnů po splátce důchodu, a to u ČSSZ, pokud je plátcem důchodu ČSSZ, a v ostatních případech u dalších příslušných plátců důchodů. Plátec důchodu vydá do 30 dnů ode dne, kdy mu námitky došly, rozhodnutí o úpravě důchodu; proti tomuto rozhodnutí lze pak podat žalobu k soudu dle s.ř.s.¹²⁵

¹²⁵ Blíže ke zvyšování důchodů např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Příb J.: kapitola XII., oddíl 8., s. 241-245; § 67 PojDůch.

Řízení ve věcech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

Účelem tohoto řízení je rozhodování ve sporných případech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, zálohách na pojistném, penále, placení dlužného pojistného, přírážkách k pojistnému a o pokutách. Řízení se zahajuje na žádost nebo z vlastního podnětu příslušného orgánu. V prvním stupni řízení rozhoduje OSSZ, a to formou platebního výměru, proti tomuto rozhodnutí lze podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, podat odvolání, o kterém jako odvolací orgán rozhoduje ČSSZ. Dlužné částky na pojistném a penále může OSSZ předepsat k úhradě i výkazem nedoplatků, který je vykonatelný dnem vyhotovení. Proti výkazu nedoplatků lze podat námitky, na základě kterých pak OSSZ vydá rozhodnutí ve věci jako rozhodnutí orgánu prvního stupně.

Vykonatelná rozhodnutí ve věcech pojistného a vykonatelné výkazy nedoplatků jsou titulem pro soudní i správní exekuci. Jejich správní exekuci provádí orgán, který rozhodoval v prvním stupni, tzn. OSSZ.

Ze soudního přezkumu jsou vyloučena rozhodnutí o povolení splátek pojistného či penále a rozhodnutí o prominutí penále.

Ministerstvům je zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, přiznáno právo prominout, zcela nebo částečně, penále.¹²⁶ Řízení o prominutí penále má zvláštní povahu, nevztahují se na něj obecné předpisy o správním řízení, rozhodnutí nemusí obsahovat odůvodnění, nejsou přípustné opravné prostředky a je vyloučen soudní přezkum.

3.3. Informativní osobní listy důchodového pojištění

Občan má nárok jednou ročně požádat ČSSZ o zaslání informativního osobního listu důchodového pojištění (IOLDP).¹²⁷ IOLDP znamená v praxi výpis z dob pojištění z evidence, resp. z registru¹²⁸, kde má každý občan své individuální konto pojištěnce (IKP). Z obsahu IOLDP lze vyčíst přehled dob důchodového pojištění, náhradních dob pojištění a od roku 1986 též přehled vyměřovacích základů a vyloučených dob. ČSSZ zasílá žadateli IOLDP do

¹²⁶ Provedeno vyhláškou MPSV č. 161/1988 Sb., o promíjení penále správami sociálního zabezpečení.

¹²⁷ Formulář žádosti o informativní osobní list důchodového pojištění viz příloha č. 46.

¹²⁸ Registr pojištěnců vede ČSSZ od roku 2006 a každý pojištěnec zde má své individuální konto (IKP). Kompletní informace v IKP zkracují vyřizování důchodů a zjednodušují komunikaci se zahraničními nositeli pojištění.

90 dnů od doručení jeho žádosti. V žádosti nesmí občan opomenout údaje o svém rodném čísle, příjmení, jméně, rodném příjmení a o adrese, na kterou má být IOLDP zaslán. Tuto žádost je možno podat písemně na adresu ústředí ČSSZ (Křížová 25, 225 08 Praha 5) nebo v elektronické podobě podepsané zaručeným elektronickým podpisem. Zažádání si o IOLDP je vhodný způsob, jak jedinec může sledovat své doby pojištění.

3.4. Evidenční listy důchodového pojištění

Evidenční listy důchodového pojištění (ELDP)¹²⁹ představují dokumenty, které vedou organizace (zaměstnavatelé) za své zaměstnance. V ELDP se uvádějí doby pojištění, výše výdělku i vyloučené doby. Tyto údaje jsou pak důležité k výpočtu důchodových nároků jednotlivců, proto je na místě, aby tam vykazované informace odpovídaly skutečnosti, nejen proto, že každý rok pojištění znamená pro občana zápočet 1,5% výpočtového základu do výše procentní výměry důchodu.

Povinností organizace je pak předat ELDP ČSSZ a stejnopis odevzdat zaměstnanci. Organizace uzavírá ELDP při ukončení pracovního poměru nebo, trvá-li pracovní poměr, vždy k 31. prosinci daného roku. Díky tomuto postupu mají občané průběžnou kontrolu nad svým pojištěním. Informace z ELDP jsou součástí individuálního konta pojištěnce (IKP).

Co se týká způsobu podání ELDP, předkládají je organizace České správě sociálního zabezpečení prostřednictvím OSSZ, v jejímž obvodu je útvar organizace, který vede evidenci mezd. ELDP je možné podat buď elektronicky prostřednictvím Portálu veřejné správy, elektronicky na datovém nosiči (disketa 3,5/1,44 MB, CD), nebo na předepsaném tiskopise ČSSZ.

3.4.1. Z judikatury – K evidenčním listům důchodového pojištění

Rozhodnutím ze dne 27. listopadu 2008, č.j. 3 Ads 88/2008 – 173, rozhodl Nejvyšší správní soud ČR v právní věci žalobce M. T. proti žalované ČSSZ o přezkoumání rozhodnutí žalované ČSSZ, o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku příslušného krajského soudu.

Napadeným rozhodnutím ČSSZ přiznala žalobci starobní důchod ve výši „X“. Příslušný krajský soud z připojeného dávkového spisu zjistil, že všechny doby pojištění a výše příjmů jsou uvedeny v příslušném Osobním listu důchodového pojištění (OLDP)

¹²⁹ ELDP – formulář viz příloha č. 47.

vyhotoveném na základě veškerého evidenčního materiálu, který byl ČSSZ postoupen prostřednictvím příslušných OSSZ. Na evidenčním listu důchodového zabezpečení (ELDZ) vyhotoveném organizací „Z“ za roky 1984 až 1989, pozn. žalobce byl v organizaci „Z“ nepřetržitě zaměstnán od 1. listopadu 1984 do 31. července 1989, není zcela čitelné datum vyhotovení. Žalobcem jsou podepsané údaje ohledně roků 1984 až 1988, u roku 1989 jeho podpis chybí.

Na základě zjištěného skutkového stavu dospěl krajský soud k závěru o nedůvodnosti podané žaloby. Krajský soud nezjistil pochybení ČSSZ při vydání napadeného rozhodnutí. Ve svém rozsudku uvedl, že ČSSZ dle něj vycházela z obsahu ELDZ a výpisů z evidence OSVČ, které má ve své evidenci. Též krajský soud dospěl k závěru, že i výše přiznaného důchodu byla žalovanou ČSSZ vypočtena správně. Na výše uvedeném pak nic neměnily ani písemnosti předložené žalobcem v průběhu soudního řízení, které se bezprostředně vztahují k jím namítané nízké částce příjmu za dobu od 1. ledna do 31. července 1989 (doklady o funkčním a mzdovém zařazení, které prokazují nesprávný evidenční údaj týkající se uvedené doby, mimo jiné i průkazka ROH, která potvrzuje srážku členských příspěvků ze mzdy za 1989). ČSSZ není dle názoru krajského soudu oprávněna k žádné změně údajů v evidenčních listech, mezi které patří i doba zaměstnání, počet započtených dnů i počet kalendářních dnů pracovní neschopnosti a náhradních dob, výše hrubého výdělku v konkrétním kalendářním roce atd. Žalobce má proto možnost, dle krajského soudu, obrátit se na nástupnickou organizaci jeho tehdejšího zaměstnavatele se žádostí o vyhotovení opravného evidenčního listu, i když není k dispozici mzdový list, neboť údajně při povodních v roce 2002 přišli o archivy. Teprve po vyčerpání daných možností k prokázání doby pojištění a výše příjmů lze připustit prokázání doby pojištění, nikoli ovšem výše příjmů, ověřenými čestnými prohlášeními svědků.

Žalobce disponuje doklady o funkčním zařazení a stanovení základního platu, osobním ohodnocení a navíc i členský průkaz ROH č. „yyy“, podle kterého v roce 1989 za měsíce leden až červenec zaplatil podle vylepených známek celkem sumu „aaa“, přičemž je soudu známo, že členský příspěvek ROH pracujících činil 1% z čistého platu. Podle krajského soudu by tak nic nemělo bránit nástupci tehdejšího zaměstnavatele vyhotovit opravný ELDP. K žalobcem požadovanému zásahu do ELDP podle krajského soudu není oprávněna ani žalovaná ČSSZ, ba ani soud. Dle krajského soudu zbývá jediný postup, a to, že pokud bude vyhotovený opravný ELDP, který bude zaslán žalované ČSSZ prostřednictvím příslušné OSSZ, provede ČSSZ přepočítání přiznaného důchodu na základě nových skutečností. Ze závěru krajského soudu v rozhodované právní věci plyne, že žalobce neprokázal pochybení žalované

ČSSZ, které by odůvodňovalo zrušení napadeného rozhodnutí, důkazní břemeno dle krajského soudu spočívá na žalobci, nikoli na žalované.

Žalobce proti rozsudku krajského soudu využil možnosti podání kasační stížnosti. Nejvyšší správní soud ČR přezkoumal napadaný rozsudek krajského soudu rozsahu žalobcem uplatněných stížných bodů. Stěžovatel byl přesvědčen, že skutková podstata, ze které správní orgán v napadeném rozhodnutí vycházel, nemá oporu ve spisech nebo je s nimi v rozporu, nebo že při jejím zjišťování byl porušen zákon v ustanoveních o řízení před správním orgánem takovým způsobem, že to mohlo ovlivnit zákonnost, a proto měl pro tuto důvodně vytkanou vadu krajský soud napadené rozhodnutí správního orgánu zrušit. Po posouzení věci Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že kasační stížnost podaná stěžovatelem je důvodná.

Z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR vyplývá, že řízení o dávku důchodového pojištění předpokládá vysokou míru součinnosti, a to jak ze strany pojištěnce, potažmo jeho zaměstnavatelů, tak ze strany ČSSZ. Žadatel o důchodovou dávku je sice povinen osvědčit skutečnosti rozhodné pro nárok na dávku, na druhou stranu orgán sociálního zabezpečení není pouhým pasivním příjemcem a „uchovatelem“ listin, resp. údajů v nich obsažených, nýbrž aktivním subjektem vedoucí řízení a rozhodující o důchodových nárocích pojištěnců. V tomto řízení je orgán povinen zjistit v nezbytném rozsahu důvodně nezpochybnitelný stav věci. Nelze proto souhlasit s tím, že by důkazní břemeno mělo v řízení spočívat pouze na pojištěnci, resp. že by orgán nebyl oprávněn „měnit údaje“ v podkladech pro rozhodnutí. Předložená legitimace ROH (známky zde vylepené) je dostatečným důkazem k prokázání evidenční chyby, zvláště pak za situace, kdy není údaj o příjmech ve sporném období pojištěncem – na rozdíl od ostatních údajů - v ELDP popsán, a jeho důkazní hodnota je tak výrazně oslabena.¹³⁰

3.5. Opravné prostředky; soudní přezkum rozhodnutí

Proti rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení ve věcech důchodového pojištění je možné jako řádný opravný prostředek podat písemné námítky do 30 dnů ode dne jeho oznámení účastníku řízení. Podání námitek nemá odkladný účinek, nejde-li tedy o rozhodnutí, která se týkají plnění sankční povinnosti příjemců dávek či zaměstnavatelů. Námítky se podávají orgánu sociálního zabezpečení, který rozhodnutí vydal a který o nich také rozhoduje.

¹³⁰ Právo pro podnikání a zaměstnání č. 1-2, 2009, s. 53-55, Evidenční listy důchodového pojištění.

Pokud je takovým orgánem ČSSZ, je možné tyto námitky uplatnit u kterékoli OSSZ (v Praze PSSZ a v Brně MSSZ). Námitky musí obsahovat stejné náležitosti jako odvolání podané podle zákona č. 500/2004 Sb., správního řád, ve znění pozdějších předpisů. Co se týká prvostupňových rozhodnutí ČSSZ, ty nenabývají právní moci doručením, nýbrž až uplynutím lhůty k podání námitek, resp. oznámením rozhodnutím ČSSZ o námitkách.

Orgán sociálního zabezpečení přezkoumává rozhodnutí, proti kterému byly podány námitky, v plném rozsahu, není tedy při přezkumu vázán podanými námitkami. Platí, že řízení o námitkách musí být vedeno odděleně od rozhodování orgánu sociálního zabezpečení v prvním stupni, tzn., že se na něm nemohou podílet, ani v něm rozhodovat ty osoby, které se účastnily řízení, ve kterém bylo napadené rozhodnutí vydáno.

Podání námitek je řádným opravným prostředkem ve správním řízení a námitkové řízení, ať již v konkrétním případě úspěšné, či neúspěšné, je nezbytným předpokladem k tomu aby se věci mohl meritorně zabývat soud v rámci případně později uplatněné správní žaloby. Proti rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení u ministerstva vnitra, spravedlnosti a obrany ve věcech důchodového pojištění je možné podat odvolání, o kterém, není-li v daném případě vyhověno cestou autoremedury,¹³¹ rozhodne ve druhém stupni správního řízení nadřízený služební orgán. Teprve pak může případně následovat soudní přezkum. Náprava pravomocného rozhodnutí ČSSZ je možná v rámci správního soudnictví, podle s.ř.s. Místní příslušnost soudu se řídí ve věcech důchodového pojištění a dávek, podle zvláštních předpisů¹³² vyplácených spolu s důchody, bydlištěm navrhovatele (žalobce), případně soudním obvodem, ve kterém se navrhovatel zdržuje.¹³³

Žalobu, která je návrhem na zahájení přezkumného soudního řízení, je možno podat až po vyčerpání přípustných řádných opravných prostředků ve správním řízení. Podání žaloby nemá v zásadě odkladný účinek napadeného rozhodnutí, ten ovšem může být přiznán soudem na návrh žalobce zvláště tehdy, jestliže by výkon nebo jiné právní následky napadeného rozhodnutí znamenaly pro žalobce nenahraditelnou újmu.

Kromě případů, které jsou vyloučeny ze soudního přezkumu přímo samotným s.ř.s., upravují vedle toho některé kompetenční výluky zvláštní právní předpisy sociálního

¹³¹ Pojem autoremedura označuje zvláštní způsob vyřízení opravných prostředků, kdy nápravu sjednává sám orgán, který rozhodnutí vydal.

¹³² Např. podle nařízení vlády č. 622/2004 Sb., o poskytování příplatku k důchodu ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem v oblasti sociální, ve znění pozdějších předpisů, či zákona o ocenění účastníků národního boje za vznik a osvobození Československa a některých pozůstalých po nich, o zvláštním příspěvku k důchodu některým osobám, o jednorázové peněžní částce některým účastníkům národního boje za osvobození v letech 1939 až 1945 a o změně některých zákonů, přiznané před 1. lednem 2009.

¹³³ Blíže k otázce místní příslušnosti soudu např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4.přepřacované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Ryba J.: kapitola XVI., s. 352-353.

zabezpečení. Ve věcech důchodového pojištění jsou výslovně vyloučena ze soudního přezkumu např. rozhodnutí, která jsou podkladem pro rozhodnutí o přiznání invalidního důchodu, včetně rozhodnutí o uznání invalidity, nebo např. rozhodnutí o povolení nebo nepovolení splátek pojistného a penále vydána v řízení ve věcech pojistného na sociálním zabezpečení a např. rozhodnutí, kterým bylo rozhodnuto v řízení ve věci žádosti o odstranění tvrdosti předpisů o důchodovém pojištění.

Opravným prostředkem proti pravomocnému rozhodnutí krajského soudu je kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu ČR, tj. opravný prostředek proti pravomocnému rozhodnutí krajského soudu, kterým se účastník řízení domáhá zrušení soudního rozhodnutí, při kasační stížnosti musí být stěžovatel povinně zastoupen advokátem.

O řízení ve věcech důchodového pojištění, příplatku k důchodu, zvláštního příspěvku k důchodu, pojistného na sociální zabezpečení, stejně tak v případě řízení o kasační stížnosti, platí, že je osvobozeno od soudních poplatků.¹³⁴

3.5.1. Z judikatury - Dokazování v průběhu soudního řízení o žalobě proti rozhodnutí o zákonném nároku na dávku důchodového pojištění

V průběhu soudního řízení o žalobě proti rozhodnutí o zákonném nároku na důchodové pojištění, především pokud jde o spory ve věcech dávek, na které je nárok podmíněn existencí dlouhodobě nepříznivého stavu, žalobci často činí soudu návrhy na doplnění dokazování. V případě své neúspěšnosti u soudu prvního stupně se obracují na Nejvyšší správní soud ČR s kasační stížností. K dané problematice, tj. k problematice návrhů na provedení dalších důkazů soudem, která se vyskytla již v několika případech, zaujal Nejvyšší správní soud ČR jednoznačné stanovisko ve svém rozhodnutí č. j. 3 Ads 99/2009, ze dne 19. března 2009. V daném rozhodnutí se Nejvyšší správní soud ČR také odvolává na Ústavní soud ČR, který se danou otázkou také již v minulosti zabýval. Z citovaného rozsudku: „Nejvyšší správní soud nepřesvědčilo ani tvrzení stěžovatele, že krajský soud pochybil, pokud nevyhověl návrhům stěžovatele na doplnění dokazování. Podle § 52 odst. 1 s.ř.s. jen soud rozhodne, který z navržených důkazů provede a může provést také důkazy další, existují-li i po vypracování posudku posudkové komise MPSV pochybnosti o příčinách dlouhodobě nepříznivého stavu posuzovaného, resp. o adekvátnosti posouzení míry poklesu

¹³⁴ Blíže k soudnímu přezkumu ve věcech důchodového pojištění např. viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9.aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 95-96 a Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Ryba J.: kapitola XVI., s. 352-356.

jeho schopnosti soustavné výdělečné činnosti. Procesní předpis tedy soudu neukládá povinnost provést každý navržený důkaz...“ „V této souvislosti Nejvyšší správní soud poukazuje na právní názor prezentovaný v nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 92/95, podle něhož, ...zásadně nelze spatřovat porušení čl. 36 Listiny v tom, že soud nevyhoví všem důkazním návrhům účastníků, neboť jen soudu přísluší rozhodnout, které z navržených důkazů provede a které nikoli (§ 120 odst. 1, 2 o. s. ř., to však platí pouze potud, pokud lze skutkový stav v dané věci bezpečně usoudit...“

„...K objektivnímu posouzení zdravotního stavu není zapotřebí, aby posudková komise Ministerstva práce a sociálních věcí provedla sama zdravotní prohlídku, pokud má k dispozici kompletní zdravotní dokumentaci posuzované osoby...“¹³⁵

3.5.2. Z judikatury – Účastníci řízení; právní nástupnictví

Rozsudkem ze dne 2. července 2008 se Nejvyšší správní soud ČR rozhodl ve věci právního nástupnictví vdovy po oprávněném, žadateli, který zemřel v době po skončení správního řízení o nároku na důchodovou dávku, ovšem ještě předtím, než uplynula lhůta pro podání žaloby soudu, tzn. v době, kdy ani správní řízení, ani řízení soudní neprobíhalo. Cituji z daného rozsudku: „...Přestože jde v daném případě o otázku na první pohled výlučně procesního charakteru, tj. nástupnictví v řízení, je Nejvyšší správní soud toho názoru, že ji nelze vnímat odtrženě od práv hmotných, o nichž bylo ve správním řízení rozhodováno. Předně nutno podotknout, že § 63 odst. 1 zákona 155/1995 Sb. v sobě spojuje obě zmíněné roviny, tedy jak rovinu procesněprávní („vstupují do dalšího řízení o dávce“), tak i hmotněprávní („nabývají nároku na částky“). S první uvedenou lze vystačit zpravidla v těch případech, kdy oprávněný zemře v určité fázi právě probíhajícího řízení. Jak již Nejvyšší správní soud dříve judikoval, je možno podle § 63 odst. 1 zákona 155/1995 Sb. postupovat jak v případech, kdy k úmrtí oprávněného došlo v průběhu řízení správního, tak i v případech, kdy oprávněný zemřel v průběhu přezkumného řízení soudního... Potud nečiní otázka procesního nástupnictví podle citovaného ustanovení, potažmo § 107 občanského soudního řádu ve spojení s § 64, resp. § 120 s.ř.s. potíže.

Situace v projednávaném případě je jiná, neboť k úmrtí oprávněného došlo již po skončení správního řízení, ovšem ještě před uplynutím lhůty pro podání žaloby k soudu (tedy v době, kdy ani správní řízení, ani soudní řízení neprobíhalo), a oprávněný sám žalobu

¹³⁵ Blíže viz Hrdličková I.: Doplnění důkazů, Národní pojištění č. 8-9, 2009, s. 61.

nepodal. Právě tato odlišnost od obou variant výše popsaných pak podle Nejvyššího správního soudu vyžaduje, abychom obsah procesních práv odsouvali též od práv hmotných, tj. od onoho „nároku na částky“ (resp. na jejich adekvátní výši), jenž byl obsahem rozhodování žalované. Tato část § 63 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb. je svou povahou jakousi speciální úpravou dědění. Lze tedy dovést, že pravidlo § 460 občanského zákoníku platí i zde a „práva“ („nárok“) přecházejí na právního nástupce oprávněného okamžikem jeho smrti. Již od tohoto okamžiku jsou tedy právní nástupci v pořadí uvedeném v § 63 odst. 1 zákona 155/1995 Sb. nositelem hmotného práva, jehož subjektem byl dříve oprávněný. Jelikož pak k této hmotněprávní sukcesi došlo ještě před uplynutím lhůty pro uplatnění nároku u správního soudu, je Nejvyšší správní soud toho názoru, že právní nástupci oprávněného – v daném případě manželka – jsou (při dodržení plynoucí lhůty) legitimováni k podání správní žaloby podle § 65 odst. 1 s.ř.s., neboť práva, jejichž zkrácení se v žalobě dovolávají, jsou v okamžiku podání správní žaloby, již právy jejich vlastními, nikoli právy zemřelého...¹³⁶

¹³⁶ Hrdličková I.: Účastníci řízení, právní nástupnictví, Národní pojištění č. 1, 2010, s. 38.

4. Kapitola: Doplnkový důchodový systém v ČR

Doplňkové důchodové systémy by dle odborných názorů měly splňovat především jednak úlohu sociální a jednak úlohu ekonomickou. Sociální úloha bude splněna, pokud tyto systémy umožní zajistit občanům vyšší příjmy ve stáří, a tím pomůžou jednak udržovat přiměřený životní standart po odchodu do důchodu, jednak snižovat počet občanů, kteří potřebují po ukončení své výdělečné činnosti pro nedostatečné příjmy podporu prostřednictvím dávek a služeb sociální péče. Ekonomická úloha vyplývá ze skutečnosti, že doplňkové důchodové systémy podporují tvorbu kapitálu.

Doplňkové důchodové systémy lze lišit dle různých kritérií. Od jejich povinné či dobrovolné existence, přes různost jejich právních forem až po metody jejich financování. Konkrétní podoba i úprava doplňkových systémů se liší v jednotlivých státech, a to v závislosti na tom, jak a za jakých podmínek tyto systémy vznikaly, jaká je úprava základního důchodového pojištění, jaký je vnitrostátní právní stát atd.¹³⁷

V ČR plní funkci doplňkového důchodového systému penzijní připojištění se státním příspěvkem (penzijní připojištění), jež bylo zavedeno zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením (PenPřip). Penzijní připojištění se státním příspěvkem je PenPřip definováno jako shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění (§ 1 odst. 2).

Účelem penzijního připojištění je zabezpečit občanům další zdroj příjmů, který nejen bude doplňovat dávky z důchodového pojištění, ale také přispívat k udržení přiměřené životní úrovně.

Penzijní připojištění je založeno na vztahu penzijní fond versus fyzická osoba. Tento doplňkový důchodový systém spadá do třetího pilíře, ovšem s projevujícími se prvky pilíře druhého. V ČR nelze najít doplňkový důchodový systém, který by fungoval pouze na principu druhého pilíře, tj. principu založeného na vztahu penzijní fond – zaměstnavatel – zaměstnanec.¹³⁸

¹³⁷ Blíže k otázce dělení doplňkových důchodových systémů např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Příb J.: kapitola XV, s. 305–309.

¹³⁸ Ovšem instituce tohoto zaměstnaneckého doplňkového důchodového typu však mohou v ČR působit a to na základě zákona č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního připojištění z členských států Evropské unie na území ČR, tímto zákonem byla provedena transpozice směrnice Evropského parlamentu a

Penzijní připojištění, tak jak je upraveno v ČR, je založeno na soukromoprávním charakteru, neboť základem je smlouva, jejíž obsah, stejně tak i vztahy mezi účastníky se řídí dohodou smluvních stran. Ovšem smluvní volnost je regulována řadou kogentních ustanovení¹³⁹ PenPřip a vznik a činnost penzijních fondů podléhá širokému státnímu dozoru, ať už se jedná o povolovací a schvalovací řízení, rozsáhlou informační povinnost penzijních fondů vůči orgánům státního dozoru atd., v důsledku čehož se v penzijním připojištění projevují značné veřejnoprávní rysy.

Penzijní připojištění v ČR je charakterizováno jistými zásadami, které lze vyvodit ze zákonné úpravy.

Doplňkový důchodový systém fungující v ČR se vyznačuje, za prvé, zásadou dobrovolnosti, tato zásada vyplývá ze skutečnosti, že se penzijní připojištění zakládá smluvně na základě dobrovolného rozhodnutí občana za souhlasu obou smluvních stran, tj. občana a penzijního fondu. Za druhé zásadou přenositelnosti, platí, že účastník penzijního připojištění může kdykoliv změnit penzijní fond a své peněžní prostředky převést do penzijního připojištění u jiného penzijního fondu. Za třetí se penzijní připojištění vyznačuje zásadou dlouhodobosti, tzn. dlouhodobé uložení peněžních prostředků účastníků do penzijního fondu a jejich zhodnocení po určité relativně dlouhé době, která je vymezena zpravidla dosažením určitého věku, popř. placením příspěvků po určitou dobu. Pokud se účastník rozhodne vybrat naspořené prostředky (odbytné) předčasně, musí počítat se sankcí, tj. že mu nebudou náležet ani státní příspěvky ani podíl na výnosech ze státního příspěvku. Za čtvrté se v penzijním připojištění projevuje zásada bezpečnosti, ta se promítá jednak do účasti státu na penzijním připojištění v podobě povolovacího řízení při vzniku penzijního fondu, schvalovacího řízení u členů orgánů penzijního fondu, a jednak do stanovení pravidel pro hospodaření penzijních fondů. Naproti tomu však stát neručí za závazky penzijních fondů a negarantuje nároky účastníků penzijního připojištění. Zásada pátá, která též ukazuje na roli státu v penzijním připojištění, je zásada finanční podpory státu, ten podporuje penzijní připojištění prostřednictvím státních příspěvků a také prostřednictvím daňových úlev. Šestá zásada, která zastupuje prvek druhého pilíře, je zásada účasti třetích osob, znamená, že je připuštěna možnost podílu také třetím osobám, jako mohou být například zaměstnavatelé, a to tak, že za

Rady č. 2003/41/ES o činnostech institucí zaměstnaneckého penzijního připojištění a dohledu nad nimi. Blíže k této otázce např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Příb J.: kapitola XV., s. 323–324.

¹³⁹ Pojem *kogentní* neboli *kategorická ustanovení* označují ustanovení, která stanovují imperativně pravidla chování, práva a povinnosti, neopouštějí prostor pro vůli adresáta, který tak nemá možnost platně se odchýlit od požadavků normy vlastním projevem vůle, neplatí to pouze pro adresáta, ale pro všechny subjekty právního vztahu a i pro jiné subjekty a státní orgány.

účastníka platí, s jeho souhlasem, příspěvky. Oprávněným z penzijního připojištění přitom nadále je a bude pouze účastník penzijního připojištění, tzn. ta fyzická osoba, která uzavřela s penzijním fondem smlouvu o penzijním připojištění.

4.1. Dvojitý právní režim penzijního připojištění

Na základě nepřímé novely (zákon č. 170/1999 Sb.) zákona PenPřip se státním příspěvkem se v penzijním připojištění uplatňuje dvojitý právní režim, na některé smlouvy o penzijním připojištění se totiž vztahuje úprava platná před přijetím této novely. V důsledku toho se smlouvy o penzijním připojištění rozdělují na smlouvy *staré*, které se řídí právní úpravou platnou před účinností zákona č. 170/1999 Sb., a na *nové*, které byly sjednány za účinnosti zákona č. 170/1999 Sb. po schválení penzijního plánu, nebo které, ač sjednány před změnou penzijního plánu, byly po změně tohoto plánu tyto *staré* smlouvy změněny tak, že odpovídají změnám vyplývajícím ze zákona č. 170/1999 Sb. Obecně tato novela přinesla na jedné straně jisté zvýhodnění penzijního připojištění, např. zvýšení státního příspěvku, daňové úlevy,¹⁴⁰ na druhé straně však přinesla i určitá zpřísnění podmínek nároků z penzijního připojištění, např. zvýšení věku pro vznik nároku na starobní penzi a stanovení minimální doby pojištění.

4.2. Penzijní fondy

Penzijní fond jako zvláštní a jediná instituce, která může provádět penzijní připojištění, je právnická osoba se sídlem na území ČR, lze jej založit pouze ve formě akciové společnosti, pro niž platí ustanovení zákona č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (ObchZ), pokud nejsou v PenPřip stanoveny odchylky. Zvláštní úprava, která odlišuje penzijní fond od ostatních akciových společností, se dotýká pravidel nejen vzniku a zániku penzijního fondu, ale i jeho samotného hospodaření.¹⁴¹ Tak např. platí, že penzijní fond nelze založit na základě výzvy k upisování akcií, tzn., že zakladatelé jsou povinni splatit celý základní kapitál, a to pouze peněžitými vklady. Liší se i hodnota

¹⁴⁰ Blíže k otázce daňové zvýhodnění penzijního připojištění např. viz Příb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9.aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 109–110; Šulc J.: Penzijní připojištění, 2.aktualizované a rozšířené vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2004, s. 94 a násl.; zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴¹ Hlava druhá PenPřip – Penzijní fond; hlava osmá PenPřip – Hospodaření penzijního fondu; hlava devátá PenPřip – Ukončení činnosti penzijních fondů a vypořádání nároků z penzijního připojištění.

základního kapitálu penzijního fondu, oproti hodnotě uvedené v ObchZ. Hodnota základního kapitálu musí dosahovat nejméně výše 50 mil. Kč. PenPřip vyžaduje vedle obecných dokumentů vyžadovaných ObchZ, tj. zakladatelské smlouvy a stanov, aby penzijní fond měl tzv. statut a penzijní plán.¹⁴² Dále má penzijní fond přesně vymezený předmět činnosti a tato činnost je jeho činností výlučnou. Jednoznačně je též vymezen způsob nakládání s prostředky penzijního fondu. Vznik penzijního fondu se váže na povolení České národní banky, ta jej uděluje po předchozím projednání s MPSV. Pro členství v orgánech penzijního fondu jsou stanoveny určité předpoklady a samotné členy orgánů penzijního fondu schvaluje Česká národní banka. Penzijní fond má povinnost uzavřít při své činnosti smlouvu s bankou o výkonu depozitáře.¹⁴³ Činnost penzijního fondu je kontrolována v rámci státního dozoru, dozorovým orgánem je Česká národní banka, která má při výkonu státního dozoru odpovídající sankční pravomoci; poskytování státního příspěvku podléhá dále státnímu dozoru Ministerstva financí.¹⁴⁴

4.3. Účast na penzijním připojištění

Účastníkem penzijního připojištění se může stát každá fyzická osoba starší 18 let s trvalým pobytem na území ČR a od 1. května 2004, tj. vstupem do EU, může být účastníkem penzijního připojištění též fyzická osoba starší 18 let s bydlištěm na území jiného členského státu EU, pokud je účastna důchodového pojištění nebo je účastna veřejného zdravotního pojištění v ČR.

Penzijní připojištění vzniká na základě písemné smlouvy o penzijním připojištění dnem, který je uveden ve smlouvě.

V penzijním připojištění platí zásada, že každý jeho účastník má nárok jen na jeden státní příspěvek. Další smlouvu o penzijním připojištění může účastník penzijního připojištění uzavřít pouze tehdy, pokud dříve vzniklé penzijní připojištění zaniklo nebo bylo přerušeno, popř. tehdy pokud účastník, kterému vznikl nárok na plnění z penzijního připojištění, požádal o výplatu dávky.

¹⁴² Hlava třetí PenPřip – Status a penzijní plán.

¹⁴³ Depozitář – pojem označující banku nebo zahraniční banku s pobočkou v ČR, které mají v bankovní licenci povolenou činnost depozitáře. Depozitář na základě depozitářské smlouvy poskytuje investičním společnostem a investičním fondům služby spočívající v evidenci majetku fondu a kontrole, zda fond nakládá s majetkem v souladu se zákonem o kolektivním investování a svým statutem. Blíže k pojmu depozitář např. viz Bakeš M. a kol.: Finanční právo, 4. aktualizované vydání, CH BECK, Praha 2006, Kotáb P.: kapitola XXII., s. 649–651 nebo např. Šulc J.: Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání, GRADA Publishing, a. s, Praha 2004, s. 33–34; § 5 odst. 2, § 8 PenPřip.

¹⁴⁴ Seznam členů APF ČR viz příloha č. 16.

Ustanovení § 19 odst. 1 PenPřip stanoví případy zániku penzijního připojištění a právě jen v těchto případech může penzijní připojištění zaniknout. Penzijní připojištění může zaniknout výpovědí, vypovědět jej může účastník i penzijní fond. Penzijní fond je ale oproti účastníkovi, který může penzijní připojištění kdykoli vypovědět i bez udání důvodů, v možnosti výpovědi omezen. Dále penzijní připojištění může zaniknout dohodou, výplatou poslední penze nebo jednorázovým vyrovnáním, výplatou odbytného při zániku penzijního fondu, ukončením trvalého pobytu účastníka na území ČR, popř. ztrátou bydliště na území členského státu EU nebo ukončením účasti v základním důchodovém pojištění nebo ve veřejném zdravotním pojištění v ČR a úmrtím účastníka.

4.4. Penzijní plán

PenPřip stanoví pouze obecné zásady penzijního připojištění a ty jsou následně konkretizovány právě v penzijním plánu, tento penzijní plán musí mít každý penzijní fond. PenPřip se omezí na stanovení povinných náležitostí penzijního plánu. Penzijní plán pak může obsahovat ještě další ustanovení, která penzijní fond považuje za účelná pro provádění penzijního připojištění. Pokud to PenPřip nevyklučuje, je možné upravit podmínky vzniku nároku účastníků penzijního připojištění výhodněji, než je stanoveno v PenPřip. V penzijním plánu jsou především upraveny jednotlivé dávky penzijního připojištění včetně podstatných otázek týkajících se provádění penzijního připojištění konkrétním penzijním fondem.

4.5. Nároky účastníků penzijního připojištění

Za splnění podmínek se poskytují následující dávky:

Penze – definice penze se liší podle toho, zda se jedná o penzi v rámci *starých* smluv nebo v rámci *nových* smluv o penzijním připojištění. U *nových* smluv o penzijním připojištění se penzí rozumí doživotní pravidelná výplata peněžní částky a u *starých* smluv o penzijním připojištění pravidelná výplata peněžní částky po stanovenou dobu, tato doba může být stanovena počtem let pobírání penze nebo může být penze vyplácena doživotně. Z penzijního připojištění lze poskytovat vícero druhů penzí, a to penzi starobní, invalidní, výsluhovou a pozůstalostní.¹⁴⁵ Výše penze se získá výpočtem podle pojistně –

¹⁴⁵ Podrobněji k jednotlivým druhům penzí např. viz Přeb J.: Kdy do důchodu a za kolik, 9. aktualizované vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2008, s. 106–107, nebo Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Přeb J.: kapitola XV., s. 318–319; § 21 PenPřip.

matematických metod stanovených v penzijním plánu s přihlédnutím k výnosům z hospodaření penzijního fondu.

Jednorázové vyrovnání (§ 22 PenPřip) – tato dávka náleží účastníku penzijního připojištění za podmínek stanovených penzijním plánem místo penze.

Odbytné (§ 23 PenPřip) – je dávka, která náleží účastníku penzijního připojištění, který zaplatil příspěvky na penzijní připojištění alespoň za 12 kalendářních měsíců, popř. za kratší dobu stanovenou penzijním plánem, a jehož penzijní připojištění zaniklo, pokud tedy nedošlo k převodu prostředků do penzijního připojištění u jiného penzijního fondu, nebo té osobě určené účastníkem ve smlouvě o penzijním připojištění, pokud účastník zemřel. U *nových* smluv platí podmínka, že penzijní připojištění musí trvat alespoň 12 kalendářních měsíců. Výše odbytného je výsledkem úhrnu příspěvků zaplacených účastníkem a podílu na výnosech z hospodaření penzijního fondu odpovídajícím výši jim zaplacených příspěvků.

Obecně platí, že každý penzijní plán musí upravit podmínky nároku na starobní penzi a jednorázové vyrovnání, stanovení nároků na ostatní druhy plnění z penzijního připojištění záleží na penzijním fondu.

4.6. Zhodnocení penzijního připojištění

Penzijní připojištění lze pokládat za jeden z moderních způsobů, jakým se lze v průběhu života zabezpečit na období, kdy občan přestává pracovat a vydělávat a je odkázán na relativně skromný důchod ze základního státního systému důchodového pojištění. Penzijní připojištění má další výhody, nejen to, že poskytuje občanům možnost zajistit si vlastní úspory, ale i možnost zhodnotit tyto úspory, avšak je důležité vidět tyto výhody v širších souvislostech.

Každého účastníka penzijního připojištění můžeme pokládat za odpovědného člověka, který přemýšlí s potřebným předstihem o své budoucnosti. Smyslem penzijního připojištění je postupně, po poměrně malých částkách – příspěvcích, nahromadit na osobním účtu v době, kdy je člověk aktivně výdělečně činný, určitý osobní kapitál. Kdy jindy si tento kapitál vytvářet právě tímto vcelku bezpečným a poměrně nenáročným způsobem, než v době své schopnosti a možnosti vykonávat výdělečnou činnost, přičemž má člověk možnost volby, jak s příjmy naloží. Částka, která by měla do úspor směřovat, by měla být vyvážená, a to tím způsobem, že na jedné straně nebude neúnosně zatěžovat běžný rozpočet účastníka a na druhé straně bude její výše splňovat podmínku takovou, že následné dlouhodobé odčerpávání

našetřených úspor bude zaručovat účastníku penzijního připojištění v období seniorského věku poměrně významnou složku jeho vlastního rozpočtu. Další nutnost penzijního připojištění lze vidět ve skutečnosti, že důchodový věk pro státní důchody se neustále zvyšuje, tímto každým zvýšením věkové hranice odchodu do starobního důchodu se ve svých důsledcích odsouvá okamžik, do kdy konkrétní osoba figuruje na straně příjmů důchodového účtu jako plátce a kdy přechází na pozici přesně opačnou, pozici příjemce důchodu. Nelze ani opominout skutečnost, že penzijní připojištění je výhodná investice, a to nejen pro samotného účastníka penzijního připojištění, popř. pro jeho nejbližší, ale i pro samotný stát.

Pro větší bezpečnost se v systému penzijního připojištění a jeho zlepšení mimo jiné doporučuje posoudit, zda se budou penzijní fondy vyvíjet jako spoření nebo pojištění, zvýšit transparentnost, tzn. průhlednost, řízení penzijních fondů a toku peněz, zkvalitnit dozor, vést osvětovou kampaň a podpořit programy vzdělávání účastníků či podpořit soutěživost mezi správci penzijních fondů.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Blíže k otázce penzijního připojištění, resp. k otázce doplňkové důchodové systémy např. viz Tröster P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, CH BECK, Praha 2008, Příb J.: kapitola XV., s. 305 a násl. nebo např. Šulc J.: Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2004.

5. kapitola: Důchodová reforma v ČR

Nesnadno definovatelný problém demografická krize se nevyhýbá ani české společnosti. V ČR se již řadu let hovořilo a hovoří o nutnosti zásadně změnit důchodový systém. Na základě výsledků voleb do PSP ČR v roce 2006 byla uzavřena Koaliční dohoda mezi ODS, KDU - ČSL a SZ, která obsahuje mj. i záměr provést důchodovou reformu. Rok 2008 byl rokem zahájení důchodové reformy v ČR.

5.1. Vývoj

Rok 2004 – vláda premiéra Vladimíra Špidly

V souladu s dohodou předsedů politických stran byl ustaven Tým expertů složený po dvou zástupcích politických stran zastoupených v PSP ČR a po jednom zástupci předsedy vlády, ministra financí a ministra práce a sociálních věcí – tedy bez zástupců sociálních partnerů či seniorských organizací. Následně byla ustavena pracovní skupina koordinátora (Ing. Vladimíra Bezděka) pro přípravu podkladů, složená z odborníků MPSV a Ministerstva financí („výkonný tým“). Na činnost spojenou s přípravou podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě byly uvolněny finanční prostředky z rozpočtové rezervy.

Rok 2005 – závěrečná zpráva výkonného týmu

Zpráva výkonného týmu analyzovala návrhy politických stran a hlavními závěry bylo, že neexistuje ideální systém, že musí následovat politické rozhodnutí a že v každém případě je nutné respektovat demografický vývoj (stárnutí české populace).

Rok 2005 – pokus o politickou dohodu

Na tzv. „Bezděkovu zprávu“ navázalo jednání představitelů pěti politických stran, kteří se snažili nalézt základní kompromis o dalších krocích v důchodové reformě, které by byly realizovány ještě v období do voleb v roce 2006.

Návrh dohody obsahoval 4 body:

- klíčovou roli v zajištění důchodových příjmů občanů bude hrát i nadále solidární, průběžné, státem zajištěné důchodové pojištění,
- do roku 2030 bude pokračovat postupné zvyšování zákonem stanoveného věku pro nárok na starobní důchod na 65 let věku,
- bude vytvořena finanční rezerva pro důchodovou reformu,

-bude podpořen další rozvoj doplňkových důchodových systémů.

Rok 2006-2007 – koaliční dohoda a programové prohlášení vlády

Koaliční dohoda mezi politickými stranami ODS, KDU-ČSL a SZ, uzavřená v červnu 2006, obsahuje mj. i záměr provést důchodovou reformu, a to na těchto principech: zachování mezigenerační solidarity; zvýšení individuální odpovědnosti; podpora rodin s dětmi; dlouhodobá finanční rovnováha systému. Následně přijaté Programové prohlášení vlády tento záměr rozpracovává do tří etap:

„První etapu důchodové reformy tvoří parametrické změny průběžného systému, včetně pokračování ve zvyšování důchodového věku na 65 let, prodloužení minimální délky doby pojištění na 35 let, zavedení maximálního vyměřovacího základu (strop) pro pojistné, zavedení pásma pružného věku pro odchod do důchodu a dalších úprav ve smyslu předběžné dohody ze začátku roku 2006.

Druhá etapa důchodové reformy bude spočívat v oddělení majetku akcionářů a klientů u systému dobrovolného důchodového připojištění, včetně možnosti poskytovat různě zaměřené penzijní plány, a to včetně garantovaných penzijních plánů. Dále ve zvýšení motivace k vyšším příspěvkům, ve vyšší participaci zaměstnavatelů, v podpoře čerpání doživotních penzí z připojištění, ve vytvoření rezervního důchodového fondu a ve zřízení samostatné kapitoly státního rozpočtu pro financování důchodového pojištění. V souvislosti s ekologickou daňovou reformou bude vyřešeno její propojení s financováním důchodů a dojde ke snížení sazby pojistného v rozsahu výnosu ekologických daní. Minimální příjmy důchodců ve výši životního minima budou garantovány.

Třetí etapu důchodové reformy bude tvořit případné vytvoření dalšího dobrovolného spořicího pilíře důchodového systému, založeného na možnosti opt-out.¹⁴⁷¹⁴⁸

Realizace první etapy důchodové reformy

MPSV připravilo návrh novely zákona PojDůch, který obsahuje parametrické změny základního důchodového pojištění.

V červenci 2007 byla ustavena politická komise pro důchodovou reformu (komise), složená ze zástupců politických stran zastoupených v PSP ČR, se záměrem dosáhnout co nejširší politické shody nad jednotlivými kroky v rámci všech tří etap důchodové reformy. Komise se schází k jednání v podstatě jednou za měsíc. Koncem září 2007 byl připravený návrh zákona, namísto vládě, poskytnut členům komise právě za účelem dosažení politické

¹⁴⁷ Tisková zpráva MPSV ze dne 20. prosince 2007.

¹⁴⁸ Blíže k jednotlivým etapám důchodové reformy v ČR viz kapitola 5., s. 84 a násl.

shody. Na jednáních byly diskutovány možné alternativy těch opatření, s nimiž některé politické strany nesouhlasily.

Rok 2008 - První etapa důchodové reformy

17. července roku 2008 byl schválen Parlamentem ČR zákon č. 306/2008 Sb., který obsahuje parametrické změny důchodového pojištění. Schválená opatření, která nabyла účinnosti v zásadě od 1. ledna 2010, se týkají převážně výdajové strany důchodového pojištění a lze je členit na část týkající se dob pojištění a náhradních dob pojištění (tj. nepřispěvkových dob), část týkající se podmínek nároku na důchod, část týkající se výše důchodu, část týkající se podmínek nároku na výplatu důchodu a část týkající se nového vymezení invalidity.

Rok 2009 – Realizace druhé etapy důchodové reformy

Počátkem roku 2009 byl předložen vládě návrh nového zákona o penzijním spoření. Vláda návrh druhé etapy důchodové reformy schválila v dubnu 2009.

Realizace třetí etapy důchodové reformy

Materiál obsahující základní principy zavedení možnosti opt-out, tj. zavedení dalšího dobrovolného spořicího pilíře důchodového systému, který by byl založen na možnosti částečného vyvázání se ze základního důchodového pojištění do systému soukromého, tzn. investování do podílových fondů, byl projednán na konci roku 2008 Poradou ekonomických ministrů a zaslán k připomínkám Ministerstvu financí a České národní bance. Následně byl připraven i návrh zákona. Počátkem roku 2009 vláda schválila zásady této třetí etapy.

Rok 2010 - Poradní expertní sbor ministra financí a ministra práce a sociálních věcí (PES)

V lednu 2010 vznikl PES jako společná iniciativa ministra financí Eduarda Janoty a ministra práce a sociálních věcí Petra Šimerky. Cílem tohoto uskupení je navázat na činnost tzv. Bezděkovy komise z let 2004 - 2005 v oblasti reformy důchodového systému v ČR, analyzovat současný stav důchodové problematiky v širším kontextu a doporučit možné cesty v reformě důchodového systému pro budoucí vládu.

PES založili Eduard Janota a Petr Šimerka, kteří mají po vzájemné dohodě jmenovat a odvolávat jeho členy. Členové nereprezentují své zaměstnavatele, jsou jmenováni pro svoje odborné schopnosti. Pro doplnění, členové pracují bez nároku na odměnu. Řízením jednání PES je pověřen Vladimír Bezděk. PES se zpravidla scházel jedenkrát za jeden až dva týdny v prostorách Ministerstva financí, popřípadě MPSV. Administrativní podporu PES, tj. komunikaci mezi členy PES s Ministerstvem financí a MPSV, zápisy z jednání PES apod., zajišťuje Ministerstvo financí. Činnost tohoto útvaru je omezena funkčním obdobím stávající

vlády, nejdéle do konce června 2010. Činnost a výstupy PES museli být průběžně zveřejňovány na internetových stránkách MF a MPSV.

5.2. První etapa – parametrické změny

Dne 17. července roku 2008 byl schválen Parlamentem ČR zákon č. 306/2008 Sb., který obsahuje parametrické změny důchodového pojištění. Schválená opatření, která nabyla účinnosti v zásadě od 1. ledna 2010, se týkají převážně výdajové strany důchodového pojištění a lze je členit na část týkající se dob pojištění a náhradních dob pojištění (tj. nepřispěvkových dob), část týkající se podmínek nároku na důchod, část týkající se výše důchodu, část týkající se podmínek nároku na výplatu důchodu a část týkající se nového vymezení invalidity.

Postupné zvyšování důchodového věku – hranice pro muže, bezdětné ženy a ženy, které vychovaly jedno dítě, se posouvá až na 65 let a hranice pro ženy s více dětmi na 62 až 64 let. Přitom se pokračuje ve zvyšování důchodového věku stejným tempem jako dosud, tzn. o dva kalendářní měsíce u mužů a o čtyři kalendářní měsíce u žen za každý kalendářní rok až do dosažení příslušného věku pro odchod do důchodu, a to až do roku 2012.

Postupné prodlužování potřebné doby pojištění pro nárok na důchod – a to z předešlých 25 let až na 35 let, se započítáváním náhradních dob pojištění, resp. na 30 let bez započítání náhradních dob pojištění. Potřebná doba pojištění se prodlužuje od roku 2010, pro tento rok činí 26 roků. Cílového stavu, tj. 35 let, tak bude dosaženo v roce 2018.

Náhradní doby pojištění, (s výjimkou doby péče o osobu závislou ve stupni II až IV a ve stupni I ve věku do 10 let, o dítě ve věku do čtyř let a doby (bývalé) základní vojenské služby), se hodnotí pro nárok na starobní důchod v rozsahu 80 %.

Sjednocení věkové hranice, ke které se zjišťuje tzv. dopočtená doba pro výši procentní výměry invalidního důchodu, pro muže a ženy - Pro výši procentní výměry invalidního důchodu se započítává jako doba pojištění i tzv. dopočtená doba, tj. doba ode dne vzniku nároku na důchod do dosažení věkové hranice pro nárok na starobní důchod. U žen se bere v úvahu důchodový věk stanovený pro bezdětné ženy.

Vyloučení doby studia z okruhu tzv. náhradních dob pojištění – dochází ke zrušení doby studia na střední škole, vyšší odborné škole nebo vysoké škole, po 18. roce věku získanou po dni účinnosti tohoto opatření jako náhradní doby pojištění. Doba získaná před datem účinnosti navrhované změny se bude posuzovat a započítávat i nadále podle právní úpravy platné před tímto datem. Pro upřesnění, podle právní úpravy platné do konce roku

2009 se přihlíží k době studia na střední škole, vyšší odborné škole nebo na vysoké škole, a to k době prvních šesti let studia po dosažení věku 18 let s tím, že těchto šest let se pro účely stanovení výše procentní výměry důchodu započítává v rozsahu 80 %.

Dobu studia, která bude probíhat od začátku roku 2010, bude možné započítat pro účely důchodového pojištění pouze jako dobu dobrovolné účasti na důchodovém pojištění z titulu studia, pokud je účastná osoba starší 18 let a pokud podá přihlášku k účasti na pojištění. Účast na důchodovém pojištění z titulu studia probíhajícího po roce 2009 se tedy bude v důsledku navrhovaného opatření považovat při zaplacení pojistného za dobu pojištění, nikoliv tak jako doposud za náhradní dobu pojištění, za kterou pojistné odváděno nebylo.¹⁴⁹

Na doplnění uvádím, že doba prvních šesti let studia po dosažení věku 18 let, ale i doba studia od ukončení povinné školní docházky do dosažení 18 let, se i nadále považuje za dobu pojištění pro účely splnění podmínky potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod.

Postupné omezení zápočtu náhradních dob pojištění i pro nárok na starobní důchod na 80% - s výjimkou dob z titulu osobní péče o dítě ve věku do čtyř let, o osobu, která je závislá na péči na péči jiné osoby a bývalé základní vojenské služby.¹⁵⁰

Rozšíření okruhu tzv. kvalifikovaných důvodů, pro které může účast na dobrovolném důchodovém pojištění trvat na základě podané přihlášky bez časového omezení.

K již existujícím kvalifikovaným důvodům¹⁵¹ se přidává jednak jakákoli doba studia, tzn. nikoli už jen po uplynutí šesti let, a jednak doba pobytu v cizině, po kterou osoba následovala svého manžela, který v cizině působil v diplomatických službách ČR.

Prodloužení doby pro předčasný odchod do starobního důchodu a stanovení procentní výměry předčasného starobního důchodu, a to od třetího roku – zavedenou parametrickou změnou zůstává zachována dosavadní možnost odchodu do předčasného starobního důchodu až o tři roky dříve před dosažením důchodového věku, a to při důchodovém věku 63 let a nižším. Při dosažení důchodového věku, který je vyšší jak 63 let, se délka období pro možnost předčasného odchodu do důchodu postupně prodlužuje, a to až na 5 roků v případě pojištěnců, jejichž důchodový věk bude činit 65 let (muži, bezdětné ženy a ženy s jedním dítětem).

¹⁴⁹ K pojmu náhradní doby pojištění viz kapitola 2.; podkapitola 2.1. Starobní důchod.

¹⁵⁰ Blíže viz § 29 PojDůch.

¹⁵¹ Původní okruh kvalifikovaných důvodů: studium po uplynutí prvních šesti let studia; nezaměstnanost; dlouhodobá dobrovolnická služba a zaměstnání v cizině a činnost na území ČR ve prospěch zahraničního zaměstnavatele.

V souvislosti s výše uvedeným, tj. postupným prodlužováním období pro předčasný odchod do starobního důchodu, se mění i procentní sazba snížení procentní výměry předčasného starobního důchodu v případech, kdy období od přiznání důchodu do dosažení důchodového věku je delší než 720 kalendářních dnů. Pokud ode dne přiznání předčasného starobního důchodu chybí do dosažení důchodového věku nejvýše 720 kalendářních dnů, snižuje se procentní výměra důchodu za každých i započatých 90 kalendářních dnů o 0,9 % výpočtového základu. Pokud je období od přiznání důchodu do dosažení důchodového věku delší, snižuje se procentní výměra důchodu od 721. kalendářního dne za každých i započatých 90 kalendářních dnů o 1,5 % výpočtového základu.

Zvyšování procentní výměry starobního důchodu při jeho plném pobírání současně s vykonáváním výdělečné činnosti – nová úprava zavádí možnost souběhu poloviny starobního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti s možností přepočtu tohoto důchodu. Přesněji, navrhuje v případě výdělečné činnosti po vzniku nároku na starobní důchod umožnit výplatu poloviny starobního důchodu, s tím, že za každých 180 kalendářních dnů této výdělečné činnosti se zvýší procentní výměra starobního důchodu o 1,5% výpočtového základu, nebo zvýšení procentní výměry starobního důchodu za dobu výdělečné činnosti po vzniku nároku na starobní důchod při souběžném pobírání tohoto důchodu v plné výši o 0,4% výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů. Nárok na toto zvýšení má pojištěnec vždy po dvou letech, pokud výdělečná činnost trvala po tuto dobu nepřetržitě, nebo po skončení výdělečné činnosti.

Pro srovnání doplňuji, že podle právní úpravy platné do 31. prosince 2009 mohl pojištěnec po vzniku nároku na starobní důchod buď požádat o výplatu důchodu, nebo být výdělečně činný bez pobírání důchodu a zvyšovat si jeho procentní výměru za každých 90 kalendářních dnů o 1,5 % výpočtového základu.

Schváleným opatřením účinným od 1. ledna 2010 se zavádí možnost zvyšování procentní výměry starobního důchodu za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na důchod i při současném jeho pobírání.

Zrušení zaměstnávání důchodců na dobu určitou s opakovaným uzavíráním pracovních smluv s možností plného pobírání důchodu – Do konce roku 2009 náležela výplata starobního důchodu po dosažení důchodového věku osobám vykonávající výdělečnou činnost na základě pracovněprávního vztahu, jen pokud byl tento pracovněprávní vztah sjednán na dobu určitou, nejdéle ovšem na dobu jednoho roku, pokud jej bylo možné podle zvláštních předpisů na tuto dobu sjednat. Nová úprava ovšem znamená zrušení takového

podmínky, tzn., že není rozhodné, zda poživatel starobního důchodu pracuje v pracovněprávním vztahu sjednaném na dobu určitou nebo neurčitou.

Úprava při krytí vyloučené doby s příjmem z výdělečné činnosti – nová úprava umožňuje v případě, kdy pojištěnci vznikne nárok na starobní důchod po 31. prosinci 2009, požádat, aby v situaci, kdy v rámci období rozhodného pro výpočet důchodu (pro rok 2010 se jedná o období 1986 až 2009) docházelo ke krytí vyloučené doby s příjmem z výdělečné činnosti, byla při výpočtu důchodu namísto příjmů z výdělečné činnosti započtena doba vyloučená. Předchozí úprava byla nastavena tak, že přednost měl vždy zápočet příjmu, i když to pro pojištěnce nemuselo být výhodné. Žádost o tento postup se uplatňuje až při žádosti o důchod, případně je možné, aby si občan o toto řešení požádal do 30 dnů ode dne oznámení rozhodnutí ČSSZ.

Změna koncepce plné a částečné invalidity – dochází k nahrazení dosavadní koncepce plné a částečné invalidity **jediným typem třístupňové invalidity**, což znamená i **zavedení jediného druhu invalidního důchodu**. Jednotlivé stupně invalidity se od sebe odlišují mírou poklesu pracovní schopnosti pojištěnce vyjádřenou v procentech a ovlivňují určení výše procentní výměry invalidního důchodu. Výše procentní výměry invalidního důchodu se dle navržené koncepce stanovuje tak, aby byla procentní sazba odstupňována za každý celý rok doby pojištění, včetně dopočtené doby v závislosti na uznaném stupni invalidity. Invalidita I. stupně vznikne při poklesu pracovní schopnosti nejméně o 35%, avšak nejvíce o 49%, II. stupeň vznikne při poklesu pracovní schopnosti nejméně o 50%, avšak nejvíce o 69% a III. stupeň vznikne při poklesu pracovní schopnosti nejméně o 70%. Výše invalidního důchodu se bude lišit získávaným procentem za rok pojištění, a to u I. stupně jde o 0,5% výpočtového základu, u II. stupně jde o 0,75% výpočtového základu, tzn., že odpovídá částečnému invalidnímu důchodu, a u III. stupně jde o 1,5% výpočtového základu, tzn., že odpovídá plnému invalidnímu důchodu. Dosud přiznaná výše invalidního důchodu bude zachována, pokud nově půjde o invalidní důchod I. stupně. Schopnost výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek se bude brát v úvahu až teprve v případě poklesu pracovní schopnosti nejméně o 70%, tj. při invaliditě třetího stupně.

Do invalidních důchodů v novém pojetí se k 1. lednu 2010 v závislosti na výši procentní ztráty pracovní schopnosti transformují i plné a částečné invalidní důchody přiznané v období do 31. prosince 2009, a to ve výši, v jaké náležely k poslednímu dni roku 2009.

Při změně stupně invalidity se nově stanoví i výše invalidního důchodu, a to ode dne, od kterého došlo ke změně invalidity, tzn. zvýšení dávky, při zhoršení stavu jedince, případně ode dne následujícího po dni, kterým uplynulo období, za které už byla dávka vyplacena, tzn.

snížení dávky, při zlepšení stavu jedince. Nová výše procentní výměry invalidního důchodu se bude měnit v poměru, v jakém je výše uvedená procentní sazba výpočtového základu odpovídající novému stupni invalidity vůči procentní sazbě odpovídající dosavadnímu stupni.

Dle nové úpravy se též při změně stupně invalidity nebude zkoumat to, zda je splněna doba pojištění, tak jako to vyžadovala úprava předchozí.

Pro doplnění uvádím, že se při výpočtu výše invalidního důchodu zohledňuje také tzv. dopočtená doba, tj. doba ode dne vzniku nároku na invalidní důchod do dne dosažení důchodového věku. Dle dosavadní úpravy byla tato doba hodnocena jako doba pojištění v celém svém rozsahu, avšak po 31. prosinci 2009 jsou pravidla zápočtu dopočtené doby nastaveny přísněji. Až na výjimečné případy se dopočtená doba hodnotí jen v takovém rozsahu, který odpovídá poměru, v jakém je součet dnů české doby pojištění získaných v období od dosažení věku 18 let do vzniku nároku na invalidní důchod vůči celkovému počtu dnů v tomto období. Navíc k dopočtené době se nepřihlíží vůbec, pokud invalidita vznikla následkem úmyslného poškození zdraví, které si pojištěnec způsobil nebo nechal způsobil a pokud poškození zdraví pojištěnce vzniklo jako následek jeho úmyslného trestného činu.¹⁵²

Orgán rozhodující o invalidním důchodu musí od 1. ledna 2010 ve svém rozhodnutí vždy uvádět následující informace: o jaký stupeň invalidity jde; den vzniku invalidity nebo den, od kterého došlo ke změně stupně invalidity; procentní míru poklesu pracovní schopnosti pojištěnce, a pokud pokles pracovní činnosti činí alespoň 70%, také údaj o tom, zda je pojištěnec schopen výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek; označení instituce, která posuzovala zdravotní stav a pracovní schopnost pojištěnce a datum tohoto posouzení; jde-li o pracovní úraz nebo nemoc z povolání, též skutečnost, že invalidita vznikla jako následek pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.

S účinností od 1. ledna 2010 byla zavedena významná změna, a to zrušení posudkově lékařská kategorie tzv. schopnost soustavné výdělečné činnosti a vytvoření kategorie nové tzv. pracovní schopnost. V této změně se odráží skutečnost, že posuzování zdravotního stavu pro účely určení stupně invalidity je především posudkově medicínskou činností a nikoli posuzováním dosažených výdělků, spojeným s institutem míry poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti. Nová právní úprava též klade větší důraz na možnosti rekvalifikace, na využití předchozích pracovních zkušeností, návyků i na možnosti moderních pracovních rehabilitačních metod. Z těchto uvedených důvodů bude posuzované osobě před jednáním a

¹⁵² Blíže viz § 41 odst. 4, 5 PojDůch.

před posouzením zdravotního stavu předložen profesní dotazník, který umožní optimalizovat posudek o invaliditě z hlediska výkonu předchozích pracovních činností.

Co se týká vlivu zdravotního postižení na pracovní potenciál jedince, tak je posuzován podle zásad a kritérií stanovených PojDůch a prováděcí vyhláškou, jež nabyla účinnosti 1.ledna 2010, vyhláška MPSV č. 359/2009 Sb., kterou se stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě a upravuje posuzování pracovní schopnosti pro účely invalidity (vyhláška o posuzování invalidity). S novou právní úpravou přichází postup, kdy se u všech zdravotních postižení bude zjišťovat procentní míra poklesu pracovní schopnosti podle druhu zdravotního postižení obdobně, jako tomu bylo a je u procentní míry poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti stanovené u konkrétních zdravotních postižení, dle přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 284/1995 Sb., kterou se provádí PojDůch. Nová právní úprava již nepracuje s institutem tzv. fyzické invalidity, jako úprava platná do 31. prosince 2009, kdy se pojištěnec považoval za plně invalidního, jestliže je z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu schopen pro zdravotní postižení soustavné výdělečné činnosti jen za zcela mimořádných podmínek, a za částečně invalidního, jestliže mu dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžoval obecné životní podmínky.

Potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod – pro získání nároku na invalidní důchod se i nadále vyžaduje podmínka splnění potřebné doby pojištění, a to v závislosti na věku pojištěnce, konkrétně, do 20 let méně než jeden rok; od 20 let do 22 let jeden rok; od 22 let do 24 let dva roky, od 24 let do 26 let tři roky, od 26 let do 28 let čtyři roky a nad 28 let pět roků. Daná potřebná doba pojištění se zjišťuje z období před vznikem invalidity, a pokud jde o pojištěnce ve věku nad 28 let, tak se doba pojištění zjišťuje z posledních deseti let před vznikem invalidity. Nově platí, že u pojištěnce staršího 38 let potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod je splněna také tehdy, byla-li tato doba získaná v období posledních 20 letech před vznikem invalidity, potřebná doba pojištění v tomto případě činí 10 let.

Transformace invalidního důchodu na důchod starobní – a to při dovršení věku 65 let. Nárok na vyplácený invalidního důchod zanikne dnem, kdy jeho poživatel dosáhne věku 65 let, a tímto dnem zároveň vzniká nárok na starobní důchod ve výši, v jaké náležel dosavadní invalidní důchod, tzn., že se neprovádí výpočet starobního důchodu. Poživatel takového starobního důchodu má však možnost požádat i o výpočet starobního důchodu podle standardních pravidel, v takovém případě mu pak bude náležet starobní důchod, který bude vyšší.

Pojištěncům, kteří pobírali plný invalidní, popř. částečný invalidní důchod, a dosáhli věku 65 let již před 1. lednem 2010, byl jejich důchod přeměněn dnem 1. ledna 2010 na důchod starobní. O takovéto přeměně důchodů invalidních na důchody starobní měli být jejich poživatelé písemně informováni nositeli pojištění nejpozději do 31. ledna 2010.

Pozůstalostní důchody – změny týkající se pozůstalostních důchodů jsou podmíněné dvěma parametrickými změnami, které jsou uvedené výše. Jednak se jedná o změny v oblasti důchodového věku a jednak o změny vážící se na novou koncepci invalidity. Navíc došlo k dalším několika dílčím změnám, které je možné rozdělit do tří kategorií, a to na změny týkající se pouze vdovských a vdoveckých důchodů, na změny všech pozůstalostních důchodů, tzn. včetně důchodu sirotčího, a na změny přechodných ustanovení.

V rámci vdovských a vdoveckých důchodů zákon nově formuluje tzv. věkovou podmínku potřebnou pro trvání nároku na tyto důchody i po uplynutí jednoho roku od úmrtí manželského partnera, resp. pro obnovu nároku na takový důchod. Právní úprava platná do 31. prosince 2009 tuto podmínku definovala jako dosažení věku 55 let u ženy a u mužů dosažení věku 58 let, popř. dosažení důchodového věku, je-li, v případě obou pohlaví, nižší. Nová právní úprava tuto podmínku sjednocuje, dle ní je formulována jako dosažení věku o čtyři roky nižšího, než činí důchodový věk stanovený podle obecných pravidel pro muže stejného data narození, avšak dovětek o důchodovém věku „je-li nižší“, je zachován.

V rámci všech pozůstalostních důchodů nastaly následující změny. Za prvé, bude-li se odvozovat výše pozůstalostního důchodu od invalidního důchodu zemřelé osoby, bude se odvíjet vždy z výše invalidního důchodu pro invaliditu III. stupně. Druhou změnou je skutečnost, že za dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů se nově bude považovat také dítě, které bylo převzato do péče na základě předběžného opatření vydaného v rámci řízení o svěřením dítěte do výchovy. Za třetí, za neopatřené dítě již nebude považováno dítě, které bude pobírat invalidní důchod pro invaliditu III. stupně, pokud totiž byl dítěti po 31. prosinci 2009 přiznán invalidní důchod pro III. stupeň invalidity, nárok na sirotčí důchod mu již nevznikne. Pokud mu byl po tomto datu přiznán sirotčí důchod a následně na to mu vznikl nárok na invalidní důchod pro III. stupeň invalidity, pak mu ode dne přiznání invalidního důchodu zanikne nárok na důchod sirotčí.

Dochází k **uspořádání LPS sociálního zabezpečení** za účelem zvýšení efektivity jejího fungování.¹⁵³ Důležitou změnou prošla LPS již v roce 2009. Konkrétně, od 1. července 2009 se sloučila LPS úřadů práce s LPS ČSSZ. Tímto krokem byla veškerá agenda spadající

¹⁵³ Změny přináší do právní úpravy lékařské posudkové služby zákon č. 479/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

do působnosti LPS úřadů práce převedena na OSSZ. Lékaři OSSZ od 1. července 2009 posuzují zdravotní stav a pracovní schopnost občanů, jak pro účely nemocenského a důchodového pojištění, tak pro další systémy sociálního zabezpečení, které do výše uvedeného data posuzovali lékaři úřadů práce. Takové sloučení mimo jiné znamenalo snazší zastupitelnost lékařů, tím došlo i k úsporám režijních nákladů.

Náplní kompetence LPS ČSSZ je posuzování zdravotního stavu a pracovní schopnosti fyzických osob pro účely sociálního zabezpečení a pro účely poskytnutí dávek a mimořádných výhod při zjišťovacích a kontrolních lékařských prohlídkách. Posuzuje tedy např. stupeň invalidity; zda jde o osobu zdravotně znevýhodněnou; zda jde pro účely dávek státní sociální podpory o osobu dlouhodobě těžce zdravotně postiženou, dlouhodobě zdravotně postiženou nebo o dlouhodobě nemocné dítě; stupeň závislosti osoby pro účely příspěvku na péči apod.

I nadále platí, že posudkový lékař bude posuzovat pracovní schopnost jedince, v souvislosti s posuzováním invalidity, především na základě výsledků funkčních vyšetření a pro určení poklesu schopnosti výkonu výdělečné činnosti bude mít nadále zásadní význam zjištění omezení tělesných, smyslových a duševních schopností významných pro pracovní schopnost ve srovnání se schopnostmi, které měl jedinec před vznikem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Ovšem posuzování invalidity je dle úpravy platné od 1. ledna 2010 podstatně více, než tomu bylo za dřívější úpravy, zaměřeno na zhodnocení zachované pracovní schopnosti, stabilizace¹⁵⁴ zdravotního stavu, přizpůsobení se¹⁵⁵ posuzované osoby na její zdravotní postižení a schopnost rekvalifikace pojištěnce na jiný druh výdělečné činnosti, než vykonával doposud.

S účinností od 1. ledna 2010 se nově zavedla kompetence ČSSZ k posuzování zdravotního stavu pro účely námitkového řízení ve věcech důchodového pojištění, ve kterých ČSSZ rozhoduje v prvním stupni na základě posudku OSSZ. V souvislosti s tímto je rovněž stanoveno, že z posuzování ČSSZ pro účely námitkového řízení je vyloučen lékař, který tutéž věc posuzoval nebo pro takové posouzení vypracoval podklad pro účely rozhodnutí správního orgánu v prvním stupni řízení.

¹⁵⁴ Stabilizací zdravotního stavu se rozumí jeho ustálení na úrovni umožňující jedinci vykonávat výdělečnou činnost bez rizika zhoršení vlivem této činnosti, a to i v případě, kdy je stabilizací zdravotního stavu podmíněna trvající léčbou nebo pracovními omezeními.

¹⁵⁵ Přizpůsobení se, neboli adaptace, na zdravotní postižení se rozumí stav, kdy léčbou, používáním kompenzačních pomůcek, rehabilitací, rekvalifikací atd., dojde k nabytí nebo obnovení schopností a dovedností, které společně se zachovanými tělesnými, smyslovými a duševními schopnostmi umožňují jedinci vykonávat výdělečnou činnost bez zhoršení zdravotního stavu v důsledku jejího výkonu.

S novou právní úpravou se také postupy sloučené prvoinstanční LPS i posudkových komisí MPSV ve výrazném rozsahu nově podřizují části čtvrtí zákona č. 500/2004 Sb., správního řád, ve znění pozdějších předpisů. Změna tak představuje posun směrem ke sjednocení postupů při výkonu veřejné správy a společně s tím i k posílení procesního postavení a jistoty posuzovaných. Naproti tomu je však zachován minimální okruh nezbytných odchylek od dopadu zákona č. 500/2004 Sb., správního řád, ve znění pozdějších předpisů, který vyplývá z jeho části čtvrté.

Nově jsou stanoveny i lhůty, ve kterých budou orgány LPS povinny podávat posudky zdravotním stavu posuzovaných osob.

Nová právní úprava též významným způsobem zpřesňuje stávající oprávnění LPS vůči osobám, jejichž zdravotní stav a jeho některé důsledky mají být posudkem zhodnoceny a stejně jako doposud je posuzovaná osoba povinna výzvě orgánu LPS vyhovět.

S účinností od 1. ledna 2010 došlo k některým změnám, které by měly přispět ke zlepšení plynulosti chodu systému a dobré spolupráci všech zainteresovaných subjektů, kterými jsou orgány sociálního zabezpečení, občané a zdravotnická zařízení.¹⁵⁶

Orgány sociálního zabezpečení mohou vyzvat jedince, který je příjemcem dávky sociálního zabezpečení podmíněné nepříznivým zdravotním stavem, a žadatele o tuto dávku, aby se podrobil vyšetření zdravotního stavu, popřípadě jinému odbornému vyšetření, nebo občana, aby se za účelem osvědčení skutečností rozhodných pro provádění důchodového pojištění dostavil v určitém termínu na příslušnou OSSZ, a této výzvě je dotyčná osoba povinna vyhovět, pokud se tedy předem z vážných důvodů neomluví.

Též jsou orgány sociálního zabezpečení příslušné k posouzení zdravotního stavu, pracovní schopnosti a invalidity oprávněny vyzvat posuzovaného jedince, aby se podrobil vyšetření svého zdravotního stavu lékařem plnicím úkoly příslušného orgánu sociálního zabezpečení, popř. lékařem určeným ČSSZ; aby se podrobil vyšetření svého zdravotního stavu v určeném zdravotnickém zařízení nebo jinému odbornému vyšetření; aby předložil zdravotnickému zařízení uvedenému ve výzvě lékařské nálezy ošetřujících lékařů, které mu byly vydány; nebo aby sdělil a doložil další údaje, které jsou potřebné pro vypracování posudku, nebo aby poskytnul jinou součinnost, která je nutná k vypracování posudku a jedinec je povinen výzvě vyhovět.

Cílem takového postupu je, aby lékař posudkové komise měl k dispozici aktuální, ucelené a podrobné informace o zdravotním stavu posuzované osoby. Potřebné údaje o

¹⁵⁶ Podmínky součinnosti zainteresovaných subjektů jsou upraveny zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, § 12 a násl.

zdravotním stavu jedince je možné získat zejména od ošetřujícího praktického lékaře, ale také od dalších lékařů ošetřujících daného jedince. V případech, kdy nálezy lékařů ošetřujících jedince nejsou zcela jednoznačné nebo úplné, nebo nebylo zatím provedeno specializované vyšetření provedeno, může posudkový lékař žádat, aby se posuzovaná osoba podrobila indikovanému vyšetření v určeném zdravotnickém zařízení.¹⁵⁷

Orgán sociálního zabezpečení je také, kromě výše uvedeného, oprávněn požádat posuzovanou osobu o kontakty na jeho ošetřující lékaře, aby v případech, kdy je to nutné pro posouzení zdravotního stavu, mohla být dožádána zdravotnická dokumentace. Za sdělení a doložení dalších údajů posuzovaného jedince se považuje i sdělení a doložení údajů o dosaženém vzdělání, zkušenostech a předchozích výdělečných činnostech.

V případě, že se posuzovaná osoba nepodrobí vyšetření zdravotního stavu nebo jinému odbornému vyšetření anebo odmítne poskytnout součinnost, sdělí orgán sociálního zabezpečení příslušný k posouzení zdravotního stavu tuto skutečnost neprodleně orgánu, který vede řízení, pro jehož účely je posudek vyžádán. Na to je orgán sociálního zabezpečení, který řízení vede, podle konkrétní situace oprávněn řízení přerušit, zastavit nebo rozhodnout o zastavení výplaty příslušné dávky. Na zastavení výplaty důchodu, resp. na tento následek porušení povinnosti, však musí být dotyčná osoba ve výzvě upozorněna.

Součinnost je vyžadována i po zdravotnických zařízeních a ošetřujících lékařích. Zdravotnická zařízení jsou povinna za úhradu na žádost příslušného orgánu sociálního zabezpečení při posuzování zdravotního stavu provést vyšetření zdravotního stavu posuzovaného jedince v rozsahu vyžádaného zdravotního výkonu; zpracovat lékařské podklady v žádaném rozsahu, kterých je třeba k posouzení zdravotního stavu dané osoby; dále jsou zdravotnická zařízení povinna, a to bezplatně, posudkovému lékaři na jeho žádost sdělit informace potřebné pro posouzení zdravotního stavu fyzické osoby a umožnit nahlížení do zdravotnické dokumentace a na nezbytně nutnou dobu ji zapůjčit v rozsahu nutném k posouzení.

5.3. Druhá etapa

Dle politické shody jsou nutná další opatření v základním důchodovém pojištění, která budou provedena v rámci druhé etapy. Tato etapa navazuje na etapu první, resp. na opatření v ní realizovaná. Uvedená další opatření mají spočívat především v diverzifikaci financování,

¹⁵⁷ Blíže viz Zvoníková A.: Součinnost v důchodovém pojištění a při posuzování invalidity, Národní pojištění č.2, 2010, s. 21-23.

nastavení příjmové solidarity a řešení mezigenerační spravedlnosti v důchodovém pojištění. Změny v důchodovém pojištění budou ve druhé etapě důchodové reformy doplněny o opatření v oblasti soukromých důchodů. Tato opatření by měla zejména vytvořit další motivace pro účast v doplňkovém připojištění (spoření) na stáří a zprůhlednit systém pro účastníky. V současné době se důchody ze soukromých důchodových systémů podílejí na příjmech důchodců zanedbatelnou měrou. Průměrná výše příspěvku účastníka na penzijní připojištění nedosahuje dostatečné výše k tomu, aby umožnila nashromáždit prostředky postačující na výplatu doživotní penze v „rozumné“ výši.

Záměrem druhé etapy důchodové reformy je tedy přijmout opatření jak ve veřejném důchodovém pojištění, tak i v oblasti dobrovolných doplňkových (soukromých) důchodů, kde je gescí pověřeno Ministerstvo financí. Pokud jde o důchodové pojištění, Programové prohlášení vlády (rok 2007) stanovilo jako jeden z cílů "vytvoření rezervního důchodového fondu a zřízení samostatné kapitoly státního rozpočtu pro financování důchodového pojištění". Vzhledem k tomu, že v rámci plnění tohoto cíle došlo od přijetí Programového prohlášení vlády ke změně rozpočtových pravidel¹⁵⁸ a ke zřízení tzv. "Zvláštního účtu rezervy pro důchodovou reformu". Bylo třeba posoudit, zda je potřebné vytvořit rezervu i vyčleněním příjmů a výdajů na důchodové pojištění do samostatné rozpočtové kapitoly státního rozpočtu. V souvislosti s touto situací připravilo MPSV materiál "Vyčlenění příjmů a výdajů na důchodové pojištění do samostatné rozpočtové kapitoly státního rozpočtu". Na základě závěrů tohoto materiálu lze konstatovat, že zřízením "Zvláštního účtu rezervy pro důchodovou reformu" začátkem roku 2008 byl naplněn shora uvedený cíl vyplývající z Programového prohlášení vlády.¹⁵⁹

K realizaci úkolů druhé etapy důchodové reformy v oblasti systému penzijního připojištění byla při Ministerstvu financí ustavena pracovní skupina složená ze zástupců tohoto ministerstva, České národní banky, MPSV a také APF ČR.

V rámci druhé etapy důchodové reformy by měly být řešeny otázky týkající se problematiky financování důchodového pojištění a soukromých důchodů, tj. penzijního připojištění a životního pojištění.

¹⁵⁸ Změnu přinesla v září roku 2007 vládou schválená novela zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, ve znění pozdějších předpisů: zákon č. 26/2008 Sb. – novela obsahovala mimo jiné, že dosavadní zvláštní účet důchodového pojištění se transformuje na zvláštní účet pro důchodovou reformu jako součást peněžních prostředků státních finančních aktiv a tyto finanční prostředky se budou podle rozhodnutí PSP ČR na návrh vlády používat na financování důchodové reformy.

¹⁵⁹ Blíže viz kapitola 1., podkapitola 1.9. Financování.

Konkrétněji, v souvislosti s tímto by se měla přijímat a realizovat opatření jednak v oblasti veřejného důchodového pojištění, zejména mezi ně patří:

- zavedení plateb státu za náhradní doby pojištění; odvod plateb za náhradní doby pojištění umožní snížit procentní sazby pojistného na důchodové pojištění s pozitivním dopadem na trh práce,
- vytvoření rezervy pro důchodovou reformu.

Jednak opatření v oblasti soukromých důchodů, mezi které zejména patří:

- oddělení majetku akcionářů a klientů u systému dobrovolného penzijního připojištění,
- zavedení možnosti poskytovat různě zaměřené penzijní plány,
- zvýšení motivace k vyšším příspěvkům,
- zvýšení participace zaměstnavatelů,
- podpora čerpání doživotních penzí z penzijního připojištění.

Výše uvedená opatření v oblasti soukromých důchodů ovšem nelze realizovat transformací současných fondů, ale vytvořením nové struktury a uzavřením současných fondů pro nové účastníky.

Počítá se se zavedením nového systému penzijního připojištění – tzv. paralelního systému (penzijní spoření), který bude fungovat vedle současného systému. Stávající penzijní fondy zůstanou zachovány s tím, že nebudou moci uzavírat od určitého data nové smlouvy o penzijním připojištění.

Ke změně by tedy mělo dojít v regulačním rámci působení fondu, kde od sebe bude oddělen majetek vkladatelů a majetek akcionářů fondu. Cílem je přejít na systém tzv. penzijních společností. Každá penzijní společnost bude moci nabízet několik různě zaměřených produktů. Účastníkovi bude dána volba mezi fondem povinným konzervativním, fondem povinným dynamickým a fondem povinným smíšeným. Zároveň cílem je motivovat účastníky k tomu, aby spořili delší dobu, vyšší částku a pokud možno si nechávali výnosy penzijního připojištění vyplácet v podobě renty k důchodu, než aby dostávali jednorázové vyrovnání. Záměrem je penzijní připojištění proti současnosti i daňově zvýhodnit. Zároveň i více motivovat zaměstnavatele, aby svým zaměstnancům na toto připojištění přispívali. Státní příspěvek u penzijního připojištění by měl být posílen. Možné je i odbourání daňového odpočtu a jeho úplná kompenzace přímým příspěvkem. V případě zaměstnavatelů naopak rozšíření možnosti jejich odpočtů. Výše příspěvku by mohla být odstupňována podle toho, jak dlouho účastníci budou spořit. Ovšem těch, co budou chtít spořit krátkou dobu (např. 5 let), se

zvýšení příspěvku nedotkne. Ti, co podepíší spoření na 20 až 30 let, by měli mít příspěvek vyšší.

Návrh nového zákona o penzijním spoření byl vládě předložen počátkem roku 2009.¹⁶⁰ Vláda návrh druhé etapy důchodové reformy schválila v dubnu 2009.

5.4. Třetí etapa

V rámci této etapy důchodové reformy se bude pokračovat v řešení diverzifikace zdrojů pro příjmy ve stáří.

Měl by být případně zaveden další dobrovolný spořicí pilíř důchodového systému, který by byl založen na možnosti částečného vyvázání se ze základního důchodového pojištění (možnost opt-out) do systému soukromého, prostřednictvím investování do podílových fondů. Pojištěncům bude dána možnost volby rozhodnout se, zdali jejich důchod bude plynout pouze ze základního důchodového pojištění nebo i ze spořicího pilíře důchodového systému.

Konkrétněji, pojištěnci by měli možnost sami si dobrovolně zvolit, zda jejich důchod bude plynout pouze ze státního důchodového pojištění, tj. z I. pilíře důchodového systému, nebo částečně i z nového spořicího pilíře, tj. z II. pilíře důchodového systému.

Materiál obsahující základní principy zavedení možnosti opt-out byl projednán na konci roku 2008 Poradou ekonomických ministrů a zaslán k připomínkám Ministerstvu financí a České národní bance. Následně byl připraven i návrh zákona. Počátkem roku 2009 vláda schválila zásady této třetí etapy.

Předkládaný zákon by měl nést název *Zákon o fondově financovaném pilíři důchodového systému*.

5.4.1. II. pilíř obecně

Pro finančně stabilní vývoj je žádoucí větší diverzifikace zdrojů příjmů ve stáří. K dosažení požadovaného je nutné posílit fondové složky důchodového systému. Přístup, který se zdá být vhodným pro docílení posílení fondové složky důchodového systému, by mohl spočívat v tom, že bude pojištěncům dána možnost volby, zda jejich důchod bude plynout pouze ze současného povinného, průběžně financovaného a dávkově definovaného

¹⁶⁰ Blíže k informacím o plnění úkolů druhé etapy důchodové reformy: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5513/informace_o_plneni.pdf

základního důchodového pojištění nebo i ze spořicího pilíře, z II. pilíře, důchodového systému. Pro pojištěnce, kteří danou možnost volby využijí, to bude znamenat, že část jimi placených příspěvků na důchodové pojištění by plynula na jejich individuální účet a byla by investována na finančním trhu. Předpokládá se, že by finanční prostředky naspořené v průběhu spořicí fáze nepatřily pojištěnci, ale státu. Následně, při splnění podmínek nároku na plnění z II. pilíře, by byl účastněnému pojištěnci přiznán jednak důchod z důchodového pojištění, snížený z důvodu jejich účasti ve II. pilíři důchodového systému, a jednak důchod vypočtený na základě stavu finančních prostředků na jeho individuálním účtu. Znamená to zavedení nové vazby mezi průběžnou a kapitálovou formu financování důchodového systému, která by vytvořila prostor pro individuální rozhodování pojištěnců o diverzifikaci zdrojů.

II. pilíř by měl být tedy založen na spolupráci veřejného sektoru, tzn. státu, a soukromého sektoru v podobě správcovských společností, na bázi takové, že stát přizve soukromý sektor do těch oblastí, ve kterých sám nemá zkušenosti, na rozdíl od sektoru soukromého. II. pilíř bude fungovat na základě investování peněžních prostředků, plynoucích z pojistného na důchodové pojištění, na finančním trhu a následném výpočtu doživotních důchodů.

Dle předpokládané koncepce by měl být II. pilíř součástí povinného důchodového pojištění, tudíž okruh pojištěných osob v II. pilíři bude odpovídat okruhu pojištěných osob v důchodovém pojištění s tím, že II. pilíře se zúčastní pouze osoby, které si tuto možnost samy zvolí.

5.4.2. II. pilíř versus důchodové pojištění

Koncepce a nastavení parametrů II. pilíře je velice složitá problematika, zejména proto, že je to tento institut pro českou právní úpravu zcela nový. Mezi základní otázky pro nastavení parametrů II. pilíře patří zejména podmínky nároku na důchod; způsob krácení výše důchodu z důchodového pojištění pro účastníky II. pilíře; a také například otázka pro rozhodování pojištěnců o vstupu do II. pilíře, to vše záleží na úpravě parametrů důchodového pojištění, předně okamžik, kdy by mělo dojít k rozhodování pojištěnců o účasti ve II. pilíři. Vstup do II. pilíře by měl být na základě dobrovolného rozhodnutí účastníka.

Chtěla bych upozornit na nevýhodu II. pilíře, kterou je; oproti systému důchodového pojištění, který je flexibilním systémem a tak poměrně snadno může reagovat na měnící se podmínky; že jedinec je postaven před volbou v konkrétním čase, podle momentálních podmínek a situace, ve které se v dané době jedinec nachází. Jeho rozhodnutí je tak spjaté se

situaci, ve které se nachází, což nepřímo zavazuje důchodové pojištění k ustálení podmínek, v budoucnu pak zásadní změny důchodového pojištění bude možné provést jen obtížně. Takové úpravy budou totiž znamenat změnu, a to bohužel i negativní, v nastavení podmínek parametrů II. pilíře a jsou schopny poškodit osoby, které učinily rozhodnutí o vstupu do II. pilíře, ale i osoby, které by se naopak rozhodly zůstat v pilíři prvním.

Neznalost účastníků budoucí podoby důchodového pojištění by mohlo vést k tomu, že právě tato neznalost jim neumožní učinit rozumné a vhodné rozhodnutí ve směru výhodnosti vstupu do II. pilíře.

Problém nejistoty na straně účastníka je staven na roveň problému nejistoty na straně úpravy důchodového pojištění. V době rozhodování o vstupu do II. pilíře se totiž účastník nachází v určité situaci, ekonomické, sociální atd., která má zásadní vliv na to, jaké rozhodnutí účastník učiní. Jeho situace však není statická, může se během krátké doby podstatným způsobem změnit, a jeho původní rozhodnutí o vstupu, či nevstoupení, do II. pilíře se ukáže jako chybné a negativně ovlivňující výši dávky. Nežádoucí by s velkou pravděpodobností bylo, kdyby se účastník rozhodl vstoupit do II. pilíře i tehdy, přestože by to pro něj bylo nevýhodné. V dlouhodobějším časovém horizontu může vystávat otázka, zda by stát nemusel na tuto situaci reagovat například pomocí jiných sociálních systémů, jako je sociální pomoc apod.

Odborné kruhy se kloní spíše k řízenému procesu přechodu, tzn. k reformě, při které jsou dána jasná pravidla o vstupu do II. pilíře pro každého jedince, neboli, proces přechodu bez možnosti volby.

V následujících pasážích práce přibližují možnosti nastavení některých důležitých parametrů II. pilíře dle pohledu MPSV.¹⁶¹

5.4.3. II. pilíř dle MPSV

Vznik a zánik účasti ve II. pilíři

Účast ve II. pilíři by mohla dle názoru MPSV vznikat na základě dobrovolného rozhodnutí pojištěnce o jeho vstupu do tohoto pilíře. Naopak účast ve II. pilíři by mohla být ukončena pouze v případech stanovených zákonem, např. při úmrtí účastníka. Dle MPSV by měl být účastníkovi také umožněn dobrovolný výstup z II. pilíře na základě jeho rozhodnutí s tím, že nároky získané z II. pilíře mu budou zachovány. Avšak v rámci rozhodování o účasti

¹⁶¹ Blíže viz Podkladový materiál MPSV pro rozhodnutí o zavedení možnosti opt – out ze základního důchodového pojištění.

ve II. pilíři bude účastníkovi umožněno pouze jedno rozhodnutí o vstupu a jedno rozhodnutí o výstupu.

Pojistné

Dle navrhovaného řešení MPSV by mohlo být pojistné II. pilíře stanoveno jako část pojistného placeného na důchodové pojištění. MPSV vychází dle svého řešení ze současné úhrnné sazby z vyměřovacího základu, tj. 28%. Celkové pojistné na důchodové pojištění by mohlo být pro účastníky II. pilíře zvýšeno o 2 procentní body, tzn. na 30%. Pak by pojistné mohlo být stanoveno pro ty osoby, které se rozhodnou vstoupit do II. pilíře, na 6% vyměřovacího základu a do důchodového pojištění by tyto osoby odváděly 24% vyměřovacího základu.

Přechod nároků z II. pilíře v případě úmrtí účastníka II. pilíře

V případě úmrtí účastníka II. pilíře by měly být jeho prostředky ve II. pilíři předmětem dědictví a primárně by měly být převedeny jako důchodové nároky do II. pilíře na účty pozůstalých. Pokud by však taková forma převodu z jakéhokoli důvodu nebyla možná, potom by tyto prostředky měly být vyplaceny v hotovosti.

Spořicí fáze

Pokud by se účastník rozhodl vstoupit do II. pilíře, musel by tuto skutečnost oznámit nositeli důchodového pojištění, ten by následně nabídl jednotlivé možnosti účastnických fondů, do kterých tento účastník může své prostředky investovat. Ovšem nositel pojištění by, bohužel pro účastníky, neměl úlohu finančního poradce při výběru. Jeho úkolem bude zřizování a vedení individuálních účtů všech účastníků.

Správcovské společnosti a účastnické fondy

Správcovskými společnostmi fungujícími v rámci II. pilíře by dle MPSV mohly být všechny společnosti, které získají potřebnou licenci. Toto nemusí přitom nutně znamenat vznik nových subjektů, i když vyloučeno to nemusí být, ovšem především půjde o možnosti stávajících společností v rozšíření nabídky jimi poskytovaných služeb. Tyto licencované společnosti by měly nabídnout do II. pilíře účastnické fondy, které splní požadavky stanovené zákonem.

Výplatní fáze

Starobní důchod by se pro účastníky II. pilíře měl skládat z důchodu z důchodového pojištění a z důchodu z II. pilíře. Důchod v souhrnné výši by měl pak být vyplácen nositelem důchodového pojištění.

5.5 Závěrečná zpráva PES

Závěrečná zpráva PES, jehož cílem bylo, dle závěrečné zprávy PES, aktualizovat projekci státního důchodového systému a doporučit změny v důchodovém systému, které by jej učinily středně a dlouhodobě odolnějším vůči různým rizikům, se vyjadřuje mimo jiné k aktuálnímu stavu důchodového systému v ČR, a to následovně: „Lze také konstatovat, že dnešní důchodový systém v ČR je velmi nediverzifikovaný a extrémně solidární, což jej činí dlouhodobě riskantním v konečném důsledku jak pro stát, tak i z pohledu jednotlivce. Je nutné celospolečensky akceptovat, že pro zajištění finanční rovnováhy PAYG (státní důchodový pilíř – pozn. autorky), a tudíž pro plné krytí jeho budoucích závazků zdroji, je nezbytné pokračovat v postupných parametrických úpravách.

Je nutné tyto úpravy s dostatečným předstihem občanům nastítnit, aby lidé měli čas se vhodným způsobem na novou situaci připravit a přizpůsobit. Toto poselství musí obdržet zejména generace dnešních třicátníků a mladší, kteří budou výrazně postiženi důsledky procesu stárnutí populace v ČR. Nedílnou součástí této zprávy mladším generacím musí být také fakt, že kdo si nebude dobrovolně spořit i nad rámec povinného reformovaného důchodového systému, bude riskovat značný pokles životní úrovně po odchodu do penze.“¹⁶²

PES došel po prostudování všech jím vypracovaných a jemu předložených podkladů k závěru, že český důchodový systém potřebuje reformu, která povede k jeho vyšší diverzifikaci, fiskální udržitelnosti, spravedlivějšímu rozložení mezigeneračního břemene v čase a určitému zvýšení ekvivalence.

Ve své závěrečné zprávě se PES nevyjadřuje pouze k tomu, jaká důchodová reforma by měla být, ale i k předpokladům úspěšné důchodové reformy, těmi jsou jednak sladění zájmů všech zainteresovaných subjektů, mezi které patří pojištěnec, stát, provozovatelé důchodového systému a zaměstnavatelé, jednak dosažení výrazné společenské shody o výsledné podobě důchodového systému a o druzích a výši finančních zdrojů zabezpečujících jeho dlouhodobou finanční udržitelnost.

¹⁶² Závěrečná zpráva PES, červen 2010.

„V oblasti úprav PAYG navrhuje PES jednomyslně řadu konkrétních kroků, které jsou uvedeny v kapitole 5. PES ve svých úvahách o důchodovém systému, jeho konsekvencích a neoddělitelném propojení s dalšími oblastmi ekonomiky překročil hranice „pouze“ důchodového systému a navrhuje také některé kroky s potenciálním dopadem do struktury daňového systému.

V oblasti vytvoření spořicího pilíře pro penzei se PES shodl na potřebě takový pilíř vytvořit a reformovat oblast penzijního připojištění. Nepodařilo se nicméně dosáhnout úplného konsensu nad konkrétním způsobem vytvoření spořicího druhého pilíře důchodového systému.

Většina členů PES doporučuje vyčlenit 3 procentní body z povinné příspěvkové sazby do PAYG povinně pro všechny občany mladší 40 let v době startu reformy a tyto prostředky použít k jejich individuálnímu spoření na vlastní důchod.

Menšinová varianta předpokládá výrazné zvýšení státní podpory ze státního rozpočtu (reformovanému) penzijnímu připojištění s tím, že podmínkou nároku na tuto podporu (3 procentní body) od státu by bylo spoření minimálně stejné částky (3 procentní body mzdy) jednotlivcem. Rozhodnutí spořit/nespořit by ovšem zůstalo plně dobrovolné.¹⁶³

Naopak se PES nepřiklání k variantě tzv. opt-out, a to zejména z důvodu, jak předpokládá PES, že významná část obyvatelstva by do druhého pilíře pravděpodobně nevstoupila, a to by dle PES oslabilo naplnění cílů spočívajících ve větší diverzifikaci a zásluhovosti důchodového systému.¹⁶⁴

5.6. Zhodnocení

Každá ze tří plánovaných etap důchodové reformy přináší nové prvky, které v budoucnosti budou tvořit reformovaný důchodový systém v ČR. V této části se pokusím formulovat své názory k některým z těchto nových prvků.

První etapu české důchodové reformy, v jejím celku, bych hodnotila kladně. Každá ze zavedených parametrických změn může podle mého názoru přispět k finanční stabilitě systému a veřejných financí.

¹⁶³ Závěrečná zpráva PES, červen 2010.

¹⁶⁴ Blíže viz Závěrečná zpráva PES, červen 2010.

Postupné zvyšování důchodového věku

Novou právní úpravou se zvyšuje důchodový věk, na hranici 65 let, přičemž se jako doposud zohledňuje počet dětí vychované ženou. Věková hranice 65 let se neodlišuje od hranic důchodového věku jiných evropských států. Důchodový věk 65 let je již zaveden např. v Německu, Španělsku, či v Nizozemí. Navíc statistiky předpokládají, že se lidský věk bude prodlužovat. Dle prognóz bude v roce 2020 každý čtvrtý občan ČR starší 60 let. Tuto demografickou situaci by současný důchodový systém nezvládl. Cílem této nové úpravy je přizpůsobení důchodového věku na měnící se demografickou situaci, a to především na rostoucí střední délku života, která by při nezměněném důchodovém věku vedla k růstu průměrné doby pobírání starobního důchodu a v důsledku toho i k tlaku na růst celkových výdajů na důchody.

Problém, který zůstává a zdá se, nemá jednoznačné řešení, je paušální stanovení určitého věku, který by označoval začátek stáří. Proces stárnutí je totiž velmi individuální a je podmíněn řadou faktorů nejen biologických, ale též společenských, jako je úroveň industrializace, rozvoj lékařských věd, rozvoj hygienických a léčebných zařízení, národní zvyklosti ve stravování, dále také mají vliv faktory individuální, tj. osobní fyziologická podstata, genetické vlivy, ale i přírodní činitelé jako stav životního prostředí, podnebí apod. Proces stárnutí probíhá u každého člověka odlišným způsobem. Jako biologický proces může probíhat přirozeně, tj. fyziologickým procesem stárnutí, nebo chorobně, tj. patologickým procesem stárnutí.

Další problém, který by se dle mého neměl opomíjet při stanovení důchodového věku, je přirozená diferencovanost jednotlivých povolání. Zde nelze opomenout skutečnost, že existují lidské činnosti, které lze vykonávat ve vyšším věku pouze s vyvinutím maximálního úsilí, nebo je případně ani vykonávat není možné, což se týká především manuálních prací. V důsledku čehož bych navrhovala, aby při stanovování důchodového věku bylo přihlédnuto k předchozí výdělečné činnosti. To by případně mohlo mít vliv snížení hranice potřebného důchodového věku.

K uvedené problematice bych se také ráda ve zkratce vyjádřila k zohledňování počtu vychovaných dětí, které je jedním z mnoha státem uplatnitelných propopulačních nástrojů. Není vyloučena skutečnost, že pokud je minimálně či vůbec není zohledněn počet vychovaných dětí v rámci průběžného důchodového systému, může to mít negativní vliv na porodnost. Je třeba si uvědomit (postačí shlédnout statistické údaje), že rodiče dětí z důvodu péče o ně dosahují nižšího započitatelného příjmu pro pozdější výpočet důchod oproti bezdětným lidem a rodinám. Podle mého soudu by počet vychovaných dětí neměl mít vliv

pouze na snížení věkové hranice, jako podmínky pro nárok na dávku z důchodového pojištění, ale měl by ovlivňovat i výši budoucího důchodu. Samozřejmě, že v případě zavedení tohoto parametru, by se musel vyřešit problém se zvýhodňováním občanů s dětmi a znevýhodňováním bezdětných občanů.

Možným řešením, které by přicházelo v úvahu a se kterým bych se ztotožnila, by mohlo být oproti výše uvedenému takové, že rodiče dětí by v rámci systému odváděli nižší sociální pojistné, ve srovnání se svobodnými a bezdětnými. Jedním z kladů takového řešení by bylo nastolení vyšší úrovně sociální spravedlnosti. Tento způsob řešení dané problematiky je v ČR spojen se jmény Jamese Hyzla, Jiřího Rusnoka a Tomáše Řezníčka.

Dle mého úsudku, otázka jak účinně provázat penzijní systém s podporou porodnosti nadále zůstává nevyřešena.

Postupné prodlužování potřebné doby pojištění

Tato úprava představuje, dle mého názoru, možnost jak jednoduše a srozumitelně reagovat například právě na prodlužování života budoucích generací. Navíc, takovéto prodloužení potřebné doby pojištění nepředstavuje zvýšené riziko, neboť při stávající právní úpravě součet dob pojištění u jednotlivce (tzn. včetně náhradních dob pojištění) dosahuje běžně hranice 40 let.

Vyloučení doby studia z okruhu tzv. náhradních dob pojištění

Úpravu, kterou nepovažuji za šťastnou, je neuznávání doby studia za náhradní dobu pojištění. Studium jako takové je třeba považovat za výkon práce, který nejenže není žádným způsobem ohodnocen, ale následně není ani započten do doby pojištění. Pokud by měl být jediným důvodem pro zavedení tohoto opatření získání finančních prostředků do státního rozpočtu, pak bych raději volila cestu zavedení školného na vysokých školách.¹⁶⁵

Zavedení možnosti souběhu pobírání starobního důchodu a ekonomické aktivity s možností přepočtu starobního důchodu; zrušení zaměstnávání důchodců na dobu určitou s opakovaným uzavíráním pracovních smluv s možností plného pobírání důchodu

Z první etapy považuji za přínosné jak zavedení možnosti souběhu pobírání starobního důchodu a ekonomické aktivity s možností přepočtu starobního důchodu, tak zrušení zaměstnávání důchodců na dobu určitou s opakovaným uzavíráním pracovních smluv s možností plného pobírání důchodu. Při řešení problému zaměstnávání osob, které splňují podmínky pro přiznání důchodu, ať už starobního nebo invalidního, nelze opomenout fakt, že

¹⁶⁵ S takovým řešením by samozřejmě muselo dojít ke změnám zákonů jak v oblasti sociálního zabezpečení, tak v dalších oblastech, zejména v oblasti související s úpravou vysokoškolského studia v ČR.

převažujícím motivem dalšího zaměstnání, pokud je člověk ještě schopný výdělečné činnosti, je motiv finanční, tj. zachovat si přiměřenou životní úroveň, kterou důchod z důchodového pojištění nestačí pokrýt. Nelze však zapomínat na jiné příčiny, proč lidé, kteří splňují podmínky pro přiznání důchodu, dále pracují, např. jejich snaha o udržení sociálních kontaktů. Základní podmínka pro další zaměstnání těchto osob je tak dostatek vhodných pracovních míst. Z výsledků do této doby učiněných průzkumů lze dojít k poznání, že ne vždy tyto osoby mají zájem nadále vykonávat svou profesi, resp. setrvat na pozici, kterou zastávali před splněním podmínek pro přiznání příslušného důchodu. V některých případech dotazované osoby projevovaly zájem o práci na snížený počet hodin nebo jen o sezónní práci. Navíc nelze opomenout skutečnost, že ochota migrovat za prací je u těchto osob nízká. Některé další osoby uvádějí, že chtějí uvolnit místa mladším nebo se jimi cítí být ohroženy. Samozřejmě zde nejde jen např. o problém dosaženého vzdělání, ale i o pracovní návyky, schopnost týmové práce apod. K dané problematice bych zmínila i výsledky průzkumu Masarykovy univerzity v Brně. Dle daného průzkumu 20% dotazovaných lidí je přesvědčeno, že zažilo věkovou diskriminaci pro své stáří a více jak polovina dotazovaných slyšela o někom, kdo pro svůj věk o práci přišel. Od roku 2003 do roku 2007 dle průzkumů stoupla zkušenost se ztrátou zaměstnání z důvodu věku z 24% na 34%.¹⁶⁶ Tyto číselné údaje jsou dle mého názoru nemilé. Bohužel ale, problematika zaměstnávání starších lidí s sebou přináší řadu problémů, příkladem může být např. skutečnost, že někteří pracovníci si často neuvědomují, že by se měli novým podmínkám v organizaci práci, případně novým požadavkům přizpůsobit.

Daná problematika je obsahem i návrhu Národního programu přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 (návrh Národního programu), kde jednou z hlavních priorit je udržení a zvýšení zaměstnanosti starších lidí. Návrh Národního programu se zabývá podporou zaměstnanosti seniorů, celoživotního vzdělávání, dostupností zdravotní péče a zajištěním kvalitní sociální péče, to vše jsou priority daného programu, které by měly zásadně ovlivnit kvalitu života starších lidí.

Domnívám se, že výše uvedené opatření v právní úpravě by mohla pozitivně přispět k flexibilnějšímu odchodu z trhu práce do starobního důchodu.

Ti, které výše zmíněnou parametrickou změnu nevítají, namítají, že zrušení zmíněného omezení zvýší přetlak na pracovním trhu, kdy pracovníci s nárokem na odchod do důchodu

¹⁶⁶ Národní pojištění, č. 1, 2009, s. 14, Starší lidé pociťují diskriminaci.

budou z důvodu ekonomicky výhodných podmínek zůstat na svých pracovních pozicích a zvyšovat tak nezaměstnanost mladých, vstupujících na trh práce.

Jistou možnou variantou řešení tohoto problému a východiskem této situace je možnost zdanění takto pobíraného starobního důchodu. Pracovníci by byli více motivováni k volbě mezi setrváním v pracovním poměru a odchodem do starobního důchodu.

Důležitým aspektem v otázce souběhu důchodů s výdělečnou činností je postoj nejen zaměstnavatelů ke specifickému postavení osob s nárokem invalidní důchod. Vztah zaměstnavatelů k invalidním důchodcům je diferencován podle odvětví a charakteru práce. Zaměstnávání těchto osob by mělo být podporováno, např. dalšími daňovými úlevami nebo dotacemi na tvorbu a zachování vhodných pracovních míst pro takové osoby.

Změna koncepce plné a částečné invalidity

Touto úpravou by se podle předpokladů mělo docílit pružnějšího reagování na závažnost nepříznivého zdravotního stavu a zdravotního postižení pojištěnce.

S čím především souhlasím v rámci druhé etapy důchodové reformy, je snaha o podporu a rozšíření stávajícího dvoupilířového systému, zejména zkvalitnění třetího pilíře, tj. doplňkového důchodového systému, který je u nás představován penzijním připojištěním se státním příspěvkem. Tento systém představuje sloučení garance příjmů ve stáří se svobodnou vůlí osob v otázce rozsahu svých úspor na stáří.

Mezi výhody, které by mohly představovat motivaci pro účastníky penzijního připojištění, aby případně zvážili přechod na nový systém tohoto připojištění, který je vytvořen v rámci druhé etapy, patří:

- obecně možnost volby, jakým způsobem chce účastník své prostředky zhodnocovat s tím, že bude regulováno automatické přesunutí do méně rizikových fondů s blížící se dobou nároku na výplatu penze; to by mělo ve výsledku přinášet vyšší zhodnocení vložených prostředků;

- omezení rizik vymahatelnosti prostředků v případě úpadku penzijní společnosti;

- zachování příspěvkového charakteru systému;

- znovuzavedení penze na dobu určitou, kde při předčasném úmrtí příjemce této penze bude nevyčerpaná část součástí dědictví (za stávající právní úpravy při nesjednání pozůstalostní penze prostředky účastníka zůstávají penzijnímu fondu, což se ukazuje jako problematické a vyvolává soudní spory).

Třetí etapa české důchodové reformy, která přináší možnost částečného vyvázání se ze státního důchodového pojištění a přeměrování části plateb k soukromým správcům, slibuje růst míry úspor díky zhodnocení, které bude umožněno částečně otevřeným trhem, naspořená částka by tak mohla být výrazně vyšší než v současném systému. Dále pak výhodou může být individuální zodpovědnost v takové podobě, že každý by byl sám zodpovědný za zabezpečení svého stáří a výhodným může být i možný pozitivní dopad na trh práce v podobě motivace k setrvání v zaměstnání.

Ale kdo zabrání tomu, aby případná vysoká inflace nezpůsobila nepříznivý dopad na reálnou hodnotu důchodových dávek? Nelze ani zapomínat na skrytá rizika spojená s investováním na kapitálovém a finančním trhu. Navíc tento systém snižuje míru solidarity v dané společnosti a především zbavuje důchodový systém jeho základního principu, který je zakotven samotnou LZPS, a to principu státní garance. Poslední zmíněná nevýhoda systému, který má být založen třetí etapou reformy a představuje hlavní rozdíl mezi druhým a třetím pilířem (tj. že třetí pilíř je státem garantován, zatímco druhý nikoli), je jedním z důvodů, proč zavedení takového systému považuji za problematické. Sociální zabezpečení občanů, navíc, ke kterému se stát zavázal, by se přeci neměl změnit v pouhý byznys.

Hlavní výhodou opt-out systému se zdá být, že by občané v produktivním věku nespořili na jiné (současné seniory), ale sami na sebe. Výnosy na kapitálovém trhu by jim mohly v důchodovém věku umožnit pobírat vyšší důchodové dávky. S tím vším je však spojená vyšší míra zodpovědnosti. Součástí reformy by měla být zákonná omezení rizikovosti investic.

6. kapitola: Důchodové systémy v některých zemích EU

Přístup každé země při úpravě svých důchodových systémů je svým způsobem jedinečný a klade různě velký důraz na odlišné parametry systému podle tradic a ekonomických možností. Co zůstává stejné, je cíl, jakého má nastavení důchodového systému naplnit, a to dosáhnout co nejlepší alokaci nákladů systému tak, aby systém zůstal funkční, maximálně efektní a minimálně rizikový. Záleží na mnoha faktorech, které ovlivňují uspořádání důchodových systémů.

Ve zkratce bych uvedla nejdůležitější kritéria ovlivňující důchodové systémy jednotlivých zemí, a jaké je možné jejich nastavení.

Jsou to: zavedení, popř. nezavedení státní garance systému; osobní rozsah systému, zda se jej účastní všichni výdělečně činní jedinci, nebo všechny osoby s trvalým pobytem, nebo jen určité skupiny; dále účast osob, zda je povinná nebo dobrovolná kolektivní nebo dobrovolná individuální; financování, zda je průběžné nebo kapitálově rezervní nebo smíšené; vztah příspěvků a dávek, zda je systém dávkově definovaný nebo příspěvkově definovaný; dávková konstrukce, zda je jednosložková, tzn., že důchod je jednotný, nebo je závislý na pojistném, popř. se vyznačuje určitými prvky solidarity a se stanoveným minimálním důchodem, nebo zda jde o dávkovou konstrukci dvousložkovou, tzn., že důchod se skládá z pevné jednotné částky a z částky závislé na výdělku a době pojištění; solidarita, zda se uplatňuje solidarita mezigenerační, nebo v rámci jedné generace solidarita příjmová, nebo solidarita jedinců ekonomicky aktivních s jedinci ekonomicky neaktivními; daňová úprava, zda se uplatňuje zdaňování nebo daňové úlevy pro příspěvky, výnosy z investic či vyplácené dávky; a v neposlední řadě správa systému, zda jde o správu státní, veřejnou, nebo soukromou.

Samotné mezinárodní srovnání důchodových systémů je do značné míry problematickou otázkou, protože důchodové systémy jednotlivých zemí jsou ovlivněny historickými tradicemi a dalšími různorodými společenskými faktory.

V následující části rigorózní práce ve zkratce přibližuji důchodové systémy některých zemí EU, a to nejen pro inspiraci, ale i pro informaci, jak je možné právní úpravu nastavit.

6.1. Estonsko

Důchodové pojištění je v Estonsku postaveno na „třípilířovém systému“.

Jako I. pilíř je označována státní penze, kde příspěvky jsou odvislé od výše platu. Zaměstnavatel odvádí za zaměstnance z jeho mzdy 33%, tento odvod v sobě zahrnuje příspěvek jak na zdravotní, tak příspěvek na důchodové pojištění.

II. pilíř představuje zajištěný důchodový fond, znám je též pod označením 2+4. V rámci tohoto pilíře si pojištěnec volí penzijní fond a do něj následně přispívá 2% hrubého příjmu na svůj osobní účet a další 4% platí zaměstnavatel. Tato forma zajištění je povinná pro všechny jedince narozené po 31. prosinci 1982.

III. pilíř důchodového systému v Estonsku tvoří doplňkové zajištěné penze, kde má pojištěnec možnost vybrat si některý z penzijních fondů na trhu nebo některého z poskytovatelů pojištění. Tento pilíř slouží jako doplňkový systém ke státní penzi.

Nárok na starobní důchod mají pak ty osoby, které dosáhly potřebné věkové hranice a minimálně 15 let doby pojištění.

I v Estonsku je možnost předčasného odchodu do starobního důchodu. Na předčasný starobní důchod mají pojištěnci nárok nejvýše tři roky před dosažením řádného důchodového věku a po získání alespoň 15 let pojištění. Důchod se ovšem snižuje o zákonné procento za každý měsíc před dosažením řádného důchodového věku. Estonské zákony vylučují souběh výdělečné činnosti a pobírání předčasného starobního důchodu, takový souběh není tedy možný. Naopak pojištěnec má nárok na přiznání důchodu i v pozdějším věku, tj. po splnění všech zákonem požadovaných podmínek nároku, s tím, že odklad žádosti o důchod znamená zvyšování starobního důchodu. Všechny typy starobních důchodů se skládají ze tří složek, jednak z pevné základní částky, kterou určuje parlament pro každý fiskální rok, jednak ze složky pohyblivé, ta se odvíjí od počtu pojištěných let a ze složky založené na výši výdělku.

Invalidní důchod je určen lidem starším 16 let, jejichž schopnost výdělečné činnosti poklesla o 40% až 100%, popřípadě těm, kteří byli uznáni za trvale neschopnými výdělečné činnosti. Podmínka nároku na invalidní důchod se zkoumá vzhledem k celkové délce pojištění a dosaženému věku jedince.

Na pozůstalostní důchody, resp. dávky, v podobě čerpání dávek z pojistného konta zemřelého, má nárok v případě smrti živitele rodiny dítě, vdova (vdovec), ale i partnerka (partner). Podmínka doby pojištění je stejná jako u nároku na důchod invalidní s tím, že se

nezkoumá pouze v případě, že osoba zemřela následkem pracovního úrazu, nemoci z povolání nebo během výkonu vojenské služby.¹⁶⁷

6.2. Francie

Oprávněnými z pojištění ve stáří ve Francii jsou zaměstnanci v průmyslu a obchodu a ženy v domácnosti při splnění určitých podmínek. Existuje zde i možnost dobrovolného pojištění, které je umožněno nepracujícím živitelům domácnosti, nekrytým osobám, které byly povinně pojištěny alespoň 6 měsíců, nezaměstnaným pečujícím o postiženého člena rodiny a francouzským občanům pracujícím v zahraničí, nevztahuje se ovšem na OSVČ.

Nárok na starobní důchod mají osoby starší 60 let a více, které současně dosáhnou zákonné minimální doby pojištění, které se počítají na čtvrtletí. Lze žádat i o předčasný starobní důchod, pokud byl získán vyšší počet potřebných čtvrtletí nebo při invaliditě. V takovém případě je zapotřebí splnit podmínku věku, tzn. dosažení minimálně 60 let věku, být minimálně 42 let pojištěný a splnit další nutné podmínky. Naopak i po dosažení věku 60 let mohou osoby i nadále pracovat, pak má osoba, za splnění dalších nutných podmínek, nárok na zvýšený starobní důchod.

Zvýšený starobní důchod se poskytuje osobám starším 65 let, pokud nemají potřebné doby pojištění a pracují.

Starobní důchod se také zvyšuje každému rodiči při výchově tří dětí mladších 16 let, dále osobě se závislým manželem (manželkou) starším (starší) 65 let, zde platí fixní roční navýšení, a důchod se zvyšuje i přídavkem na péči, pokud je zvyšovaný důchod starobní náhradou za invalidní důchod nebo je takový důchod poskytován v pracovní neschopnosti, při splnění dalších podmínek.

Zvláštní podmínky jsou stanovené pro invalidy, pracující matky a válečné veterány.

Osoba, která dosáhla alespoň 1 čtvrtletí doby pojištění, má možnost požádat o důchod částečný.

I ve Francii existuje zabezpečovací systém pro případ úmrtí.

Vdovské (vdovecké) důchody jsou postupně nahrazovány příspěvky a obojí je testováno na příjem. Nárok na tyto důchody, popř. na příspěvky, mají ovdovělé osoby starší 51 let a neprovdané či rozvedené ženy. Příspěvek pro vdovu (vdovce) mladší 51 let, kterým nárok na vdovský (vdovecký) důchod nevznikl, se vyplácí maximálně dva roky.

¹⁶⁷ Blíže viz Jandová L.: Systém sociálního zabezpečení v EU – Estonsko, Národní pojištění č. 11, 2008, s. 5-7.

V případě invalidity, resp. při trvalé pracovní neschopnosti, jež je důsledkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání, se vyplácí jednak důchod, jehož výše závisí na stupni invalidity pojištěnce a výši příjmu před nastalou sociální událostí, jednak důchod pro pozůstalé, nárok na něj mají vdova (vdovec), partner (partnerka), nebo osoby, které měly s pojištěncem smlouvu „pacte civil de solidarité“, nezaopatřené děti a děti mladší 20 let, a v případě, že není oprávněn nikdo z předchozích kategorií osob, i předci pojištěnce, pokud pobírají podporu v domácnosti.

Pro doplnění uvádím, že dočasná pracovní neschopnost zapříčiněná pracovním úrazem nebo nemocí z povolání je kompenzována věcnými a peněžitými dávkami v nemoci.

Dávky v invaliditě, neboli invalidní důchody, jsou ve Francii dávkami nemocenského pojištění. Nárok na tyto dávky mají invalidní osoby mladší 60 let, pokud jim obtíže znemožňují mít příjem z jakékoli činnosti, tzn. získat mzdu, která by odpovídala minimálně jedné třetině mzdy obvyklé pro práci, kterou dotyčný vykonával v době, kdy ji ze zdravotních důvodů musel opustit. Francouzská právní úprava rozlišuje invaliditu tří stupňů. I. stupeň invalidity se vyznačuje tím, že osoba může vykonávat výdělečnou činnost, II. stupeň pak, že osoba nemůže vykonávat výdělečnou činnost, a III. stupeň, že osoba nejenže nemůže vykonávat výdělečnou činnost, ale navíc vyžaduje trvalou péči další osoby.

Příjemci invalidního důchodu a osoby na nich závislé mají nárok na věcné dávky v nemoci a mateřství v zásadě bez spoluúčasti.

Invalidní důchod se vyplácí také vdovám (vdovcům), pokud jsou mladší 55 let a trpí trvalou invaliditou, která snižuje jejich práceschopnost nebo jejich schopnost získat dle zákona určitý příjem.¹⁶⁸

6.3. Itálie

Základní důchodové pojištění v Itálii je rozděleno na tři části, a to na základní důchodové pojištění pro zaměstnance v soukromém sektoru, na základní důchodové pojištění pro zaměstnance ve veřejném sektoru a na základní důchodové pojištění pro OSVČ.

V Itálii díky rozvinutému systému státních důchodů jsou doplňkové důchodové systémy, resp. doplňkové penzijní fondy, nepovinné a je do nich zapojeno pouze asi 8% obyvatel.

¹⁶⁸ Blíže viz Konopásková J.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Francie, Národní pojištění č. 8-9, 2008, s.11-16.

Starobní důchod je v Itálii rozdělen na tři kategorie. Rozlišuje se na *plný důchod* (pensione di anzianità), který je přiznán osobám bez ohledu na důchodový věk, pokud platily příspěvky minimálně 35 let a přestaly pracovat. Další kategorií je *řádný starobní důchod* (pensione di vecchiaia), kde je stanoven věk pro odchod do důchodu, a to na 65 let pro muže a 60 let pro ženy, a daná povinnost platit alespoň 20 let příspěvky na sociální zabezpečení. Tento starobní důchod se vypočítává z příjmu z posledních 10 let. Poslední kategorií starobního důchodu je *sociální důchod* (pensione sociale), který se vyplácí osobám s trvalým pobytem v Itálii, které nikdy neodváděly příspěvky na sociální zabezpečení a nemají žádné příjmy.

Invalidní důchod se přiznává osobám s plnou a trvalou invaliditou, za podmínky, že odváděly minimálně pět let příspěvky na sociální zabezpečení, z toho tři roky v období pěti let před vznikem nároku na důchod. Za plně invalidního se považuje pojištěnec, jehož schopnost výdělečné činnosti klesla o 100%. Invalidní důchod je vyplácen doživotně a není převáděn na důchod starobní. Souběh plného invalidního důchodu s příjmy z výdělečné činnosti je vyloučen.

Pozůstalostní důchod, resp. nárok na něj vzniká tehdy, pokud zemřelý pojištěnec pobíral starobní důchod nebo splnil podmínky vzniku nároku na starobní či invalidní důchod. Nárok na pozůstalostní důchod má manžel (manželka), ale i rozvedené manželky s nárokem na výživné a děti po zemřelém. V případech, kdy ovšem těmto osobám pozůstalostní důchod nenáleží, mohou mít nárok na procentní část pozůstalostního důchodu také sourozenci a rodiče zemřelého.¹⁶⁹

6.4. Kypr

Ze základního důchodového pojištění se starobní důchod na Kypru vyplácí mužům i ženám v 65 letech, výjimkou jsou horníci, kteří mají, za splnění zákonem daných podmínek, nárok odejít do důchodu dříve. Minimální věková hranice je však stanovena na 58 let. Naopak osoba starší 65 let má možnost požádat o odklad důchodu, a to až do 68 let, v takovém případě se výše starobního důchodu zvyšuje o zákonné procento za každý měsíc. Nárok na předčasný starobní důchod má pojištěnec, který má minimálně 63 let a splnil další podmínky týkající se výdělku.

¹⁶⁹ Blíže viz Štěpánková P.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Itálie, Národní pojištění č. 2, 2008, s. 13-16.

Nárok na invalidní důchod z důchodového pojištění na Kypru mají pojištěnci, kteří jsou v pracovní neschopnosti minimálně 156 dnů, a jejich schopnost výdělečné činnosti klesla alespoň o dvě třetiny. Osobám, které dosáhly věku 60 až 63 let, se přiznává invalidní důchod, pokud u nich schopnost výdělečné činnosti klesla o 50%. Podmínkou přiznání invalidního důchodu je doba pojištění, která musí činit minimálně 3 roky. Kyperská právní úprava rozlišuje tři stupně invalidity podle procentní ztráty schopnosti výdělečné činnosti, kdy každému stupni invalidity přísluší určitá výše důchodu.

Nárok na vdovský důchod a za splněných podmínek nárok na vdovecký důchod vzniká tehdy, pokud zemřelý pojištěnec pobíral starobní důchod nebo splnil podmínky vzniku nároku na starobní důchod. Zvláštní situace nastává, pokud pojištěnec zemřel nešťastnou náhodou, v takovém případě má pozůstalá (pozůstalý) nárok na pozůstalostní důchod, ale jen v případě, že jsou splněny podmínky na pohřebné.

Místo sirotčího důchodu ze základního důchodového pojištění na Kypru poskytují tzv. dávky pro sirotky. Ty se vyplácejí nezletilému v případě, že oba rodiče zemřeli, nebo se rozvedli a jeden rodič, v jehož péči byl nezletilý, zemřel, v takovém případě je ale nutností, aby jedna z těchto osob byla pojištěna. Dále se tyto dávky poskytují ovdovělé matce, která nesplňuje podmínky k přiznání vdovského důchodu, a ovdovělé matce, která splňuje podmínky na vdovský důchod, a opět se vdala.¹⁷⁰

6.5. Lotyšsko

Obdobně jako estonský důchodový systém, tak i lotyšský důchodový systém je postaven na „třípilířovém“ principu.

I. pilíř je průběžně financovaný systém, fungující na základě odvodů a z toho vyplácených důchodů. Tento pilíř zahrnuje všechny zaměstnané osoby, OSVČ, osoby dobrovolně pojištěné a osoby, za které pojistné odvádí stát. Důchod je vyplácen jen v případě, že je jedinec pojištěný minimálně 10 let.

Účast ve II. pilíři je povinná pro ty jedince, kteří se narodili před 1. červencem 1971. Ty osoby, jejichž věk se v době zavedení tohoto pilíře pohyboval mezi 30 a 49 lety, se měly samy rozhodnout, zda chtějí být zapojeny do tohoto pilíře. Celková výše příspěvků na důchodové pojištění těch, kteří jsou zapojeni do II. pilíře, se nezvyšuje, zůstává nezměněna a

¹⁷⁰ Blíže viz Štěpánková P.: Systémy sociálního pojištění v EU – Kypr, Národní pojištění č. 7, 2008, s. 13-16.

je rozdělena mezi I. a II. pilíř. Příspěvky, resp. část těchto příspěvků je investována na finančním trhu a akumulována na osobním účtu toho pojištěnce, který přispívá.

III. pilíř tvoří tzv. penzijní připojištění, dává jedincům možnost volného vytvoření dalších úspor na důchod v soukromém penzijním fondu. V Lotyšsku existují dva druhy soukromých penzijních fondů, jednak soukromý penzijní fond uzavřený, kde zaměstnanci společností nebo organizací mohou být účastny tehdy, pokud je fond touto společností nebo organizací ustanoven. A jednak soukromý penzijní fond otevřený, kde mohou být jedinci účastni přímo či prostřednictvím zaměstnavatele. Otevřený fond může ustanovit banka i pojišťovna.

Nárok na starobní důchod z lotyšského systému má osoba, která dosáhla potřebného důchodového věku a byla minimálně 30 let pojištěna. Nárok na předčasný starobní důchod má osoba, která byla minimálně 30 let pojištěná. O tento důchod lze zažádat nejdříve dva roky před nárokem na řádný starobní důchod a jeho výše bude činit 80% řádného starobního důchodu.

Nárok na invalidní důchod má osoba s trvalým pobytem v Lotyšsku, která nedosáhla důchodového věku a splnila podmínku minimálního tříletého pojištění. Lotyšská právní úprava rozlišuje tři kategorie invalidity: I. kategorie je invalidita plná s potřebnou péčí od jiné osoby; II. kategorie je invalidita plná a III. kategorie je invalidita částečná.

Sírotčí důchod je určen dětem, jestliže zesnulá osoba byla minimálně 10 let pojištěná. Nárok na něj mají děti mladší 18 let, při studiu se tato hranice posouvá na 24 let. Pokud je pozůstalé jedno dítě, náleží mu 50% starobního důchodu, který by náležel zemřelé osobě, pokud jsou pozůstalé dvě děti, náleží jim 75% starobního důchodu, který by náležel zemřelé osobě, a v případě, že je pozůstalých tři a více dětí, náleží jim 90% starobního důchodu, který by náležel zemřelé osobě. V případě, že zemřou oba rodiče, sirotčí důchod se vypočítává ze součtu starobních důchodů, které by náležely oběma rodičům.¹⁷¹

6.6. Lucembursko

Lucemburský systém sociálního zabezpečení zahrnuje mimo dalšího i zabezpečení ve stáří, pro případ invalidity i ztrátě živitele.

¹⁷¹ Blíže viz Štěpánková P.: Systémy sociálního pojištění v EU – Lotyšsko, Národní pojištění č. 5, 2009, s. 13-16.

Podle současné právní úpravy spadají do lucemburského systému sociálního zabezpečení všichni zaměstnanci a OSVČ, a také rodinní příslušníci těchto osob, ale i, za určitých podmínek, jiné osoby než rodinní příslušníci, ku příkladu au-pair.

Lucemburské důchodové pojištění je povinné pro ekonomicky aktivní obyvatelstvo, ostatním je umožněno dobrovolné účastenství.

K získání nároku na starobní důchody (Les pensions de vieillesse) je třeba kumulativně splnit podmínku dosažení věku 65 let a zároveň podmínku nejméně 120 měsíců pojištění.

Je tu možnost odchodu do starobního důchodu předčasně, tzn. před dosažením věku 65 let a to tehdy, pokud jedinec dosáhne věku nejméně 57 let a splní alespoň 480 měsíců pojištění, anebo dosáhne věku nejméně 60 let a splní alespoň 480 měsíců pojištění, s tím, že v tomto případě se do dob pojištění započítávají i náhradní doby pojištění. Za takovou náhradní dobu pojištění se považuje například doba péče o dítě mladší 6 let, popřípadě doba studia mezi 18 a 27 lety.

Nárok na invalidní důchod (Les pensions d'invalidité) splní ten pojištěnec, který nedosáhl věku 65 let, je invalidní dle zákona a v posledních třech letech byl pojištěný minimálně po dobu 12 měsíců; tato podmínka se nevyžaduje u jedinců, kteří se stali invalidními v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.

Invalidní je ten pojištěnec, který ztratil schopnost práce v rozsahu znemožňujícím mu vykonávat povolání, které vykonával doposud, nebo jiné povolání, které odpovídá jeho schopnostem. Invalidní důchod lze pobírat pouze do 65 let věku, poté je nahrazen důchodem starobním.

Pozůstalostní důchody (Les pensions de survie) jsou určeny, za splnění dalších podmínek, manželovi (manželce), v případě registrovaného partnerství partnerovi (partnerce) po zemřelé osobě, dále bývalému (bývalé) manželovi (manželce), partnerovi (partnerce) zemřelé osoby, rodiči či jiným příbuzným zemřelé osoby v řadě přímé nebo v řadě pobočné do druhého stupně v případě, že zemřelá osoba nezanechala manžela (manželku) nebo partnera (partnerku), a dětem zemřelé osoby.

Platí, že zemřelá osoba musela být ke dni své smrti poživitelem starobního nebo invalidního důchodu nebo v posledních třech letech byla pojištěna minimálně 12 měsíců. Tyto podmínky vážící se k zemřelé osobě se nevyžadují, pokud smrt nastala následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.

Pokud se jedná o důchod pro manžela (manželku) nebo partnera (partnerku) musí být splněna další podmínka a to, že manželství (partnerství) trvalo minimálně jeden rok. Stejně

tak je to tomu v případě bývalého manžela (manželky) nebo partnera (partnerky), zde však musí být splněna ještě podmínka jedna a to, že tento manžel (manželka) nebo partner (partnerka) neuzavřel (neuzavřela) nové manželství (partnerství).¹⁷²

6.7. Portugalsko

Z důchodového pojištění v Portugalsku je poskytován starobní důchod, předčasný starobní důchod, sociální důchod, invalidní důchod a důchody pozůstalostní.

Nárok na starobní důchod vzniká mužům i ženám, kteří dosáhli věku 65 let a splnili dobu pojištění v délce 15 let. V Portugalsku se v některých případech liší věková hranice pro nárok na starobní důchod, kdy záleží na vykonávaném povolání, například pro horníky je věková hranice odchodu do důchodu v 50 letech, rybáři a námořníci zase mohou do důchodu odejít v 55 letech. Zvláštní pravidla například platí i pro poskytování starobního důchodu nezaměstnaným osobám, těm je starobní důchod vyplácen od 60 let, za předpokladu, že jsou vyčerpány dávky v nezaměstnanosti.

Předčasný starobní důchod poskytovaný z důchodového pojištění v Portugalsku se váže na podmínky 30 odpracovaných let a dosažení věku 55 let. Tak se Portugalsko řadí k zemím EU s nejnižší věkovou hranicí odchodu do předčasného starobního důchodu.

Z důchodového pojištění je poskytován i tzv. důchod sociální, je přiznán jednak osobě, která dosáhla věku 65 let a více a která nebyla pokryta z příspěvkového schématu. V takovém případě měsíční příjem žadatele o tento sociální důchod nesmí přesáhnout 30% minimální mzdy pro osobu žijící osamoceně a 50% minimální mzdy pro pár. Jednak se tento sociální důchod přiznává osobě, která dosáhla věku 18 let a více, je invalidní a není pokryta z příspěvkového schématu.

Nárok na invalidní důchod z důchodového pojištění v Portugalsku vznikne osobě, jejíž schopnost výdělečné činnosti se snížila o dvě třetiny, přičemž pojištění musí být uhrazeno za dobu 5 let, podmínkou je alespoň 120 dnů pojištění za rok. Kratší dobu pojištění je možné uznat v případě vážných chronických onemocnění, jako např. HIV, či roztroušená skleróza.

Co se týká pozůstalostních důchodů, resp. důchodů vdovských a vdoveckých, má pozůstalý (pozůstalá) manžel (manželka) nárok na důchod, jestliže pojištěná osoba přispívala do systému po dobu minimálně 36 měsíců. Další podmínkou je, že pozůstalý (pozůstalá) manžel (manželka) musel (musela) být v manželském svazku s pojištěnou osobou nejméně po

¹⁷² Blíže viz Šuličová L.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Lucembursko, Národní pojištění č. 7, 2009, s.10-12.

dobu jednoho roku. V případě, že došlo k rozvodu, je rozvedená osoba oprávněna pobírat pozůstalostní důchod pouze za předpokladu, že soud nařídil určitou výši výživného. Nárok na pozůstalostní důchod po zemřelém má i osoba, která žila s pojištěnou osobou více než dva roky v nesezdaném partnerství a měla soudním rozhodnutím nařízenou vyživovací povinnost.

Sirotčí důchod se vyplácí dětem, a to i dosud nenarozeným, i adoptovaným, do 18 let věku dítěte. Do 25 let věku se pak sirotčí důchod vyplácí za předpokladu, že se dítě připravuje na budoucí povolání na střední nebo vyšší odborné škole a do 27 let věku při studiu na vysoké škole nebo při následném studiu doktorandském. Bez věkové hranice je sirotčí důchod vyplácen dětem zdravotně postiženým.¹⁷³

6.8. Rumunsko

Z rumunského důchodového pojištění jsou též poskytovány důchody starobní, invalidní a pozůstalostní.

Podmínkou získání starobního důchodu je jednak dosažení zákonem potřebného důchodového věku a jednak splnění potřebné doby pojištění. O předčasný starobní důchod může jedinec požádat nejdříve 5 let před dosažením řádného důchodového věku, pokud splnil potřebnou dobu pojištění, s tím, že se při posuzování nároku nezohledňují náhradní doby pojištění. Když pak pojištěnec dosáhne řádného důchodového věku, předčasný starobní důchod se přepočítá na důchod starobní řádný s připočítáním náhradních dob pojištění.

O tzv. částečný předčasný starobní důchod můžou zažádat pojištěnci, kteří dosáhli plné doby pojištění a kteří ji přesáhli o 10 let, řádný důchodový věk se pak snižuje, maximálně však o 5 let. Při posuzování nároku se nezohledňují náhradní doby pojištění a nezapočítávají se ani doby, ve kterých měl pojištěný jedinec nárok na invalidní důchod. Pokud je dosaženo řádného důchodového věku, částečný předčasný starobní důchod se přepočítá na řádný starobní důchod s odstraněním redukci.

Ti pojištěnci, kteří ztratili, a to úplně nebo minimálně z poloviny, pracovní schopnosti v důsledku pracovního úrazu, nemoci z povolání a tuberkulózy, či onemocnění a úrazu nemající souvislost se zaměstnáním, mají nárok na důchod invalidní. Invalidita je rumunskou právní úpravou kvalifikována na invaliditu I. stupně, kde pojištěnec úplně ztratil pracovní schopnost a potřebuje pomoc a stálý dohled jiné osoby; na invaliditu II. stupně, kde pojištěnec též úplně ztratil pracovní schopnost, ovšem s tím, že zůstává soběstačný, nepotřebuje pomoc

¹⁷³ Blíže viz Žiškova L.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Portugalsko, Národní pojištění č. 4, 2008, s.11-13.

jiné osoby; a na invaliditu III. stupně, kde pojištěnec ztratil pracovní schopnost nejméně z 50%, ovšem i nadále je práce schopen. Pokud invalidita vznikla v důsledku pracovního úrazu, nemoci z povolání nebo tuberkulózy, nevyžaduje se podmínka splnění potřebné doby pojištění, která je vyjma těchto případů vyžadována, její potřebná délka je odvislá od věku pojištěnce.

Pozůstalostní důchod se vyplácí jednak pozůstalým dětem a jednak pozůstalé manželce (pozůstalému manželovi) v případě, že zemřelá osoba byla poživitelem starobního důchodu nebo splňovala podmínky nároku na starobní důchod. Přitom dítě má nárok na tento důchod do 16 let věku, pokračuje-li ve studiu, pak má na něj nárok až do 26 let věku a v případě, že dítě je pracovně neschopné, tzn., že je poživitelem důchodu invalidního, pobírá pozůstalostní důchod po celou dobu trvání pracovní neschopnosti, bez ohledu na stupeň invalidity. Co se týká pozůstalé (pozůstalého) manželky (manžela), má nárok na pozůstalostní důchod po dobu, která závisí na věku pozůstalé osoby, délce trvání manželství, počtu a věku dětí, okolnostech úmrtí a měsíčních příjmech pozůstalé osoby. Pozůstalá osoba má nárok na pozůstalostní důchod po celou dobu jejího života v případě, že dovršila věkovou hranici pro řádný starobní důchod a manželství trvalo alespoň 15 let.¹⁷⁴

6.9. Slovinsko

Ve Slovinsku existuje povinné starobní a invalidní pojištění, které je jednotné pro všechny pojištěnce. Za povinně pojištěnou osobu se považuje každá osoba, která platí měsíční příspěvky na pojištění ze svého příjmu. Jedincům je dána možnost využít tzv. dodatečné sociální zabezpečení v důchodu, ve formě dodatečného pojištění u autorizovaného důchodového poskytovatele, u penzijního fondu či pojišťovací instituce. Lze se také pojistit individuálně nebo kolektivně prostřednictvím svého zaměstnavatele.

Nárok na starobní důchod má pojištěnec tehdy, pokud splní podmínku dosažení zákonem požadovaného věku a současně podmínku nutné doby pojištění.

Invalidní důchod dle slovinské právní úpravy se rozlišuje podle tří kategorií invalidity a nárok na invalidní důchod má ten pojištěnec, který splňuje podmínky pro zařazení do jedné z těchto kategorií invalidity, kdy I. kategorie představuje invaliditu základní, při II. kategorii invalidity není pojištěnec schopen vykonávat jinou vhodnou práci bez pracovní rehabilitace a

¹⁷⁴ Blíže viz Rychtářová J.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Rumunsko, Národní pojištění č. 6, 2009, s. 9-13.

při III. kategorii invalidity si navíc pojištěnec není schopný sehnat odpovídající zaměstnání nebo přeložení, protože dosáhl věku 63 let (muži) nebo 61 let (ženy).

Pojištěnec získá nárok na invalidní důchod, pokud invalidita vznikla pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, bez ohledu na dobu pojištění, a dále pak pokud invalidita vznikla úrazem mimo zaměstnání, za podmínky, že dosáhl doby pojištění stanovené zákonem.

Pojištěnec, který je uznán invalidním na základě rozhodnutí příslušného orgánu a není již více schopen vykonávat zaměstnání na plný úvazek, má nárok na snížení pracovního úvazku a současně je mu přiznán částečný invalidní důchod.

Co se týká vdovského (vdoveckého) důchodu, o něj může žádat pozůstalá (pozůstalý) po zemřelé pojištěné osobě, pokud splňuje jednu z následujících podmínek: pojištěná osoba, ke které se nárok vztahuje, dosáhla věku 53 let; před smrtí zemřelého byla pojištěnou osobou, zcela práce neschopna, nebo se ji tak pozůstalá (pozůstalý) stala (stal) jeden rok po smrti pojištěné osoby; nebo po smrti pojištěné osoby pozůstalá (pozůstalý) zůstala (zůstal) opuštěna (opuštěn) s dítětem nebo několika dětmi, které mají nárok na pozůstalostní důchod (viz níže) po zemřelé pojištěné osobě a pozůstalý (pozůstalá) k nim má vyživovací povinnost.

Na pozůstalostní důchod mají nárok jednak děti, nevlastní děti, vnoučata a další děti bez rodičů, které byly vyživovány, popř. podporovány pojištěnou osobou, dále rodiče i rodiče nevlastní a adoptivní rodiče, kteří byli vyživováni, popř. podporováni pojištěnou osobou, ale i sourozenci, kteří byli vyživováni, popř. podporováni pojištěnou osobou až do její smrti a kteří nemají žádné vlastní prostředky na výživu.

Dítě má ovšem nárok na pozůstalostní důchod jen do 15 let, nebo do dokončení školní docházky, ale maximálně jen do 26 let.¹⁷⁵

6.10. Španělsko

Ve Španělsku se většina obyvatelstva účastní systému sociálního zabezpečení, který je možno rozdělit na dva základní bloky, první je systém příspěvkový, který je založený na placení příspěvků, a druhý je systém nepřispěvkový, kde se příspěvky neplatí. Způsob financování v případě invalidních, starobních a pozůstalostních důchodů je příspěvkový.

Nárok na starobní důchod má pojištěnec, který dosáhl důchodový věk a splnil potřebnou dobu pojištění. Na řádný starobní důchod má nárok ten jedinec, který dosáhl věku 65 let a získal minimálně 15 let pojištění, z toho dva roky pojištění musely být získány

¹⁷⁵ Blíže viz Rychtářová J.: Systémy sociálního zabezpečení – Slovinsko, Národní pojištění č. 10, 2008, s. 10-12.

v posledních osmi letech před přiznáním důchodu. Navíc musí žadatel o starobní důchod ukončit výkon své výdělečné činnosti. Předčasný starobní důchod je ve Španělsku také možné získat, a to nejdříve od 60 let věku a za podmínky, že osoba před 1. lednem 1967 platila příspěvky do některého profesního sdružení. Jeho výše je krácena za každý rok do dosažení řádného důchodového věku o 8%. Výjimku tvoří určité skupiny osob, kterým vzniká nárok na starobní důchod i dříve než dosažením řádného důchodového věku a bez krácení jeho výše, např. horníkům. Pokud pojištěnec nechce ukončit svoji výdělečnou činnost najednou, může požádat i o tzv. částečný starobní důchod.

Nárok na důchod poskytovaný z důvodu neschopnosti vykonávat pracovní činnost, tzn. nárok na důchod invalidní, vzniká splněním dvou podmínek.

První podmínkou je určitá míra poklesu pracovní schopnosti u žadatele o dávku. Žádost o invalidní důchod může osoba podat, jen pokud zhoršení jejího zdravotního stavu, kdy pobírá dávku v nemoci, trvá alespoň 12 měsíců, přitom toto období může být prodlouženo až o 18 měsíců. Španělská právní úprava rozlišuje 4 stupně pracovní neschopnosti, kterým odpovídá různá výše dávek. První stupeň pracovní neschopnosti je trvající částečná pracovní neschopnost, kdy je žadatel schopen vykonávat ve své práci základní pracovní úkoly. Druhý stupeň je trvající plná pracovní neschopnost, kdy žadatel nemůže vykonávat žádné pracovní úkoly v původním zaměstnání, ale může vykonávat jiný druh činnosti. Třetí stupeň je trvalá úplná pracovní neschopnost, kdy žadatel nemůže vykonávat žádnou výdělečnou činnost. Čtvrtý stupeň invalidity je pak takový, že žadatel potřebuje pomoc jiné osoby pro výkon každodenních činností, jako je oblékání, pohyb, jídlo.

Druhou podmínkou je potřebná doba pojištění, která je odvislá od věku žadatele. V každém případě však musí být pětina doby pojištění získaná v posledních 10 letech před vznikem pracovní neschopnosti. Potřebná doba pojištění není vyžadovaná v případě, že pracovní neschopnost vznikla jako důsledek úrazu, pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Pokud se invalidním stane žadatel starší 65 let, má přednostně nárok na důchod starobní, až pak pokud nesplní nárok na starobní důchod, vzniká mu nárok na důchod z důvodu pracovní neschopnosti.

Pokud pojištěnec zemře, poskytují se ze španělského systému, podle konkrétní situace, vdovský (vdovecký) důchod, sirotčí důchod, dávky pro některé další členy rodiny, jako vnuci, sourozenci, rodič samoživitel, či prarodič samoživitel, a pohřebné. Pozůstalostní důchody jsou dávkami odvozenými a jejich výše je závislá na době pojištění zemřelé osoby.

Nárok na vdovský (vdovecký) důchod má pozůstalá (pozůstalý) manželka (manžel), pokud žila (žil) v době smrti se zemřelou osobou ve společné domácnosti. Ovšem nárok na

tento důchod má i osoba stejného pohlaví a odloučená (odloučený) nebo rozvedená (rozvedený) manželka (manžel), a to v závislosti na délce manželství. Další podmínkou je, že zemřelá osoba byla ke dni smrti pojištěna, nebo byla poživitelem starobního či invalidního důchodu, anebo v posledních pěti letech před smrtí byla pojištěna minimálně 500 dnů. Tyto podmínky se však nevyžadují, byla-li smrt způsobena úrazem, pracovním úrazem nebo nemocí z povolání.

Sirotčí důchod je určen dětem, kterým zemřel rodič. Vyplácí se mu do 18 roku věku, popř. do 22 let. Sirotkovi, jemuž zemřou rodiče oba, tento důchod náleží až do 24 let. Minimální délka, po kterou má být sirotčí důchod vyplácen, je 12 měsíců, a to i v případě, že podmínky jsou splněny pouze po dobu např. 6 měsíců, bude důchod vyplácen i po dobu následujících 6 měsíců, i když v té době již podmínky pro nárok nebyly splněny.

Ze španělského systému jsou poskytovány i tzv. nepříspevkové dávky. Ty jsou určeny osobám, jejichž příjem je nedostatečný pro zajištění určité životní úrovně a které buď do systému vůbec nepřispívaly, nebo přispívaly jen krátkou dobu.

Nepříspevkový starobní důchod se poskytuje osobě od dosažení 65 let, jejíž příjmy nedosahují určité částky a nejméně 10 let v období od svých 10 let věku do vzniku nároku na dávku bydlela ve Španělsku.

Nepříspevkový důchod z důvodu pracovní neschopnosti smí pobírat jedinec starší 18 let, který je zdravotně postižený a jehož schopnost pracovat se snížila o 65%.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Blíže viz Kalábová M.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Španělsko, Národní pojištění č. 4, 2009, s. 11-14.

Závěr

Ve své rigorózní práci jsem se pokusila o ucelený přehled důchodového systému v ČR, tak jak je v současnosti nastaven, dále pak o představení změn důchodového systému ČR, které naše právní úprava již postoupila a které s největší pravděpodobností v blízké budoucnosti postoupí, to vše v souvislosti s již zahájenou důchodovou reformou v ČR, a v závěru i o vytvoření náhledu na dopad probíhajících právních změn daného systému.

Hlavní ideou důchodové reformy schválené vládou v roce 2004, byly vytyčeny následující cíle:

- Chránit schopnost důchodového systému, tzn. schopnost plnit sociální cíle, kterými jsou poskytování jistého a přiměřeného příjmu pro seniory a osoby na nich závislých.

- Zajistit finanční udržitelnost důchodového systému, tak aby budoucí dopad stárnutí populace neohrozil dlouhodobou udržitelnost veřejných financí nebo schopnost plnit budoucí základní cíle rozpočtové politiky (ve smyslu celkového daňového zatížení nebo výdajových priorit) a aby současně nevedl k nespravedlivému sdílení zdrojů mezi generacemi.

- Zlepšit schopnosti důchodového systému reagovat na proměnlivé potřeby společnosti a jednotlivců, přispět ke zvýšení flexibility na trhu práce, rovné příležitosti pro muže a ženy s ohledem na zaměstnanost a sociální zabezpečení a lépe přizpůsobit důchodový systém potřebám jednotlivců.

- Zvýšit spořivost občanů novými motivačními nástroji nebo rozšířením nabídky produktů s cílem podpory tvorby nových finančních zdrojů do důchodového systému a tím i zajistit akumulaci nových úspor do systému investic pro hospodářský růst.¹⁷⁷

Zda současné nastavení důchodového systému společně s připravovanými změnami plní a splní očekávané cíle, je otázkou budoucnosti.

Z výše uvedené mimo jiné vyplývá, že hlavními kritérii důchodové reformy by měly být jednak bezpečné důchody pro seniory a jednak vypočitatelná a únosná zátěž pro zaměstnané. Důchodový systém bude nastaven správně tehdy, pokud nebude působit přespřílišné schodky ve veřejných rozpočtech a umožní všem lidem rozhodovat se, a to co možná nejflexibilněji, kdy a za jakých podmínek budou chtít odejít do důchodu.

Pokud mluvíme o reformách v obecné rovině, je nutné poukázat na celkovou ekonomickou situaci v ČR. Problémem zůstává deficitní financování rozpočtů předchozích

¹⁷⁷ http://statorg.cmkos.cz/news/280405duchody_postoj-CMKOS.html - usnesení vlády č. 107/2004 a příloha „Hlavní cíle důchodové reformy“, zasedání 4. února 2004.

socialistických vlád, které bylo jednou z příčin vytvoření vysokého a hlavně rychle rostoucího státního dluhu. Znepokojivá není jen celková výše zadlužení státu, ale především tempo, jímž zadluženost narůstá. Bez potřebných reformních kroků by se mohla ČR dostat do dluhové pasti, kdy by nezbylo ani na výdaje pro sociálně potřebné, natož pak např. pro investice na vědu a výzkum nebo financování rozvoje infrastruktury apod. Nelze opomenout také fakt, že do vývoje české důchodové reformy zasáhl fenomén nazývaný „světová finanční krize“.

Vládní strany, ve shodě s ekonomy, dospěly k názoru, že důchodová reforma v ČR byla a je nezbytná. Důvodů je vícero. Jedním z mnoha a současně základním důvodem pro reformu českého důchodového systému je prodlužování lidského věku v kombinaci s nízkou porodností. Tyto skutečnosti v řádu několika desítek let vytvoří situaci, kdy bude poměr pracujících a důchodců téměř jedna ku jedné a současný průběžný systém neumožní slušně uživit důchodce, leda za cenu přílišného ochuzení ekonomicky činných. Nejen odborná společnost došla k výše uvedenému názoru, k realizaci reformy důchodového systému se přiklání i většina laické společnosti. Podle výsledků výzkumů provedených Centrem výzkumu veřejného mínění (CVVM) 48% z dotázaných osob považovalo reformu důchodového systému za velmi naléhavý problém.

Podarilo se docílit kompromisu a řešením se stalo především zvýšení věkové hranice odchodu do důchodu, podpořené navíc vyšším počtem odpracovaných let, a také spojení rozložené na státní a soukromou sféru.

Ano, souhlasím s reformou důchodového systému v ČR. Dosavadní systém fungující na dominantním důchodovém systému založeném na průběžném financování, který je doplněn penzijním připojištěním, nemůže dlouho fungovat. Penzijní připojištění navíc skýtá prozatím neodhalené možnosti správného a efektivního fungování; jeho problémem zůstává zejména ne příliš dobře zajištěná bezpečnost vložených prostředků, jeho krátkodobý charakter, neprůhlednost nákladů, neoddělený majetek účastníků a akcionářů i fakt, že slouží spíše jako výhodné spoření, než jako způsob zabezpečení ve stáří apod.

Případné neuskutečnění důchodové reformy, by mělo za následek vážné ohrožení finanční stability systému a veřejných financí jako celku a zároveň i ohrožení životní úrovně dnešní mladé generace. Hrozilo by tak naplnění „dvojího nebezpečí“ a to tak, že by mladí lidé odváděli vysoké odvody, nejen, na důchodové pojištění a zároveň by došlo k výraznému poklesu dávek z důchodového systému (pokud by nebyla výrazně zvýšena daňová zátěž obyvatelstva).

Nesouhlasím s reformou, která by znamenala úplnou přeměnu celého systému, ale dávám přednost spíše reformě v podobě parametrických změn základního důchodového

pojištění, tak jak bylo postupováno v první etapě současné podoby důchodové reformy v ČR. Toto klidné a neskokové řešení je jistě smysluplnější i politicky průchodnější než důchodová revoluce. Změny schválené v rámci první etapy důchodové reformy podle mého úsudku mohou přispět podstatným způsobem ke zlepšení finanční udržitelnosti systému důchodového pojištění. Navíc dle odborných názorů by tyto změny měly oddálit okamžik, kdy výdaje na důchody v daném roce převýší příjmy z pojistného na důchodové pojištění. Dle mého, realizace první etapy reformy důchodové systému, které již proběhla, může významně přispět k vytvoření prostoru pro přípravu a realizaci případných dalších opatření.

Významná budou dle mého názoru i opatření chystaná v rámci druhé etapy, která podporují a rozšiřují stávající dvoupilířový systém, zejména zkvalitňují třetí pilíř důchodového systému, tj. doplňkový důchodový systém.

Přínosnou změnou však může být případně také změna dosavadního způsobu financování, a to díky případnému zavedení nového pilíře založeného na fondovém financování. Otevírá se tak možnost pro další způsob financování důchodů, který má být realizován v rámci druhé a třetí etapy důchodové reformy.

Třetí etapa české důchodové reformy, která přináší možnost částečného vyvázání se ze státního základního důchodového pojištění a přesměrování části plateb k soukromým správcům, slibuje růst míry úspor díky zhodnocení, které bude umožněno částečně otevřeným trhem. Výnosy na kapitálovém trhu by tak mohly lidem v důchodovém věku umožnit pobírat vyšší důchodové dávky. S tím vším je však spojená vyšší míra zodpovědnosti. Součástí reformy by tak měla být zákonná omezení rizikovosti investic.

Ovšem i zde bohužel platí, že každé řešení má své pro a proti. Výhodou fondových soukromých penzijních systémů je větší individualizace, kdy dávky odpovídají zaplaceným prostředkům, snazší přizpůsobení demografickým trendům a nízké daňové zatížení. Naproti tomu mezi nevýhody soukromého důchodového pilíře patří, že soukromé penzijní fondy nemohou nabízet pojištění proti rizikům kapitálového trhu nebo neočekávané zvýšené inflaci.

Nelze ale na druhé straně opomíjet skutečnost, že parametrické změny současného důchodového pojištění, ač jsou schopné přinést přebytek finančních prostředků do systému, nelze s největší pravděpodobností říct, že přinesou i jeho udržitelnost, či dlouhodobější stabilizaci. K porovnání průběžně financovaného systému, který je v ČR představován I. pilířem, tzn. důchodové pojištěním, se systémem fondového financování, který by u nás byl představován právě připravovaným II. pilířem, lze říci, že systém představovaný I. pilířem je závislý a citlivý na demografickém vývoji, zatímco systém II. pilíře je odvislý od podmínek

na finančních trzích. Kombinace obou těchto systémů, v případě jejich vhodného nastavení, by mohla přinést snížení citlivosti na jednotlivá rizika.

S třetí etapou důchodové reformy tak přichází možnost pro další způsob financování důchodů, avšak z důvodů již výše zmíněných rizik si nejsem zcela jistá, zda takto nastavený systém přinese očekávaný efekt, nad to se připojuji k obavě PES, který ve své závěrečné zprávě mimo jiné uvedl, že se domnívá, že významná část obyvatelstva by do druhého pilíře pravděpodobně nevstoupila, a to by dle PES oslabilo naplnění cílů spočívajících ve větší diverzifikaci a zásluhovosti důchodového systému

Samozřejmě, ukáže až čas, jak bude navrhovaná a v současné době již realizována důchodová reforma úspěšná. Navíc, otázkou je i to, jestli a jakým způsobem si s realizací důchodové reformy ČR poradí nová vláda, jež vzejde z květnových parlamentních voleb.

Na závěr bych ráda upozornila, na co je nutné pamatovat při formování, nejen důchodové, reformy, a to ať už jde o její koncepci či její realizaci, a tím jsou ústavní základy, se kterými musejí být zákony, upravující a garantující sociální zabezpečení, v souladu.

Prameny

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Bakeš M. a kol.:** Finanční právo, 4. aktualizované vydání, C. H. Beck, Praha 2006,
- Bezděk V. a kol.:** Závěrečná zpráva výkonného týmu pro důchodovou reformu,
- Brejcha A., Šantrůček V.:** Právo důchodového pojištění, Linde Praha a. s., Praha 1998,
- Bílý J.:** Základy státovědy, politologie a sociologie, 1. vydání, Eurolex Bohemia s. r. o., Praha 2005,
- Černá J., Trinnerová D., Vacík A.:** Právo sociálního zabezpečení, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk, s. r. o., Plzeň 2007,
- Filip J., Svatoň J., Zimek J.:** Základy státovědy, Masarykova univerzita Brno, Praha,
- Gregorová Z.:** Důchodové systémy, Masarykova univerzita Brno, Brno 1998,
- Gregorová Z., Galvas M.:** Sociální zabezpečení, 2. aktualizované a doplněné vydání, Masarykova univerzita, nakladatelství Doplněk, Brno 2000,
- Klíma K.:** Ústavní právo, Victoria publishing, Praha 1995,
- Kotous J.:** Sociální politika v evropských zemích, Karolinum, Praha 1995,
- Kotous J., Munková G., Peřina P.:** Úvod do sociální politiky, Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, Praha 2003,
- Madar Z.:** Slovník českého práva, 1. díl, Linde Praha a. s., Praha 1995,
- Madar Z.:** Slovník českého práva, 2. díl, Linde Praha a. s., Praha 1995,
- Pavlíček V. a kol.:** Ústavní právo a státověda, II. Díl, část 2., Linde Praha a. s., Praha 2004,
- Pavlíček V. a kol.:** Ústava a ústavní řád České republiky – Komentář, 2. díl, Práva a svobody, Linde Praha, a. s., Praha 2002,
- Šulc J.:** Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2004,
- Tomeš I. a kol.:** Právo sociálního zabezpečení, Spolek českých právní Všehrd, Praha 1998,
- Tröster P. a kol.:** Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, C. H. Beck, Praha 2008,
- Koaliční smlouva ODS, KDU-ČSL, SZ**, červen 2006,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR:** Podkladový materiál pro rozhodnutí o zavedení možnosti opt – out ze základního důchodového pojištění,
- Tisková zpráva MPSV** ze dne 20. prosince 2007,

Deloitte: Zpracování návrhu zásad právní úpravy možnosti opt – out ze základního důchodového systému; pro MPSV, květen 2009,

Závěrečná zpráva PES, červen 2010.

ČASOPISY

- Biskup J.:** Souběh důchodů s výdělečnou činností, Národní pojištění č. 5, 2005, s. 11-14,
- Biskup J.:** Garance penzijního připojištění, Národní pojištění č. 7, 2005, s. 12-14,
- Biskup J.:** K rovnosti mužů a žen v sociálním pojištění, Národní pojištění č. 8-9, 2008, s. 5-7,
- Daněk A.:** Vyměřovací základ zaměstnance, Právo pro podnikání a zaměstnání č. 3, 2010, s.19-31,
- Gregorová Z., Galvas M.:** K některým otázkám rovného postavení mužů a žen v současném českém důchodovém pojištění, Právní rozhledy č. 15, 2007, s. 548,
- Hrabcová D.:** K právní úpravě sirotčích důchodů, Národní pojištění č. 10, 2005, s. 33-34,
- Hrdličková I.:** Stanovení data vzniku invalidity, Národní pojištění č. 8-9, 2007, s. 53-54,
- Hrdličková I.:** Pochybnosti o objektivitě, úplnosti posudku posudkového lékaře OSSZ, Národní pojištění č. 12, 2008, s. 29,
- Hrdličková I.:** Doplnění dokazování, Národní pojištění č. 8-9, 2009, s. 61,
- Hrdličková I.:** Výchova dítěte a výše procentní výměry důchodu, Národní pojištění č. 10, 2009, s. 39,
- Hrdličková I.:** Účastníci řízení, právní nástupnictví, Národní pojištění, č. 1, 2010, s. 38,
- Jandová L.:** Systém sociálního zabezpečení v EU – Estonsko, Národní pojištění č. 11, 2008, s. 5-7,
- Kalábová M.:** Systémy sociálního zabezpečení v EU – Španělsko, Národní pojištění č. 4, 2009, s. 11-14,
- Konopásková J.:** Systémy sociálního zabezpečení v EU – Francie, Národní pojištění, č. 8-9, 2008, s. 11-16,
- Langer R.:** Změny právní úpravy v lékařské posudkové službě, Národní pojištění č. 2, 2009, str. 35-37,
- Langer R.:** Přezkum a aktuální posouzení v činnosti posudkových komisí MPSV, Národní pojištění č. 1, 2010, s. 17-19,
- Lang R., Pelikánová H., Dorčáková J.:** Nejdůležitější změny v oblasti důchodové pojištění účinné od 1. ledna 2010, Národní pojištění č. 11, 2009, s. 9-11,
- Lang R., Pelikánová H., Dorčáková J.:** Změny v zákoně č. 582/1991 Sb., Národní pojištění č. 12, 2009, s. 7-9,
- Pechan L.:** Podstatné změny ve vymezení invalidity, Národní pojištění č. 11, 2009, s. 25-26,

Pelikánová H., Lang R.: Změny v povinnosti zaměstnavatelů při provádění důchodového pojištění, Národní pojištění č. 3, 2010, s. 17-20,

Příb J.: Důchodová reforma zahájena, Právní rozhledy č. 6, 2008, s. 2,

Ramianová J.: Změny v organizaci Lékařské posudkové služby, Národní pojištění č. 7, 2009, s. 3-4,

Rychtářová J.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Rumunsko, Národní pojištění č. 6, 2009, s. 9-13,

Rychtářová J.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Slovinsko, Národní pojištění č. 10, 2008, s. 10-12,

Sezemský J.: Reforma je nutná, Národní pojištění č. 8-9, 2007, s. 5-6,

Štěpánková P.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Itálie, Národní pojištění č. 2, 2008, s. 13-16,

Štěpánková P.: Systémy sociálního pojištění v EU – Kypr, Národní pojištění č. 7, 2008, s. 13-16,

Štěpánková P.: Systémy sociálního pojištění v EU – Lotyšsko, Národní pojištění č. 5, 2009, s. 13-16,

Šuličová L.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Lucembursko, Národní pojištění č. 7, 2009, s. 10-12,

Vopátek J.: Penzijní systémy v Evropské Unii, Národní pojištění č. 2, 2005, s. 5-6,

Vopátek J.: Vláda schválila důchodovou reformu, Národní pojištění č. 5, 2008, s. 3-4,

Voříšek V.: Nejdůležitější změny v důchodovém pojištění účinné od 1. ledna 2010, Národní pojištění č. 12, 2009, s. 5-6,

Zvoníková A.: Součinnost v důchodovém pojištění a při posuzování invalidity, Národní pojištění č. 2, 2010, s. 21-23,

Žiškova L.: Systémy sociálního zabezpečení v EU – Portugalsko, Národní pojištění č. 4, 2008, s. 11-13,

- články z časopisů bez uvedení autora

Národní pojištění č. 2, 2008, s. 18, Národní program přípravy na stárnutí,

Národní pojištění č. 11, 2008, s. 23-24, Zrušení právní úpravy přechodu z pracovní neschopnosti do invalidity,

Národní pojištění, č. 1, 2009, s. 14, Starší lidé pociťují diskriminaci,

Národní pojištění č. 1, 2009, s. 38, Lidé by měli znát důležité informace pro důchod,

Národní pojištění č. 2, 2009, s. 46, „konzultace“,

Národní pojištění č. 12, 2009, s. 34, „konzultace“,

Národní pojištění č. 1, 2010, s. 39, Informace jsou nutné pro registr pojištěnců,

Národní pojištění č. 2, 2010, s. 37-38, Jak žádat o důchod v roce 2010,

Národní pojištění č. 4, 2010, s. 37-38, Za jakých podmínek vznikne nárok na pozůstalostní důchod,

Právo pro podnikání a zaměstnání č. 1-2, 2009, s. 23-30, Právní úprava pracovních podmínek seniorů,

Právo pro podnikání a zaměstnání č. 1-2, 2009, s. 53-55, Evidenční listy důchodového pojištění,

Právo pro podnikání a zaměstnání č. 11, 2009, s. 39-41, Žádost o invalidní důchod; nepřesvědčivý posudek lékařské komise; nedostatečně zjištěný skutkový stav.

P R Á V N Í P Ř E D P I S Y

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR,

Listina základních práv a svobod – publikována po č. 2/1993 Sb.,

Úmluva č. 102 o minimálních standardech sociálního zabezpečení,

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník,

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon ČNR č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších změn a doplňků,

Zákon č. 182/1993 Sb., o ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního připojištění z členských států Evropské unie na území ČR,

Zákon č. 362/2009 Sb., o podpoře hospodářského růstu a sociální stabilitě, kterým se mění některé zákony v souvislosti s návrhem zákona o státním rozpočtu ČR na rok 2010,

Vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení,

Vyhláška MPSV č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů,

Vyhláška MPSV č. 359/2009 Sb., kterou se stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě a upravuje posuzování pracovní schopnosti pro účely invalidity (vyhláška o posuzování invalidity),

Nařízení vlády č. 363/2008 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2009,

Nařízení vlády č. 339/2009 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2008 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2008,

Nařízení vlády č. 622/2004 Sb., o poskytování příplatku k důchodu ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem v oblasti sociální, ve znění pozdějších předpisů,
DE01/48, Všeobecná deklarace lidských práv, OSN, New York

J U D I K A T U R A

Nejvyšší správní soud ČR č.j. 4 Ads 61/2006,
Nejvyšší správní soud ČR č.j. 6 Ads 92/2006,
Nejvyšší správní soud ČR č.j. 3 Ads 70/2008,
Nejvyšší správní soud ČR č.j. 3 Ads 88/2008 – 173,
Nejvyšší správní soud ČR č.j. 4 Ads 28/2009 – 69,
Nejvyšší správní soud ČR č. j. 3 Ads 99/2009,
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 12/94,
Nález Ústavního soudu ČR spis, zn. Pl. ÚS 6/96,
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 8/07,
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 2/08.

OSTATNÍ PRAMENY

Internetové stránky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (www.mpsv.cz)

Internetové stránky Ministerstva financí ČR (www.mfcr.cz)

Internetové stránky Ministerstva vnitra ČR (www.mvcr.cz)

Internetové stránky České správy sociálního zabezpečení (www.cssz.cz)

Internetové stránky Asociace penzijních fondů ČR (www.apfcr.cz)

Internetové stránky Parlamentu ČR – Poslanecká sněmovna, Senát

www.apfcr.cz

www.eci-czech.cz

www.concourt.cz

www.cssz.cz

www.cvvm.cas.cz

www.czso.cz

www.duchodovepripojisteni.cz

www.judikatura.cz

www.mesec.cz

www.portal.gov.cz

www.sagit.cz

www.statorg.cmkos.cz

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Počítačový program ASPI – aktualizovaný

Seznam zkratk

- APF ČR - Asociace penzijních fondů ČR
- CVVM – Centrum výzkumu veřejného mínění
- ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení
- ČSÚ – Český statistický úřad
- ČR – Česká republika
- EHP – Evropský hospodářský prostor
- ELDP – Evidenční list důchodového pojištění
- ELDZ – Evidenční list důchodového zabezpečení
- EU – Evropská Unie
- ES – Evropské společenství
- IKP – Individuální konto pojištěnce
- IOLDP – Informativní osobní list důchodového pojištění
- KDU-ČSL - Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová
- LPS – Lékařská posudková služba
- LZPS – Listina základních práv a svobod
- MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
- MSSZ – Městská správa sociálního zabezpečení (Brno)
- MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
- ObčZ – Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- ObchZ – Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- ODS – Občanská demokratická strana
- OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- OLDP – Osobní list důchodového pojištění
- O.s.ř. - Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, v znění pozdějších předpisů
- OSSZ – Okresní správa sociálního zabezpečení
- PenPřip - Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů
- PES - Poradní expertní sbor ministra financí a ministra práce a sociálních věcí
- PojDůch – Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- PSP ČR – Poslanecké sněmovna Parlamentu České republiky

PSSZ – Pražská správa sociálního zabezpečení (Praha)

Sb. – Sbírka zákonů

Sb. m. s. – Sbírka mezinárodních smluv

S.ř.s. – Zákon č. 150/2002 Sb., Soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

SZ – Strana zelených

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Demografický vývoj ČR v letech 1990 – 2003
- Příloha č. 2: Počet narozených dětí v ČR
- Příloha č. 3: Demografická prognóza v ČR „A“
- Příloha č. 4: Demografická prognóza v ČR „B“
- Příloha č. 5: Věková skladba obyvatelstva ČR – rok 2003
- Příloha č. 6: Věková skladba obyvatelstva ČR – rok 2010
- Příloha č. 7: Věková skladba obyvatelstva ČR – rok 2020
- Příloha č. 8: Věková skladba obyvatelstva ČR – rok 2050
- Příloha č. 9: Rozdělení obyvatelstva ČR podle věkových skupin
- Příloha č. 10.: Naděje dožití v ČR
- Příloha č. 11: Prognóza růstu podílu osob starších 65 let na celkové populaci ve vybraných zemích do roku 2055 (v %)
- Příloha č. 12: Sazby pojistného od roku 1993 (v %)
- Příloha č. 13: Prognóza veřejných výdajů na důchody v ČR
- Příloha č. 14: Doklady potřebné k podání žádosti o důchod
- Příloha č. 15: Základní ukazatelé vývoje penzijního připojištění v ČR - 2010
- Příloha č. 16: Seznam členů APF ČR 2010
- Příloha č. 17: Stanovení důchodového věku v ČR
- Příloha č. 18: Důchodový věk platný od roku 2010 v ČR
- Příloha č. 19: Srovnání PAYG versus FF a DB versus DC důchodových systémů
- Příloha č. 20: Sociální a zdravotní pojištění v ČR v roce 2010
- Příloha č. 21: Variantní prognóza počtu osob v důchodovém věku do roku 2065 v ČR
- Příloha č. 22: Variantní prognóza počtu plátců odvodu na důchodové pojištění do roku 2065 v ČR
- Příloha č. 23: Variantní prognóza míry závislosti, tj. podílu počtu příjemců penzí na počtu plátců odvodu na důchodové pojištění do roku 2065 v ČR (v %)
- Příloha č. 24: Započítávání doby studia pro účely důchodového pojištění (nejen) ve státech Evropské unie
- Příloha č. 25: Kontakty – poskytnutí odborné pomoci ve věcech důchodového pojištění v ČR

Příloha č. 26: Osvěta MPSV – Invalidní důchody – Změny v posuzování invalidity od 1. ledna 2010

Příloha č. 27: Osvěta ČSSZ – Změny v organizaci a působnosti LPS ČSSZ od 1. července 2009

Příloha č. 28: Zúčastněné strany ve spořicí fázi systému „Opt-out“ v ČR – jejich práva a povinnosti

Příloha č. 29: Přehled zvyšování vyplácených důchodů v ČR v letech 1998 – 2009

Příloha č. 30: Redukční hranice pro výpočet důchodu v ČR v letech 1996 - 2009

Příloha č. 31: Naděje dožití důchodového věku 65 let v členských zemích EU (v %)

Příloha č. 32: Výše důchodu v zemích OECD (v % k průměrné mzdě)

Příloha č. 33: Odchod do důchodu ve vybraných zemích

Příloha č. 34: Přihláška k účasti na důchodovém pojištění z důvodu uvedených v § 5 odst. 1 písm. r) PojDůch – formulář

Příloha č. 35: Přihláška k účasti na důchodovém pojištění z důvodu uvedených v § 5 odst. 1 písm. s) PojDůch – formulář

Příloha č. 36: Přihláška k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění podle § 6 PojDůch – formulář

Příloha č. 37: Přihláška k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění podle § 6 odst. 1 písm. c) a § 6 odst. 2 PojDůch – formulář

Příloha č. 38: Odhláška z dobrovolné účasti na důchodovém pojištění podle § 6 zákona PojDůch - formulář

Příloha č. 39: Přihláška OSVČ k účasti na důchodovém pojištění – formulář

Příloha č. 40: Žádost o důchod – formulář

Příloha č. 41: Žádosti k vdovskému důchodu – formulář

Příloha č. 42: Potvrzení o studiu - formulář

Příloha č. 43: Žádost o zařízení výplaty důchodu poukazem na účet – majitel účtu – formulář

Příloha č. 44: Žádost o zařízení výplaty důchodu poukazem na účet manžela (manželky) – formulář

Příloha č. 45: Žádost o zrušení výplaty důchodu poukazem na účet - formulář

Příloha č. 46: Žádost o informativní osobní list důchodového pojištění - formulář

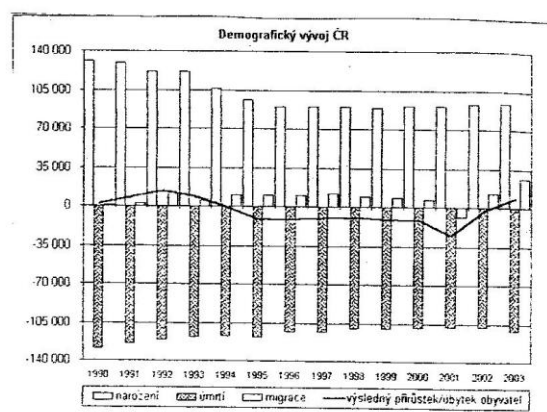
Příloha č. 47: ELDP – formulář

Příloha č. 48: Počet důchodců a poplatníků pojistného v ČR k 31. lednu 2010

Příloha č. 49: Prameny práva sociálního zabezpečení ČR

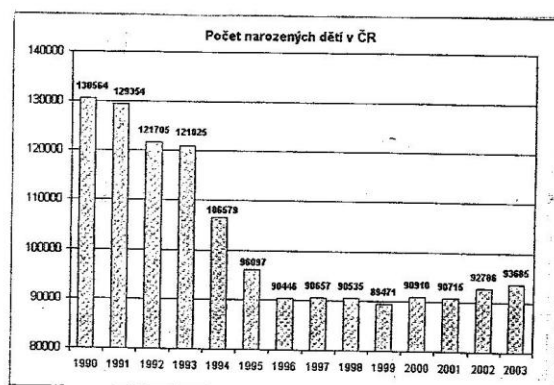
Příloha č. 1: Demografický vývoj ČR v letech 1990 - 2003

Pramen: Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, 2. aktualizované a doplněné vydání, Masarykova univerzita, nakladatelství Doplněk, Brno 2000, Galvas M.: kapitola IX., s. 138

Příloha č. 2: Počet narozených dětí v ČR

Pramen: Gregorová Z., Galvas M.: Sociální zabezpečení, 2. aktualizované a doplněné vydání, Masarykova univerzita, nakladatelství Doplněk, Brno 2000, Galvas M.: kapitola III., s. 57

Příloha č. 3: Demografická prognóza v ČR „A“

Rok	Plodnost (úhrnná plodnost)			Úmrtnost (naděje dožití při narození)						Migrace (migrační saldo)		
	Nízká	střední	vyšoká	muži	střední	vyšoká	muži	střední	vyšoká	muži	střední	vyšoká
2003	1,15	1,19	1,19	72,0	72,4	72,7	78,5	78,8	79,1	10,0	24,0	34,0
2005	1,15	1,23	1,24	72,4	72,8	73,4	78,8	79,2	79,7	9,2	22,8	31,4
2010	1,19	1,34	1,37	73,4	74,1	74,9	79,7	80,3	81,0	7,0	20,0	25,0
2020	1,32	1,51	1,58	75,4	76,5	77,6	81,3	82,4	83,4	10,0	24,9	34,1
2030	1,38	1,57	1,67	77,0	78,7	80,0	82,6	84,0	85,2	10,2	25,9	37,3
2040	1,43	1,61	1,74	78,4	80,4	81,8	83,6	85,4	86,7	10,2	25,7	38,7
2050	1,45	1,64	1,80	79,7	82,0	83,4	84,6	86,7	88,0	10,3	25,4	39,7
2065	1,49	1,68	1,87	81,3	84,0	85,7	85,8	88,3	89,8	9,9	23,9	39,3

Pramen: B. Burcin a T. Kůčera. Perspektivy populačního vývoje České republiky na období 2003-2065

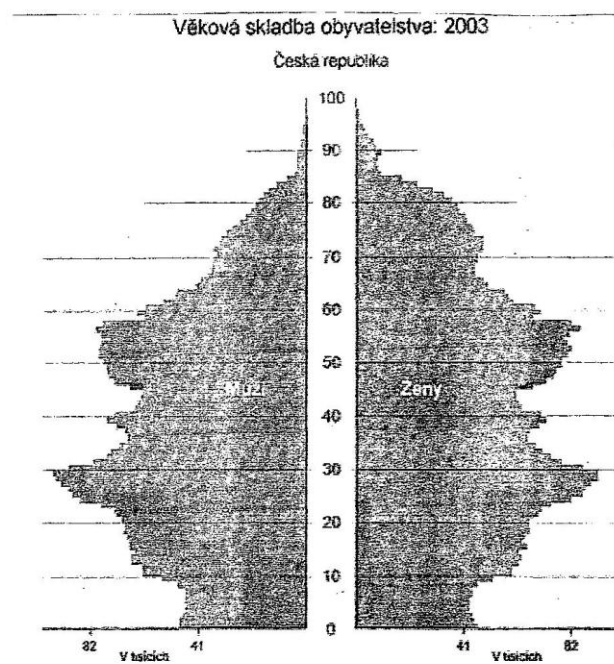
Příloha č. 4: Demografická prognóza v ČR „B“

	2003	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Počet obyvatel (tis. osob)	10 214	10 305	10 404	10 576	10 231	10 065	9 716
Věková struktura (v %)							
Muži	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0 – 19	23,0	21,2	21,1	20,3	19,4	19,8	19,8
20 – 54	53,5	51,4	48,3	44,8	42,1	40,4	40,5
55 – 64	12,4	14,3	12,3	14,1	14,4	12,8	12,1
65 –	11,1	13,2	18,2	20,8	24,1	27,1	27,7
Ženy	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0 – 19	20,7	18,9	18,7	17,9	17,3	17,7	17,8
20 – 54	49,7	47,9	45,2	41,8	38,6	36,9	37,3
55 – 64	12,9	14,7	12,3	14,0	14,6	12,6	11,6
65 –	16,7	18,5	23,8	26,4	29,6	32,8	33,3
Obě pohlaví	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0 – 19	21,8	20,0	19,9	19,1	18,3	18,7	18,8
20 – 54	51,6	49,6	46,7	43,3	40,3	38,6	38,9
55 – 64	12,7	14,5	12,3	14,0	14,5	12,7	11,8
65 –	14,0	15,9	21,1	23,7	26,9	29,9	30,5

Pramen: B. Burdina a T. Kušera: Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2003 – 2065

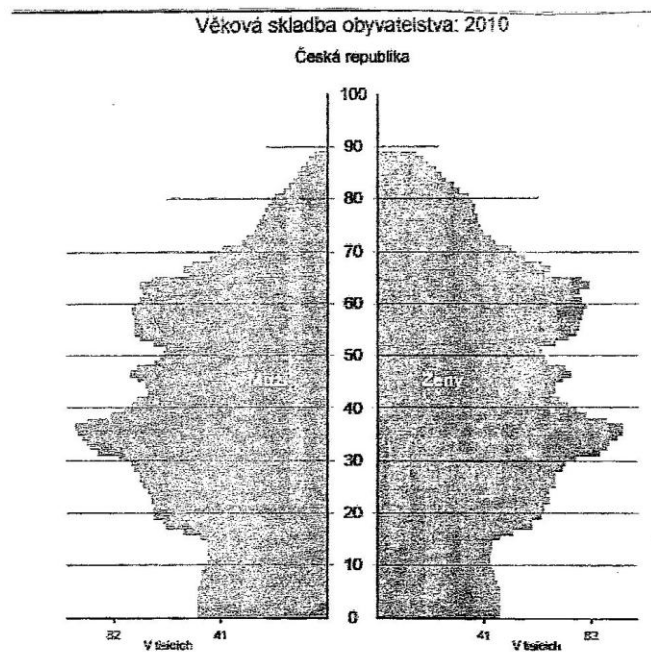
Příloha č. 5: Věková skladba obyvatelstva ČR – rok 2003

Pramen: www.czso.cz

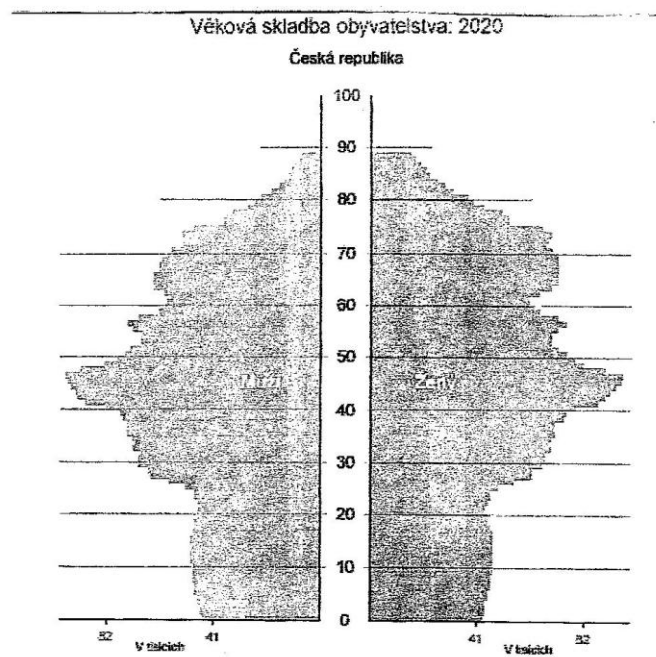
Příloha č. 6: Věková skladba obyvatelstva ČR – rok 2010

Pramen: www.czso.cz

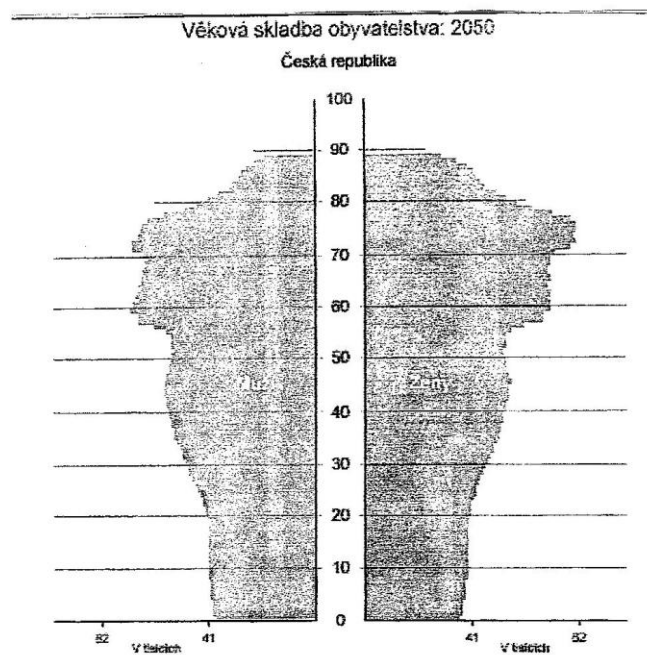
Příloha č. 7: Věková skladba obyvatelstva ČR – rok 2020

Pramen: www.czso.cz

Příloha č. 8: Věková skladba obyvatelstva ČR – rok 2050

Pramen: www.czso.cz

Příloha č. 9: Rozdělení obyvatelstva ČR podle věkových skupin

Pramen: ČSÚ

Rok	celkem	0 - 14	15 - 24	25 - 44	45 - 59	60 - 64	65 - 74	75+
1993	10 334 013	2 009 752	1 679 006	2 902 957	1 884 115	515 259	881 607	461 317
1994	10 333 161	1 948 024	1 708 759	2 880 587	1 936 578	502 981	895 278	480 954
1995	10 321 344	1 893 259	1 714 582	2 861 128	1 995 268	484 827	899 146	473 134
1996	10 309 137	1 842 679	1 705 147	2 847 355	2 056 849	468 859	893 923	494 325
1997	10 299 125	1 795 032	1 684 254	2 845 959	2 116 399	455 619	885 794	516 068
1998	10 289 621	1 751 471	1 643 265	2 863 523	2 167 410	452 514	872 896	538 542
1999	10 278 098	1 707 205	1 588 798	2 896 414	2 212 723	454 880	860 076	558 002
2000	10 266 546	1 664 434	1 534 881	2 928 969	2 243 043	472 216	847 105	575 898
2001	10 206 436	1 621 862	1 483 948	2 933 242	2 262 353	490 474	830 041	584 516
2002	10 203 289	1 589 766	1 439 036	2 964 789	2 277 480	514 236	818 702	599 280
2003	10 211 455	1 554 475	1 404 100	3 012 805	2 268 850	548 033	810 370	612 822
2004	10 225 391	1 519 652	1 365 429	3 073 236	2 257 151	581 700	804 960	623 263
2005	10 235 973	1 487 148	1 346 685	3 110 825	2 247 271	597 363	808 905	637 776
2006	10 246 753	1 456 125	1 335 448	3 137 705	2 211 128	639 862	816 748	649 737
2007	10 257 181	1 432 314	1 318 295	3 160 183	2 174 302	682 009	829 958	660 120
2008	10 266 845	1 408 977	1 304 851	3 163 483	2 158 989	703 967	860 363	666 215
2009	10 275 526	1 399 254	1 277 156	3 181 673	2 155 090	717 288	894 800	670 265
2010	10 283 042	1 400 028	1 238 634	3 165 752	2 141 615	740 201	924 610	672 202
2011	10 289 470	1 405 913	1 197 181	3 172 668	2 121 048	738 340	981 188	673 132
2012	10 294 665	1 411 445	1 157 488	3 179 147	2 100 708	731 269	1 040 585	674 053
2013	10 298 517	1 416 687	1 115 386	3 187 697	2 083 997	726 961	1 089 861	677 948
2014	10 300 960	1 422 439	1 076 302	3 185 297	2 075 790	726 466	1 130 704	663 962
2015	10 301 994	1 426 352	1 036 236	3 179 223	2 074 652	721 385	1 165 776	698 370
2016	10 301 583	1 427 564	999 186	3 166 283	2 081 232	712 768	1 200 834	713 696
2017	10 299 630	1 426 290	970 897	3 135 811	2 102 399	700 584	1 230 707	731 942
2018	10 296 143	1 423 339	944 020	3 089 647	2 150 438	681 930	1 246 516	760 253
2019	10 290 961	1 417 348	933 064	3 016 270	2 220 381	655 375	1 258 425	790 098
2020	10 283 929	1 408 644	934 613	2 933 382	2 267 651	631 306	1 273 549	814 784
2021	10 274 910	1 398 356	942 016	2 848 163	2 349 677	611 174	1 266 180	859 344
2022	10 263 772	1 386 775	949 611	2 766 979	2 404 463	598 974	1 251 316	905 654
2023	10 250 439	1 374 108	957 325	2 688 017	2 443 012	609 694	1 232 367	945 916
2024	10 234 896	1 360 574	965 855	2 612 867	2 471 549	634 394	1 208 848	980 809
2025	10 217 200	1 346 384	972 821	2 554 816	2 489 545	652 324	1 184 048	1 017 262
2026	10 197 467	1 331 637	977 495	2 507 108	2 503 983	663 278	1 180 004	1 053 872
2027	10 175 867	1 316 670	980 056	2 462 256	2 518 400	670 043	1 140 506	1 087 936
2028	10 152 633	1 301 846	981 292	2 422 457	2 528 316	663 999	1 136 666	1 118 057
2029	10 128 048	1 287 555	979 837	2 384 406	2 532 190	659 502	1 138 926	1 145 632
2030	10 102 433	1 274 155	976 058	2 348 098	2 530 450	665 599	1 137 066	1 171 007
2031	10 075 373	1 261 272	971 110	2 314 716	2 520 787	681 663	1 132 066	1 193 779
2032	10 047 124	1 249 193	965 250	2 283 260	2 500 490	707 533	1 129 896	1 211 502
2033	10 017 902	1 238 137	958 638	2 249 548	2 466 570	748 876	1 135 256	1 220 877
2034	9 987 844	1 228 274	951 361	2 219 661	2 417 155	795 522	1 153 725	1 222 146
2035	9 957 079	1 219 739	943 437	2 187 266	2 371 242	835 477	1 176 112	1 223 806
2036	9 925 684	1 212 596	934 712	2 155 592	2 327 323	867 183	1 201 681	1 226 617
2037	9 893 747	1 206 849	925 235	2 130 446	2 280 459	898 555	1 232 814	1 231 389
2038	9 861 323	1 202 433	915 087	2 105 387	2 235 452	888 529	1 268 063	1 246 372
2039	9 828 428	1 199 208	904 397	2 083 303	2 181 631	874 981	1 310 053	1 264 855
2040	9 795 118	1 197 000	893 325	2 091 206	2 132 179	847 854	1 354 671	1 278 883
2041	9 761 364	1 195 543	882 091	2 093 678	2 085 321	815 855	1 399 849	1 289 027
2042	9 727 187	1 194 527	871 004	2 095 430	2 039 552	796 627	1 441 785	1 298 262
2043	9 692 609	1 193 588	860 402	2 096 543	1 997 633	755 804	1 480 831	1 307 808
2044	9 657 621	1 192 354	850 674	2 097 791	1 954 394	729 883	1 510 052	1 322 473
2045	9 622 248	1 190 477	842 220	2 096 858	1 912 463	718 210	1 520 352	1 341 688
2046	9 586 471	1 188 338	834 674	2 092 866	1 874 897	711 695	1 518 725	1 365 276
2047	9 550 225	1 185 670	828 316	2 086 043	1 840 765	704 543	1 509 055	1 395 833
2048	9 513 476	1 182 285	823 306	2 077 241	1 805 501	703 270	1 483 135	1 438 738
2049	9 476 192	1 178 077	819 684	2 065 254	1 776 238	697 866	1 448 604	1 490 469
2050	9 438 334	1 173 004	817 389	2 050 599	1 746 723	694 540	1 415 382	1 540 697

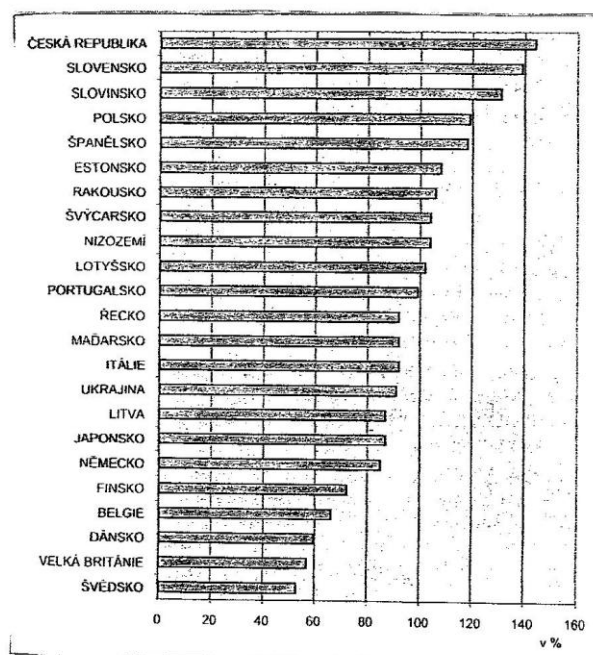
Příloha č. 10: Naděje dožití v ČR

Pramen: ČSÚ

Věk	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2010	2030	2050
Muži														
0	69,2	69,5	69,7	70,4	70,5	71,1	71,4	71,6	72,1	72,1	72,0	73,1	76,0	78,9
60	15,6	15,9	15,9	16,3	16,4	16,7	16,8	17,0	17,3	17,3	17,2	18,2	20,5	22,8
65	12,4	12,8	12,7	13,1	13,2	13,4	13,6	13,7	13,9	13,9	13,8	14,7	16,8	18,7
Ženy														
0	76,4	76,8	76,6	77,3	77,5	78,1	78,1	78,3	78,4	78,5	78,5	79,4	81,9	84,5
60	19,9	20,0	20,0	20,4	20,7	21,0	21,0	21,2	21,2	21,3	21,3	22,1	24,2	26,3
65	15,9	16,0	16,0	16,4	16,6	16,9	16,9	17,1	17,1	17,2	17,1	17,9	19,9	21,7

Příloha č. 11: Prognóza růstu podílu osob starších 65 let na celkové populaci ve vybraných zemích do roku 2055 (v %)

Pramen: Šulc J.: Penzijní přípojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání, GRADA Publishing, a. s., Praha 2004, s. 17

Příloha č. 12: Sazby pojistného od roku 1993 (v %)

Pramen: Weberová J.: Pojistné sociálního zabezpečení v kontextu časového vývoje

Poplatník/plátce		1. 1. 1993	1. 1. 1994	1. 1. 1996	1. 1. 2004	1. 1. 2009	1. 1. 2010
Zaměstnanec	NP	1,2	1,2	1,1	1,1	-	-
	DP	6,8	6,8	6,5	6,5	6,5	6,5
	SPZ	1	0,75	0,4	0,4	-	-
Zaměstnavatel	NP	3,6	3,6	3,3	3,3	2,3	1,4
	DP	20,4	20,4	19,5	21,5	21,5	21,5
	SPZ	3	2,25	3,2	1,2	1,2	1,2
OSVČ	NP	4,8	4,8	4,4	4,4	1,4	1,4
	DP	27,2	27,2	26	28	28	28
	SPZ	4	3	3,6	1,6	1,6	1,2

NP – Nemocenské pojištění

DP – Důchodové pojištění

SPZ – Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti

Příloha č. 13: Prognóza veřejných výdajů na důchody v ČR

Pramen: MPSV

Rok	% HDP			
	celkem	starobní	invalidní	pozůstalostní
2005	8,2	5,9	1,5	0,7
2010	7,9	5,7	1,4	0,7
2015	7,9	5,7	1,4	0,6
2020	8,1	5,9	1,5	0,6
2025	8,5	6,2	1,6	0,6
2030	9,0	6,6	1,7	0,6
2035	9,8	7,2	1,8	0,7
2040	10,9	8,3	1,9	0,7
2045	11,7	9,0	1,9	0,7
2050	12,3	9,6	1,9	0,7

Příloha č. 14: Doklady potřebné k podání žádosti o důchod

Následující doklady jsou třeba při podávání žádosti o důchod starobní nebo invalidní

- Občanský průkaz; u cizinců pas či povolení k pobytu.
- Doklady o studiu, popř. učení (i nedokončeném).
- Při sepisování žádosti uvádí občan údaje o dobách pojištění od ukončení povinné školní docházky do současné doby. Pokud je mu z předstihového řízení, vyvolaného v minulosti v období do 31. prosince 2005 zaměstnavatelem, nebo z „Informativního osobního listu důchodového pojištění“, který si sám vyžádal, známo, že některá období jeho výdělečné činnosti v evidenci ČSSZ chybí, předkládá náhradní doklady, které prokazují tuto chybějící dobu (např. potvrzení zaměstnavatele, pracovní smlouvy, čestná prohlášení nejméně dvou svědků a žadatele o důchod), případně alespoň uvede přesnou adresu tehdejších zaměstnavatelů s tím, že došetření následně provede sám orgán sociálního zabezpečení.
- Bylo-li žadateli o důchod v minulosti vydáno rozhodnutí OSSZ o době a rozsahu péče o dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči, popř. o převážně či úplně bezmocnou osobu starší 80 let, uvede do žádosti dobu výkonu této péče.
- Muži předkládají doklady o výkonu vojenské služby, popř. v žádosti uvádějí, zda a na jaké období jim bylo vydáno rozhodnutí OSSZ o době a rozsahu péče o dítě do 4 let věku.
- Ženy předkládají doklady prokazující výchovu dětí pro snížení věkové hranice nebo pro zhodnocení doby péče o dítě (rodné listy dětí i osvojených nebo dětí, které převzaly do péče nahrazující péči rodičů).
- Jde-li o osvojené dítě, je třeba předložit doklad o datu osvojení; jde-li o dítě, které žena převzala do péče nahrazující péči rodičů, při níž dítě na ni bylo převážně odkázáno výživou, kterou mu nemohli ze závažných důvodů zajistit jeho rodiče, je nutné toto prokázat věrohodným dokladem, např. potvrzením orgánu péče o rodinu a dítě.
- Jde-li o dítě manžela, které mu bylo svěřeno do výchovy rozhodnutím soudu, nebo zemřel-li druhý rodič dítěte, je nutné předložit toto rozhodnutí soudu, nebo úmrtní list zemřelého rodiče a oddací list o uzavření sňatku mezi žadatelem/žadatelkou a matkou/otcem dítěte.
- Potvrzení zaměstnavatele o vyplácených náhradách za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti náležející za pracovní úraz, popř. za nemoc z povolání.

- Muži i ženy pečující po 30. červnu 2007 o děti do 4 let věku, prokazují dobu této péče čestným prohlášením, které je nutno učinit na OSSZ při sepisování žádosti o důchod, a to na předepsaném tiskopise (péče je započítatelná tomu z rodičů, který ji zajišťoval ve větším rozsahu).

- Potvrzení zaměstnavatele o zvláštním příspěvku horníkům, vypláceném před rokem 1996.

- V případě, že občan požaduje výplatu důchodu poukazovat na účet u peněžního ústavu, je nutno k žádosti přiložit vyplněný a bankou potvrzený tiskopis „Žádost o zařízení výplaty důchodu poukazem na účet.“

- Vykonával-li občan zaměstnání v cizině, předkládá o tomto svém zaměstnání doklady, které vlastní. Zároveň v žádosti uvádí název a adresu cizozemského nositele pojištění a cizozemské číslo pojištění.

- K žádosti je rovněž nutno předložit „Evidenční list důchodového pojištění“ z posledního zaměstnání. Tento tiskopis předkládá zaměstnavatel na vyžádání OSSZ/PSSZ/MSSZ.

Následující doklady jsou třeba při podávání žádosti o důchod pozůstalostní

- Občanský průkaz; u cizinců pas či povolení k pobytu.
- Úmrtní list zesnulého.
- Oddací list – při žádosti o důchod vdovský/vdovecký.
- Rodné listy dětí – při žádosti o důchod sirotčí.

V případě, že osoba, po které se žádá o důchod pozůstalostní, dosud nepobírala vlastní důchod, předkládá pozůstalá osoba navíc veškeré doklady týkající se zesnulého/ho, které se předkládají k žádosti o důchod starobní či invalidní.

Pramen: Národní pojištění č. 10, 2008, s. 13-14 a Národní pojištění č. 2, 2010, s. 37-38.

Příloha č. 15: Základní ukazatelé vývoje penzijního připojištění v ČR – rok

2010

Pramen: www.mfcr.cz

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	1-2q 2010
Penzijní připojištění ¹⁾	Počet	2 372 117	2 534 436	2 621 881	2 739 556	2 963 730	3 279 727	3 593 645	3 936 357	4 394 522	4 470 176
	Přínustek (%)	6,8	3,5	4,5	8,2	10,7	9,6	9,5	6,9	4,5	1,7
Nová penzijní připojištění	Počet	595 396	407 797	347 428	372 060	435 705	544 289	586 310	590 490	524 867	256 052
	Přínustek (%)	-31,5	-14,8	7,1	17,1	24,9	2,6	5,0	0,7	-11,1	-51,2
Penzijní připojištění s vedenými příspěvky zaměstnavatele ²⁾	Počet	416 421	567 745	650 209	727 992	801 627	1 028 850	1 129 618	1 222 639	1 261 525	1 276 772
	Přínustek (%)	36,3	14,5	12,0	10,1	15,8	10,9	9,8	8,2	3,2	1,2
Státní příspěvky poukázané za příslušné období	Objem (mln.Kč)	2 470	2 658	2 770	2 930	3 222	4 162	4 651	5 088	5 347	2 734
	Přínustek (%)	7,6	4,2	5,8	10,0	14,3	13,0	11,7	9,4	5,1	-48,9
Příspěvky účastníků ³⁾	Objem (mln.Kč)	9 084	10 040	10 957	11 770	13 146	15 335	17 607	20 211	22 955	11 263
	Přínustek (%)	10,5	9,1	7,4	11,7	16,7	14,8	14,8	8,3	4,9	-50,9
Průměrný měsíční státní příspěvek	Objem (Kč)	88,98	90,24	89,83	96,02	97,73	98,65	102,19	103,85	104,87	104,86
	Přínustek (%)	1,4	-0,5	6,9	1,8	0,9	3,6	1,6	1,0	0,3	-0,3
Průměrný měsíční příspěvek účastníka	Objem (Kč)	326,17	340,27	354,02	383,69	396,84	407,90	430,75	449,67	443,91	428,00
	Přínustek (%)	4,3	4,0	8,4	3,4	2,8	5,6	4,4	0,2	-1,5	-3,6

1) Stav ke konci období; údaj uvádí počet připojištění, která nejsou v evidenci ukončena

2) Stav ke konci období od účinnosti novely zákona č. 42/1994 Sb. zákonem č. 170/1999 Sb. (od 3. 8. 1999)

3) Příspěvky účastníků jsou uvedeny bez příspěvků placených zaměstnavateli za své zaměstnance

4) Veskéré údaje jsou z evidence Ministerstva financí a jsou uvedeny za příslušné období (pokud není uvedeno jinak)

Příloha č. 16: Seznam členů APF ČR 2010

Pramen: www.apfer.cz

P.Č.	Název fondu	Adresa	Telefon/fax	Email / WWW	IČO
1.	AEGON Penzijní fond, a.s.	Na Pankráci 26/322 140 00 Praha 4	244090383 244090390 (fax)	vasedotazy@aegon.cz http://www.aegon.cz	27916430
2.	Allianz penzijní fond, a.s.	Ke Štvanici 656/3 186 00 Praha 8	224405789 242455401 (fax)	penz-fond@allianz.cz http://www.allianz.cz/penzijni fond	25612603
3.	AXA penzijní fond a.s. (dříve Winterthur penzijní fond, a.s.)	Ůzká č.p.8/488 602 00 Brno- město	531021111 531021237 (fax)	info@axa.cz http://www.axa.cz	61859818
4.	ČSOB PF Progres, a. s. člen skupiny ČSOB (dříve ČSOB PF, a.s.)	Radlická 333/150 150 57 Praha 5	224116766 224119541 (fax)	csobpfprogres@csob.cz http://www.csobpf.cz	60917776
5.	ČSOB PF Stabilita, a. s. člen skupiny ČSOB (dříve Českomoravský PF, a.s.)	Radlická 333/150 150 57 Praha 5	224116767 224119543 (fax)	csobpfstabilita@csob.cz http://www.csobpf.cz	61859265
6.	Generali penzijní fond a.s.	Bělehradská 132 120 84 Praha 2	221091000 221091453 (fax)	penzijni.fond@generali.cz http://www.generalipf.cz	63998475
7.	ING Penzijní fond, a.s. (dříve Průmyslový penzijní fond, a.s.)	Nádražní 25 150 00 Praha 5	800159159 257473555 (fax)	klient@ingpf.cz http://www.ing.cz	63078074
8.	PF České pojišťovny, a.s.	Truhlářská 1106/9 110 00 Praha	221109111 221109518 (fax)	pfcf@pfcf.cz http://www.pfcf.cz	61858692

		1			
9.	PF České spořitelny, a.s.	Poláčkova 1976 140 21 Praha 4	261075112 261075189 (fax)	pfcs@pfcs.cz http://www.pfcs.cz	61672033
10.	PF Komerční banky, a.s.	Lucemburská 7/1170 130 00 Praha 3	272173111 272173101 (fax)	pf-kb@pf-kb.cz http://www.pfkb.cz	61860018

P.Č.	Název přidruženého člena	Adresa	Telefon/fax	Mail/www	IČO
1.	Deloitte Advisory s.r.o.	Nile House Karolinská 654/2 186 00 Praha 8	246042500 246042555 (fax)	DeloitteCZ@deloitteCE.com http://www.deloitte.cz	27582167
2.	KPMG Česká republika,s.r.o.	Pobřežní 648/1 186 00 Praha 8	222123111 222123100 (fax)	kpmg@kpmg.cz http://www.kpmg.cz	00553115

Příloha č. 17: Stanovení důchodového věku v ČR

Pramen: Národní pojištění č. 1, 2006, s. 19

Rok narození	Mazl	Ženy (podle počtu vychovaných dětí)				
		bezdětná	1 dítě	2 děti	3 až 4 děti	5 a více dětí
před rokem 1936	60	57	56	55	54	53
1936	60 + 2	57	56	55	54	53
1937	60 + 4	57	56	55	54	53
1938	60 + 6	57	56	55	54	53
1939	60 + 8	57 + 4	56	55	54	53
1940	60 + 10	57 + 8	56 + 4	55	54	53
1941	61	58	56 + 8	55 + 4	54	53
1942	61 + 2	58 + 4	57	55 + 8	54 + 4	53
1943	61 + 4	58 + 8	57 + 4	56	54 + 8	53 + 4
1944	61 + 6	59	57 + 8	56 + 4	55	53 + 8
1945	61 + 8	59 + 4	58	58 + 8	55 + 4	54
1946	61 + 10	59 + 8	58 + 4	57	55 + 8	54 + 4
1947	62	60	58 + 8	57 + 4	56	54 + 8
1948	62 + 2	60 + 4	59	57 + 8	56 + 4	55
1949	62 + 4	60 + 8	59 + 4	58	56 + 8	55 + 4
1950	62 + 6	61	59 + 8	58 + 4	57	55 + 8
1951	62 + 8	61 + 4	60	58 + 8	57 + 4	56
1952	62 + 10	61 + 8	60 + 4	59	57 + 8	56 + 4
1953	63	62	60 + 8	59 + 4	58	56 + 8
1954	63	62 + 4	61	59 + 8	58 + 4	57
1955	63	62 + 8	61 + 4	60	58 + 8	57 + 4
1956	63	63	61 + 8	60 + 4	59	57 + 8
1957	63	63	62	60 + 8	59 + 4	58
1958	63	63	62	61	59 + 8	58 + 4
1959	63	63	62	61	60	58 + 8
po roce 1959	63	63	62	61	60	59

Příloha č. 18: Důchodový věk platný od roku 2010 v ČR

Pramen: Národní pojištění č. 10, 2009, s. 12

Rok narození	Muži	Žena					
		bezdětná	1 dítě	2 děti	3 děti	4 děti	5 a více dětí
1936	60 + 2	57	56	55	54	54	53
1937	60 + 4	57	56	55	54	54	53
1938	60 + 6	57	56	55	54	54	53
1939	60 + 8	57 + 4	56	55	54	54	53
1940	60 + 10	57 + 8	56 + 4	55	54	54	53
1941	61	58	56 + 8	55 + 4	54	54	53
1942	61 + 2	58 + 4	57	55 + 8	54 + 4	54 + 4	53
1943	61 + 4	58 + 8	57 + 4	56	54 + 8	54 + 8	53 + 4
1944	61 + 6	59	57 + 8	56 + 4	55	55	53 + 8
1945	61 + 8	59 + 4	58	56 + 8	55 + 4	55 + 4	54
1946	61 + 10	59 + 8	58 + 4	57	55 + 8	55 + 8	54 + 4
1947	62	60	58 + 8	57 + 4	56	56	54 + 8
1948	62 + 2	60 + 4	59	57 + 8	56 + 4	56 + 4	55
1949	62 + 4	60 + 8	59 + 4	58	56 + 8	56 + 8	55 + 4
1950	62 + 6	61	59 + 8	58 + 4	57	57	55 + 8
1951	62 + 8	61 + 4	60	58 + 8	57 + 4	57 + 4	56
1952	62 + 10	61 + 8	60 + 4	59	57 + 8	57 + 8	56 + 4
1953	63	62	60 + 8	59 + 4	58	58	56 + 8
1954	63 + 2	62 + 4	61	59 + 8	58 + 4	58 + 4	57
1955	63 + 4	62 + 8	61 + 4	60	58 + 8	58 + 8	57 + 4
1956	63 + 6	63	61 + 8	60 + 4	59	59	57 + 8
1957	63 + 8	63 + 4	62	60 + 8	59 + 4	59 + 4	58
1958	63 + 10	63 + 8	62 + 4	61	59 + 8	59 + 8	58 + 4
1959	64	64	62 + 8	61 + 4	60	60	58 + 8
1960	64 + 2	64 + 2	63	61 + 8	60 + 4	60 + 4	59
1961	64 + 4	64 + 4	63 + 4	62	60 + 8	60 + 8	59 + 4
1962	64 + 6	64 + 6	63 + 8	62 + 4	61	61	59 + 8
1963	64 + 8	64 + 8	64	62 + 8	61 + 4	61 + 4	60
1964	64 + 10	64 + 10	64 + 4	63	61 + 8	61 + 8	60 + 4
1965	65	65	64 + 8	63 + 4	62	62	60 + 8
1966	65	65	65	63 + 8	62 + 4	62	61
1967	65	65	65	64	62 + 8	62	61 + 4
1968	65	65	65	64	63	62	61 + 8

Příloha č. 19: Srovnání PAYG versus FF a DB versus DC důchodových systémů

Pramen: Bezděk V. a kol.: Závěrečná zpráva výkonného týmu pro důchodovou reformu

	Výhody	Nevýhody
PAYG	Odolnost vůči cyklickému vývoji ekonomiky	Citlivost na demografický vývoj (porodnost a migrace) Citlivost na rostoucí dobu dožití Závislost na vývoji domácí ekonomiky Riziko mezigenerační nespravedlnosti (PAYG DB) - riziko politického zneužití
FF	Odolnost vůči demografii (porodnost a migrace) Možnost mezinárodní diverzifikace Mezigenerační spravedlnost (FDC) Závislost na kvalitě institucion. prostředí (1)	Citlivost na vývoj na finančních trzích Vysoké administrativní náklady Citlivost na rostoucí dobu dožití Závislost na kvalitě institucion. prostředí (1)
DB	Umožňuje solidaritu uvnitř generace Vyšší jistota ohledně výše dávky, pokud je systém udržitelný a imunní vůči politickým rizikům Možnost motivace k pozdějšímu odchodu do důchodu	Riziko demotivace setrvání na trhu práce Nejistá výše dávky v případě dlouhodobé neudržitelnosti systému a politických intervencí. Riziko neklesá s růstem věku jedince Nedokáže automaticky reagovat na růst doby dožití
DC	Netrestá delší setrvání na trhu práce Ve vyšším věku nejistota ohledně výše dávky významně klesá Automatická reakce na růst doby dožití	Riziko chudoby pro ohrožené skupiny Méně jistá výše dávky na počátku pracovní kariéry

Poznámka: (1) Může být výhodou i nevýhodou pro FF systém. Institucionálním prostředím se rozumí regulace a dohled, politické intervence a efektivita fondů (administrativní náklady).

PAYG – Průběžné financování důchodového systému

FF – Fondové financování důchodového systému

DB – Důchodový systém dávkově definovaný

DC - Důchodový systém příspěvkově definovaný

Příloha č. 20: Sociální a zdravotní pojištění v ČR v roce 2010

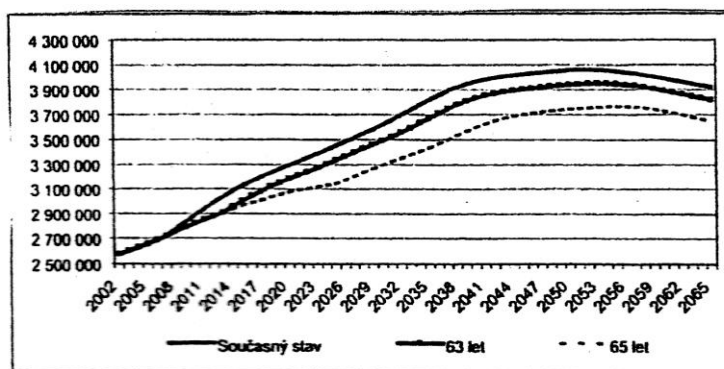
Pramen: Národní pojištění č. 1, 2010, s. 40-41

Všeobecný vyměřovací základ	23 280 Kč
Přepočítávací koeficient	1,0184
„Průměrná mzda“ (všeobecný vyměřovací základ x přepočítávací koeficient)	23 709 Kč
Maximální roční vyměřovací základ (72násobek průměrné mzdy)	1 707 048 Kč
Splatnost pojistného na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění	od 1. do 20. dne následujícího měsíce
Den platby pojistného	den připsání na účet
DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ	
Odvod na důchodové pojištění z vyměřovacího základu	
- zaměstnanec	6,5 %
- zaměstnavatel (včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti 1,2 %)	22,7 %
- osoba samostatně výdělečně činná	29,2 %
Minimální vyměřovací základ OSVČ	
- do podání Přehledu o příjmech a výdajích za předchozí kalendářní rok při hlavní činnosti	5 889 Kč
při vedlejší činnosti	2 356 Kč
- v měsíci podání Přehledu za předchozí kalendářní rok a dalších při hlavní činnosti	5 928 Kč
při vedlejší činnosti	2 371 Kč
Minimální výše zálohy na pojistné OSVČ (včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti)	
- do podání Přehledu o příjmech a výdajích za předchozí kalendářní rok při hlavní činnosti	1 720 Kč
při vedlejší činnosti (s povinností platit zálohy)	688 Kč
- v měsíci podání Přehledu za předchozí kalendářní rok a dále při hlavní činnosti	1 731 Kč
při vedlejší činnosti (s povinností platit zálohy)	693 Kč

Rozhodná částka pro povinnou účast na důchodovém pojištění OSVČ vykonávající vedlejší činnost	56 902 Kč
Částka rozhodného příjmu pro účast na důchodovém pojištění ¹	6 000 Kč
Pojistné osob dobrovolně účastnících důchodového pojištění minimálně	1 660 Kč
Výpočet osobního vyměřovacího základu pro stanovení procentní výměry důchodu	
- do I. redukční hranice	100 %
- mezi I. a II. redukční hranicí	30 %
- nad II. redukční hranicí	10 %
Redukční hranice	
I.	10 500 Kč
II.	27 000 Kč
Výpočet procentuální výměry důchodu z výpočtového základu/rok pojištění	1,5 %
Základní výměra důchodu	2 170 Kč
NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ	
Odvod na nemocenské pojištění z vyměřovacího základu	
- zaměstnanec	0
- zaměstnavatel	2,3 %
- osoba samostatně výdělečně činná (dobrovolně)	1,4 %
	minimálně 56 Kč
Pojištění nejsou:	
- studenti a žáci,	
- společníci a jednatelé společností s ručením omezeným, komanditisté komanditérských společností,	
- členové družstev, pokud činnost vykonávají mimo pracovněprávní vztah	
Rozhodný příjem podmiňující účast na pojištění	2 000 Kč
Redukční hranice pro úpravu denního vyměřovacího základu	
I.	791 Kč
II.	1 186 Kč
III.	2 371 Kč
Denní vyměřovací základ pro nemocenské, ošetrovné a náhradu mzdy, pro peněžitou pomoc v mateřství a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	
- z částky do I. redukční hranice	90 %
- z částky mezi I. a II. redukční hranicí	60 %

Příloha č. 21: Variantní prognóza počtu osob v důchodovém věku do roku 2065 v ČR

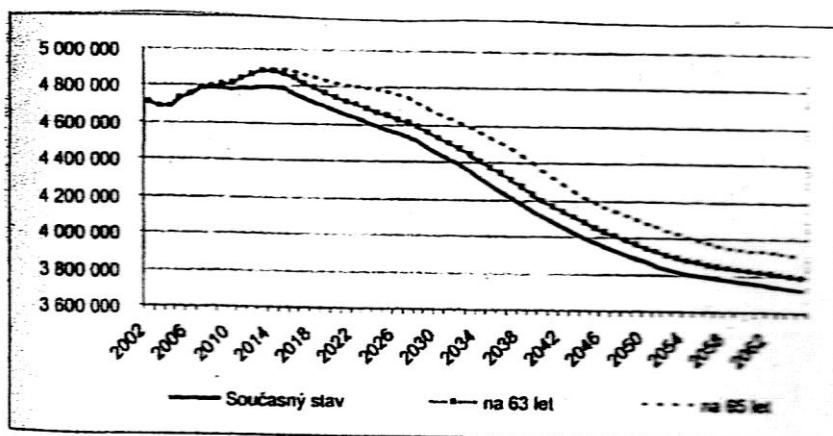
Pramen: Šulc J.: Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání, GRADA Publishing, Praha 2004, s. 76

Pramen: Návrh pokračování reformy důchodového systému, pracovní materiál MPSV

Příloha č. 22: Variantní prognóza počtu plátců odvodu na důchodové pojištění do roku 2065 v ČR

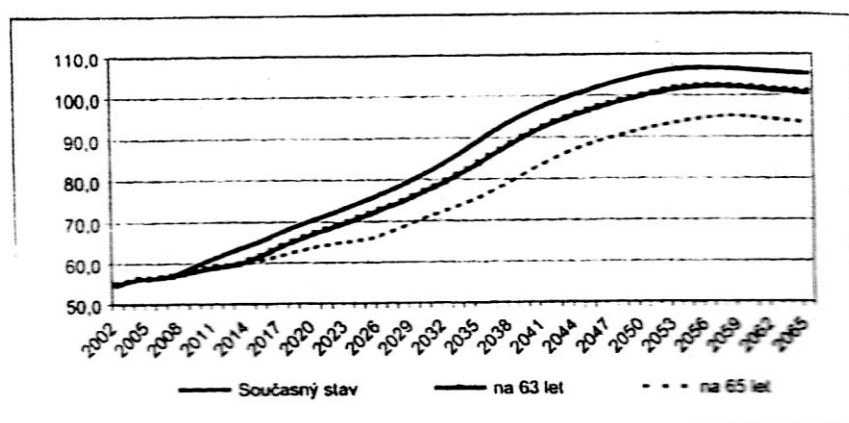
Pramen: Šulc J.: Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání, GRADA Publishing, Praha 2004, s. 77

Pramen: Návrh pokračování reformy důchodového systému, pracovní materiál MPSV

Příloha č. 23: Variantní prognóza míry závislosti, tj. podílu počtu příjemců penzí na počtu plátců odvodu na důchodové pojištění do roku 2065 v ČR (v %)

Pramen: Penzijní připojištění, 2. aktualizované a rozšířené vydání, GRADA Publishing, Praha 2004, s. 78

Pramen: Návrh pokračování reformy důchodového systému, pracovní materiál MPSV

Příloha č. 24: Započítávání doby studia pro účely důchodového pojištění (nejen) ve státech Evropské unie

	Započítávání doby studia pro účely důchodového pojištění	Poznámka
Belgie	Ano	jedná se o dobu tzv. "uznaného" studia (recognised studies)
Dánsko	Ne	
Německo	Ano	studium a vyšší vzdělávání nad 16 (17) rokem věku
Řecko	Ano	doba studijního volna "educational leave", možnost splatit příspěvky za dva roky studia
Španělsko	Ne	
Francie	Ne	
Irsko	Ne	
Island	Ne	
Itálie	Ne	
Lichtenštejnsko	Ne	
Lucembursko	Ano	vzdělávání v době od 18 do 27 let
Nizozemí	Ne	
Norsko	Ne	
Rakousko	Ne	omezená možnost "zakoupení" doby
Portugalsko	Ne	
Švýcarsko	Ne	
Finsko	Ne	
Švédsko	Ano	existence definované platby za tuto dobu
Velká Británie	Ne	
Albánie	Ne	rada ministrů může definovat doby zahrnuté do pojištění, i když za ně není odvedeno pojistné
Arménie	Ne	
Austrálie	Ne	
Azerbajdžán	Ano	započítáváno jako doba zaměstnání
Bulharsko	Ne	
Kanada	Ne	
Chorvatsko	Ne	
Kypr	Ano	
Estonsko	Ano	tzv. "full time study" denní studium
Maďarsko	Ne	
Lotyšsko	Ano	doba studia v instituci zabývající se vyšším vzděláváním
Moldávie	Ano	
Polsko	Ano	doba pokryta příspěvkem ze státního rozpočtu
Rumunsko	Ne	

Rusko	Ne	pravděpodobně ano při jiném než "standardním" výpočtu dávky
Slovensko	Ne	
Slovinsko	Ano	před a post graduální studium a zaměstnavatel může "zakoupit" dobu studia

Pramen: MPSV

Příloha č. 25: Kontakty – poskytnutí odborné pomoci ve věcech důchodového pojištění v ČR

Kontakty

Odbornou pomoc ve věcech důchodového pojištění jsou povinny poskytovat občanům a organizacím okresní správy sociálního zabezpečení (OSSZ), v Praze Pražská správa sociálního zabezpečení (PSSZ) a její územní pracoviště.

Česká správa sociálního zabezpečení

Křížová 25, 225 08 Praha 5

Tel.: +420 257 062 860

www.cssz.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Na Poříčnickém právu 1, 128 01 Praha 2

Tel.: +420 221 921 111

www.mpsv.cz

e-mail: posta@mpsv.cz

Pramen: MPSV

**Příloha č. 26: Osvěta MPSV – Invalidní důchody – Změny v posuzování
invalidity od 1. ledna 2010**

Pramen: MPSV

Co se mění

Od 1. ledna 2010 existují tři stupně invalidity a invalidní důchod ve třech dávkových pásech. Zavedl je zákon č. 306/2008 Sb., který novelizuje současný zákon o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb. To vše v rámci I. etapy důchodové reformy. Nový právní předpis stanoví, že pojištěnec je invalidní, jestliže mu kvůli dlouhodobě nepřetržitěmu zdravotnímu stavu poklesla pracovní schopnost nejméně o 35 %. Na míře poklesu pracovní schopnosti závisí stupeň invalidity:

- 1. stupeň se týká pojištěnců, jejichž pracovní schopnost poklesla nejméně o 35 %, nejvíce však o 49 %.
- Invalidita 2. stupně znamená pokles pracovní schopnosti nejméně o 50 %, nejvíce však o 69 %.
- Nejtěžší, tj. 3. stupeň invalidity se týká těch pojištěnců, kterým poklesla pracovní schopnost nejméně o 70 %.

V souvislosti s třístupňovou invaliditou 1. ledna 2010 nově účinnosti vyhláška č. 359/2009 Sb., která nově stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě. Nahrazuje v oblasti posuzování invalidity 15 let starou legislativu – vyhlášku č. 284/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Proč ke změně došlo

Podstatou změny bylo zajistit klientům systému důchodového pojištění a posudkové službě sociálního zabezpečení adekvátní přístup, který respektuje pokroky v medicíně. Stejně jako není dnes možné diagnostikovat a léčit podle poznatků lékařské vědy z roku 1995, nebylo možné posuzovat zdravotní stav a pracovní schopnost na základě 15 let starých znalostí.

Smyslem třístupňové invalidity je cílenější směřování invalidních důchodů podle jednotlivých stupňů poklesu pracovní schopnosti. Zákon o důchodovém pojištění také nově od 1. ledna 2010 zavádí transformaci invalidního důchodu v důchod starobní při dosažení 65 let věku a rovněž chrání stavající pozivatele invalidních důchodů v případě, že při první kontrole lékařské prohlídce invalidity konané po 1. lednu 2010 dojde ke změně stupně invalidity. Podle právních předpisů účinných do 31. prosince 2009 se bude nadále posuzovat invalidita za dobu před 1. lednem 2010.

Posuzování v praxi

Vyhláška č. 359/2009 Sb. k zákonu o důchodovém pojištění upravuje proces stanovení procentní míry poklesu pracovní schopnosti a posuzování invalidity. Rovněž vymezuje náležitosti posudku o invaliditě. Procentní míry poklesu pracovní schopnosti jsou uvedeny v příloze vyhlášky. Na přípravě tohoto předpisu se s lekáři Ministerstva práce a sociálních věcí ČR podíleli odborníci z jednotlivých oblastí medicíny České lékařské společnosti J. E. Purkyně tak, aby hodnocení odpovídalo nejnovějším poznatkům v diagnostice a léčbě jednotlivých chorob. V případě zdravotního postižení, které je příčinou dlouhodobě nepřetržitého zdravotního stavu a není uvedeno v příloze, stanoví se pokles pracovní schopnosti podle takového zdravotního postižení uvedeného v příloze, které je s ním funkčním dopadem nejvíce srovnatelné.

Nové termíny

Pokles pracovní schopnosti

Nově se od 1. ledna 2010 při posuzování invalidity hodnotí pokles pracovní schopnosti v důsledku omezení tělesných, smyslových a duševních schopností ve srovnání se stavem, který byl u pojištěnce před vznikem dlouhodobě nepřetržitého zdravotního stavu (DNZS). Pokud je příčinou DNZS více zdravotních postižení, pak se za rozhodující příčinu DNZS považuje takové zdravotní postižení, které má nejvýznamnější dopad na pokles pracovní schopnosti pojištěnce. Ustanovení § 3 vyhlášky o posuzování invalidity umožňuje při stanovení míry poklesu pracovní schopnosti za určitých podmínek zvýšit horní hranici stanoveného procentního rozmezí dané položky až o 10 procentních bodů. Obdobně v souladu s ustanovením § 4 citované vyhlášky lze dolní hranici míry poklesu pracovní schopnosti snížit až o 10 procentních bodů. Při narysování nebo sřizování procentní míry poklesu pracovní schopnosti je rozhodující:

- a) přítomnost více příčin DNZS,
- b) dosažené vzdělání, zkušenosti a znalosti,
- c) schopnost pokračovat v předchozí výdělečné činnosti,
- d) schopnost rekválifikace,
- e) přízná stabilizace DNZS nebo adaptace pojištěnce na své zdravotní postižení.

Stabilizovaný zdravotní stav

Považuje se za něj zdravotní stav ustálený na úrovni, která umožňuje pojištěnci vykonávat výdělečnou činnost, aniž by tato činnost jeho zdravotní stav zhoršila. Udržení stabilizace zdravotního stavu může být podmíněno dodržováním lečby či pracovních omezení.

Adaptace na zdravotní postižení

Pojištěnec je adaptován na své zdravotní postižení, jestliže nabytí, případně znovu nabytí schopnosti a dovednosti, které mu spolu se zachováním tělesnými, smyslovými a duševními schopnostmi umožňují vykonávat výdělečnou činnost bez zhoršení zdravotního stavu vlivem takové činnosti.

Hodnocení invalidity dle jednotlivých stupňů

Zachování pracovní schopnosti u invalidity 1. a 2. stupně

U invalidity 1. a 2. stupně se nově hodnotí využití zachované pracovní schopnosti. Stanovuje se, zda je pojištěnec schopen vykonávat výdělečnou činnost jen:

- s podstatně menšími nároky na tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti,
- s podstatně menšími nároky na kvalifikaci a
- v podstatně menším rozsahu a intenzitě.

Za podstatně menší nároky, rozsah nebo intenzitu se u invalidity 1. stupně považuje snížení alespoň o třetinu, u invalidity 2. stupně alespoň o polovinu. Pokud není pojištěnec schopen pokračovat v předchozí výdělečné činnosti, není schopen využít dosaženého vzdělání, zkušenosti a znalosti z předchozí výdělečné činnosti, pak se posoudí, zda je schopen rekválifikace na jiný druh výdělečné činnosti.

Zcela mimořádné podmínky a invalidita 3. stupně

Při uznání invalidity třetího stupně, tzn. v případě poklesu pracovní schopnosti nejméně o 70 %, je lékař referátu lékařské posudkové služby povinen stanovit, zda je pojištěnec schopen výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek.

Zcela mimořádnými podmínkami se rozumí zásadní úprava pracovních podmínek, pořízení a využívání zvláštního vybavení pracoviště, zvláštní úpravy stávajících strojů, nástrojů, používané

ni zvláštních pracovních pomůcek, nebo každodenní podpora nebo pomoc na pracovišti formou předávacích služeb, tlumočnických služeb nebo pracovní asistence. V posudkové praxi to znamená znáti, zda pojistěnc invalidní ve 3. stupni je za uvedených zcela mimořádných podmínek schopen pracovat.

Invalidní důchod v mimořádných případech

Invalidní důchod v mimořádných případech upravuje § 42 zákona o důchodovém pojištění. Na invalidní důchod pro invaliditu 3. stupně má nárok také osoba, která dosáhla až po 18 let věku, má trvalý pobyt na území ČR a je invalidní pro invaliditu 3. stupně, jestliže tato invalidita vznikla před dosažením 18 let věku a tato osoba nebyla účastna pojištění po potřebnou dobu (podle § 40 zákona o důchodovém pojištění). Za invaliditu 3. stupně se v tomto případě považuje rovněž takové omezení tělesných, smyslových nebo duševních schopností, které má za následek neschopnost soustavně připravovat pracovnímu uplatnění.

Transformace dříve přiznaných invalidních důchodů

Od 1. ledna 2010 nedochází v souvislosti s novou právní úpravou k oděti ani ke změně výše dosavadních plných a částečných invalidních důchodů. Mění se pouze označení, a to následujícím způsobem:

- plný invalidní důchod, na který vznikl nárok před 1. lednem 2010, ve výši, v jaké náležel k 31. prosinci 2009, se od 1. ledna 2010 považuje za invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně,
- částečný invalidní důchod, na který vznikl nárok před 1. lednem 2010, se ve výši, v jaké náležel k 31. prosinci 2009, považuje od 1. ledna 2010 za invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně, byli-li důvodem částečné invalidity pokles schopnosti soustavně vykonávat činnost nejméně o 50 %,
- za invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně se od 1. ledna 2010 považují ostatní částečné invalidní důchody, které nejsou uvedeny v předchozím bodě, a to ve výši, v jaké náležely k 31. prosinci 2009.

O změně označení invalidního důchodu budou lidé, kteří ho pobírají, informováni. Platce důchodu je povinen jim nepozději do 31. ledna 2010 poslat písemně oznámení o tom, zda jim náleží invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně, pro

invaliditu druhého stupně, nebo pro invaliditu prvního stupně. To platí obdobně i v případě přeměny plný invalidních nebo částečných invalidních důchodů od 1. ledna 2010 na starobní důchody, jestliže jsou jejich poživatelé starší 65 let.

Námítkové řízení

Od 1. ledna 2010 se zavádí institut námítek s cílem umožnit přezkoumání rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení (CSSZ) ještě před soudním přezkoumáním podle soudního řádu správního. Řízení o námítkách je správní řízení zahávané na základě podání písemných námítek jako řádného opravného prostředku proti rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení ve věcech důchodového pojištění. Námítky se podávají orgánu sociálního zabezpečení, který rozhodnutí vydal do 30 dnů ode dne jeho oznámení. Posuzování zdravotního stavu pro účely tohoto řízení je v pravomoci CSSZ. Řízení o námítkách musí být vedeno odděleně od rozhodování orgánu sociálního zabezpečení v prvním stupni. Institut námítek v důchodových věcech nenahrazuje přezkum rozhodnutí ve správním soudnictví. Před případným podáním žaloby je třeba tento řádný opravný prostředek vyčerpat.

Lidé mají k dispozici informace

Vyhledáka o posuzování invalidity v § 7 vymezuje náležitosti posudku o invaliditě. Pojistěnci to umožní být informováni o výsledku posouzení zdravotního stavu, poklesu pracovní schopnosti a invalidity. Okresní správa sociálního zabezpečení totiž posuzovanému v souladu se zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění zákona č. 479/2008 Sb., předá nebo pošle do 7 dnů stejnopis posudku o invaliditě.

Kontakty

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Na Poříčním právu 1, 128 01 Praha 2
tel.: +420 221 921 111, fax: +420 224 918 391
web: <http://www.mpsv.cz>

Česká správa sociálního zabezpečení

Křížová 25, 225 08 Praha 5
tel.: +420 257 062 860, fax: +420 257 063 360
web: <http://www.cssz.cz>

Vydáno v listopadu 2009.

Invalidní důchody

Změny v posuzování invalidity

od 1. ledna 2010

**Příloha č. 27: Osvěta ČSSZ – Změny v organizaci a působnosti LPS ČSSZ
od 1. července 2009**

Pramen: www.cssz.cz

Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) je orgán státní správy, nositel důchodového a nemocenského pojištění. Zodpovídá za starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a střeční důchody a vybrání pojistné na sociální zabezpečení. Zajišťuje vyplatu nemocenského, peněžité pomoci v mateřství, vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství a ošetřovného pro prakticky celou pracující populaci ČR. ČSSZ plní úkoly vyplývající z mezinárodních úmluv o sociálním zabezpečení a podle koordinatických nařízeních Evropské unie je stýčeným orgánem vůči zahraničním institucím (rovněž vůči Švýcarsku pro peněžité dávky v nemoci a mateřství, důchody a peněžité dávky v případě pracovních úrazů a nemoci z povolání). Jako orgán zajištění sociálních věcí ČR (MPSV).

Součástí ČSSZ je také Lékařská posudková služba (LPS ČSSZ). Lékaři LPS ČSSZ vypracovávají posudky pro systém důchodového pojištění a pro systém nemocenského pojištění provádí kompetence spojené s kontrolou správnosti posuzování zdravotního stavu, posuzování dočasné pracovní neschopnosti a potřeby ošetřování ošetřujícími lékaři. Posuzují rovněž pracovní schopnost dočasně praceneschopných pojištěnců po uplynutí podřídní doby. Posudkoví lékaři, jako odborní expertní útvar ČSSZ, objektivně hodnotí vliv nemoci, úrazu či postižení na pracovní schopnost jedince. Na podkladě posudku pro systém důchodového pojištění se rozhoduje o nározech na plný invalidní důchod nebo částečný invalidní důchod. LPS ČSSZ provádí posudkovou činnost rovněž pro oblast aplikace práva sociálního zabezpečení EU a bilaterálních smluv.

Organizace LPS ČSSZ od 1. 7. 2009

Od 1. 7. 2009 dochází ke sloučení lékařské posudkové služby úřadů práce a Lékařské posudkové služby ČSSZ. Od tohoto dne se veškerá agenda posudkové služby úřadů práce převádí do úřadů práce sociálního zabezpečení (OSSZ).

V praxi to bude znamenat, že lékaři OSSZ budou vykonávat posudkové činnosti jak pro účely invalidity, tak pro další systémy sociálního zabezpečení, které do té doby posuzovali lékaři úřadů práce.

Posudkové činnosti LPS OSSZ od 1. 7. 2009

OSSZ posuzují zdravotní stav a pracovní schopnost fyzických osob pro účely sociálního zabezpečení a pro účely poskytnutí dávek a mimořádných výhod podle jiných právních předpisů při zjišťování a kontrolních lékařských prohlídkách, za tím účelem posuzují:

- plnou invaliditu a částečnou invaliditu,
- dlouhodobě nepřetržitý zdravotní stav dítěte a jeho neschopnost vykonávat z důvodu tohoto zdravotního stavu soustavnou výdělečnou činnost,
- zda jde o fyzickou osobu zdravotně znevýhodněnou, zda si fyzická osoba může zvýšit vzhledem ke svému zdravotnímu stavu příjem vlastní prací,
- zda jde o fyzickou osobu těžce zdravotně postiženou a druh a stupeň tohoto postižení pro účely poskytnutí mimořádných výhod, příspěvku na úpravu bytu, příspěvku na úhradu za užívání bezbariérového bytu a garáže, příspěvku na zakoupení, celkovou opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla a příspěvku na individuální dopravu,
- zda jde pro účely dávek státní sociální podpory o osobu dlouhodobě těžce zdravotně postiženou, dlouhodobě zdravotně postiženou nebo o dítě dlouhodobě nemocné, stupeň závažnosti fyzické osoby pro účely příspěvku na péči.

Kompetence LPS OSSZ od 1. 1. 2010

S účinností od 1. 1. 2010 dojde k další změně právní úpravy týkající se kompetencí posudkové služby OSSZ. Od tohoto data budou OSSZ posuzovat zdravotní stav a pracovní schopnost fyzických osob pro účely invalidity a změny stupně invalidity, a jde-li o pracovní úraz nebo nemoc z povolání, také skutečnost, že invalidita vznikla jako následek pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Tato podmínka je splněna, pokud pracovní úraz nebo nemoc z povolání je jedinou nebo rozhodující příčinou dlouhodobě nepřetržitě zdravotního stavu.

Ostatní typy posudků zůstanou beze změny.

Zjišťování a kontrolní lékařské prohlídky

Zdravotní stav občanů se posuzuje při zjišťování a kontrolních lékařských prohlídkách. OSSZ provede zjišťování lékařskou prohlídkou na základě žádosti správního orgánu, který vede řízení, pro jehož účely je posudek žádan. OSSZ provede kontrolní lékařskou prohlídku:

- v termínu určeném při předchozím posouzení OSSZ na základě žádosti správního orgánu, který vede řízení, pro jehož účely je posudek žádan,
- zjistit-li posudkové významné skutečnosti, které odvodňují provedení kontrolní lékařské prohlídky,
- z podnětu orgánu sociálního zabezpečení nebo správního orgánu, na základě jehož žádosti provedla OSSZ zjišťovací lékařskou prohlídku, v těchto případech je OSSZ povinna informovat příslušný orgán o výsledku posouzení,
- z podnětu orgánu pomoci v hmotné nouzi, jde-li o prokazatelně plně invalidní (od 1. 1. 2010 invalidity třeteho stupně) pro účely řízení o dávkě pomoci v hmotné nouzi a již uplynula platnost posudku; v těchto případech je OSSZ povinna informovat orgán pomoci v hmotné nouzi o výsledku posouzení,
- z podnětu úřadu práce, jde-li o ověření skutečnosti, zda fyzická osoba je osobou se zdravotním postižením; v těchto případech je OSSZ povinna informovat úřad práce o výsledku posouzení,
- z podnětu fyzické osoby, která byla uznána invalidní, avšak její žádost o přiznání invalidního důchodu byla zamítnuta a již uplynula platnost posudku, jde-li o prokazatelně, že je osobou se zdravotním postižením podle zákona o zaměstnanosti.

Pro posouzení zdravotního stavu pro tyto účely je příslušná OSSZ podle místa trvalého bydliště žadatele.

Na žádost fyzické osoby, jejíž zdravotní stav má být posouzen, nebo s jejím souhlasem může místně příslušná OSSZ požádat o posouzení této osoby tu OSSZ, v jejímž územním obvodu je tato osoba zaměstnána nebo se v něm dlouhodobě zdržuje; popřípadě je v ústavu péči zdravotnického zařízení nebo jsou jí poskytovány pobytové sociální služby v zařízení sociálních služeb nebo je jí poskytováno vzdělávání pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením. Anebo tu OSSZ, v jejímž územním obvodu je zdravotnické zařízení, ve kterém je posuzované osobě poskytována zdravotní péče, pokud zdravotní stav posuzované osoby vyžaduje vzhledem k charakteru nemoci posouzení tímto zdravotnickým zařízením.

OSSZ předkládá posudky o tom, zda zdravotní stav osob, jejichž důchodové pojištění provádějí příslušné orgány, odvodňuje poskytnutí dávký důchodového pojištění anebo dávký nebo služby sociální péče.

Při posuzování zdravotního stavu vychází OSSZ zejména z nálezů ošetřujícího lékaře, výsledků funkčních vyšetření a výsledků vlastního vyšetření lékaře, který plní úkoly OSSZ, a z podkladů stanovených jinými právními předpisy. Vycházet bude také z podkladů vypracovaných lékařem určeným ČSSZ, tzv. smluvním lékařem.

Proti samotnému posudku o zdravotním stavu není možná podání opravného prostředku (odvolání, žaloba a od 1. 1. 2010 též námitka). Proto je třeba vždy vyčkat na rozhodnutí správního orgánu ve věci žádosti. Každé rozhodnutí obsahuje „poučení“ o možnostech podání opravných prostředků s uvedením lhůty a místa podání. V opravném řízení je posouzen zdravotní stav posudkovou komisí MPSV. Od 1. 1. 2010 je též odvolacím posudkovým orgánem ČSSZ v námitkovém řízení ve věcech důchodového pojištění.

V některých případech podávají posuzované osoby při nesouhlasu s výsledkem řízení stížnost. Stížnost lze řešit případly, kdy posuzovaná osoba nebyla spokojena s chováním pracovníků orgánu sociálního zabezpečení. K dosažení změny rozhodnutí správního orgánu je třeba podat odvolání, žalobu nebo námitku podle druhu správního rozhodnutí a příslušné právní úpravy.

V případech, kdy účastník řízení (posuzovaná osoba) nesouhlasí s rozhodnutím správního orgánu o jeho žádosti, má možnost podání opravného prostředku, kterým může být odvolání proti rozhodnutí ve správním řízení nebo podání žaloby k místně příslušnému krajskému soudu.

V důsledku nedostatečné informovanosti postupují posuzované osoby často nesprávně, když chtějí dosáhnout změny rozhodnutí správního orgánu tím, že podávají opravný prostředek (odvolání) proti posudku lékaře. Takový postup je právně neúčinný.

Od 1. 1. 2010 lze proti rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení ve věcech důchodového pojištění jako řádný opravný prostředek podat písemné námitky do 30 dnů ode dne jeho oznámení účastníku řízení. Námitky lze podat přímo na ČSSZ nebo u kterékoli OSSZ. Musí obsahovat stejné náležitosti jako odvolání podané podle správního řádu.

Orgán sociálního zabezpečení rozhodne o námitkách ve lhůtách stanovených správním řádem. Lhůty počínají běžet dnem doručení námitek orgánu sociálního zabezpečení, který je příslušný k rozhodnutí o námitkách. Závisí-li rozhodnutí o námitkách na posouzení zdravotního stavu, prodlužují se lhůty o 60 dnů. Orgán sociálního zabezpečení přezkoumává rozhodnutí, proti němuž byly podány námitky. V plném rozsahu a není přitom vázán podávanými námitkami.

Řízení o námitkách bude vedeno odděleně od rozhodování orgánu sociálního zabezpečení v prvním stupni. Nemohou se na něm podílet, ani v něm rozhodovat osoby, které se účastnily řízení o vydání napadeného rozhodnutí.

Ústředí LPS ČSSZ
Adresa: Křížová 25, 225 08 Praha 5
Elektronická podatelna: posta@cssz.cz
Webové stránky: <http://www.cssz.cz>
Telefonní ústředna: +420 257 061 111
Fax: +420 257 062 808

Regionální pracoviště LPS ČSSZ

Regionální oddělení LPS ČSSZ Praha
Trojská 1997/13a, 182 00 Praha 8
Tel.: +420 283 104 445

Regionální oddělení LPS ČSSZ střední Čechy
Trojská 1997/13a, 182 00 Praha 8
Tel.: +420 257 324 082

Regionální oddělení LPS ČSSZ jižní Čechy
A. Barcala 1461, 370 05 České Budějovice
Tel.: +420 387 755 400

Regionální oddělení LPS ČSSZ západní Čechy
Americká 28-30, 303 18 Plzeň
Tel.: +420 377 486 151

Regionální oddělení LPS ČSSZ severní Čechy
Revoluční 15, 400 01 Ústí nad Labem
Tel.: +420 475 314 219

Regionální oddělení LPS ČSSZ východní Čechy
Slezská 839, 502 00 Hradec Králové
Tel.: +420 495 076 233

Regionální oddělení LPS ČSSZ jižní Morava
Vevert 5, 656 43 Brno
Tel.: +420 541 516 159

Regionální oddělení LPS ČSSZ severní Morava
Zelená 3158/34a, 702 00 Ostrava
Tel.: +420 596 662 661

Podrobné kontakty naleznete na webových stránkách ČSSZ na adrese <http://www.cssz.cz/cz/lekarika-posudkova-sluzba/>.

Vydáno v dubnu 2009

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

**Změny v organizaci
a působnosti LPS ČSSZ
od 1. července 2009**

Lékařská posudková služba

Příloha č. 28: Zúčastněné strany ve spořicí fázi systému Opt – out – jejich práva a povinnosti. Přehled slouží jako podklad pro další právní analýzu systému Opt- out.

Pramen: Deloitte: Zpracování návrhu zásad právní úpravy možnosti opt – out ze základního důchodového systému; pro MPSV, květen 2009

Právo/povinnost	Procesy	Očekávaný dopad do legislativy
Zaměstnanec/OSVČ (po přihlášení účastník) Právo vstoupit do fondově financovaného pilíře	Proces vstupu do fondově financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (pravidla vstupu do fondově financovaného pilíře)
Povinnost platit zvýšené pojistné	Proces vstupu do fondově financovaného pilíře Proces výběru pojistného	Zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost zvolit fond	Proces vstupu do fondově financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (povinnosti účastníka fondově financovaného pilíře)
Povinnost informovat zaměstnavatele	Proces vstupu do fondově financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (povinnosti účastníka fondově financovaného pilíře)
Právo na informace o fondově financovaném pilíři	Proces vstupu do fondově financovaného pilíře Proces plnění informační povinnosti Proces změny alokace pojistného Proces převodu podílových listů	Zákon „Opt out“ (požadavky na dodatečnou informační povinnost fondů, požadavky na informační povinnost nositele pojištění)
Právo měnit alokaci pojistného	Proces změny alokace pojistného	Zákon „Opt out“ (pravidla alokace pojistného)
Právo převádět prostředky mezi jednotlivými fondy	Proces převodu podílových listů	Zákon „Opt out“ (pravidla převodu podílových listů)
Právo vystoupit z fondově financovaného pilíře	Proces přechodu do průběžně financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (pravidla výstupu z fondově financovaného pilíře)
Povinnost informovat o pracovním poměru v zahraničí	Proces odchodu z ČR do zahraničí	Zákon „Opt out“ (povinnosti účastníka fondově financovaného pilíře)
Právo na nákup anuity odpovídající naspořeným prostředkům	Proces ukončení spořicí fáze z důvodu přechodu do výplatní fáze	Zákon „Opt out“ (pravidla přechodu ze spořicí fáze do fáze výplatní) Zákon č. 155/1995 o důchodovém pojištění
Povinnost účastníka přesunout prostředky z deregistrovaného fondu	Proces zrušení registrace fondu fondově financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (principy registrace a deregistrace fondů) Zákon č. 189/2004 Sb. o kolektivním investování
V případě OSVČ: povinnost výpočtu výše pojistného	Proces výběru pojistného	Zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
V případě OSVČ: povinnost předávání pravidelného reportu s ročními zálohami	Proces výběru pojistného	Zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Zaměstnavatel Ohlašovací povinnost vůči nositeli pojištění (nové pracovní poměry, rušení pracovních poměrů)	Proces vstupu do fondově financovaného pilíře Proces změny zaměstnavatele	Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost výpočtu a zaplacení pojistného jménem účastníka	Proces výběru pojistného	Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost pravidelně měsíčně předávat informace o vyměřovacím základu, pojistném a účasti ve fondově financovaném pilíři u každého zaměstnance	Proces výběru pojistného	Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Nositel pojištění Povinnost správy sběrných účtů	Proces výběru pojistného Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (pravidla vedení individuálních majetkových účtů) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost administrace individuálních majetkových účtů účastníků fondově financovaného pilíře (přijímání pojistného, alokace pojistného, převádění prostředků)	Proces změny alokace pojistného Proces převodu podílových listů mezi fondy Proces výběru pojistného Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (pravidla vedení individuálních majetkových účtů) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost provést investiční pokyny dle požadavků účastníků	Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (pravidla vedení individuálních majetkových účtů) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost udržování front end systému pro komunikaci nutnou pro fungování fondově financovaného pilíře (dostupnost a aktuálnost informací)	Proces vstupu do fondově financovaného pilíře Proces plnění informační povinnosti Proces změny alokace pojistného Proces převodu podílových listů	Zákon „Opt out“ (požadavky na dodatečnou informační povinnost fondů, požadavky na informační povinnost nositele pojištění) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Právo odmítnout registraci fondu	Proces registrace fondu	Zákon „Opt out“ (principy registrace a deregistrace fondů) Rámcová smlouva (účastníci: nositel pojištění, investiční společnost) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Právo odmítnout žádost o vstup do fondově financovaného pilíře	Proces vstupu do fondově financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (pravidla vstupu do fondově financovaného pilíře) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost zaznamenat, že účastník se stal invalidním důchodcem	Proces invalidity ve spořicí fázi	Zákon „Opt out „ (povinnosti nositele pojištění) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost zaznamenat skutečnost, že účastník zemřel	Proces úmrtí ve spořicí fázi	Zákon „Opt out „ (pravidla postupu nositele v případě úmrtí ve spořicí fázi) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost poskytnout informaci o úmrtí oprávněným osobám	Proces úmrtí ve spořicí fázi	Zákon „Opt out „ (pravidla postupu nositele v případě úmrtí ve spořicí fázi) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost převést práva k důchodům	Proces úmrtí ve spořicí fázi	Zákon „Opt out „ (pravidla postupu nositele v případě úmrtí ve spořicí fázi) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost zaznamenat rozhodnutí účastníka o přechodu do PAYG pilíře	Proces přechodu do průběžně financovaného pilíře	Zákon „Opt out“ (pravidla výstupu z fondově financovaného pilíře) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost dohlížet nad plněním náležitostí rámcové smlouvy s investiční společností	Proces zrušení registrace fondu	Zákon „Opt out „ (principy registrace a deregistrace fondů; náležitosti rámcové smlouvy (účastníci: nositel pojištění, investiční společnost)) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Právo rozhodnout o zrušení registrace fondu	Proces zrušení registrace fondu	Zákon „Opt out „ (principy registrace a deregistrace fondů; náležitosti rámcové smlouvy (účastníci: nositel pojištění, investiční společnost)) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Povinnost informovat účastníky o deregistraci fondu	Proces zrušení registrace fondu	Zákon „Opt out „ (principy registrace a deregistrace fondů) Zákon č.582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
Investiční společnost (včetně práv a povinností přenesených na správce majetkového účtu)		
Povinnost investovat dle statutu fondu	Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon č. 189/2004 Sb. o kolektivním investování
Povinnost výpočtu NAV	Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon č. 189/2004 Sb. o kolektivním investování
Právo výběru poplatku za správu investic a majetkových účtů	Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon č. 189/2004 Sb. o kolektivním investování Statut fondu
Informační povinnost	Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon „Opt out „ (požadavky na dodatečnou informační povinnost fondů, požadavky na informační povinnost nositele pojištění)

Povinnost získat a vlastnit odpovídající licenci	Proces licencování společnosti spravující fondy	Zákon č. 189/2004 Sb. o kolektivním investování
Povinnost zaregistrovat fond	Proces registrace fondu	Zákon „Opt out „ (principy registrace a deregistrace fondů; náležitosti rámcové smlouvy (účastníci: nositel pojištění, investiční společnost))
Povinnost správy majetkových účtů	Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon č. 189/2004 Sb. o kolektivním investování
Povinnost výpočtu hodnoty podílového listu (nav)	Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon č. 189/2004 Sb. o kolektivním investování
Dohled		
Povinnost vydat/odmítnout vydat licenci	Proces licencování společnosti spravující fondy fondově financovaného pilíře	Zákon č. 189/2004 Sb. o kolektivním investování Zákon o opt out (dodatečné licenční podmínky)
Povinnost dohledu nad činností správců majetkových účtů a investičních společností	Proces zpracování investičních požadavků účastníka fondově financovaného pilíře	Zákon č. 256/2004 o podnikání na kapitálovém trhu

Příloha č. 29: Přehled zvyšování vyplácených důchodů v ČR v letech 1998 – 2009

Pramen: MPSV

Měsíc zvýšení	Zvýšení		základní výměry	Základní výměra důchodů po zvýšení
	procentní výměry			
	starodůchodců	novodůchodců		
duben 1996	8 %	8 %	240 Kč	920 Kč
říjen 1996	6 %	6 %	140 Kč	1 060 Kč
srpen 1997	8 %	8 %	200 Kč	1 260 Kč
červenec 1998	9 %	5 %	50 Kč	1 310 Kč
srpen 1999	7,5 %	5,0 %		1 310 Kč
prosinec 2000	9 %	5 %		1 310 Kč
prosinec 2001	11 %	8 %		1 310 Kč
leden 2003	4,0 %	3,8 %		1 310 Kč
leden 2004	2,5 %	2,5 %		1 310 Kč
leden 2005	5,4 %	5,4 %	90 Kč	1 400 Kč
leden 2006	6,0 %	4,0 %	70 Kč	1 470 Kč
leden 2007	6,6 %	5,6 %	100 Kč	1 570 Kč
leden 2008	3,0 %	3,0 %	130 Kč	1 700 Kč
srpen 2008			470 Kč	2 170 Kč
leden 2009	4,4 %	4,4 %		2 170 Kč

**Příloha č. 30: Redukční hranice pro výpočet důchodu v ČR v letech 1996 -
2009**

Pramen: MPSV

V období od	První redukční hranice		Druhá redukční hranice	
	v Kč	v % průměrné mzdy	v Kč	v % průměrné mzdy
1. 1996	5 000	51,7	10 000	103,3
1. 1997	5 600	52,4	11 200	104,7
1. 1998	5 900	50,5	11 800	100,9
1. 1999	6 100	48,2	13 000	102,7
1. 2000	6 300	46,7	14 200	105,3
1. 2001	6 600	45,1	15 300	104,5
1. 2002	7 100	45,2	16 800	106,9
1. 2003	7 400	44,1	17 900	106,7
1. 2004	7 500	41,9	19 200	107,4
1. 2005	8 400	44,7	20 500	109,0
1. 2006	9 100	45,4	21 800	108,7
1. 2007	9 600	44,6	23 300	108,2
1. 2008	10 000	43,0	24 800	106,6
1. 2009	10 500	42,1	27 000	108,3

Příloha č. 31: Naděje dožití důchodového věku 65 let v členských zemích EU (v %)

Pramen: Národní pojištění č. 7, 2009, s. 21

Země	Při narození (muži)	Při narození (ženy)	V 65 letech (muži)	V 65 letech (ženy)
Francie	77,3	84,4	18,2	22,6
Španělsko	77,7	84,4	17,9	22,0
Itálie	77,9	83,8	17,5	21,5
Finsko	75,9	83,1	16,9	21,2
Švédsko	78,8	83,1	17,7	20,9
Rakousko	77,2	82,8	17,3	20,7
Belgie	76,6	82,3	17,0	20,6
Německo	77,2	82,4	17,2	20,5
Lucembursko	76,8	81,9	17,0	20,3
Nizozemsko	77,7	82,0	16,8	20,3
Írsko	77,3	82,1	16,8	20,2
Portugalsko	75,5	82,3	16,6	20,2
Slovensko	74,5	82,0	15,8	20,0
EU-27	75,2	81,5	16,4	19,9
Kypr	78,8	82,4	17,7	19,7
Malta	77,0	81,9	16,1	19,5
Velká Británie	77,1	81,1	17,0	19,5
Řecko	77,2	81,9	17,5	19,4
Dánsko	76,1	80,7	16,2	19,2
Polsko	70,9	79,7	14,5	18,8
Česko	73,5	79,9	14,8	18,3
Estonsko	67,4	78,6	13,2	18,3
Maďarsko	69,2	77,8	13,6	17,7
Litva	65,3	77,0	13,0	17,6
Lotyšsko	65,4	76,3	12,7	17,3
Slovensko	70,4	78,4	13,3	17,3
Rumunsko	69,2	76,2	13,6	16,5
Bulharsko	69,2	76,3	13,2	16,3

Pramen: Eurostat, Key Figures on Europe 2009 Edition, ISSN: 1830-7892

Příloha č. 32: Výše důchodu v zemích OECD (v % k průměrné mzdě)

Pramen: Národní pojištění č. 10, 2009, s. 16

Stát	Průběžný systém	Spořicí systém	Výsledný důchod
Lucembursko	88,3	0,0	88,3
Španělsko	81,2	0,0	81,2
Rakousko	80,1	0,0	80,1
Island	9,2	68,3	77,5
Maďarsko	50,7	26,2	76,9
Turecko	72,5	0,0	72,5
Itálie	67,9	0,0	67,9
Korea	66,8	0,0	66,8
Nový Zéland	39,7	25,3	65,0
Finsko	0,0	63,4	63,4
Polsko	29,9	31,3	61,2
Švýcarsko	35,8	22,6	58,4
Slovensko	24,4	32,4	56,8
Portugalsko	54,1	0,0	54,1
Norsko	52,7	0,0	52,7
Francie	38,4	12,8	51,2
Česko	49,1	0,0	49,1
Švédsko	46,7	0,0	46,7
Kanada	43,9	0,0	43,9
Austrálie	17,4	25,7	43,1
USA	41,2	0,0	41,2
Belgie	40,4	0,0	40,4
Německo	39,9	0,0	39,9
Mexiko	4,4	31,4	35,8
Japonsko	34,4	0,0	34,4
Írsko	32,5	0,0	32,5
Nizozemsko	31,3	0,0	31,3
Velká Británie	30,8	0,0	30,8
Dánsko	30,2	0,0	30,2

Pramen: OECD Private Pensions Outlook 2008 - OECD 2009

Příloha č. 33: Odchod do důchodu ve vybraných zemích

Pramen: Čtrnáctideník č. 4, 2008, www.cevro.cz

Stát	muži	ženy
Belgie	65	65
Dánsko	67 (65)	67 (65)
Estonsko	63	63
Řecko	65	60 (65)
Itálie	57 - 65 (65)	57 - 65 (60)
Lotyšsko	62	62
Litva	62,5	60
Maďarsko	62	62
Rakousko	65	60 (65)
Slovinsko	58, 63, 65	58, 61, 63
Slovensko	62	62
Británie	65	60 (65)
Německo	65 (67)	65 (67)
Irsko	65	65
Polsko	65	60
Francie	60	60
Kypr	65	65
Finsko	65	65
Španělsko	65	65
Švédsko	61 - 67	61 - 67
Nizozemí	65	65
Portugalsko	65	65
Lucembursko	65	65
Malta	61	60
Bulharsko	63	60
Rumunsko	65	60
Island	67	67
Norsko	67	67
Švýcarsko	65	64
Lichtenštejnsko	65	64
USA	67	67
Austrálie	65	65
Chorvatsko	65	60

Příloha č. 34: Přihláška k účasti na důchodovém pojištění z důvodu uvedených v § 5 odst. 1 písm. r) PojDůch – formulář

Pramen: www.cssz.cz

Okresní správa sociálního zabezpečení

Přihláška *)

k účasti na důchodovém pojištění z důvodů uvedených v § 5 odst. 1 písmeno r) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, na dobu od do¹⁾

Návrh *)

na zahájení řízení o vydání rozhodnutí OSSZ (PSSZ) o době a rozsahu péče o dítě podle § 85 odst. 2 zákona č. 582/1991 Sb., v platném znění, na dobu od do

Datum sepsání přihlášky - návrhu		Rodné číslo žadatele
Došlo OSSZ (PSSZ)		

Příjmení	jméno	titul	Rodné příjmení	Dřívější příjmení
<input type="text"/>			den, měsíc, rok a místo narození	stav
Ulice			pošta	
<input type="text"/>				
Č. domu	PSC			
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
Obec	<input type="text"/>			

Přihlášku k účasti na pojištění – návrh na zahájení řízení o vydání rozhodnutí uplatňuji z důvodu péče o dítě:

Příjmení a jméno

Rodné číslo

Datum narození

Matka dítěte

Příjmení a jméno

Rodné číslo

Adresa trvalého pobytu

Péče o dítě trvala od do¹⁾

V uvedené době jsem byla zaměstnána od do

adresa pracoviště (t.j.) místo, kde byla práce zpravidla vykonávána)

Dítě žije – žilo se mnou v domácnost od do¹⁾

(pokud nežije – nežilo se mnou v domácnosti, je nutno uvést adresu jeho trvalého pobytu a údaje o tom,

s kým v domácnosti žije – žilo)

*) Nehodící se škrtněte

Příbuzenský vztah dítěte k žadateli

Jedná-li se o péči o dítě, které není vlastní ani osvojené, uvádí se zda:

- dítě bylo svěřeno do pěstounské péče rozhodnutím soudu

- dítě bylo svěřeno do pěstounské péče rozhodnutím příslušného orgánu

- jde o dítě manžela – manželky, jehož matka – otec zemřel(a) dne

- jde o dítě manžela – manželky, jemuž (jíž) bylo dítě po rozvodu svěřeno rozhodnutím soudu do výchovy dne

Podle posudku OSSZ (PSSZ) ze dne

bylo dítě od do

dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči.

Dítě o něž jsem pečoval(a) – (dosud pečuji), bylo – nebylo v období mnou zajišťované péče umístěno ve zdravotnickém zařízení, nebo přechodně v ústavním zařízení sociální péče. Umístění trvalo v době

od do od do

Následující údaje se uvádí jen, pečuje-li nebo pečovala-li o dítě ve stejné době i jiná osoba:

Příjmení a jméno této osoby

Rodné číslo²⁾

Adresa trvalého pobytu²⁾

Příbuzenský vztah k dítěti

a nejedná-li se o její vlastní nebo osvojené dítě uveďte, zda:

- dítě bylo této osobě svěřeno do pěstounské péče rozhodnutím soudu

- dítě bylo této osobě svěřeno do pěstounské péče rozhodnutím příslušného orgánu

1. Jde o dítě manžela - manželky této osoby, která zemřel(a) dne

2. Jde o dítě manžela - manželky této osoby, která opustil(a) domácnost dne

Péče o dítě trvala od do¹⁾

V uvedené době byla tato osoba zaměstnána od do

adresa pracoviště (tj. místo, kde byla práce zpravidla vykonávána)

pracovní doba trvala od

Specifikujte rozsah, v jakém o dítě pečujete (jste pečoval) Vy a v jakém rozsahu o dítě pečuje (pečovala) tato jiná osoba. Zejména specifikujte rozsah denní péče o dítě (její délku) a obsah této péče (způsob péče o dítě); pokud v minulosti došlo ke změně rozsahu péče, uveďte od kdy a zároveň rozsah této péče před i po změně:

Vaše péče

Péče jiné osoby

Prohlašuji, že obsah uvedených údajů odpovídá skutečnosti a všechny mnou uvedené údaje jsou pravdivé. Jsem se vědom(a) právních následků nepravdivého prohlášení.

.....
podpis žadatele

Prohlašuji, že souhlasím s údaji uvedenými v této přihlášce – návrhu

.....
podpis osoby, která současně o dítě pečuje (pečovala)

.....
podpis matky – otce (dítěte)

Vysvětlivky:

- 1) Jde-li o přihlášku k účasti na pojištění v době trvání péče o dítě, uveďte se v údaji "do" dosud.
- 2) Údaje není nutno doplňovat v případě, jsou-li uvedeny již výše z toho důvodu, že se jedná o matku dítěte.

Poučení:

a) Péče o dítě ve věku do čtyř let

Příhlašku k účasti na pojištění z důvodu péče o dítě podává pouze muž, a to nejpozději do dvou let od skončení této péče.

Pokud bude přihláška podána po uplynutí dvouleté lhůtě, účast na pojištění nevznikne.

Návrh na zahájení řízení o vydání rozhodnutí lze podat nejdříve po skončení péče muže o dítě a to nejpozději do dvou let od skončení této péče.

Návrh na zahájení řízení o vydání rozhodnutí lze podat jedině, pokud je současně podávána přihláška k účasti na důchodovém pojištění, popř. pokud tato přihláška byla podána již dříve.

Pokud je podávána přihláška k účasti na důchodovém pojištění, případně návrh na zahájení řízení o vydání rozhodnutí z důvodu péče o více dětí, uvádí se na tiskopise "Přihláška" – "Návrh" pouze údaje o jednom dítěti. Údaje o každém z dalších dětí je nutno uvést v příloze, nejlépe na dalším tiskopise "Přihláška" – "Návrh", v němž se v záhlaví uvede, že jde o přílohu k přihlášce či návrhu. Z údajů týkajících se žadatele (uvedených na tiskopise v rámečku) se vyplní pouze rodné číslo.

K přihlášce – návrhu je nutno připojit tyto doklady: rodný list dítěte a pokud nejde o dítě vlastní nebo osvojené také rozhodnutí soudu, jímž bylo dítě svěřeno do pěstounské péče nebo rozhodnutí příslušného orgánu o svěřeni dítěte do péče.

b) Péče o dítě ve věku do 18 let dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči

Návrh na zahájení řízení o vydání rozhodnutí o této péči podává muž i žena, a to nejdéle do dvou let od skončení péče. Návrh na zahájení řízení o vydání rozhodnutí lze podat jedině, pokud je současně podávána přihláška k účasti na důchodovém pojištění, popř. pokud tato přihláška byla podána již dříve.

Příloha č. 35: Přihláška k účasti na důchodovém pojištění z důvodu uvedených v § 5 odst. 1 písm. s) PojDůch – formulář

Pramen: www.cssz.cz

Okresní správa sociálního zabezpečení

Příhláška *)

k účasti na důchodovém pojištění z důvodů uvedených v § 5 odst. 1 písmeno s) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, na dobu od do.....

Návrh *)

na zahájení řízení o vydání rozhodnutí OSSZ (PSSZ) o době a rozsahu péče o bezmocnou osobu podle § 85 odst. 2 zákona č. 582/1991 Sb., v platném znění, na dobu od do

Datum sepsání přihlášky - návrhu		Došlo OSSZ (PSSZ)	Rodné číslo žadatele(ky)
-------------------------------------	--	-------------------	--------------------------

Příjmení	jméno	titul	Rodné příjmení
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ulice	<input type="text"/>		Den, měsíc, rok a místo narození
<input type="text"/>	<input type="text"/>		stav
Č: domu	PSČ	Pošta	
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
Obec	<input type="text"/>		

Příhlášku k účasti na pojištění – návrh na zahájení řízení o vydání rozhodnutí uplatňuji z důvodu péče o osobu:

- převážně nebo úplně bezmocnou
- částečně bezmocnou starší 80 let

Příjmení a jméno této osoby

Rodné číslo

Datum narození

Adresa trvalého pobytu

Kontaktní adresa

Stupeň přiznané bezmocnosti od

Posudek OSSZ (PSSZ) o vzniku bezmocnosti

ze dne

Příbuzenský vztah k žadateli

Péče o bezmocnou osobu trvala od do¹⁾

Bezmocná osoba žije (žila) se mnou v domácnosti: ano – ne *) od kdy do kdy.....
Pokud bezmocná osoba s Vámi nežije (nežila) v domácnosti je nutno vždy uvést, jakým způsobem o tuto osobu pečujete – jste pečoval(a), a to včetně denního rozsahu této péče (uveďte v příloze).

*) Nehodící se škrtněte
Tiskopis ČSSZ č. 89 108 0

Následující údaje se uvádí jen, pečuje-li nebo pečovala-li o uvedenou bezmocnou osobu ve stejné době též jiná osoba:

Příjmení a jméno

Rodné číslo

Adresa trvalého pobytu

Příbuzenský vztah k bezmocné osobě

Péče o bezmocnou osobu trvala od do

Specifikujte rozsah, v jakém o bezmocnou osobu pečujete – jste pečoval (a) Vy a v jakém rozsahu tuto osobu pečuje (pečovala) tato jiná osoba. Zejména specifikujte rozsah denní péče (její délku) a obsah (způsob) této péče (uveďte v příloze):

Bezmocná osoba, o níž jsem pečoval(a) – (dosud pečuji), byla – nebyla v období mnou zajišťované péče umístěna ve zdravotnickém zařízení nebo přechodně v ústavním zařízení sociální péče.

Umístění trvalo v době od do
od do

Pokud jste byla (a) v době péče zaměstnaná (a) uveďte, od kdy do kdy zaměstnání trvalo, druh zaměstnání, pracovní úvazek a pokud došlo v průběhu péče o bezmocnou osobu ke změně, uveďte od kdy a o jakou změnu se jednalo.

Prohlašuji, že obsah uvedených údajů odpovídá skutečnosti a všechny mnou uvedené údaje jsou pravdivé. Jsem si vědom právních následků nepravdivého prohlášení.

.....
podpis žadatele

Prohlašuji, že souhlasím s údaji uvedenými v této přihlášce – návrhu.

.....
podpis osoby, která
současně o bezmocnou
osobu pečuje (pečovala)

Vysvětlivky:

1) Jde-li o přihlášku k účasti na pojištění v době trvání péče o bezmocnou osobu, uveďte se v údajích „do“: dosud.

Poučení

Přihlášku k účasti na pojištění z důvodu péče o bezmocnou osobu podává občan nejpozději do dvou let od skončení této péče.

Pokud bude přihláška podána po uplynutí dvouleté lhůty, účast na pojištění nevznikne.

Návrh na zahájení řízení o vydání rozhodnutí lze podat nejdříve po skončení péče o bezmocnou osobu, a to nejpozději do dvou let od skončení této péče.

Návrh na zahájení řízení o vydání rozhodnutí lze podat jedině, pokud je současně podávána přihláška k účasti na důchodovém pojištění, popř. pokud tato přihláška byla podána již dříve.

Podmínkou účasti na pojištění z důvodu péče o osobu bezmocnou je, že občan **osobně** pečuje (pečoval) o takovou osobu.

**Příloha č. 36: Přihláška k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění
podle § 6 PojDůch – formulář**

Pramen: www.cssz.cz

Příhláška

k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění podle § 6 zák. č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

1. _____
Rodné číslo Příjmení, jméno, titul Rodné příjmení
2. _____
Všechna dřívější příjmení Rodinný stav Pohlaví *) Státní občanství
3. _____
Datum a místo narození (u osob narozených v cizině i stát) Kontaktní telefon
4. _____
Adresa trvalého pobytu (ulice, čp., obec, PSČ)
5. _____
Adresa pobytu v ČR, je-li trvalý pobyt mimo ČR
6. _____
Název a adresa cizozemského nositele pojištění **) Cizozemské číslo pojištění

Příhlašuji se k pojištění od do

bez udání důvodu – z důvodu***)

Platba: a) složenkou***)

b) z účtu**) č.: / u peněžního ústavu

Pojistné bude placeno***) : měsíčně – čtvrtletně – pololetně – ročně – nepravidelně – jednorázově

- na minimální vyměřovací základ ve smyslu ust. § 5b zák. č. 589/1992 Sb.***)

- na určený vyměřovací základ v měsíční výši***)

Datum:

.....
Podpis pojištěnce

Vyplní OSSZ/PSSZ:

Datum podání přihlášky

Typ pojištění
(1 – 4)

Vznik pojištění podle § 6 odst. písm. zák. č. 155/1995 Sb.

od do

Přiděleno pořadové číslo – variabilní symbol

Pojistné bude poukazováno na účet OSSZ/PSSZ

u peněžního ústavu

bankovní spojení *****)

konstantní symbol

Datum

.....
Razítko, podpis OSSZ/PSSZ

- *) vyplňuje cizí státní příslušník, který dosud nemá přiděleno rodné číslo
**) vyplňuje se jen v případě, že podání přihlášky předcházelo zaměstnání v cizině
***) nehodící se škrtněte
*****) jako bankovní spojení se uvede číslo účtu a identifikační kód banky

Poučení

I. Podmínky účasti na pojištění

Dobrovolného pojištění jsou účastny osoby starší 18 let, jestliže podaly přihlášku k účasti na pojištění a účast na pojištění se týká doby:

- 1) **vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání, pokud jim po dobu této evidence nenáleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci** - § 6 odst. 1 písm. a) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 1).
Je nutno předložit potvrzení úřadu práce o době vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání s uvedením údaje od kdy do kdy byla vyplácena podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci.
- 2) **soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole v České republice, s výjimkou doby prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let** - § 6 odst. 1 písm. b) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 2).
Je nutno předložit potvrzení (doklad) o dobách trvání studia po 18. roce věku.
- 3) **výdělečné činnosti v cizině po 31. 12. 1995**, jedná-li se o osoby v pracovním poměru, členy družstva, jestliže nejsou v pracovněprávním vztahu k družstvu, ale vykonávají pro družstvo práci, za kterou jsou jim odměňováni, nebo osoby samostatně výdělečně činné - § 6 odst. 1 písm. c) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 3).
Je nutno předložit pracovní smlouvu (případně jiný doklad), z níž je nesporně patrný začátek a konec výdělečné činnosti v cizině. Je-li výdělečná činnost vykonávána v pracovním poměru, je nutno předložit prohlášení případně doklad o tom, že uvedená činnost nezakládá účast na nemocenském pojištění v ČR.
- 4) **výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby na základě smlouvy uzavřené s vysílající organizací podle zák. č. 198/2002 Sb.** - § 6 odst. 1 písm. d) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 3A).
Je nutno předložit smlouvu mezi dobrovolníkem a vysílající organizací o výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby (§ 5 odst. 2 zák. č. 198/2002 Sb.).
- 5) **pojištěnec neuvádí blíže důvody účasti na dobrovolném pojištění.** V tomto případě je možnost účasti na pojištění časově omezena 10 roky - § 6 odst. 2 zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 4).

II. Placení pojistného

Osoba dobrovolně účastná důchodového pojištění platí pojistné na důchodové pojištění za jednotlivé celé kalendářní měsíce, ve kterých je alespoň po část kalendářního měsíce účastna dobrovolného důchodového pojištění.

Osoba dobrovolně účastná důchodového pojištění je povinna označit kalendářní měsíce, za které toto pojistné platí.

Pojistné na dobrovolné důchodové pojištění nelze zaplatit po dni podání žádosti o přiznání důchodu z důchodového pojištění, pro jehož nárok a výši mají být tyto doby započteny.

Pojistné na důchodové pojištění ve smyslu § 6 odst. 1 písm. c) a d) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění, nelze zaplatit po uplynutí dvou kalendářních roků následujících po kalendářním roce, do něhož spadá kalendářní měsíc, za který se toto pojistné platí.

Pojistné ve smyslu § 6 odst. 2 zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění, nelze zaplatit po uplynutí jednoho roku od posledního dne kalendářního měsíce, za který se toto pojistné platí.

III. Zánik účasti na pojištění

Občan dobrovolně účastný důchodového pojištění podle § 6 odst. 1 zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění, je povinen podat odhlášku z účasti na důchodovém pojištění, přestaly-li být plněny pro tuto účast, a to do 8 dnů.

Dojde-li k zániku dosavadního důvodu dobrovolného pojištění, je pojištěnec povinen podat odhlášku z tohoto pojištění a současně má možnost podat přihlášku k dobrovolnému pojištění z jiného důvodu.

- x x x -

Podle ust. § 52 odst. 3 zák. č. 582/1991 Sb., v platném znění, je občan dobrovolně účastný důchodového pojištění povinen písemně ohlásit příslušné správě sociálního zabezpečení změnu údajů uvedených na přihlášce k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění a na výzvu této správy sdělit skutečnosti rozhodné pro provádění tohoto pojištění, a to do 8 dnů ode dne této změny, nebo ode dne doručení této výzvy. Za nesplnění těchto povinností může správa sociálního zabezpečení uložit občanu dobrovolně účastnému důchodového pojištění podle ust. § 54 odst. 6 cit. zákona pokutu až do výše 10.000,- Kč.

**Příloha č. 37: Přihláška k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění
podle § 6 odst. 1 písm. c) a § 6 odst. 2 PojDůch – formulář**

Pramen: www.cssz.cz

Přihláška
k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění
podle § 6 odst. 1 písm. c) a § 6 odst. 2 zák. č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

1.	Rodné číslo	Příjmení, jméno, titul	Rodné příjmení
2.	Všechna dřívější příjmení	Rodinný stav	Pohlaví *) Státní občanství
3.	Datum a místo narození (u osob narozených v cizině i stát)		Kontaktní telefon
4.	Adresa trvalého pobytu (ulice, čp., obec, PSČ)		
5.	Adresa pobytu v ČR, je-li trvalý pobyt mimo ČR		
6.	Název a adresa cizozemského nositele pojištění **)	Cizozemské číslo pojištění	

Přihlašuji se k pojištění od do
z důvodu výdělečné činnosti v cizině a bez udání důvodu na dobu, po kterou bude pracovní činnost v cizině přerušena, popř. nebude vykonávána po celý kalendářní měsíc.

Platba: a) složenkou***)
b) z účtu***) č. / u peněžního ústavu.....

Pojistné bude placeno***): měsíčně – čtvrtletně – pololetně – ročně – nepravidelně – jednorázově
- na minimální vyměrovací základ ve smyslu ustanovení § 5b zák. č. 589/1992 Sb. ***)
- na určený vyměrovací základ v měsíční výši***)

Datum:
.....
Podpis pojštěnce

Vyplní OSSZ/PSSZ:

Datum podání přihlášky
Vznik pojištění podle § 6 odst. písm. zák. č. 155/1995 Sb.
Typ pojištění
(1 - 4)

Přiděleno pořadové číslo – variabilní symbol
podle § 6 odst. 1 písm. c) zdp
podle § 6 odst. 2 zdp

Pojistné bude poukazováno na účet OSSZ/PSSZ
u peněžního ústavu
bankovní spojení****).
konstantní symbol

Datum
.....
Razítko, podpis OSSZ/PSSZ

*) vyplňuje cizí státní příslušník, který dosud nemá přiděleno rodné číslo
**) vyplňuje se jen v případě, že podání přihlášky předcházelo zaměstnání v cizině
***) nehodící se škrtněte
****) jako bankovní spojení se uvede číslo účtu a identifikační kód banky

Poučení

I. Podmínky účasti na pojištění

Dobrovolného pojištění jsou účastny osoby starší 18 let, jestliže podaly přihlášku k účasti na pojištění a účast na pojištění se týká doby:

- 1) **vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání, pokud jim po dobu této evidence nenáleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci** - § 6 odst. 1 písm. a) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 1).
Je nutno předložit potvrzení úřadu práce o době vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání s uvedením údaje od kdy do kdy byla vyplácena podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci.
- 2) **soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole v České republice, s výjimkou doby prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let** - § 6 odst. 1 písm. b) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 2).
Je nutno předložit potvrzení (doklad) o dobách trvání studia po 18. roce věku.
- 3) **výdělečné činnosti v cizině po 31. 12. 1995**, jedná-li se o osoby v pracovním poměru, členy družstva, jestliže nejsou v pracovním vztahu k družstvu, ale vykonávají pro družstvo práci, za kterou jsou jím odměňováni, nebo osoby samostatně výdělečně činné - § 6 odst. 1 písm. c) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 3).
Je nutno předložit pracovní smlouvu (případně jiný doklad), z níž je nesporně patrný začátek a konec výdělečné činnosti v cizině. Je-li výdělečná činnost vykonávána v pracovním poměru, je nutno předložit prohlášení případně doklad o tom, že uvedená činnost nezakládá účast na nemocenském pojištění v ČR.
- 4) **výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby na základě smlouvy uzavřené s vysílající organizací podle zák. č. 198/2002 Sb.** - § 6 odst. 1 písm. d) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 3A).
Je nutno předložit smlouvu mezi dobrovolníkem a vysílající organizací o výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby (§ 5 odst. 2 zák. č. 198/2002 Sb.).
- 5) **pojištěnec neuvádí blíže důvody účasti na dobrovolném pojištění.** V tomto případě je možnost účasti na pojištění časově omezena 10 roky - § 6 odst. 2 zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění (typ pojištění 4).

II. Placení pojistného

Osoba dobrovolně účastná důchodového pojištění platí pojistné na důchodové pojištění za jednotlivé celé kalendářní měsíce, ve kterých je alespoň po část kalendářního měsíce účastna dobrovolného důchodového pojištění.

Osoba dobrovolně účastná důchodového pojištění je povinna označit kalendářní měsíce, za které toto pojistné platí.

Pojistné na dobrovolné důchodové pojištění nelze zaplatit po dni podání žádosti o přiznání důchodu z důchodového pojištění, pro jehož nárok a výši mají být tyto doby započteny.

Pojistné na důchodové pojištění ve smyslu § 6 odst. 1 písm. c) a d) zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění, nelze zaplatit po uplynutí dvou kalendářních roků následujících po kalendářním roce, do něhož spadá kalendářní měsíc, za který se toto pojistné platí.

Pojistné ve smyslu § 6 odst. 2 zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění, nelze zaplatit po uplynutí jednoho roku od posledního dne kalendářního měsíce, za který se toto pojistné platí.

III. Zánik účasti na pojištění

Občan dobrovolně účastný důchodového pojištění podle § 6 odst. 1 zák. č. 155/1995 Sb., v platném znění, je povinen podat odhlášku z účasti na důchodovém pojištění, přestaly-li být plněny pro tuto účast, a to do 8 dnů.

Dojde-li k zániku dosavadního důvodu dobrovolného pojištění, je pojištěnec povinen podat odhlášku z tohoto pojištění a současně má možnost podat přihlášku k dobrovolnému pojištění z jiného důvodu.

- x x x -

Podle ust. § 52 odst. 3 zák. č. 582/1991 Sb., v platném znění, je občan dobrovolně účastný důchodového pojištění povinen písemně ohlásit příslušné správě sociálního zabezpečení změnu údajů uvedených na přihlášce k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění a na výzvu této správy sdělit skutečnosti rozhodné pro provádění tohoto pojištění, a to do 8 dnů ode dne této změny, nebo ode dne doručení této výzvy. Za nesplnění těchto povinností může správa sociálního zabezpečení uložit občanu dobrovolně účastnému důchodového pojištění podle ust. § 54 odst. 6 cit. zákona pokutu až do výše 10.000,- Kč.

Příloha č. 38: Odhláška z dobrovolné účasti na důchodovém pojištění podle § 6 zákona PojDůch – formulář

Pramen: www.cssz.cz

Odhláška
z dobrovolné účasti na důchodovém pojištění
podle § 6 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění

1. Rodné číslo _____
2. Příjmení _____
3. Jméno, titul _____
4. Trvalé bydliště _____
5. Kontaktní adresa _____
6. Den ukončení pojištění _____

Datum
.....
podpis pojištěnce

Vyplní OSSZ/PSSZ:

Pojištění ve smyslu ust. § 6 odst. písm. zák. č. 155/1995 Sb. trvalo:

od do

Typ pojištění
(1 – 4)

Datum
.....
razítko, podpis OSSZ/PSSZ

**Příloha č. 39: Přihláška OSVČ k účasti na důchodovém pojištění –
formulář**

Pramen: www.cssz.cz

Evidenční štítek

Přihláška OSVČ k účasti na důchodovém pojištění

OSSZ/PSSZ

Razítko OSSZ/PSSZ

Variabilní symbol důchodového
pojištění – vyplní OSSZ/PSSZ

1. Identifikace osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ)

1. Titul

2. Jméno

3. Příjmení

4. Rodné číslo

5. Datum narození

6. Rodné příjmení

2. Přihláška k účasti na důchodovém pojištění

7. K účasti na důchodovém pojištění se přihlašuji na rok

Účast na DP vzniká od 1. 1. kalendářního roku nebo dnem
zahájení činnosti v daném kalendářním roce

Prohlašuji, že uvedené údaje jsou pravdivé a že jsem si vědom/a povinnosti hlásit změny.

8. Datum

9. Podpis OSVČ

4 8 8 8 3 3 9 0 3 6

ČSSZ - 89 326 6
1/2009

Příloha č. 40: Žádost o důchod – formulář

Pramen: OSSZ

Žádost o důchod

.....
druh důchodu

Žadatel(ka)

Příjmení, jméno, titul
.....
.....

Adresa trvalého pobytu
ulice, č. domu, město (obec), stát
.....
.....

Adresa posledního trvalého pobytu na území
České republiky (bývalého Československa)
.....
.....

Rodné číslo žadatele(ky)

.....
rodné příjmení – dřívější příjmení
.....

den, měsíc, rok a místo narození
.....

stav státní příslušnost

pobírám– pobíral(a) jsem - nepobírám *) již
důchod jaký – od koho – od kdy – pod číslem
.....
.....

Zemřelý(á) manžel – manželka – rodič *)

Vypňuje se pouze u žádosti o vdovský, vdovecký
a sirotčí důchod:

Příjmení, jméno, titul
.....
.....

Adresa trvalého pobytu ke dni úmrtí
.....
.....

Adresa posledního trvalého pobytu na území
České republiky (bývalého Československa)
.....
.....

Rodné číslo zemřelého

.....
rodné příjmení – dřívější příjmení
.....

den, měsíc, rok a místo narození
.....

den, měsíc, rok a místo úmrtí
.....

pobíral – nepobíral důchod,
jaký – od koho – pod číslem
.....
.....

**Toto manželství bylo uzavřeno dnenebylo rozvedeno a trvalo až do dne úmrtí
manžela (manželky)*). Nové manželství bylo uzavřeno dne – nebylo uzavřeno *).**

*) Nehodící se škrtněte

Žádám o přiznání sirotčího důchodu na dítě (děti)					Pobírá-li dítě důchod, uveďte jaký – od koho
Jméno a příjmení dítěte	Rodné číslo	Den, měsíc, rok narození	Jméno a příjmení otce	Jméno a příjmení matky	

od	do	Přehled o činnosti a náhradních dobách od ukončení povinné školní docházky až do dne podání žádosti o důchod	Stát	Předkládá se doklad
		Studium, učení:		
		Vojenská služba – civilní služba vojenské cvičení		
		Odbojová činnost, na kterou bylo v ČR vystaveno osvědčení podle zák. č. 255/1946 Sb.		
		Pojištění – zaměstnání (název zaměstnavatele, příp. i pracoviště), náhradní doba pojištění, pojištění OSVČ, spolupracujících osob a dobrovolné pojištění. Uvádí se i doba zaměstnání mimo území ČR (v tomto případě se uvede příslušný nositel pojištění a číslo pojištění).	Druh pracovně právního, popř. jiného vztahu	

Žádost ženy o uznání péče o děti – výchovu dětí	Jméno a příjmení	Den, měsíc a rok narození	Jméno a příjmení otce	Jméno a příjmení matky	Doba osobní péče o děti		Je-li nebo bylo-li dítě v zaopatření jiné osoby nebo ústavu, uveďte kde, od kdy a do kdy
					od	do	

Prohlašuji, že moje výdělečná činnost

- skončila (skončí) dne

- trvá *)

Současně prohlašuji, že jsem ke dni, od něhož žádám přiznání plného/částečného invalidního důchodu, pobíral/a – pobírám *) nemocenské z důvodu mé dočasné pracovní neschopnosti od do

které bylo vyplaceno (kým)

Výplata nemocenského zastavena od

Žádám, aby starobní důchod byl přiznán od

Žádám – o poukazování důchodu na účet peněžního ústavu v ČR – cizině *)

číslo účtu

název peněžního ústavu

- o poukazování důchodu na adresu trvalého pobytu v cizině

.....

Připojuji dokladů (ověřené kopie)

Prohlašuji, že jsme veškeré údaje učinil(a) podle pravdy. Jsem si vědom(a), že nepravdivé údaje mohou přivodit nejen odnětí neprávem získaného důchodu a vymáhání náhrady škody, ale i trestní stíhání.

V dne

.....
Vlastnoruční podpis žadatele

.....
Podpis ověřil

*) Nehodící se škrtněte

Příloha č. 41: Žádosti k vdovskému důchodu - formulář

Pramen: www.cssz.cz

Žádost sepsána dne:
Presentační razítko OSSZ/PSSZ:

Nárok uplatněn dne:
Presentační razítko ČSSZ:

- a) Žádost o zvýšení vdovského důchodu
vypláceného v omezené výši^{*)}**
b) Žádost o uvolnění výplaty vdovského důchodu^{*)}

Žadatelka:

Rodné číslo, ověřené podle údajů ČSSZ:

Příjmení, jméno a titul:

Zastupující osoba:

Příjmení, jméno a titul zastupující osoby:

Adresa, na kterou má být zasláno rozhodnutí:

Oprávnění k zastupování:

Kontaktní adresa^{}):**

Adresa, na kterou má být zasláno rozhodnutí:

V _____ dne

Přílohy:

.....
Podpis žadatelky nebo zastupující osoby

^{*)} nehodící se škrtněte

^{**}) vyplňuje se jen v případě, že žadatelka žádá o zaslání rozhodnutí na jinou adresu než je adresa evidovaná v ČSSZ

Údaje o zemřelém manželovi*):

Rodné číslo:

Příjmení, jméno a titul:

Datum a místo narození:

Datum a č. j. rozhodnutí, kterým bylo o nároku na vdovský důchod rozhodnuto:

Čestné prohlášení*)

Prohlašuji, že od smrti manžela, pana

rodné číslo

, jsem neuzavřela nové manželství.

Byla jsem upozorněna na právní důsledky nepravdivého čestného prohlášení. Úmyslné uvedení nepravdivých údajů v čestném prohlášení je přestupkem podle § 21 odst. 1 písm. g) zákona ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích, pokud by se vzhledem k okolnostem případu nejednalo o trestný čin.

V

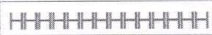

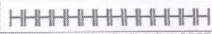

dne

.....
Vlastnoruční podpis žadatelky

**) Tento oddíl se vyplňuje jen u žadatelek, které žádají o uvolnění výplaty vdovského důchodu, který není vyplácen jen proto, že jiný vyplácený důchod přesahoval nejvyšší výměry úhmu důchodů účinných před 1. 1. 1996.*

Příloha č. 42: Potvrzení o studiu – formulář

Pramen: www.cssz.cz

 Nastavení psacího stroje		<h2 style="margin: 0;">Potvrzení o studiu</h2> <h3 style="margin: 0;">(o teoretické a praktické přípravě)</h3> <p style="margin: 0;">pro účely důchodového pojištění</p>		Typ <input type="text"/>	Oprava potvrzení ze dne <input type="text"/>	
 Kód OSSZ - Místně příslušná OSSZ (ÚP PSSZ)						
1. Identifikace žáka (studenta, osoby v teoretické a praktické přípravě)					Rodné číslo	
Příjmení (poslední)	Jméno	Titul	Datum narození	<input style="width: 100%; height: 100%;" type="text"/>		
Ulice		Číslo domu	St. obč. Rodné příjmení			
Obec	Pošta	PSČ (Post Code)	Stát Místo narození			
2. Průběh studia (teoretické a praktické přípravy)						
Kód		Od	Do			
3. Identifikační údaje školy (zaměstnavatele, vzdělávacího zařízení) a podpis						
Název školy (zaměstnavatele, vzdělávacího zařízení)			IC	Variabilní symbol		
Ulice			Číslo domu	<input style="width: 100%; height: 100%;" type="text"/>		
Obec			PSČ			
Datum vyhotovení potvrzení						
 9 5 4 5 6 0 5 4 6 4			Podpis a razítko školy (zaměstnavatele, vzdělávacího zařízení)			
CSSZ 89 378 0 - I/2009						

Příloha č. 43: Žádost o zařzení výplaty důchodu poukazem na účet – majitel účtu – formulář

Pramen: OSSZ

Evidenční štítek

Česká správa sociálního zabezpečení
Křížová 25, 225 08 Praha 5

Žádost o zařazení výplaty důchodu poukazem na účet – majitel účtu

I. oddíl – žadatel (majitel účtu)

	1	4			48	11	S 75	
RODNÉ ČÍSLO	2							
Příjmení a jméno								
Ulice, obec, číslo domu trvalého bydliště								
PSČ a název dodávací pošty trvalého bydliště								
Číslo účtu / kód banky	20							
Specifický symbol (vyplňuje se jen u účtů vedených u spořitelního a úvěrního družstva)								

Na základě žádosti majitele účtu a s jeho souhlasem potvrzujeme, že shora uvedené údaje týkající se identifikace jeho účtu jsou, ke dni vydání tohoto potvrzení, správné. Dále potvrzujeme, že podmínky pro vedení tohoto účtu jsou stanoveny tak, že z něj mohou být zúčtovány a České správě sociálního zabezpečení vráceny splátky důchodu, na které nárok, z důvodu úmrtí jeho majitele, zanikl.

V dne

..... potvrzení banky / spořitelního a úvěrního družstva

II. oddíl – údaje o důchodci, který není příjemcem důchodu

(vyplňuje osoba, která byla dále uvedenému důchodci ustanovena zákonným zástupcem nebo zvláštním příjemcem důchodu).

RODNÉ ČÍSLO DŮCHODCE (rodné číslo pod kterým je vyplácen důchod)	2							
Příjmení a jméno důchodce								
Oprávnění k příjmu důchodu za důchodce vydáno: kým, kdy, číslo jednací								

4 9 3 5 1 0 9 4 4 9

ČSSZ - 89 109 6
1/2010

1. Poučení o vyplňování, potvrzování a podávání žádosti

První oddíl žádosti musí být vyplněn vždy. Druhý oddíl se vyplňuje údaji o důchodci, kterému byl pro přebírání výplaty důchodu ustanoven zákonný zástupce (opatrovník) nebo zvláštní příjemce důchodu. V části týkající se vydání oprávnění musí být doplněny údaje o usnesení soudu, jde-li o důchodce, kterému byl ustanoven zákonný zástupce (opatrovník) nebo údaje o rozhodnutí obce, byl-li důchodci pro příjem jeho důchodu ustanoven zvláštní příjemce.

Bez potvrzení banky nebo spořitelního a úvěrního družstva nelze žádosti vyhovět.

Příjemci důchodu zasílají žádost o zařízení výplaty důchodu poukazem na účet přímo na adresu České správy sociálního zabezpečení.

Žadatelé o důchod připojují žádost o zařízení výplaty důchodu poukazem na účet k žádosti o přiznání důchodu.

2. Informace o výplatách důchodu poukazem na účet

Pravidelné měsíční výplaty důchodu jsou poukazovány na účty k určenému dni splatnosti a to nejpozději od splátky důchodu splatné ve třetím kalendářním měsíci po kalendářním měsíci, v němž byla uplatněna žádost o změnu způsobu výplaty důchodu.

Mimo výplatní termíny jsou na účty poukazovány **doplátky důchodů**, tj. částky náležející ode dne přiznání důchodu do dne zařízení jeho pravidelné měsíční výplaty a **celé splátky důchodů** (maximálně dvě) nevyplacené v pravidelném měsíčním termínu z důvodu uplatnění žádosti o změnu ve způsobu výplaty důchodu. Mimo výplatní termín budou na účet poukazovány i pravidelné měsíční splátky důchodu, které si příjemce důchodu nevyzvedl nebo jejich přijetí od pošty odmítl, ačkoliv již byly splatné.

Žalohy na výplatu důchodu se na účty nepoukazují; jsou poukazovány v hotovosti na adresu žadatele o důchod poštovní poukázkou B.

3. Povinnosti příjemce důchodu při výplatě důchodu na účet

Příjemce důchodu je povinen neprodleně oznámit České správě sociálního zabezpečení – oddělení výplat důchodů změnu adresy svého trvalého bydliště.

Zákonný zástupce nebo zvláštní příjemce je povinen České správě sociálního zabezpečení vrátit splátky důchodu, které byly na jeho účet převedeny po dni úmrtí důchodce, za něhož výplatu důchodů přejímá.

4. Zvláštní upozornění

Potvrzení o pobírání důchodu u výplat důchodů zařízených poukazem na účet může vydat jen okresní nebo Pražská správa sociálního zabezpečení příslušná podle místa trvalého bydliště, případně přímo Česká správa sociálního zabezpečení, nikoliv banka nebo pošta.

5. Potvrzení

Potvrzuji, že jsem se seznámil(a) se všemi informacemi a povinnostmi.

Žádám, aby výplata mého důchodu (výplata důchodu důchodce uvedeného v oddíle II.) byla zařízena poukazem na můj účet uvedený v této žádosti.

Souhlasím s tím, aby výplata důchodu důchodce uvedeného v oddíle II. byla zařízena poukazem na jeho účet uvedený v oddíle I.

V dne

.....
vlastnoruční podpis žadatele – majitele účtu

.....
Vlastnoruční podpis zákonného zástupce – zvláštního příjemce
(Musí být doplněn při souhlasu s výplatou důchodu
na vlastní účet důchodce, který není příjemcem svého důchodu)

Příloha č. 44: Žádost o zařzení výplaty důchodu poukazem na účet manžela (manželky) – formulář

Pramen: OSSZ

Evidenční štítek

Česká správa sociálního zabezpečení
Křížová 25, 225 08 Praha 5

Žádost o zařazení výplaty důchodu poukazem na účet manžela (manželky)

I. oddíl – žadatel – není majitelem účtu (disponující osoba)

	1	4			48	11	S 75	
RODNÉ ČÍSLO	2							
Příjmení a jméno								
Ulice, obec, číslo domu trvalého bydliště								
PSČ a název dodávací pošty trvalého bydliště								

II. oddíl – majitel účtu

RODNÉ ČÍSLO	RC2	D	
Příjmení a jméno			
Ulice, obec, číslo domu trvalého bydliště			
PSČ a název dodávací pošty trvalého bydliště			
Číslo účtu / kód banky	20		
Specifický symbol (vyplňuje se jen u účtů vedených u spořitelního a úvěrního družstva)			

Na základě žádosti majitele účtu a s jeho souhlasem potvrzujeme, že údaje uvedené v oddíle II. týkající se identifikace jeho účtu jsou, ke dni vydání tohoto potvrzení, správné. Dále se souhlasem majitele účtu i disponující osoby potvrzujeme, že žadatel (žadatelka), uvedený (uvedená) v oddílu I. je osobou, která má k dnešnímu dni právo disponovat s peněžními prostředky na účtu uvedeném v oddílu II.

V dne

.....
potvrzení banky / spořitelního a úvěrního družstva

Poučení o vyplňování, potvrzování a podávání žádosti

Oba oddíly žádosti musí být vyplněny.

Bez potvrzení banky nebo spořitelního a úvěrního družstva nelze žádosti vyhovět.

Příjemci důchodu zasílají žádost o zařazení výplaty důchodu poukazem na účet přímo na adresu České správy sociálního zabezpečení.

Žadatelé o důchod připojují žádost o zařazení výplaty důchodu poukazem na účet k žádosti o přiznání důchodu.

4 9 7 1 3 2 9 1 6 2

ČSSZ - 89 111 4
1/2010

Informace o výplatách důchodů poukazem na účet

Pravidelné měsíční výplaty důchodů jsou poukazovány na účty k určenému dni splatnosti důchodu a to nejpozději od splátky důchodu splatné ve třetím kalendářním měsíci po kalendářním měsíci, v němž byla uplatněna žádost o změnu způsobu výplaty důchodu.

Mimo výplatní termíny jsou na účty převáděny doplátky důchodů, tj. částky náležející ode dne přiznání důchodu do dne zařazení jeho pravidelné měsíční výplaty a celé splátky důchodů (maximálně dvě) nevyplacené v pravidelném měsíčním termínu z důvodu uplatnění žádosti o změnu ve způsobu výplaty důchodu. Mimo výplatní termín budou na účet poukazovány i pravidelné měsíční splátky důchodu, které si příjemce důchodu nevyzvedl nebo jejich přijetí od pošty odmítl, ačkoliv již byly splatné.

Zálohy na výplatu důchodu se na účty nepoukazují; jsou poukazovány v hotovosti na adresu žadatele o důchod poštovní poukázkou B.

Povinnosti příjemce důchodu při výplatě důchodu na účet

Příjemce důchodu je povinen neprodleně oznámit České správě sociálního zabezpečení – oddělení výplat důchodů změnu adresy svého trvalého bydliště.

Zvláštní upozornění

Potvrzení o pobírání důchodu u výplat důchodů zařízených poukazem na účet může vydat jen okresní nebo Pražská správa sociálního zabezpečení příslušná podle místa trvalého bydliště, případně přímo Česká správa sociálního zabezpečení, nikoliv banka nebo pošta.

Potvrzení – velmi důležité

Potvrzují, že jsem se seznámil(a) se všemi informacemi a povinnostmi a žádám, aby výplata mého důchodu byla zařízena poukazem na účet mého manžela (manželky) uvedený v této žádosti. Potvrzují, že jsem seznámen(a) s tím, že plátce důchodu, tj. Česká správa sociálního zabezpečení, podle ustanovení § 64 odstavce 3 zák. č. 155/1995 Sb. v platném znění, neodpovídá za škodu, která mi vznikne právním úkonem manžela (manželky) jako majitele účtu, jehož důsledkem bude omezení nebo zánik mého práva disponovat s peněžními prostředky na jeho účtu, ani za škodu, která mi vznikne, zanikne-li tento účet v důsledku úmrtí manžela (manželky). Dále potvrzují, že jsem vyslovil(a) souhlas, aby banka nebo spořitelna a úvěrní družstvo potvrdily pro účely vyřízení mé žádosti u České správy sociálního zabezpečení správnost údajů v oddíle I. a mé oprávnění s disponováním s prostředky na účtu uvedeném v oddílu II.

V dne

.....
vlastnoruční podpis žadatele, tj. manžela – manželky majitele účtu (oddíl I.)

Souhlasím s výplatou důchodu mého manžela (mé manželky) na můj, v této žádosti uvedený účet.

Potvrzují, že jsem seznámen(a) s tím, že podle ustanovení § 64 odstavce 2 zákona č. 155/1995 Sb. v platném znění, jsem povinen (povinna) vrátit plátcí důchodu, tj. České správě sociálního zabezpečení, splátky důchodů mého manžela (mé manželky) na které z důvodu úmrtí zanikl nárok mého manžela (mé manželky). Dále potvrzují, že jsem vyslovil(a) souhlas, aby banka nebo spořitelna a úvěrní družstvo potvrdily pro účely vyřízení žádosti mého manžela (mé manželky) u České správy sociálního zabezpečení správnost údajů oddílu I. a II. a oprávnění mého manžela (mé manželky) k disponování s prostředky na účtu uvedeném v oddílu II.

V dne

.....
vlastnoruční podpis majitele účtu, tj. manžela – manželky žadatele (oddíl II.)

**Příloha č. 45: Žádost o zrušení výplaty důchodu poukazem na účet –
formulář**

Pramen: www.cssz.cz

Evidenční štítek

Česká správa sociálního zabezpečení
Křížová 25, 225 08 Praha 5

****) Žádost o zrušení výplaty důchodu poukazem na účet
Hlášení změn u výplat důchodů poukazovaných na účet**

A. Příjemce důchodu (důchodce, jeho zákonný zástupce nebo zvláštní příjemce):

Rodné číslo	
Příjmení a jméno	

Žádá o zrušení výplaty důchodu poukazem na účet z důvodu*):

- a) zrušení účtu číslo a zařazení výplaty důchodu v hotovosti poštou
b) zrušení (omezení) práv disponovat s peněžními prostředky na účtu, jehož není majitelem (majitelkou) nebo zániku manželství
c) úmrtí manžela (manželky) – majitele účtu
d) úmrtí důchodce, jehož je zákonným zástupcem – zvláštním příjemcem důchodu

Žádáte-li o zrušení výplaty důchodu poukazem na účet bez uvedení důvodu nebo z důvodů uvedených v bodech a) až c) a **další výplata důchodu má být zařazena v hotovosti poštou, vyplňte laskavě následující údaje o Vašem aktuálním trvalém bydlišti:**

Ulice, obec, číslo domu	
PSČ a název dodávací pošty	

Žádáte-li o zrušení výplaty důchodu z důvodu uvedeného v bodě c) nebo d), vyplňte laskavě následující údaje:

Rodné číslo zemřelého	
Příjmení a jméno zemřelého	
Datum úmrtí	

Upozornění:

*Žádost o zrušení poukazu výplaty důchodu na účet může Česká správa sociálního zabezpečení vyřadit nejdříve od druhé měsíční splátky důchodu **po měsíci, ve kterém jí byl tento požadavek doručen**. Splátky důchodu na účet již poukázané nebo k poukazu v daném měsíci připravené mohou být znovu poukázány jen tehdy, **jsou-li bankou vráceny jako neprovedená platba a plátce důchodu zná důvod jejich vrácení**. Proto je vhodné vyznačit důvod žádosti o zrušení výplaty důchodu poukazem na účet, jde-li o důvody uvedené v bodech a) až c).*

3 108502414

*) Důvod nemusí být uveden – viz Upozornění
**) Nehodící se škrtněte

ČSSZ - 89 110 5
III/2009

Oznamuje změnu svého trvalého bydliště (změnu názvu ulice, obce nebo čísla domu, případně i změnu jen dodávací pošty).

Nová adresa:

Ulice, obec, číslo domu	
PSČ a název dodávací pošty	

Oznamujete-li změnu adresy jako zákonný zástupce nebo zvláštní příjemce důchodu za jiného důchodce, uveďte laskavě kromě svého rodného čísla i rodné číslo důchodce.

Oznamuje změnu příjmení (jména) – sňatek

Původní příjmení	Nové příjmení
Původní jméno	Nové jméno
Datum sňatku	

K oznámení této změny je třeba přiložit doklad o této změně, tj. opis oddacího listu nebo doklad o změně příjmení (jména). V tomto oddíle lze oznámit i sňatek bez změny příjmení, a to především u důchodců, kterým je vyplácen vdovský nebo vdovecký důchod.

B. Majitel účtu žádá o zrušení výplaty důchodu manžela (manželky) na svůj účet

Rodné číslo manžela (manželky)	
Příjmení a jméno manžela (manželky)	
Důvod (úmrť, zánik manželství nebo odnětí souhlasu s tímto způsobem výplaty důchodu)	

Tento oddíl vyplňuje majitel účtu, na který je poukazována výplata důchodu jeho manžela (manželky) a důvod musí být uveden s tím, že je-li důvodem úmrtí manžela (manželky), nutno uvést i datum úmrtí.

Upozornění:

Tento tiskopis není určen pro oznámení změny čísla účtu. Taková změna musí být oznámena jen tiskopisem „Žádost o zařazení výplaty důchodu poukazem na účet“ (majitel nebo manžel/ka majitele účtu) nově potvrzenou bankou (novou bankou) nebo spořitelním a úvěrním družstvem.

Doporučení: Při změně čísla účtu je vhodné se zrušením dosavadního účtu vyčkat do zařazení výplaty důchodu poukazem na nový účet.

V dne

.....
vlastnoruční podpis příjemce důchodu nebo majitele účtu

Příloha č. 46: Žádost o informativní osobní list důchodového pojištění – formulář

Pramen: www.cssz.cz

Žádost o informativní osobní list důchodového pojištění

Žadatel:

Rodné číslo:
Rodné příjmení:
Telefon:
E-mail:

Žádost komu:

Věc: Žádost o informativní osobní list důchodového pojištění

V

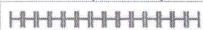
Dne

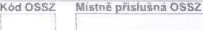
.....
podpis

Příloha č. 47: ELDP – formulář

Pramen: www.cssz.cz

Evidenční list důchodového pojištění

Nastavení psacího stroje

Kód OSSZ - Místně příslušná OSSZ (ÚP PSSZ)

Technický kód

za rok

Typ ELDP

Oprava ELDP ze dne

1. Identifikace pojistěnce

Příjmení (poslední)		Jméno		Titul		Datum narození		Rodné číslo pojistěnce	
Ulice				Číslo domu		Rodné příjmení			
Obec			Pošta		PSČ (Post Code)		Stát	Místo narození	

2. Průběh pojištění v daném roce

Kód	MR	Od	Do	Dny	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1-12	Vylouč. doby	Vyměňovací základ	Doby odečt.
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Celkem																		<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

3. Identifikační údaje zaměstnavatele a podpisy

Název zaměstnavatele		IČ		Variabilní symbol	
Výdělečná činnost od		Datum vyhotovení ELDP		Datum a podpis pojistěnce	
Podpis a razítko zaměstnavatele		Pro potřeby OSSZ			

9 5 4 5 6 0 5 4 6 4

ČSSZ 89 387 2 - I/2009

Příloha č. 48: Počet důchodců a poplatníků pojistného v ČR k 31. lednu

2010

Pramen: www.mpsv.cz

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Počet důchodců celkem	2 629 434	2 648 782	2 685 884	2 722 809	2 758 799	2 792 060
Počet starobních důchodců	1 946 573	1 964 557	1 996 710	2 030 636	2 069 168	2 220 211
Počet poplatníků pojistného	4 817 037	4 938 025	5 059 698	5 203 531	5 142 182	4 874 442
Počet poplatníků na jednoho důchodce	1,83	1,86	1,88	1,91	1,86	1,75
Počet poplatníků na jednoho starobního důchodce	2,47	2,51	2,53	2,56	2,49	2,20

Příloha č. 49: Prameny práva sociálního zabezpečení ČR

- oblast důchodového pojištění

a) normativní právní akty

aa) ústava a ústavní zákony

- Ústava ČR – ústavní zákon č. 1/1993 Sb.,
- Listina základních práv a svobod – publikována pod č. 2/1993 Sb.

ab) zákony

- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení,
- zákon č. 589/1992, o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších změn a doplňků,
- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

ac) vyhlášky, nařízení vlády

- vyhláška FMPSV č. 149/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška MPSV č. 161/1988 Sb., o promíjení penále správami sociálního zabezpečení,
- vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška MPSV č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 342/1997 Sb., kterou se stanoví postup při uznávání nemocí z povolání a vydává seznam zdravotnických zařízení, která tyto nemoci uznávají, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška MŠMT č. 322/2005 Sb., o dalším studiu, popřípadě výuce, které se pro účely státní sociální podpory a důchodového pojištění považují za studium na středních nebo vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů,

- vyhláška MPSV č. 359/2009 Sb., kterou se stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě a upravuje posuzování pracovní schopnosti pro účely invalidity (vyhláška o posuzování invalidity),
- nařízení vlády České a Slovenské Federativní republiky č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, ve znění pozdějších předpisů,
- nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemoci z povolání,
- nařízení vlády č. 587/2006 Sb., kterým se stanoví podrobnější úprava vzájemného převodu důchodových práv ve vztahu k důchodovému systému Evropských společenství,
- nařízení vlády č. 227/1995 Sb., kterým se stanoví pro účely důchodového pojištění výše všeobecných vyměřovacích základů za období před rokem 1995 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1994,
- nařízení vlády č. 255/1996 Sb., kterým se stanoví pro účely důchodového pojištění výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1996 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1995 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,
- nařízení vlády 254/1997 Sb., kterým se stanoví pro účely důchodového pojištění výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1996 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1996 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,
- nařízení vlády č. 234/1998 Sb., kterým se stanoví pro účely důchodového pojištění výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1997 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1997 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,
- nařízení vlády č. 228/1999 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,
- nařízení vlády č. 375/2000 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1999 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1999 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,
- nařízení vlády č. 346/ 2001 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2000 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu

všeobecného vyměřovacího základu za rok 2000 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,

- nařízení vlády č. 439/2002 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2001 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2001 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,

- nařízení vlády č. 489/2002 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2001,

- nařízení vlády č. 338/2003 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2002 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2002 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,

- nařízení vlády č. 521/2004 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2003 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2003 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,

- nařízení vlády č. 414/2005 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2004 a výše přepočítacího koeficientu pro úprava všeobecného vyměřovacího základu za rok 2004 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,

- nařízení vlády č. 462/2006 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2005 a výše přepočítacího koeficientu pro úprava všeobecného vyměřovacího základu za rok 2005 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,

- nařízení vlády č. 39/2007 Sb., o způsobu určení vyměřovacího základu zaměstnavatele pro odvod pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti,

- nařízení vlády č. 257/2007 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2006 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2006 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,

- nařízení vlády č. 365/2008 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2007 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2007 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu,

Nařízení vlády č. 339/2009 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2008 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2008,

- nařízení vlády č. 183/1994 Sb., o zvýšení důchodů a důchodů přiznaných v roce 1994 a 1995,
- nařízení vlády č. 19/1996 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1996,
- nařízení vlády č. 218/1996 Sb., o druhém zvýšení důchodů v roce 1996,
- nařízení vlády č. 129/1997 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1997,
- nařízení vlády č. 104/1998 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1998,
- nařízení vlády č. 64/1999 Sb., o zvýšení důchodů v roce 1999,
- nařízení vlády č. 353/2000 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2000,
- nařízení vlády č. 345/2001 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2001,
- nařízení vlády č. 438/2002 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2003,
- nařízení vlády č. 337/2003 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2004,
- nařízení vlády č. 565/2004 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2005,
- nařízení vlády č. 415/2005 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2006,
- nařízení vlády č. 416/2005 Sb., o zvýšení příplatků k důchodu v roce 2006,
- nařízení vlády č. 461/2006 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2007,
- nařízení vlády č. 463/2006 Sb., o zvýšení příplatku k důchodu v roce 2007
- nařízení vlády č. 256/2007 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2008,
- nařízení vlády č. 258/2007 Sb., o zvýšení příplatku k důchodu v roce 2008,
- nařízení vlády č. 211/2008 Sb., o druhém zvýšení důchodů v roce 2008,
- nařízení vlády č. 212/2008 Sb., o druhém zvýšení příplatku k důchodu v roce 2008,
- nařízení vlády č. 363/2008 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2009,
- nařízení vlády č. 363/2009 Sb., o stanovení důchodového věku a přepočtu starobních důchodů některých horníků, kteří začali vykonávat své zaměstnání před rokem 1993,
- nařízení vlády č. 364/2008 Sb., o zvýšení příplatku k důchodu v roce 2009,
- nařízení vlády č. 340/2009 Sb., o zvýšení zvláštního příspěvku k důchodu.

- oblast důchodového připojištění

- zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů,

- zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního připojištění z členských států Evropské unie na území ČR.

b) mezinárodní smlouvy

- oblast důchodového pojištění

Bilaterální mezinárodní smlouvy

Bilaterální neboli dvoustranné mezinárodní smlouvy v sociálním zabezpečení jsou uzavírány na principu vzájemnosti. V oblasti důchodového pojištění každý ze smluvních států započítává doby důchodového pojištění získané na území druhého smluvního státu, jako by byly získány na území vlastního státu.

Smlouvy je možno dělit na:

teritoriální (tj., že o zápočtu obou druhů dob rozhoduje a dávku vyplácí orgán sociálního zabezpečení smluvního státu, na jehož území má oprávněný v důchodovém pojištění místo trvalého pobytu),

proporcionální (tj., že každý ze smluvních států rozhoduje o vlastní době pojištění a vyplácí důchod ve výši příslušného podílu),

kombinované (v nichž se promítají prvky teritoriální i proporcionální).

Po vstupu ČR do EU však převážná většina smluv s dřívějšími i novými členskými státy ztrácí svůj význam vzhledem k prioritě Nařízení Rady (EEC) 1408/71 a Nařízení Rady (EEC) 574/72.

Česká republika má uzavřeny smlouvy

1) teritoriální

- s bývalým SSSR (vyhláška č. 116/1960 Sb.), která je z nástupnických států aplikována Moldavskem a Ruskem;

2) proporcionální

- s Francií (vyhláška č. 215/1949 Sb. ve znění vyhlášky č. 68/1970 Sb.),
- s Jugoslávií (vyhláška č. 3/1958 Sb.), která se vztahuje z nástupnických států Jugoslávie pouze na Bosnu a Hercegovinu, Makedonii a Slovinsko,
- s Maďarskem (vyhláška č. 21/1960 Sb.),

3) kombinované

- s Bulharskou republikou (č. 2/2000 Sb. m. s.),
- s Chile (č. 23/2004 Sb. m. s.),
- s Chorvatskou republikou (č. 82/2000 Sb. m. s.),
- se Státem Izrael (č. 73/2002 Sb. m. s.),
- se Svazovou republikou Jugoslávií (č. 130/2002 Sb. m. s.),
- s Kanadou (č. 1/2003 Sb. m. s.),
- s Kyprskou republikou (č. 106/2000 Sb. m. s.),
- s Litevskou republikou (č. 136/2000 Sb. m. s.),
- s Lucemburským velkovévodstvím (č. 18/2002 Sb. m. s.),
- se Spolkovou republikou Německo (č. 94/2002 Sb. m. s.),
- s Quebecem (č. 124/2003 Sb. m. s.),
- s Rakouskou republikou (č. 55/2001 Sb. m. s.),

Všechny tyto smlouvy (s výjimkou smluv s Chile, Kanadou a Quebecem, které se týkají výhradně důchodů) obsahují také ustanovení týkající se dávek v mateřství, s výjimkou smluv s Lucemburskem, Německem a Rakouskem též přídatků na děti, s výjimkou smlouvy s Polskem též dávek nemocenského pojištění, a smlouvy s Izraelem, Polskem, Rumunskem a Slovenskem obsahují i ustanovení týkající se sociální péče.

Kromě smluv existují i další právní akty, jako např. sdělení, ujednání atd., z nichž některé jsou rovněž publikovány ve Sbírce mezinárodních smluv (sdělení č. 60/2001 Sb. m. s., o sjednání Protokolu mezi Ministerstvem vnitra ČR a Ministerstvem vnitra Slovenské republiky o spolupráci v oblasti sociálního zabezpečení, sdělení č. 79/2001 Sb. m. s., o sjednání Ujednání o provádění Smlouvy mezi Českou republikou a Rakouskou republikou o sociálním zabezpečení, sdělení č. 81/2002 Sb. m. s., o Správním ujednání k provádění Smlouvy mezi Českou republikou a Chorvatskou republikou o sociálním zabezpečení, sdělení č. 93/2002 Sb. m. s., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Nizozemským královstvím o exportu dávek sociálního pojištění, sdělení č. 95/2002 Sb. m. s., o sjednání Ujednání o provádění Smlouvy ze dne 27. července 2001 mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o sociálním zabezpečení, sdělení č. 172/2002 Sb. m. s., o sjednání Správním ujednání o provádění Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení, sdělení č. 118/2002 Sb. m. s., o sjednání Dohody o používání Úmluvy mezi republikou Československou a republikou Polskou o sociálním

pojištění, ve sdělení č. 1/2003 Sb. m. s. je obsaženo i Správní ujednání k provádění Smlouvy o sociálním zabezpečení mezi Českou republikou a Kanadou, sdělení č. 12/2003 Sb. m. s., o sjednání Ujednání mezi ministrem práce a sociálních věcí ČR a ministrem práce a sociální politiky Polské republiky o výplatě dávek a provádění administrativní a lékařské kontroly, sdělení č. 67/2003 Sb. m. s., o sjednání Správního ujednání o podmínkách provádění Smlouvy mezi ČR a Lucemburským velkovévodstvím o sociálním zabezpečení, sdělení č. 96/2003 Sb. m. s., o sjednání Správního ujednání k provádění Smlouvy mezi ČR a Ukrajinou o sociálním zabezpečení, sdělení č. 16/2004 Sb. m. s., o sjednání Správního ujednání k provádění Smlouvy mezi Českou republikou a Státem Izrael o sociálním zabezpečení, sdělení č. 24/2004 Sb. m. s., o sjednání Správního ujednání k provádění Smlouvy mezi Českou republikou a Chilskou republikou o sociálním zabezpečení a sdělení č. 53/2004 Sb. m. s., o sjednání Správního ujednání k provádění Smlouvy o sociálním zabezpečení mezi Českou republikou a Španělským královstvím).

Dokumenty Organizace spojených národů

- Všeobecná deklarace lidských práv – DE 01/48,
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech – publikováno ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb.,
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech - publikováno ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb.

Úmluvy Mezinárodní organizace práce

- Úmluva o invalidním pojištění (průmysl) č. 37/1933 – publikována pod č. 469/1990 Sb.,
- Úmluva o invalidním pojištění (zemědělství) č. 38/1933 – publikována pod č. 469/1990 Sb.,
- Úmluva o pojištění pozůstalých (průmysl) č. 39/1933 – publikována pod č. 469/1990 Sb.,
- Úmluva o sociálním zabezpečení – minimální normy č. 102/1952 – publikována pod č. 461/1991 Sb.

Resumé - Český jazyk

Vývoj důchodové reformy v České republice a její realizace v právní úpravě

Ve své práci usiluji o ucelený přehled důchodového systému v ČR, tak jak je v současnosti nastaven, dále představuji změny důchodového systému ČR, které naše právní úprava již postoupila a které s možnou pravděpodobností v blízké budoucnosti může postoupit, to vše v souvislosti s již zahájenou důchodovou reformou v ČR, a v závěru práce jsem se pokusila o vytvoření náhledu na dopad probíhajících právních změn daného systému.

Nepříznivý demografický vývoj populace v ČR vede a povede k zvyšování počtu seniorů při snižování počtu plátců příspěvků do důchodového systému, což ve svých důsledcích ohrožuje jeho finanční udržitelnost. Taková situace si vyžádala přípravu a realizaci reformy stávajícího důchodového systému v ČR.

Jsem přesvědčena jednak o tom, že oblast důchodového zabezpečení je jedním z významných ekonomických pilířů každého státu a zákony, které se této oblasti týkají, podstupují jedny z největších změn v posledních letech, a to jak v samotném obsahu, což představuje nabytí účinnosti nových zákonů a pozměněním stávajících zákonů, tak i v jejich provádění, a jednak o tom, že v konečném důsledku je tato oblast jedním z nejvýznamnějších faktorů, který ovlivňuje kvalitu života každého z nás.

Rigorózní práci systematicky člením do šesti kapitol.

V první kapitole své práce jsem se zaměřila na důchodové pojištění v ČR z hlediska obecné roviny. V rámci této kapitoly rozebírám právní úpravu důchodového pojištění, základní principy důchodového pojištění včetně zásad plynoucích z evropského práva, právní vztahy důchodového pojištění, subjekty důchodového pojištění a financování systému.

Ve druhé kapitole věnuji svoji pozornost jednotlivým druhům důchodů a důchodovým dávkám poskytovaných z důchodového pojištění v ČR dle právní úpravy účinné do 31.prosince 2009. Změny právní úpravy důchodového pojištění účinné od 1. ledna 2010, jsou výsledkem realizace první etapy důchodové reformy v ČR. Samotné důchodové reformě patří celá kapitola pátá.

Obsahem třetí kapitoly práce jsou procesní otázky důchodového pojištění v ČR, pozornost věnuji organizačnímu uspořádání důchodového pojištění, základním druhům řízení

ve věcech důchodového pojištění a součástí této kapitoly je i pojednání o opravných prostředcích a soudním přezkumu rozhodnutí.

Náplní čtvrté kapitoly je popis doplňkového důchodového systému fungujícího v ČR, jímž je penzijní připojištění se státním příspěvkem.

V páté kapitole předkládám náhled na aktuální průběh důchodové reformy, jež v současné době probíhá v ČR, a také své hodnocení jednotlivých aspektů české důchodové reformy.

V šesté, poslední kapitole představuji pro srovnání a inspiraci důchodové systémy některých zemí EU, konkrétně důchodový systém Estonska, Francie, Itálie, Kypru, Lotyšska, Lucemburska, Portugalska, Rumunska, Slovinska a Španělska.

Reformou důchodového systému v ČR je nutná. Dosavadní systém fungující na dominantním důchodovém systému založeném na průběžném financování, který je doplněn penzijním připojištěním, nemůže dlouho fungovat.

Na co je nutné pamatovat při formování, nejen důchodové, reformy, a to ať už jde o její koncepci či její realizaci, jsou ústavní základy, se kterými musejí být zákony, upravující a garantující sociální zabezpečení, v souladu.

Tato rigorózní práce je uzavřena k datu 30. června 2010.

Resumé – Cizí jazyk

The Development of the Czech Republic Pension System and Its Application in the Legal Form

The In this thesis I presented a comprehensive overview of the current pension system in the Czech Republic and introduced some changes to the pension system of the Czech Republic that has been already clarified or will be very probably clarified by the modifications in the legal regulations. The content of my thesis is directly related to the pension reform in the Czech Republic and I also described some impacts of the modifications in the legal tax regulations system. Czech Republic is another country that will have to deal with unfavorable demographic progress of its population such as increasing number of seniors and decreasing amount of subjects that contribute to the pension system. That might result in the financial instability and that is also a reason for preparation and implementation of the Czech pension system reform.

I'm convinced that pension system as a part of the country's social system is one of the crucial economics cornerstones of every country. Laws that support the pension system are subjects of significant modifications in the recent years. Such modifications are content related, it means that new laws are created or current laws are modified. The execution of the laws changes as well.

I believe that the good pension system is very important factor influencing the quality of our lives.

This thesis is systematically divided into six chapters.

In the first chapter of my thesis I focused on the basic pension insurance in the Czech Republic, I take a closer look onto the law modification of the basic pension insurance, basic principles of the basic pension insurance including the related Europe Union policy, legal relationships of the basic pension system and the subjects of the basic pension insurance and system's financing.

Second chapter in concerned with the pension's types and amounts provided by the basic pension system in the Czech Republic without the legal modifications valid by the 1st January 2010 reflecting the first period of the Czech Republic's pension reform, which is discussed in the fifth chapter.

The content of the third chapter is about the procedural questions of the basic pension insurance in the Czech Republic, the main focus is paid on the organization of the basic pension insurance, basic types of the pension insurance's management, and the part of this chapter is also concerned about the modification tools and court review decisions.

The fourth chapter describing the supplement pension system that is currently applied in the Czech Republic such as governmentally granted supplementary pension insurance.

In the fifth chapter the overview of the current situation of the pension reform in the Czech Republic is presented. I also evaluated the individual aspects of the Czech Republic pension reform.

In the last sixth chapter I generally described the pension system of the Czech Republic along with the introduction into the pension systems of other countries of the Europe Union such as Estonia, France, Italy, Cyprus, Latvia, Luxemburg, Portugal, Rumania, Slovenia and Spain.

It is clear, that the pension system reform in Czech Republic is needed. The current pension system, based on the dominant pension system with the defined benefit supported by the supplemented insurance that is partly covered by the government allowance, will soon not work efficiently.

Finally one remark is necessary. While preparing or even implementing pension system reform, but generally this is also implied to any reform, it is essential to follow the country's constitution. A great attention must be paid so that the country's constitution will not be violated in any way.

This thesis is terminated on the date 30 th June 2010.